

Budsjettnemnda for jordbruket
16.04.2026

Utredning nr. 3

Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken

AVGITT
APRIL 2026

Innhold

1	INNLEDNING	5
1.1	Administrative enheter	6
2	PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING.....	7
2.1	Areal og arealutvikling.....	7
2.1.1	Areal og arealutvikling	7
2.1.2	Leiejord.....	12
2.2	Strukturutvikling i noen produksjoner	15
2.2.1	Planteproduksjon	17
2.2.2	Husdyrproduksjon	21
2.3	Bruk av utmarksbeite.....	32
3	PRODUKSJON OG MATVAREFORBRUK.....	35
3.1	Oversikt over samlede produserte mengder	35
3.1.1	Småskalaproduksjon.....	42
3.2	Økologisk jordbruk.....	47
3.3	Import og eksport	55
3.4	Selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel.....	65
3.5	Norskprodusert andel av fôr og kraftfôr.....	71
4	TRYGG MAT, DYREVELFERD, DYRE- OG PLANTEHELSE.....	73
4.1	Trygg mat	73
4.1.1	Zoonoser	73
4.1.2	Rester av plantevernmidler i næringsmidler	76
4.1.3	Restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr.....	79
4.2	Dyrehelse og dyrevelferd	79
4.3	Tap av sau på beite	90
4.3.1	Sau på utmarksbeite.....	90
4.3.2	Forvaltning av rovdyr.....	95
4.3.3	Bestand av rovdyr.....	98
4.3.4	Tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til rovdyrskader.....	99
4.4	Plantehelse.....	101
5	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	104
5.1	Utviklingen i antall jordbruksbedrifter og areal.....	104
5.1.1	Jordbruksbedrifter i ulike fylker.....	104
5.1.2	Jordbruksbedrifter og areal i de ulike virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler.....	106
5.2	Utviklingen i noen produksjoner.....	109
5.3	Sysselsetting	119
5.4	Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket	121
5.4.1	Fylkesnivå.....	121
5.4.2	Virkeområder for distriktspolitiske virkemidler.....	125
5.4.3	Utvikling annen arbeidshjelp.....	125
5.5	Alder på bruker.....	126
5.6	Landbrukseiendommer.....	127
5.7	Bygdeutvikling	129

5.8	Tilleggsnæringer.....	132
6	KLIMA OG MILJØ.....	134
6.1	Miljøprogram i jordbruket.....	135
6.1.1	Oppfølging av miljøkrav i kvalitetssystem i landbruket	138
6.2	Kulturlandskapet	138
6.2.1	Kulturlandskap og gjengroing	139
6.3	Biologisk mangfold	142
6.4	Friluftsliv og tilgjengelighet.....	148
6.5	Kulturminner og kulturmiljøer	149
6.6	Jord og jordhelse	154
6.6.1	Karbonlagring i jord	156
6.7	Avrenning til vann.....	159
6.7.1	Tilførsler av næringsstoffer	159
6.7.2	Jordarbeiding og erosjon	167
6.7.3	Gjødselbruk.....	170
6.8	Utslipp av klimagasser og luftforurensning	172
6.8.1	Utslipp av klimagasser	172
6.8.2	Husdyrgjødsel til biogass	176
6.9	Plantevernmidler	182
6.10	Innsamling av landbruksplast.....	183
7	INNTEKTER, ØKONOMISKE FORHOLD OG LEVEKÅR	185
7.1	Alminnelig inntekt.....	186
7.2	Levekår.....	189
7.2.1	Næringsinntekt og jordbruksfradrag	189
7.2.2	Helse og arbeidsmiljø	194
7.2.3	Velferd og avløsning	196
7.3	Lønnsutvikling etter næring	197
8	BRUKEN AV INNSATSFAKTORER I JORDBRUKET – KOSTNADSUTVIKLINGEN.....	199
8.1	Ikke - varige innsatsfaktorer.....	199
8.1.1	Verdier og indekser	199
8.2	Varige innsatsfaktorer	200
8.3	Priser på jordleie.....	202
8.4	Tap på utlån i landbruket.....	206
9	PRISER.....	207
9.1	Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket	208
9.2	Melk og melkeprodukter	211
9.3	Storfekjøtt.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
9.4	Sau- og lammekjøtt	Feil! Bokmerke er ikke definert.
9.5	Svinekjøtt.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
9.6	Egg.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
10	LIKESTILLING	218
10.1	Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn.....	218
10.2	Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser	220
10.3	Driftsformer	222

10.3.1 Inndeling.....	222
10.3.2 Driftsform og produksjon.....	223
10.4 Arbeidsforbruk og utdanning.....	223
10.5 Næringsinntekt og jordbruksfradrag, fordelt på kjønn.....	225

II DETALJERT DEL

finnes på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

1 Innledning

«Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken» er en årlig utredning og publikasjon fra Budsjettnemnda for jordbruket. Resultatkontrollen belyser utviklingen i jordbruket i relasjon til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Bakgrunnen er St.prp. nr. 8 (1992–1993) der det het at det bør: «... legges opp til en mer omfattende resultatkontroll knyttet opp til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Her vil vektleggingen være avhengig av hvordan Stortinget vil prioritere de ulike mål for landbrukspolitikken framover».

Opgaven med å skaffe materialet til resultatkontrollen ble ifølge St.prp. nr. 82 (1992–1993) «Jordbruksoppgjøret 1993», gitt til Budsjettnemnda for jordbruket. Under protokollen fra forhandlingsmøtet mellom Staten og Norges Bondelag 8. mai 1993 er følgende angitt:

«Partene forutsetter videre at Budsjettnemnda for jordbruket til hvert jordbruksoppgjør utarbeider et materiale som grunnlag for resultatkontroll ut fra de mål og retningslinjer som Stortinget fastlegger Jf. St.prp. nr. 8 (1992–93) side 33–34 og Innst. S. nr. 92 (1992–93) side 30–31 og 47. Materialet skal angi utviklingen på sentrale områder som priser, kostnader, inntekter, investeringer, bruk av innsatsfaktorer, arealbruk, produksjon, miljø og ressursvern, distriktspolitikk, sysselsetting, likestilling mm.»

For nåværende regjering er de landbrukspolitiske målsettingene presentert i Prop. 1 S (2022–2023).

Angående Resultatkontrollen har nemnda hatt som utgangspunkt at den bør være enkel og oversiktlig, det vil si at den bør ha et rimelig antall indikatorer og ikke være for detaljert i geografisk oppdeling. På den andre siden har nemnda sett at det både i den politiske behandlingen og den administrative oppfølgingen av landbrukspolitikken også kan være behov for en detaljert resultatkontroll. Spesielt når det gjelder geografisk inndeling har nemnda sett den administrative inndeling, det vil si fylkesinndelingen, som viktig. Dette skyldes at den politiske og administrative behandling og oppfølging ofte skjer på lokalt nivå. Fylkesinndelingen innebærer imidlertid store datamengder hvor oversikten lett tapes. Nemnda har dermed delt resultatkontrollen i en oversiktsdel (Del I) og en detaljert del (Del II). I oversiktsdelen er det gjennomgående gitt landstall og fylkestall. I den detaljerte delen presenteres ytterligere detaljer, hovedsakelig fylkestall inndelt i størrelsesgrupper. Denne delen inneholder bare tabeller uten forklarende tekst, og fra og med 2010 legges dette kun ut på internett som pdf- og Excel-filer. De finnes på: <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>.

Distriktpolitikken står sentralt. Nemnda har derfor valgt å presentere utviklingen i antall jordbruksbedrifter og i sysselsettingen også for virkeområder for distriktpolitiske virkemidler.

Det aller meste av tallmaterialet er innhentet fra Statistisk Sentralbyrå, men Landbruksdirektoratet og landbruksorganisasjonene er også viktige kilder. I årets resultatkontroll er det i de fleste tabeller tatt med tall for årene 1999, 2010 og 2020 som er årene for de fullstendige landbrukstellingene, i tillegg til beregna totalpopulasjon for 2024 og 2025 for å få belyst utviklingen. Tall for 2005 er også tatt inn i enkelte tabeller.

Omtalen av utviklingstrekk er i hovedsak knyttet til de siste årene. For omtale av foregående år vises til tidligere utgivelser.

1.1 Administrative enheter

Endringer i administrative enheter vil utgjøre en liten andel av endringene for de enhetene det gjelder. De siste årene er følgende endringer foretatt:

- 1.1.2019 ble kommunen 1567 Rindal flyttet fra Møre og Romsdal til Trøndelag.
- 1.1.2020 ble kommunen 1571 Halså flyttet fra Møre og Romsdal til Trøndelag.
- 1.1.2020 ble kommunen 1444 Hornindal flyttet fra Sogn og Fjordane til Møre og Romsdal.
- 1.1.2020 ble kommunen 1852 Tjeldsund flyttet fra Nordland til Troms og Finnmark.
- 1.1.2024 ble Viken fylke delt i: Østfold, Akershus og Buskerud
- 1.1.2024 ble Vestfold og Telemark fylke delt i: Vestfold og Telemark
- 1.1.2024 ble Troms og Finnmark fylke delt i: Troms og Finnmark

Detaljerte opplysninger om administrative enheter finnes her:

<https://www.ssb.no/metadata/alle-endringer-i-de-regionale-inndelingene>

2 Produksjonsgrunnlag og strukturutvikling

I innstilling fra næringskomiteen (Innst.385 S 2014–2015) om jordbruksoppgjøret 2015 sies det at *«Komiteen ønsker et miljøvennlig, bærekraftig og fremtidsrettet norsk landbruk med små og store bruk i hele landet. Det er et mål at norsk landbrukspolitikk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av hensyn til norske forbrukere og av beredskapshensyn.»*

I behandlingen av jordbruksoppgjøret 2014 uttalte en samlet næringskomité at *«Det må opprettholdes en differensiering i virkemidlene som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet. Måloppnåelsen for landbruk over hele landet belyses gjennom følgende parametere:*

- *Arealutvikling og –fordeling*
- *Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk*
- *Rekuttering og næringsutvikling i landbruket*

Komiteen viser til at det er bred politisk enighet om at norsk landbruk bør ha en differensiert bruksstruktur, og at det i Innst. 234 S (2011–2012) blant annet stod følgende:

«Komiteen vil legge til rette for en variert bruksstruktur som både tar hensyn til tradisjonelle familiebruk og gir mulighet for ulike samarbeidsformer.»

Dette kapitlet gir en oversikt over areal, arealbruk og de ulike husdyrproduksjonene.

2.1 Areal og arealutvikling

Litt over 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Det innebærer et jordbruksareal per innbygger på 1,76 dekar i 2025, mot 2,34 dekar i 1999.

I dette kapitlet ser vi nærmere på jordbruksarealet og hvordan det fordeler seg mellom fylker og landsdeler, og hvordan utviklingen har vært. Noen tall for omdisponering av areal og leiejord er også presentert.

2.1.1 Areal og arealutvikling

Arealtallene fra 1999, 2010 og 2020 er hentet fra Statistisk Sentralbyrå sine fullstendige landbrukstillinger, mens det for 2024 og 2025 er brukt tall fra Statistisk Sentralbyrå sin beregnede totalpopulasjon for jordbruksbedrifter.

Tabell 2-1 viser Norges totale landareal og jordbruksareal i drift i hvert enkelt fylke. Totalt jordbruksareal i drift økte med 25 298 dekar fra 2024 til 2025. Østfold har størst andel dyrket areal med 19,4 prosent.

Tabell 2-1 Norges totale landareal og jordbruksareal i drift. 2025. Km² = 1 000 daa

	Totalt landareal	Jordbruksareal	
		i drift*	Andel dyrket, %
Østfold	3 729	724	19,4
Akershus og Oslo	5 899	829	14,1
Buskerud	13 567	481	3,5
Innlandet	49 387	2 028	4,1
Vestfold	2 092	402	19,2
Telemark	13 832	241	1,7
Agder	14 981	311	2,1
Rogaland	8 574	1 011	11,8
Vestland	31 967	819	2,6
Møre og Romsdal	13 838	509	3,7
Trøndelag	39 493	1 636	4,1
Nordland	35 757	542	1,5
Troms	25 166	242	1,0
Finnmark	45 757	92	0,2
Hele landet	304 039	9 867	3,2

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

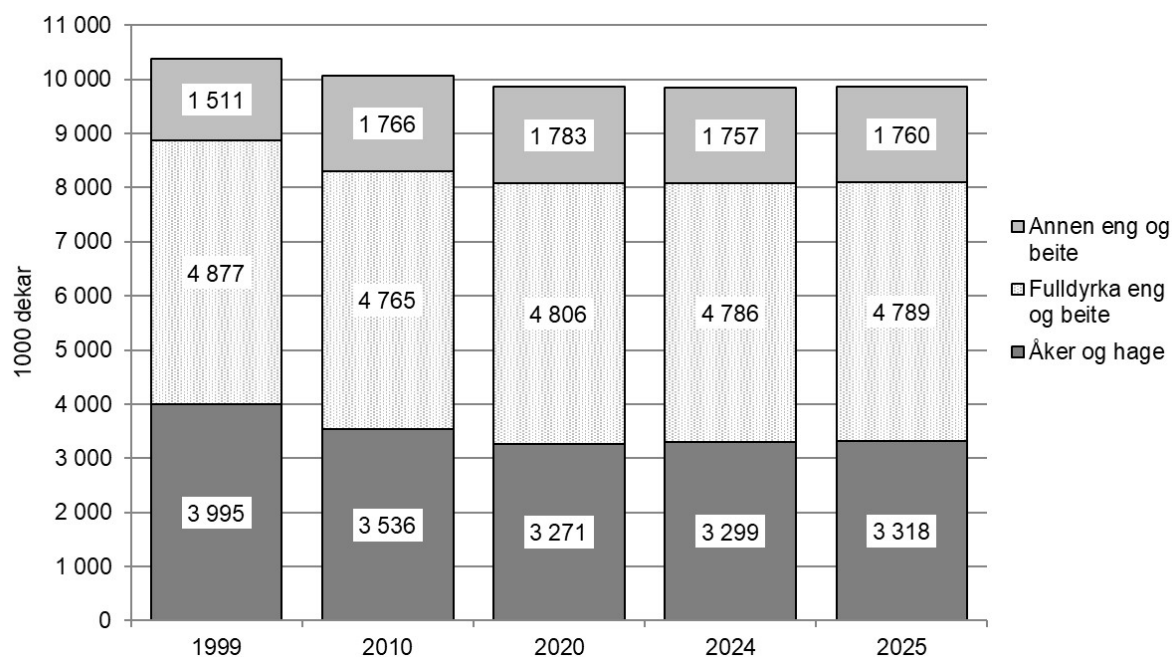
Nye digitale markslagskart

Det totalt registrerte jordbruksarealet nådde et maksimum i 1998. Fra 2005 til 2025 er alt jordbruksareal i drift (toppen av søylene i Figur 2-1) redusert med fem prosent, fra 10 354 200 til 9 866 700 dekar. I perioden 2005-2014 ble nytt digitalt kartverk tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstillegg. I denne perioden viste det registrerte arealet en nedgang på 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt digitalt kartverket innebar en reduksjon i arealet på ca. 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var dermed på ca. 1,3 prosent i samme periode. Etter en økning av arealet i 2025, er det nå tilnærmet likt med arealet i 2014.

Annen eng og beite er overflatedyrket areal. Andelen slikt areal har økt fra 15 prosent i 1999 til 18 prosent i 2025. Nedgang i jordbruksareal i drift, kombinert med økt befolkning, har redusert antall dekar jordbruksareal per innbygger fra 2,25 i 2005 til 1,76 i 2025.

Åpen åker og hage utgjorde 34 prosent av jordbruksarealet i drift på landsbasis i 2025, men er svært ulikt fordelt mellom fylkene. Østfold har 84 prosent av arealet i åpen åker og hage, og Vestfold og Akershus har ca. 78 prosent. Vestland, Agder, Rogaland, Møre og Romsdal og fylkene i Nord-Norge har fra 1 til 7 prosent åpen åker og hage, og

tilsvarende mer eng og beiteareal. Trøndelag har ca. 30 prosent åpen åker. På landsbasis viser arealet av åker og hage en nedgang på 17 prosent etter 1999.

Figur 2-1 Åker og hage, fulldyrka eng og beite og fulldyrka i alt. Hele landet. 1 000 dekar¹⁾

* Foreløpige tall for 2025

1) Nye arealmålinger (nytt kartverk) i perioden 2005-2014 har medført en nedjustering av arealene

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-2 viser totalt jordbruksareal i drift og andel fulldyrket areal fordelt på regioner. Østlandet har den største andelen av fulldyrket areal i hele perioden fra 1999 til 2025.

I 1999 regnet en med at bruk som søkte produksjonstilskudd hadde om lag 70 000 dekar som ikke var i drift, og i 2025 var dette arealet ca. 66 000 dekar.

Tabell 2-3 viser utviklingen av totalt areal eng og beite og andel eng og beite fordelt på regioner. På landsbasis har fulldyrket eng og beite hatt en nedgang på 2 prosent fra 1999 til 2025, mens annen eng og beite har økt med 16 prosent i samme periode.

Tabell 2-2 Totalt jordbruksareal i drift og andel fulldyrka areal fordelt på regioner. 1 000 dekar¹⁾

		1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig %-vis endring		
							99-10	10-20	20-25
Østlandet	Totalt areal	4 919	4 787	4 698	4 690	4 705	-0,2	-0,2	0,0
	Andel fulldyrket	93	91	91	91	91	-0,2	0,0	0,0
Agder og Rogaland	Totalt areal	1 291	1 301	1 302	1 314	1 322	0,1	0,0	0,3
	Andel fulldyrket	65	60	59	59	59	-0,7	-0,2	0,1
Vestlandet	Totalt areal	1 564	1 433	1 329	1 324	1 328	-0,8	-0,8	0,0
	Andel fulldyrket	71	67	64	64	64	-0,5	-0,5	0,0
Trøndelag	Totalt areal	1 650	1 620	1 645	1 637	1 636	-0,2	0,2	-0,1
	Andel fulldyrket	92	89	88	89	89	-0,3	-0,1	0,2
Nord-Norge	Totalt areal	958	919	886	877	876	-0,4	-0,4	-0,2
	Andel fulldyrket	85	82	82	83	83	-0,4	0,1	0,2
Landet	Totalt areal	10 382	10 060	9 860	9 841	9 867	-0,3	-0,2	0,0
	Andel fulldyrket	85	83	82	82	82	-0,3	-0,1	0,1

* Foreløpige tall

1) Fra og med 2005 har nye arealmålinger (nytt kartverk) medført en nedjustering av arealene

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-3 Totalt areal eng og beite og andel eng og beite fordelt på regioner. 1 000 dekar¹⁾

		1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig %-vis endring		
							99-10	10-20	20-25
Østlandet	Areal eng og beite	1 743	1 950	2 037	2 010	2 008	1,0	0,4	-0,3
	Andel eng og beite	35	41	43	43	43	1,3	0,6	-0,3
Agder og Rogaland	Areal eng og beite	1 145	1 212	1 240	1 238	1 250	0,5	0,2	0,1
	Andel eng og beite	89	93	95	94	94	0,5	0,2	-0,2
Vestlandet	Areal eng og beite	1 502	1 388	1 296	1 293	1 295	-0,7	-0,7	0,0
	Andel eng og beite	96	97	98	98	98	0,1	0,1	0,0
Trøndelag	Areal eng og beite	1 102	1 081	1 148	1 142	1 138	-0,2	0,6	-0,2
	Andel eng og beite	67	67	70	70	70	0,0	0,4	-0,1
Nord-Norge	Areal eng og beite	896	892	867	860	858	0,0	-0,3	-0,2
	Andel eng og beite	94	97	98	98	98	0,3	0,1	0,0
Landet	Areal eng og beite	6 388	6 524	6 589	6 543	6 549	0,2	0,1	-0,1
	Andel eng og beite	62	65	67	66	66	0,5	0,3	-0,1

* Foreløpige tall

1) Fra og med 2005 har nye arealmålinger (nytt kartverk) medført en nedjustering av arealene

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Nydyrking og omdisponering

Tabell 2-4 viser det arealet som er nydyrket de siste årene, samt omsøkt areal og antall søknader. Totalt for landet ble det godkjent nydyrket 12 575 dekar i 2025. Dette er

201 dekar mindre enn året før. Målt i antall dekar var det størst antall dekar nydyrket i Innlandet, med 5 338 dekar. De fleste fylkene hadde nedgang i antall dekar godkjent nydyrket areal fra 2024 til 2025, mens Innlandet og Møre og Romsdal hadde den største økningen.

Innlandet og Trøndelag hadde til sammen 60 prosent av godkjent areal i 2025.

Tabell 2-4 Nydyrking, antall søknader, omsøkt og godkjent areal. Fordeling på fylker i 2025

	Søknader om	Omsøkt nydyrket	Godkjent nydyrket
2010	689	21 213	19 860
2015	854	18 832	18 139
2020	1 114	23 120	21 641
2021	906	20 855	18 084
2022	841	17 419	15 900
2023	698	10 744	9 947
2024	806	14 021	12 776
2025	843	14 255	12 575
Akershus og Oslo	15	115	84
Buskerud	25	173	167
Østfold	14	225	154
Innlandet	260	5 737	5 338
Vestfold	8	6	6
Telemark	14	257	257
Agder	63	761	684
Rogaland	148	2 088	1 865
Vestland	36	470	356
Møre og Romsdal	76	643	527
Trøndelag	139	2 577	2 235
Nordland	30	610	502
Troms	10	290	261
Finnmark	5	303	139

Kilde: Statistisk sentralbyrå

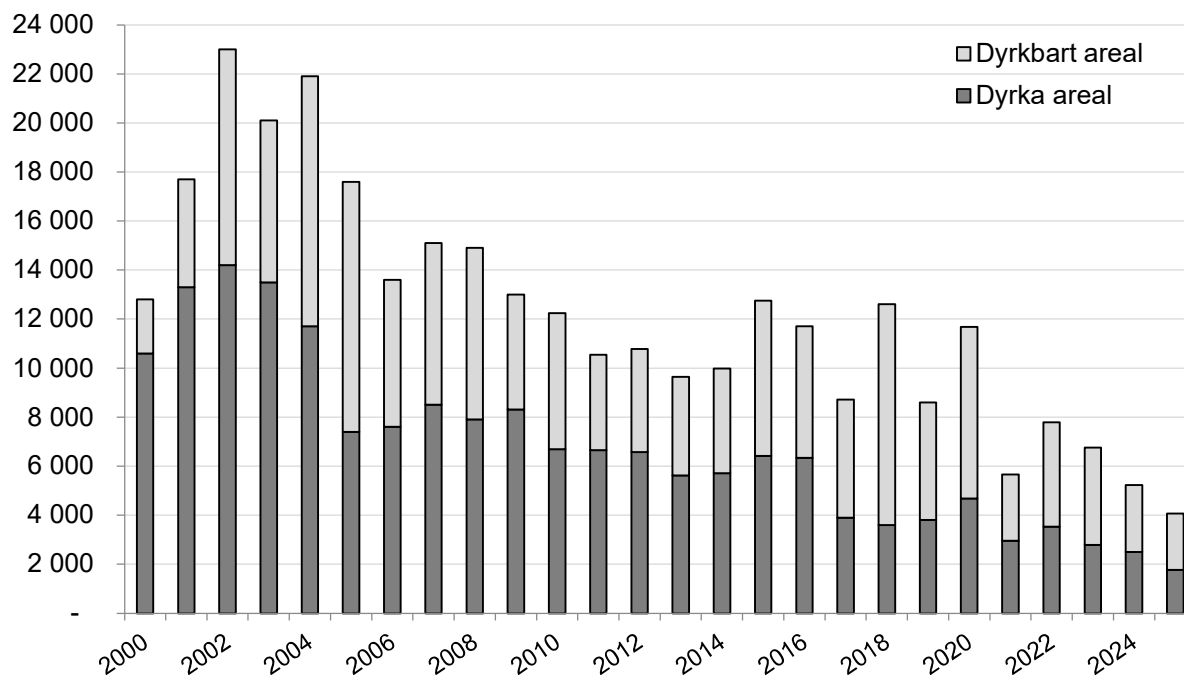
Hvert år omdisponeres noe jordbruksareal til andre formål, for eksempel til industri, boligområder og samferdsel. Det nasjonale jordvernmålet for årene 2004-2015 var at årlig omdisponering av dyrka jord skulle være under 6 000 dekar. Fra 2016 var jordvernmålet at omdisponeringen skulle være under 4000 dekar, og fra 2023 er målet å avgrense omdisponeringen til under 2 000 dekar per år innen 2030.¹

I 2025 ble det omdisponert 1 927 dekar dyrka jord, som er 1 042 dekar mindre enn året før, og dette er den laveste registrerte omdisponeringen av dyrket jord siden registreringene startet i 1976. I 2024 ble det omdisponert 2 969 dekar dyrka jord.

¹ Prop. 121 S (2022-2023)

I tillegg blir også en del dyrkbar jord omdisponert hvert år. Dette har variert fra 2 200 til 10 200 dekar per år i perioden 2000 til 2025. I 2025 ble det omdisponert 2 312 dekar dyrkbar jord, og i 2024, 2 786 dekar dyrkbar jord.

Figur 2-2 viser hvor mye dyrka og dyrkbart areal som hvert år har blitt omdisponert til andre formål enn landbruk.

Figur 2-2 Omdisponert areal til andre formål enn landbruk, dekar

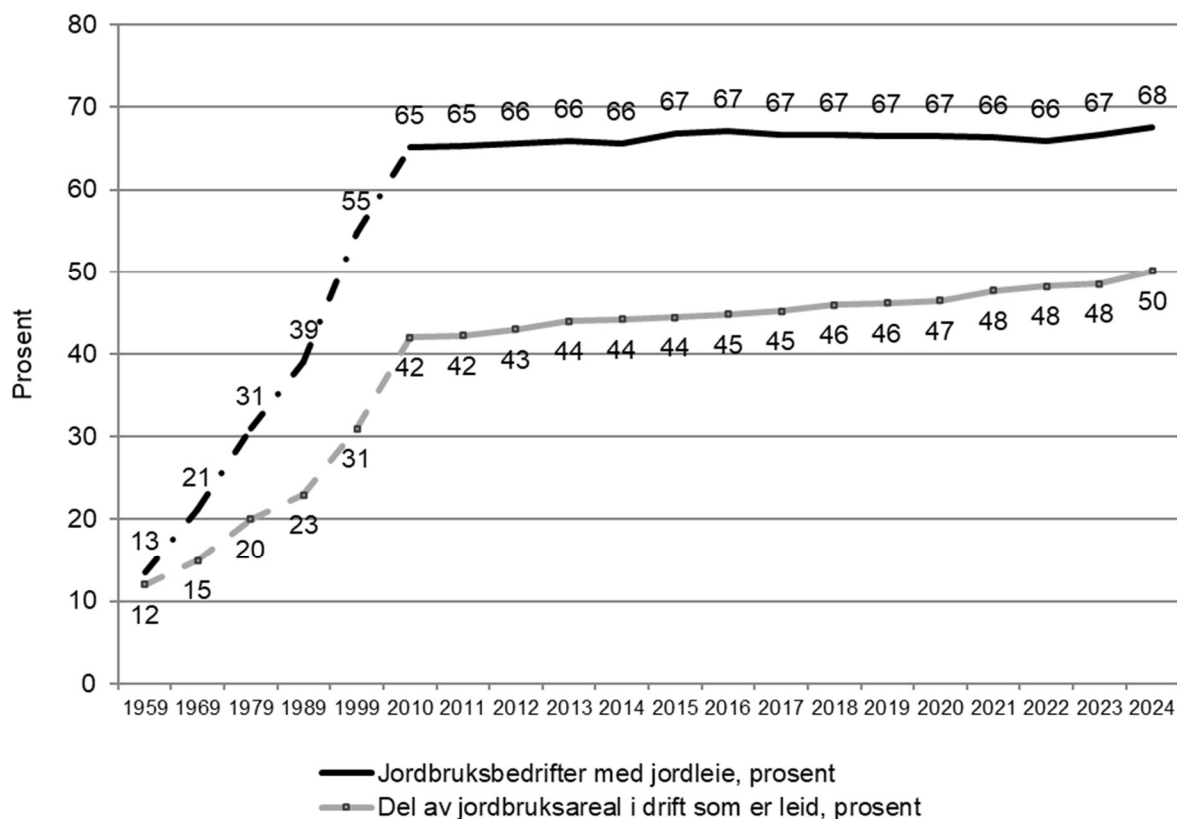
Kilde: Statistisk sentralbyrå, KOSTRA

Av fylkene var det Rogaland, Trøndelag og Nordland som omdisponerte mest dyrka jord i 2025, med henholdsvis 356 dekar, 321 dekar og 295 dekar.

2.1.2 Leiejord

Bruk av leiejord er svært viktig for mange av jordbruksbedriftene. Både andel bruk med leiejord og andel leid jord av dyrket areal har i hovedsak økt. Figur 2-3 viser andel bruk med leiejord og andel av jordbruksarealet som er leid fra 1959 til 2024.

I 2024 hadde 68 prosent av jordbruksbedriftene jordleie, og 50 prosent av jordbruksarealet i drift er leid areal.

Figur 2-3 Andel jordbruksbedrifter med leiejord og andel leiejord totalt. 1959–2024

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2011 – 2019, 2021 – 2024.

Andelen jordbruksbedrifter med jordleie og andel leid jordbruksareal varierer mellom fylkene, jf. Tabell 2-5. En ser at de tre nord-norske fylkene har størst andel jordbruksbedrifter med jordleie, og Østfold har lavest andel jordbruksbedrifter med jordleie (57,2 prosent). Når det gjelder leid areal av jordbruksareal i drift har Troms størst andel med 66,9 prosent, og Rogaland har lavest andel leid jordbruksareal (40,5 prosent).

Tabell 2-5 Andel jordbruksbedrifter med jordleie og andel leieareal. Fylkesvise tall 2024

Fylker	Prosent	
	Jordbruksbedrifter med jordleie	Jordbruksareal i drift som er leid
Oslo/Akershus	64,8	51,3
Østfold	57,2	44,8
Buskerud	65,3	52,2
Innlandet	69,7	47,2
Vestfold	60,1	56,1
Telemark	64,0	64,1
Agder	72,8	61,0
Rogaland	59,2	40,5
Vestland	65,3	49,7
Møre og Romsdal	76,0	58,0
Trøndelag	68,6	48,2
Nordland	80,8	56,0
Troms	85,9	66,9
Finnmark	82,8	56,7
<i>Hele landet</i>	<i>67,5</i>	<i>50,1</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Beregna totalpopulasjon.

Også antall leieforhold per jordbruksbedrift varierer mye. Tabell 2-6 viser fylkesvis fordeling av antall jordbruksbedrifter med jordleie og prosentvis fordeling av antall leieforhold. Det er flest leieforhold per jordbruksbedrift i de tre nordligste fylkene.

Tabell 2.6 Jordbruksbedrifter med jordleie inndelt etter antall leieforhold. Fylkesvise tall 2024

Antall leieforhold	Jordbruks- bedrifter	Prosentvis fordeling etter antall leieforhold			
		1	2-4	5-9	<10
Oslo/Akershus	1 351	32	39	19	10
Østfold	1 149	37	39	18	6
Buskerud	1 225	25	40	24	12
Innlandet	4 575	24	43	23	10
Vestfold	719	31	36	21	12
Telemark	804	24	36	22	18
Agder	1 320	19	34	27	20
Rogaland	2 312	37	43	15	4
Vestland	3 768	31	43	20	6
Møre og Romsdal	1 736	19	38	27	15
Trøndelag	3 585	25	40	23	11
Nordland	1 388	15	33	29	23
Troms	648	12	25	27	35
Finnmark	222	15	29	27	29
<i>Hele landet</i>	<i>24 802</i>	<i>26</i>	<i>40</i>	<i>22</i>	<i>12</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Beregna totalpopulasjon.

2.2 Strukturutvikling i noen produksjoner

De tradisjonelle enhetene «gårdsbruk» eller «gårdbruker», kan omfatte produksjon på flere tilskuddssøknader ved at virksomheten er organisert i, eller eieren deltar i, flere selskaper (foretak). Dette kan gjøre en sammenliknbar presentasjon av utviklingen i brukstallet usikker.

Det er skjedd omfattende endringer i antall og størrelse av jordbruksbedriftene og i sammensetningen av produksjonene de seneste årene. I dette kapitlet er det vist tabeller med størrelsesfordeling for alle jordbruksbedrifter, og for noen produksjoner. En jordbruksbedrift kan være representert med flere produksjoner. En kan derfor ikke summere jordbruksbedriftene med de ulike produksjonene og komme fram til et riktig tall for totalt antall jordbruksbedrifter.

Tabell 2-6 viser utviklingen av det totale antall jordbruksbedrifter. Over tid er det færre mindre jordbruksbedrifter og flere større. Økende areal per jordbruksbedrift har sammenheng med at antallet jordbruksbedrifter avtar mens totalarealet er relativt stabilt. Arealet på de jordbruksbedriftene som går ut av produksjon, kan enten gå helt ut av jordbruksdrift, eller overtas av andre jordbruksbedrifter ved salg eller utleie.

De aller minste jordbruksbedriftene har sterkest prosentvis årlig nedgang frem til 2010. I 1999 var 2 prosent av jordbruksbedriftene i gruppene over 500 dekar, og i 2025 var tilsvarende andel 15 prosent. Dekar per jordbruksbedrift har økt fra 147 til 269 dekar i samme periode.

Tabell 2-6 viser også at både totalt leid areal og leid areal per jordbruksbedrift har økt mye. I 2024 leide hver jordbruksbedrift i gjennomsnitt 130 dekar.

Tabell 2-6 Antall jordbruksbedrifter etter jordbruksareal i drift og leid jordbruksareal

Størrelsesgrupper, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
Uten areal	398	1 815	1 213	1 185	1 253	14,8	-3,9	0,7
%	1	4	3	3	3			
< 100	31 237	14 359	11 867	10 356	10 557	-7,9	-1,6	-0,2
%	44	27	28	28	29			
100–199	22 286	13 440	9 764	8 747	8 522	-4,5	-3,1	-2,7
%	32	29	25	24	23			
200–299	10 367	8 444	6 120	5 466	5 292	-1,8	-3,2	-2,9
%	15	18	16	15	14			
300–499	5 273	6 857	6 024	5 551	5 514	2,4	-1,3	-1,8
%	7	15	16	15	15			
500–799	1 287	2 490	3 220	3 360	3 354	6,2	2,6	0,8
%	2	5	8	9	9			
≥ 800	290	1 034	1 718	2 056	2 135	12,3	5,2	4,4
%	0	2	4	6	6			
Alle jordbr.bedrifter	70 740	46 624	38 713	36 721	36 627	-3,7	-1,8	-1,1
Areal, 1 000 daa	10 382	10 060	9 860	9 841	9 867	-0,3	-0,2	0,0
Daa/jordbruksbedrift	147	216	255	268	269	3,6	1,7	1,1
Leid areal, 1 000 daa	3 239	4 185	4 585	4 783		2,4	0,9	
Leid areal, %	31	42	47	49				
Leid areal, daa/j.bedr. ¹⁾	46	90	118	130		6,3	2,8	
J.bedr. med leid areal	38 746	29 406	25 289	24 399				
Leid areal, daa/j.bedr. ²⁾	83	140	181	196		4,9	2,6	

* Foreløpige tall

1) Gj.sn av alle jordbruksbedrifter

2) Gj.sn. av alle jordbruksbedrifter med leid areal

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Fra og med 2002 ble reglene for å kunne søke produksjonstilskudd endret. Flere selskapsformer ble tilskuddsberettiget, blant annet aksjeselskaper, ansvarlige selskaper og stiftelser. Tabell 2-7 viser hvor mange prosent av søkerne som ikke var enkeltpersonforetak i utvalgte år i perioden 2005-2025.

Andelen upersonlige søkere økte fram til 2008, deretter gikk andelen nedover, men har økt noe igjen de siste årene. Noe av årsaken til nedgangen var regelendringer for samdrifter. Fra og med 2015 ble det bl.a. mulig for samdrifter å leie kvote, og dette førte til at enkelte samdrifter ble oppløst.

Tabell 2-7 Andel av tilskuddssøkerne som ikke er enkeltpersonforetak¹⁾. Prosent

Fylke	2005	2010	2020	2024	2025*	Antall i 2025*
Viken			4,2			
Buskerud	3,0	4,4		5,1	5,3	99
Akershus/Oslo	2,4	3,0		5,0	5,1	106
Østfold	2,9	3,8		3,8	4,1	81
Innlandet	5,3	6,4	4,3	4,3	4,4	289
Vestfold og Telemark			5,7			
Vestfold	2,3	3,4		8,0	8,2	98
Telemark	2,3	3,3		4,9	5,0	63
Agder	3,2	5,0	4,5	4,9	5,0	94
Rogaland	5,5	8,2	5,5	6,0	6,4	251
Vestland	3,6	5,5	4,6	5,1	5,0	294
Møre og Romsdal	4,7	7,2	5,9	5,7	5,7	131
Trøndelag	5,1	6,9	5,5	5,2	5,2	268
Nordland	4,0	6,5	6,1	6,7	6,8	118
Troms og Finnmark			6,3			
Troms	2,8	4,6		5,9	6,1	46
Finnmark	4,2	6,9		10,7	8,9	23
<i>Hele landet</i>	<i>4,4</i>	<i>5,9</i>	<i>5,0</i>	<i>5,2</i>	<i>5,3</i>	
Antall	2 216	2 681	1 913	1 941	1 961	1 961

* Foreløpige tall

Kilde: Landbruksdirektoratets tilskuddsstatistikk

2.2.1 Planteproduksjon

Tabell 2-8 viser at antall jordbruksbedrifter med korn har blitt mer enn halvert fra 1999 til 2025. Kornarealet per jordbruksbedrift økte fra 150 til 302 dekar. Jordbruksbedriftene over 500 dekar har stort sett økt gjennom hele perioden både relativt sett og i antall.

Tabell 2-8 Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster etter areal av korn og oljevekster

Arealgruppe, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 100	10 165	4 149	2 484	2261	2127	-7,8	-5,0	-1,4
%	46	31	25	24	23			
100-199	6 170	4 034	2 835	2601	2574	-3,8	-3,5	-0,9
%	28	30	28	27	27			
200-299	2 793	2 142	1 676	1575	1541	-2,4	-2,4	-0,8
%	13	16	17	16	16			
300-499	2 026	1 953	1 682	1591	1630	-0,3	-1,5	-0,3
%	9	14	17	17	17			
500-799	609	856	906	944	936	3,1	0,6	0,3
%	3	6	9	10	10			
≥ 800	146	399	538	594	611	9,6	3,0	1,2
%	1	3	5	6	6			
Antall j.bedr.	21 909	13 533	10 121	9566	9419	-4,3	-2,9	-0,7
1 000 daa	3 282	3 071	2 832	2821	2842	-0,6	-0,8	0,0
Daa/j.bedr.	150	227	280	295	302	3,8	2,1	0,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på: <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Det er i hovedsak rug og hvete som dyrkes til matkorn. Dyrkinga av matkorn er i stor grad konsentrert til Østlandet, og særlig fylkene rundt Oslofjorden og rundt Mjøsa i Innlandet. Totalt ble det dyrket hvete og rug/rughvete på 649 400 dekar i 2024, det vil si 23 prosent av samlet kornareal. For 2025 var arealet ca. 638 700 dekar hvete og rug/rughvete, tilsvarende 22,5 prosent av samlet kornareal. Klimatiske forhold gjør at andelen som går til mat varierer mye mellom år. I 2024 var det mye nedbør i en kritisk periode på sensommeren og tidlig høst, som førte til at kvaliteten på kornet ble dårligere. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at det var ca. 30 prosent av hveten som ble avregnet som matkvalitet i 2024, og andelen økte til 50 prosent i 2025. Gjennomsnitt for de siste fem år viser 57 prosent matkvalitet for hvete og 73 prosent for rug (rughvete ikke inkludert).

Tabell 2-9 viser antall jordbruksbedrifter og arealet av poteter. Det har i hovedsak vært størst prosentvis årlig nedgang for de minste jordbruksbedriftene. Totalt sett gikk antall jordbruksbedrifter med poteter ned med 73 prosent fra 1999 til 2010, og videre med 51 prosent fra 2010 til 2025.

Potetarealet per jordbruksbedrift har økt betydelig, fra 14,5 dekar i 1999 til 90 dekar i 2025. Det totale potetarealet er derimot redusert med 17 prosent i samme periode.

Mange av jordbruksbedriftene som har under 10 dekar poteter dyrker i stor grad til eget bruk. Når en ser bort fra enheter som har under 10 dekar var gjennomsnittet på 55,6 dekar i 1999 og 170,4 dekar i 2025.

Tabell 2-9 Antall jordbruksbedrifter med poteter etter potetareal

Arealgruppe, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 10	7 831	1 512	704	636	654	-13,9	-7,4	-1,5
%	76	54	47	47	48			
10-49	1 420	468	228	176	174	-9,6	-6,9	-5,3
%	14	17	15	13	13			
50-99	657	352	191	166	149	-5,5	-5,9	-4,8
%	6	13	13	12	11			
100-199	276	310	195	180	193	1,1	-4,5	-0,2
%	3	11	13	13	14			
200-299	61	83	97	84	85	3,0	1,4	-2,6
%	1	3	6	6	6			
≥ 300	15	70	90	107	113	14,9	2,7	4,7
%	0	2	6	8	8			
Antall j.bedr.	10 260	2 795	1 505	1 349	1 368	-11,1	-6,0	-1,9
Antall daa	148 522	132 399	115 064	118 675	123 099	-1,0	-1,4	1,4
Daa/j.bedr., alle	14,5	47,4	76,5	88,0	90,0	11,4	4,9	3,3
Daa/j.bedr., >10 ¹⁾	55,6	100,7	141,7	164,5	170,4	5,5	3,5	3,8

* Foreløpige tall

1) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 10 dekar potet

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på: <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Arealet av og antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland går fram av Tabell 2-10. Det mest markerte trekket er at antall små produsenter arealmessig, har avtatt i store deler av perioden, samtidig som produsenter med større areal har økt. Gjennomsnittlig grønnsaksareal per jordbruksbedrift ble mer enn tredoblet i perioden 1999 til 2020. I 2025 har areal per jordbruksbedrift økt til 100,6 dekar per bruk, dette er en økning på 9,7 dekar per bruk i forhold til 2020.

Tabell 2-10 Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland etter grønnsaksareal

Arealgruppe, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 10	964	333	385	359	366	-9,2	1,5	-1,0
%	45	32	42	40	40			
10-49	784	313	194	172	177	-8,0	-4,7	-1,8
%	37	30	21	19	19			
50-99	249	211	121	132	131	-1,5	-5,4	1,6
%	12	20	13	15	14			
100-199	98	115	101	128	140	1,5	-1,3	6,7
%	5	11	11	14	15			
≥ 200	28	72	106	116	103	9,0	3,9	-0,6
%	1	7	12	13	11			
Antall j.bedr.	2 123	1 044	907	907	917	-6,2	-1,4	0,2
Antall daa	60 187	71 220	82 453	90 610	92 287	1,5	1,5	2,3
Daa/j.bedr.	28,3	68,2	90,9	99,9	100,6	8,3	2,9	2,1
Daa/j.bedr., >10 ¹⁾	46,8	98,8	155,8	163,6	165,8	7,0	4,7	1,2

* Foreløpige tall

1) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 10 dekar grønnsaker

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-11 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med engareal, dvs. sum fulldyrka og overflatedyrka/innmarksbeite. Antall jordbruksbedrifter med eng er redusert med 27 518, eller 49 prosent fra 1999 til 2025, mens arealet har økt med 2,5 prosent i samme periode. Andelen jordbruksbedrifter med over 300 dekar engareal har økt fra 3 prosent i 1999 til 26 prosent i 2025.

Tabell 2-11 Antall jordbruksbedrifter med engareal etter størrelsen på engarealet

Arealgruppe, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99–10	10–20	20–25
< 99	28 940	12 138	10 338	10 111	10 182	-7,6	-1,6	-0,3
%	52	34	34	35	36			
100–199	18 626	10 794	7 804	6 977	6 790	-4,8	-3,2	-2,7
%	33	30	26	24	24			
200–299	6 489	6 672	4 790	4 209	4 109	0,3	-3,3	-3,0
%	12	19	16	15	14			
300–499	1 805	4 568	4 469	4 140	4 111	8,8	-0,2	-1,7
%	3	13	15	14	14			
500–799	131	1 168	2 129	2 323	2 326	22,0	6,2	1,8
%	0	3	7	8	8			
≥ 800	13	241	694	917	968	30,4	11,2	6,9
%	0	1	2	3	3			
Antall j.bedr.	56 004	35 581	30 224	28 577	28 486	-4,0	-1,6	-1,2
1 000 daa	6 388	6 524	6 589	6 543	6 549	0,2	0,1	-0,1
Daa/j.bedr.	114,1	183,4	218,0	228,9	229,9	4,4	1,7	1,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

2.2.2 Husdyrproduksjon

Tabell 2-12 viser strukturutviklingen på jordbruksbedrifter med melkeku fra 1999 til 2025. I denne perioden har antall jordbruksbedrifter med melkekyr blitt redusert med 73 prosent samtidig som antall melkekyr har blitt redusert med 33 prosent. Antall melkekyr per jordbruksbedrift har økt fra 13,8 til 34,8. Etter 2 år med nedgang i antall melkekyr i 2022 og 2023, økte antallet i 2024 og 2025.

Det har vært en økning i antall jordbruksbedrifter i de største størrelsesgruppene i perioden 1999-2021 og 2023-2025. Jordbruksbedrifter blant de minste størrelsesgruppene har blitt redusert i hele perioden. Antall jordbruksbedrifter med mer enn 40 kyr har økt fra 168 i 1999 til 2 151 i 2025. Det tilsvarer 1 prosent av jordbruksbedriftene i 1999 og 36 prosent i 2025. I forhold til 2024 er det økt med 109 bruk over 40 kyr, mens antall bruk med mindre enn 40 kyr har blitt redusert med 260 bruk.

Tabell 2-12 Antall jordbruksbedrifter med melkeku etter besetningsstørrelse¹⁾

Besetnings- størrelse	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 10	6 047	1 262	501	403	354	-13,3	-8,8	-6,7
%	27	11	7	7	6			
10-19	13 180	5 116	2 168	1 526	1 394	-8,2	-8,2	-8,5
%	58	46	30	25	23			
20-39	3 264	3 736	2 626	2 223	2 144	1,2	-3,5	-4,0
%	14	34	37	36	35			
40-69	153	853	1 572	1 680	1 764	16,9	6,3	2,3
%	1	8	22	27	29			
≥ 70	15	163	278	362	387	24,2	5,5	6,8
%	0	1	4	6	6			
Antall j.bedr.	22 659	11 130	7 145	6 194	6 043	-6,3	-4,3	-3,3
1 000 melkekyr	313	238	214	207	210	-2,4	-1,1	-0,3
Melkekyr per j.bedr.	13,8	21,4	29,9	33,5	34,8	4,1	3,4	3,1

* Foreløpige tall

1) Samdrifter er regnet som én jordbruksbedrift (se også tabell 2.13).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Fra og med 1. januar 2015 ble særreglene for samdrifter avviklet, og dette betyr bl.a. at samdrifter og enkeltbruk ble likestilt i kvotereguleringen. Se www.landbruksdirektoratet.no for nærmere opplysninger om produksjons-tilskudsreguleringen.

I mars 2021 innførte Landbruksdirektoratet et nytt fagsystem for kvoteordningen for melk, og med det skilles det ikke lenger på hva slags type foretak som disponerer en kvote. Statistikk om dette temaet kan dermed ikke videreføres etter 2021. Se tidligere utgaver av Resultatkontrollen for mer informasjon om kvoteordningen.

Landbruksdirektoratet organiserer kjøp og salg av statlig del av kvoter. For privat omsetning er det egne omsetningskanaler, eller kjøp/salg kan avtales direkte mellom gårdbrukere.

I omsetningsrunden 2020 måtte minimum 80 prosent av melkeknoten selges til staten, i motsetning til tidligere år hvor det var krav om minst 20 prosent til staten. I 2020 ble derfor bare 12 prosent solgt privat. I 2021 og 2022 ble 60 prosent solgt privat. I jordbruksoppgjøret 2023 ble det bestemt at i salgsomgang 2023 og 2024 kan kvoten selges 100 prosent privat. Dette var ment som tiltak for å øke andel eid kvote i melkeproduksjon. I 2023 ble det derfor solgt kun 10 000 liter kumelkkvote til staten, og i 2024 ble 228 259 liter solgt til staten og i 2025 2,6 mill. liter.

Hele 81 prosent (837 stk.) av selgere med kumelkekvote leverte ikke melk i 2024, og det samme med 82 prosent (27 stk.) av selgere med geitemelkekvote. Ved omsetningsrunden i 2025 var det 71 kumelkkvoter og 7 geitemelkkvoter som ble solgt. Av de 71 som solgte kumelkkvote var det 43 som ikke leverte melk i 2025, og tilsvarende var 5 av de 7 med geitemelkkvote.

Prisen ved salg av kumelkkvote til staten var tidligere kr 3,50 per liter, og dette ble redusert til kr 2,50 per liter i årene 2013 til 2019. Egen pris ble avtalt ved den statlige oppkjøpsordningen i 2020. I perioden 2021 til 2025 var prisen ved salg til staten kr 4,00 per liter.

I 2012 ble det åpnet for delsalg av melkekvote. På landsbasis valgte 18 gårdbrukere å selge deler av kumelkkvoten i 2025, og det ble solgt ca. 1,5 mill. liter ved delsalg, mot ca 12 mill. liter og 157 selgere i 2024.

I 2022 var forholdstall for disponibel kvote for kumelk 0,99. I 2023 var forholdstallet i utgangspunktet satt til 0,95, men på grunn av høyere etterspørsel og noe lavere melkeinngang ble forholdstallet økt til 0,99 i juni 2023. Kvoteetaket var på 900 000 liter. I 2023 var det 8 foretak som fikk sin disponible kvote avkortet.

I 2024 og 2025 var det ikke mulig å kjøpe grunnkvote fra staten, og det var ingen tildeling av kvote disse årene. I 2024 var overproduksjonsavgiften for kumelk null kroner, og kr 4,90 per liter for geitemelk. Det betydde i praksis at alle kumelkprodusenter kunne levere så mye de ville til meieri, og ingen ble avkortet av sin disponible kvote. I 2025 var overproduksjonsavgiften kr 4,90 per liter, både for ku- og geitemelk. I 2025 var kvoteetaket 840 000 liter, og totalt 40 melkeprodusenter fikk avkortet sin kvote. Forholdstall for disponibel kvote for kumelk var 1,2, og for geitemelk 0,95 i 2025. For geitemelk var etaket 350 000 liter dette året.

Tabell 2-13 gir fylkesvis oversikt over antallet kvoteselgere og antall liter solgt. Tallene gjelder kumelk, og tabellen viser også totaltall for perioden 1997–2025. Totalt for perioden 1997–2025 var det 14 368 foretak som solgte kvoten, og det ble totalt solgt 1 056 mill. liter.

Tabell 2-13 Salg av melkekvoter ku. Antall kvoteselgere og solgt mengde. Utvalgte år 1997–2025

Fylke	1997		2010		2020		2025		Hele perioden	
	Ant.	1000 liter	Ant.	1000 liter	Ant.	1000 liter	Ant.	1000 liter	Ant.	1000 liter
Viken					26	3 431			53	6 883
Akershus og Oslo	18	1 089	5	721			2	149	299	27 995
Buskerud	9	300	5	493					396	26 884
Østfold	19	1 229	3	265			3	778	302	29 478
Innlandet	82	3 754	27	2 993	77	5 790	8	759	2 066	141 378
Vestfold og Telem.					11	1 102			12	3 084
Vestfold	6	378	1	78					126	11 480
Telemark	25	1 138	6	410					248	14 857
Agder	33	1 221	8	619	19	1 891			666	39 681
Rogaland	70	4 687	31	2 966	65	6 317	2	197	1 827	155 613
Vestland	111	4 022	46	3 260	77	5 331	10	698	2 200	122 876
Møre og Romsdal	108	5 548	35	3 329	46	4 080	8	423	1 686	123 665
Trøndelag	97	5 202	79	7 412	77	8 260	20	1 730	2 901	232 946
Nordland	37	1 872	17	1 518	25	2 237	10	1 271	1 049	75 351
Troms og Finnmark					12	1 273			27	3 082
Troms	21	1 223	10	1 188			3	135,13	378	29 405
Finnmark	5	293	5	444			2	194,26	132	11 780
Landet	718	36 089	298	27 663	435	39 713	68	6 335	14 368	1 056 438

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 2-14 viser gjennomsnittlig disponibel kvote for kumelk i de ulike fylker enkelte år. Gjennomsnittskvotene har økt betydelig som følge av redusert antall melkebønder, og var i 2025 på 257 491 liter per jordbruksbedrift. Foretak med felles melkeproduksjon er regnet som én enhet, noe som også bidrar til å øke gjennomsnittet. Økningen fra 2010 til 2025 var på 115 987 liter per jordbruksbedrift, noe som tilsvarer 82 prosent økning. Agder har relativt minst økning, mens Nordland har opplevd størst prosentvis økning av gjennomsnittskvoten i denne perioden.

**Tabell 2-14 Fylkesvis oversikt over gjennomsnittlig disponibel kvote på kumelk.
Utvalgte år 1998–2025. Liter**

	1998	2010	2020	2024	2025	% endring 2010-2025
Viken			265 124			
Akershus og Oslo	95 110	179 594		298 711	330 399	84
Buskerud	64 551	137 204		247 184	249 835	82
Østfold	97 512	213 105		345 575	351 496	65
Innlandet	70 923	129 781	200 099	222 042	231 812	79
Vestfold og Telemark			253 637			
Vestfold	97 949	219 666		370 820	382 102	74
Telemark	52 958	109 387		200 566	223 043	104
Agder	58 481	118 527	185 299	188 581	189 168	60
Rogaland	90 499	173 155	268 748	284 674	283 234	64
Vestland	57 839	107 388	175 049	191 615	202 605	89
Møre og Romsdal	71 686	144 219	235 998	254 762	261 185	81
Trøndelag	78 026	154 571	256 514	280 184	295 038	91
Nordland	69 938	133 710	235 586	259 768	274 300	105
Troms og Finnmark			238 700			
Troms	76 263	129 904		240 988	245 562	89
Finnmark	91 935	165 043		277 275	293 691	78
Landet	72 985	141 504	228 736	248 447	257 491	82

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 2-15 omhandler strukturen i melkekvoter i de ulike fylkene, og i landet som helhet. En jordbruksbedrift kan benytte flere innleide kvoter.

Tabell 2-15 Fordeling av antall jordbruksbedrifter med melkekvote i de ulike fylker etter kvotestørrelse. 2025

Fylke		Melkekvote, 1 000 liter						Sum
		0-100	100-200	200-400	400-600	600-800	>800	
Akershus og Oslo	Antall	13	15	32	24	13	5	102
	kvote	916	2 167	9 034	11 981	8 786	5 142	38 026
Buskerud	Antall	27	37	35	28	13	3	143
	kvote	1 686	5 237	9 581	13 647	8 730	2 852	41 732
Østfold	Antall	4	15	34	26	15	7	101
	kvote	197	2 098	9 827	12 986	9 833	6 543	41 484
Innlandet	Antall	192	373	359	199	49	19	1 191
	kvote	12 852	53 981	102 674	97 860	32 682	18 598	318 647
Vestfold	Antall	6	5	11	13	7	6	48
	kvote	277	743	2 907	6 342	4 825	5 917	21 010
Telemark	Antall	24	16	10	14	3	2	69
	kvote	1 507	2 483	2 673	6 766	1 944	1 851	17 225
Agder	Antall	76	78	67	28	9	3	261
	kvote	5 338	11 672	19 741	13 275	5 993	2 612	58 630
Rogaland	Antall	110	227	339	227	72	43	1 018
	kvote	7 037	34 540	98 442	109 202	48 088	42 469	339 777
Vestland	Antall	234	313	252	105	43	12	959
	kvote	14 721	45 041	71 924	51 050	28 513	12 014	223 263
Møre og Romsdal	Antall	75	174	163	101	40	22	575
	kvote	4 360	25 436	47 764	50 093	26 752	21 241	175 646
Trøndelag	Antall	103	269	430	298	100	36	1 236
	kvote	6 728	39 381	125 807	145 033	66 647	33 382	416 978
Nordland	Antall	43	110	125	111	33	1	423
	kvote	2 644	16 719	36 595	53 217	21 837	1 054	132 066
Troms	Antall	15	52	45	25	7	6	150
	kvote	980	7 729	12 624	11 930	4 673	5 784	43 721
Finnmark	Antall	5	21	27	18	6	3	80
	kvote	326	3 400	7 873	8 845	3 937	2 951	27 332
Landet	Antall	927	1 705	1 929	1 217	410	168	6 356
	kvote	59 568	250 626	557 467	592 226	273 241	162 410	1 895 537

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 2-16 viser andel av jordbruksbedrifter og kvote i de ulike fylkene. Gruppen med 200–400 000 liter har størst andel av antall jordbruksbedrifter, med 30,3 prosent, og 29,4 prosent av kvoten. I 2025 har gruppen 400-600 000 liter den største andelen av kvoter, med 31,2 prosent.

Andelen jordbruksbedrifter i gruppen 600–800 000 liter er på 6,5 prosent, en økning fra 2,3 prosent i 2024. Andelen av kvote i denne gruppen er på 14,4 prosent i 2025. I den største gruppen, over 800 000 liter, er det 2,6 prosent av jordbruksbedriftene og 8,6 prosent av kvoten.

I Telemark har 34,8 prosent av jordbruksbedriftene under 100 000 liter i kvote, mens i Østfold er 4 prosent av jordbruksbedriftene i denne gruppen.

**Tabell 2-16 Fordeling av andel jordbruksbedrifter og kvote i de ulike fylker etter kvotestørrelse.
2025**

Fylke		Melkekvote, 1 000 liter					
		0-100	100-200	200-400	400-600	600-800	>800
Akershus og Oslo	Andel av antall	12,7	14,7	31,4	23,5	12,7	4,9
	Andel av kvote	2,4	5,7	23,8	31,5	23,1	13,5
Buskerud	Andel av antall	18,9	25,9	24,5	19,6	9,1	2,1
	Andel av kvote	4,0	12,5	23,0	32,7	20,9	6,8
Østfold	Andel av antall	4,0	14,9	33,7	25,7	14,9	6,9
	Andel av kvote	0,5	5,1	23,7	31,3	23,7	15,8
Innlandet	Andel av antall	16,1	31,3	30,1	16,7	4,1	1,6
	Andel av kvote	4,0	16,9	32,2	30,7	10,3	5,8
Vestfold	Andel av antall	12,5	10,4	22,9	27,1	14,6	12,5
	Andel av kvote	1,3	3,5	13,8	30,2	23,0	28,2
Telemark	Andel av antall	34,8	23,2	14,5	20,3	4,3	2,9
	Andel av kvote	8,8	14,4	15,5	39,3	11,3	10,7
Agder	Andel av antall	29,1	29,9	25,7	10,7	3,4	1,1
	Andel av kvote	9,1	19,9	33,7	22,6	10,2	4,5
Rogaland	Andel av antall	10,8	22,3	33,3	22,3	7,1	4,2
	Andel av kvote	2,1	10,2	29,0	32,1	14,2	12,5
Vestland	Andel av antall	24,4	32,6	26,3	10,9	4,5	1,3
	Andel av kvote	6,6	20,2	32,2	22,9	12,8	5,4
Møre og Romsdal	Andel av antall	13,0	30,3	28,3	17,6	7,0	3,8
	Andel av kvote	2,5	14,5	27,2	28,5	15,2	12,1
Trøndelag	Andel av antall	8,3	21,8	34,8	24,1	8,1	2,9
	Andel av kvote	1,6	9,4	30,2	34,8	16,0	8,0
Nordland	Andel av antall	10,2	26,0	29,6	26,2	7,8	0,2
	Andel av kvote	2,0	12,7	27,7	40,3	16,5	0,8
Troms	Andel av antall	10,0	34,7	30,0	16,7	4,7	4,0
	Andel av kvote	2,2	17,7	28,9	27,3	10,7	13,2
Finnmark	Andel av antall	6,3	26,3	33,8	22,5	7,5	3,8
	Andel av kvote	1,2	12,4	28,8	32,4	14,4	10,8
Landet	Andel av antall	14,6	26,8	30,3	19,1	6,5	2,6
	Andel av kvote	3,1	13,2	29,4	31,2	14,4	8,6

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 2-17 viser antall jordbruksbedrifter med ammekyr etter besetningsstørrelse. Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter med færre enn 10 ammekyr, men andelen har vært synkende, fra 78 prosent i 1999 til 32 prosent i 2025. Gjennomsnittsbesetningen har økt fra 6,7 til 18,9 ammekyr i samme periode.

Tabell 2-17 Antall jordbruksbedrifter med ammeku etter besetningsstørrelse

Besetnings- størrelse	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 10	4 266	2 572	2 169	1 930	1 847	-4,5	-1,7	-3,2
%	78	49	37	33	32			
10-19	872	1 479	1 793	1 841	1 875	4,9	1,9	0,9
%	16	28	30	31	32			
20-39	284	903	1 317	1 438	1 434	11,1	3,8	1,7
%	5	17	22	25	25			
40-69	35	227	528	573	549	18,5	8,8	0,8
%	1	4	9	10	10			
≥ 70	7	22	87	65	69	11,1	14,7	-4,5
%	0	0	1	1	1			
Antall j.bedr.	5 464	5 203	5 894	5 847	5 774	-0,4	1,3	-0,4
1 000 ammekyr	37	70	106	109	109	6,0	4,2	0,6
Ammekyr per j.bedr.	6,7	13,4	18,0	18,7	18,9	6,5	2,9	1,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-18 viser at antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau ble redusert med 35 prosent fra 1999 til 2010, mens reduksjonen var på 13 prosent i perioden 2010 til 2025. Antall vinterfôra sauer ble i perioden 1999 til 2025 redusert med 8 prosent. Antall sau per jordbruksbedrift har økt fra 42,1 i 1999 til 68,2 i 2025.

Tabell 2-18 Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau etter besetningsstørrelse

Besetnings- størrelse	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 50	15 787	7 785	7 429	6 752	6 664	-6,2	-0,5	-6,2
%	70	53	54	52	52			
50-99	5 223	4 357	3 533	3 259	3 238	-1,6	-2,1	-1,6
%	23	29	26	25	25			
100-199	1 587	2 185	2 255	2 290	2 330	2,9	0,3	2,9
%	7	15	16	18	18			
200-299	101	337	429	454	432	11,6	2,4	11,6
%	0	2	3	4	3			
≥ 300	11	115	161	147	157	23,8	3,4	23,8
%	0	1	1	1	1			
Antall jordbr.bedr.	22 709	14 779	13 807	12 902	12 821	-3,8	-0,7	-3,8
1 000 sau	955	923	903	877	874	-0,3	-0,2	-0,3
Ant. sau per j.bedr.	42,1	62,4	65,4	67,9	68,2	3,7	0,5	3,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-19 til Tabell 2-21 viser strukturutviklingen for de kraftfôrkrevende husdyrproduksjonene smågris-, egg- og kyllingproduksjon.

Antall jordbruksbedrifter med purker har avtatt med 79 prosent fra 1999 til 2025, mens antall purker samtidig har blitt redusert med 37 prosent, med størst nedgang de siste årene.

Gjennomsnittstørrelsen på besetningene har økt betydelig, fra 27 purker per besetning i 1999, til 78 purker i 2025. Den relative andelen jordbruksbedrifter med over 150 purker har økt fra 1 prosent i 1999 til 14 prosent i 2025.

Tabell 2-19 Antall jordbruksbedrifter med purker, inkludert ungpurker, etter besetningsstørrelse

Besetnings- størrelse	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-25
< 30	2 501	531	343	258	261	-13,1	-4,3	-5,3
%	68	36	36	33	33			
30-59	864	420	228	193	193	-6,3	-5,9	-3,3
%	24	29	24	24	25			
60-99	220	262	160	132	126	1,6	-4,8	-4,7
%	6	18	17	17	16			
100-149	54	131	83	91	95	8,4	-4,5	2,7
%	1	9	9	12	12			
≥ 150	37	116	136	117	111	10,9	1,6	-4,0
%	1	8	14	15	14			
Antall	3 676	1 460	950	791	786	-8,1	-4,2	-3,7
1 000 purker	97	95	74	63	61	-0,2	-2,4	-3,7
Purker per j.bedr.	26,5	65,1	78,1	79,9	78,1	8,5	1,8	0,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Det totale antall jordbruksbedrifter med høner ble redusert med 46 prosent i tidsrommet 1999 til 2025, men har økt med 6 prosent fra 2024 til 2025. Antall høner økte med 59 prosent fra 1999 til 2025. Fra 2024 til 2025 økte antall høner med 7 prosent, 323 700 høner totalt. I perioden 2015-2024 har den årlige økningen ligget mellom -1,8 (2022-2023) og 2,4 prosent (2017-2018). Nortura melder at importbehovet har avtatt gradvis i 2025. Eggproduksjonen har økt i løpet av høsten 2025 på grunn av nyetableringer.

Tabell 2-20 viser en oversikt over jordbruksbedrifter som har over 500 høner. Konesjonsgrensen i denne produksjonen er at en bedrift kan ha maksimalt 7 500 innsatte høner på ethvert tidspunkt (Før 2004 var konesjonsgrensen 5000 høner).

Tabell 2-20 Antall jordbruksbedrifter med verpehøner¹⁾, etter besetningsstørrelse²⁾

Besetnings- størrelse	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring		
						99–10	10–20	20-25
500-999	155	19	13	8	10	-17,4	-3,7	-5,1
%	13	3	2	1	2			
1 000–1 999	398	62	15	16	15	-15,6	-13,2	0,0
%	34	9	2	3	2			
2 000–4 999	477	134	57	27	30	-10,9	-8,2	-12,0
%	40	20	9	4	5			
5 000–7 500	113	394	484	483	524	12,0	2,1	1,6
%	10	60	78	79	81			
≥ 7 501	43	48	48	76	67	1,0	0,0	6,9
%	4	7	8	12	10			
Antall jordbr.bedr. ²⁾	1 186	657	610	610	646	-5,2	-0,6	0,9
Antall jordbr.bedr. ³⁾	4 064	1 847	1 503	1 390	1 465	-6,9	-2,0	-0,5
1 000 høner ²⁾	3 101	3 926	4 570	4 596	4 920	2,2	1,5	1,5
1 000 høner ³⁾	3 181	3 953	4 542	4 620	4 948	2,0	1,4	1,7
Høner per j.bedr. ²⁾	2 615	5 975	7 492	7 535	7 616	7,8	2,2	0,6

* Foreløpige tall

1) Rugeeggproduksjon er inkludert i tallene

2) Ekskl. jordbruksbedrifter med < 500 høner

3) Alle jordbruksbedrifter med høner

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020 og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 2-21 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med slaktekylling målt etter antall slaktede kyllinger i året. Det mangler tall før 2001. Antall jordbruksbedrifter med slaktekylling har variert en del i perioden 2001 til 2024, fra 511 bedrifter i 2001, opp til 673 i 2014 og ned igjen til 475 i 2024. I hovedsak har det vært en reduksjon blant de minste brukene og en økning blant de største.

Konsesjonsgrensen i denne produksjonen er at en bedrift kan ha en slaktekyllingproduksjon med inntil 280 000 omsatte og slaktede kyllinger per år. I 2024 utgjorde gruppene med over 100 000 slaktekyllinger 71 prosent av alle jordbruksbedrifter mot 9 prosent i 2001. Endringen i jordbruksbedrifter og antall kyllinger siste år sees i sammenheng med endringer i markedet. Antall kyllinger i gjennomsnitt per bedrift økte fra 62 200 til 142 700 kyllinger fra 2001 til 2024. I april 2013 ble konsesjonsgrensa satt til 140 000 omsatte og slaktede kylling per bruk, fra 1.1.2015 økte denne til 280 000 slaktekyllinger. Både endring i konsesjonsgrenser i tillegg til endringer i markedet har hatt påvirkning på antall jordbruksbedrifter og antall slaktekyllinger i denne perioden.

Veksthastighet benyttes for å skille mellom rasktvoksende, medium-saktevoksende og saktevoksende kyllinger. Saktevoksende kylling er større og bruker lengre tid på å vokse før den slaktes, det vil derfor produseres færre kyllinger per fjøs per år ved overgang til saktevoksende rase. Det forventes derfor nedgang i tall slaktekylling i en periode før etablering av nye nødvendige produksjonsarealer.

Tabell 2-21 Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger etter antall slakt

Antall slakta kyllinger	2001	2010	2020	2023	2024	Årlig % Endring	
						10-20	20-24
< 25 000	90	44	3	5	8	-23,6	21,7
%	18	8	1	1	2		
25 000-49 999	103	35	16	15	15	-7,5	-1,3
%	20	6	3	3	3		
50 000-74 999	165	49	59	67	64	1,9	1,6
%	32	9	13	14	13		
75 000-99 999	108	89	95	60	52	0,7	-11,4
%	21	15	21	13	11		
100 000-139 999	23	333	138	134	145	-8,4	1,0
%	5	59	30	28	31		
140 000-279 999	16	15	134	177	165	24,5	4,2
	3	3	29	37	35		
≥ 280 000	6	10	17	18	26	5,4	8,9
%	1	2	4	4	5		
Antall jordbr.bedr.	511	575	462	476	475	-2,2	0,6
1 000 kyllinger	31 774	56 496	60 429	67 889	67 772	0,7	2,3
1 000 kyllinger per j.bedr.	62,2	98,3	130,8	142,6	142,7	2,9	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For fylkesvis fordeling, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

2.3 Bruk av utmarksbeite

Utmarksbeite er sentralt for å bevare særpreget i jordbrukets kulturlandskap.

Tabell 2-22 viser statistikk over dyr på utmarksbeite, og Tabell 2-23 viser andel beitedyr på utmarksbeite i prosent av totalt antall dyr. Det er særlig endring i antall sau og lam som gjør at totaltallene varierer. Totaltall av geiter på utmarksbeite gikk ned fra 1999 til ca. 2015, men har økt etter det.

Tabell 2-22 Beitedyr på utmarksbeite¹⁾

	Beitedyr i alt	Storfe	Sau og lam	Geit og kje	Hester > 1 år
1999	2 315 600	236 500	2 000 700	71 900	6 600
2005	2 404 800	238 700	2 091 800	66 500	7 900
2010	2 255 100	228 000	1 960 200	57 500	9 400
2015	2 318 400	248 700	2 005 100	55 600	9 100
2020	2 236 100	249 300	1 922 700	55 700	8 400
2024	2 121 400	269 600	1 780 100	63 300	8 300
2025	2 136 700	275 600	1 784 800	67 800	8 500

Kilde: Produksjonstilskuddsstatistikk. Landbruksdirektoratet

1) Tidspunkt for søknad om produksjonstilskudd ble lagt om i 2017. Fom. 2017 benyttes søknadsomgang 2 for antall dyr på beite. For sau og lam: antall dyr sluppet på utmarksbeite.

Andel dyr på beite har variert litt i perioden, men har stort sett vært rundt 70 prosent av samlet antall dyr (Tabell 2-23). Storfe og hest har hatt en markert økning av andelen dyr på utmarksbeite fra 1999 til 2025. Geit og kje hadde et fall i andel dyr på utmarksbeite fram til 2020, men andelen har økt etter det.

Tabell 2-23 Andel beitedyr på utmarksbeite i prosent av totalt antall dyr¹⁾

	Beitedyr i alt	Storfe	Sau og lam	Geit og kje	Hester
1999	67,3	22,9	86,9	91,9	25,8
2005	70,0	25,6	87,2	91,5	27,0
2010	68,9	26,4	85,1	85,4	25,9
2015	70,3	29,8	84,8	83,0	28,8
2020	67,9	28,4	82,9	76,4	35,6
2024	69,2	31,8	84,0	82,8	36,6
2025	70,0	32,8	84,5	87,5	35,9

Kilde: Produksjonstilskuddsstatistikk. Landbruksdirektoratet

1) Tidspunkt for søknad om produksjonstilskudd ble lagt om i 2017. Fom. 2017 benyttes søknadsomgang 2 for antall dyr på beite. For sau og lam: antall dyr sluppet på utmarksbeite. Totalt antall dyr er hentet fra søknadsomgang 1, bortsett fra lam, som er fra søknadsomgang 2, «lam på beite i minst 12/16 uker»

Seterdrift har vært en tradisjon i store deler av landet, og er fremdeles vanlig i flere områder. Tabell 2-24 viser at det de siste årene har vært en reduksjon i antall jordbruksbedrifter med seterdrift. I forhold til det totale antallet jordbruksbedrifter med melkekyr – og geiter, holdt andelen seg stabil på 13–14 prosent fra 2003 til 2020, men har gått ned til 11–12 prosent de siste årene.

Av det totale antallet var det 16 besøkssetre i 2023, 20 i 2024, og ned til 16 igjen i 2025.

Pga. endring i tilskuddsordningene f.o.m. 2005, er tallene noe usikre med tanke på sammenligning med tidligere år.

Tabell 2-24 Antall og andel jordbruksbedrifter med seter, og andel med fellesforetak

	1999	2010	2020	2024	2025
Totalt antall jordbr.bedrifter med seter ¹⁾	2 721	1 579	976	743	721
Andel jordbr.bedrifter med seter, % ²⁾	11,6	13,7	13,1	11,5	11,5

1) Noen har både enkelt- og fellesseter

2) I forhold til alle jordbruksbedrifter med melkekyr og melkegeiter

Kilde: Landbruksdirektoratet tom 2003. Deretter Statistisk sentralbyrå

3 Produksjon og matvareforbruk

Norge har et begrenset areal med dyrka jord, samtidig som klimatiske forhold legger begrensninger på avlingsutbyttet og hvilke vekster som kan dyrkes. Dette bidrar til at en betydelig del av matvarebehovet blir dekket med import. Helsedirektoratet har beregnet at totalt utgjorde norsk produksjon 47 prosent av det totale innenlandske matvareforbruket i 2023, regnet på energibasis.

I innstilling fra næringskomiteen om jordbruksoppkjøret 2015 (Innst. 385S) sier komiteen om landbruk over hele landet: *«Komiteen ønsker et miljøvennlig, bærekraftig og fremtidsrettet norsk landbruk med små og store bruk i hele landet. Det er et mål at norsk landbrukspolitikk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av beredskapshensyn.»*

Dette kapitlet viser tilgangen på matvarer gjennom produksjon og import, og tar også opp matvareforbruk, eksport av jordbruksprodukter og selvforsyningsgrad. Til slutt er det et kapittel om norsk andel av kraftfôrforbruket.

3.1 Oversikt over samlede produserte mengder

Tabell 3-1 til Tabell 3-8 illustrerer hvordan utviklingen i den norske jordbruksproduksjonen fordeler seg mellom fylkene. På grunn av variasjoner, spesielt i væravhengige produksjoner som korn og potet, er indikatoren for «Årlig prosentvis endring» svært følsom for spesielle utslag i start- og sluttår for perioden. Tabellene må derfor leses med en viss forsiktighet.

Tabell 3-1 viser hvordan produksjonen av korn har utviklet seg etter 1999. Avlingsåret 2023 var preget av både tørke og flom, mens 2024 ble et år med normale avlinger. En prognose fra markedsregulator Felleskjøpet Agri i november 2025, viser at forventet avling for 2025 blir omtrent 4 prosent høyere enn 2024, og 6 prosent over femårssnittet.

Tabell 3-1 Produksjon av korn fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2023	2024	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-24
Viken			635,4	374,3		0,2	0,9	
Akershus og Oslo	247,0	230,5			262,3			
Buskerud	97,9	86,0			70,5			
Østfold	226,2	264,2			233,3			
Innlandet	320,3	300,7	357,5	230,3	323,8	-0,6	1,7	-2,4
Vestfold og Telemark			151,0	91,1		0,2	0,0	
Vestfold	115,3	123,4			94,6			
Telemark	32,3	27,2			22,1			
Agder	13,4	5,9	4,2	3,3	3,1	-7,2	-3,3	-7,3
Rogaland	14,8	16,7	11,2	16,6	17,3	1,1	-3,9	11,5
Vestland	0,9	0,1	0,0	0,1	0,1	-15,9		
Møre og Romsdal	7,6	2,1	3,3	1,3	4,5	-11,0	4,5	8,1
Trøndelag	140,9	148,0	148,3	169,6	197,4	0,4	0,0	7,4
Nordland	1,5	0,8	0,4	0,5	0,5	-5,9	-6,3	5,7
Troms og Finnmark	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Landet	1 218,1	1 205,7	1 311,3	887,1	1 229,5	-0,1	0,8	-1,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3-2 viser hvordan produksjonen av potet har utviklet seg etter 1999. I 2024 står Innlandet for 55 prosent av potetproduksjonen i landet, mot 45 prosent i 1999. I 2025 er det ikke oppgitt tall for de fylkene som har svært liten produksjon av potet, men mengden er likevel med i sumtall for landet.

Tabell 3-2 Produksjon av potet fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			46,0				
Akershus og Oslo	16,7	16,3		20,9	25,2	-0,2	2,9
Buskerud	12,2	9,8		7,5	7,9	-2,0	-1,4
Østfold	24,7	14,7		12,9	12,1	-4,6	-1,3
Innlandet	182,6	164,2	189,9	196,8	207,4	-1,0	1,6
Vestfold og Telemark			48,7				
Vestfold	37,7	45,7		33,4	46,2	1,8	0,1
Telemark	8,4	2,3		1,8	.	-11,2	
Agder	4,6	8,8	8,7	7,4	7,5	6,1	-1,0
Rogaland	23,7	20,5	17,7	20,6	23,8	-1,3	1,0
Vestland	4,7	2,1	2,5	2,7	.	-7,0	
Møre og Romsdal	6,9	4,5	6,6	4,2	4,7	-3,8	0,3
Trøndelag	47,9	38,8	32,8	39,0	35,9	-1,9	-0,5
Nordland	5,7	3,2	3,6	1,3	4,2	-5,1	1,8
Troms og Finnmark			4,8				
Troms	4,2	2,2		6,2	5,5	-5,9	6,4
Finnmark	0,4	0,1				-16,4	
Landet	380,4	333,2	361,3	357,9	386,2	-1,2	0,9

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3-3 viser at melkeproduksjonen stort sett har holdt seg på ca. 1 500 mill. liter på 2000-tallet. Det var noe lavere produksjon i 2023 og 2024, men gikk opp igjen til 1 529,3 liter i 2025. Melkeproduksjonen er kvotestyrte, og fra og med 2018 er det 14 produksjonsregioner. Dette gjør at forholdet mellom fylkene holder seg stabilt.

Tabell 3-3   **Produksjon av kumelk fordelt på fylker. Mill. liter¹⁾**

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			94,5				
Akershus og Oslo	33,6	27,2		27,6	29,6	-1,9	0,6
Buskerud	37,7	32,8		29,5	31,3	-1,2	-0,3
Østfold	35,6	33,9		30,2	31,8	-0,4	-0,4
Innlandet	282,2	257,2	249,5	245,0	263,0	-0,8	0,1
Vestfold og Telemark			30,6				
Vestfold	17,9	16,6		16,1	16,2	-0,7	-0,2
Telemark	16,5	13,1		12,7	13,6	-2,1	0,3
Agder	49,2	45,0	42,6	41,1	44,3	-0,8	-0,1
Rogaland	269,2	278,4	286,9	289,7	306,2	0,3	0,6
Vestland	222,1	179,2	170,3	166,4	171,3	-1,9	-0,3
Møre og Romsdal	163,0	145,8	135,6	128,8	132,1	-1,0	-0,7
Trøndelag	347,9	320,8	332,6	327,0	336,7	-0,7	0,3
Nordland	113,6	105,4	102,7	100,5	103,6	-0,7	-0,1
Troms og Finnmark			51,6				
Troms	39,0	31,5		27,8	29,6	-1,9	-0,4
Finnmark	19,8	19,0		19,9	20,0	-0,4	0,4
<i>Landet</i>	<i>1 647,3</i>	<i>1 506,0</i>	<i>1 496,9</i>	<i>1 462,2</i>	<i>1 529,3</i>	<i>-0,8</i>	<i>0,1</i>

1) Ekskl. gårdssmør fra og med 2010

Kilde: TINE og Q-meieriene (i Gausdal og på Jæren)

Den totale produksjonsmengden av storfekjøtt var i 2025 på 83,3 mill. kg, en reduksjon fra 84,6 mill. kg i 2024 (Tabell 3-4). I Vestland og Troms var det en økning i produksjon fra 2024 til 2025, mens det var en liten reduksjon i de andre fylkene i samme periode.

Tabell 3-4 Produksjon av storfekjøtt fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			6,7				
Akershus og Oslo	2,6	2,0		2,6	2,5	-2,2	0,2
Buskerud	2,3	2,0		2,2	2,2	-1,4	1,6
Østfold	2,4	1,6		1,8	1,7	-3,4	0,8
Innlandet	17,1	16,5	17,8	18,4	18,0	-0,3	0,6
Vestfold og Telemark			3,0				
Vestfold	1,4	1,1		1,7	1,6	-1,8	2,2
Telemark	1,3	1,2		1,4	1,3	-1,3	0,9
Agder	3,4	2,9	3,3	3,6	3,5	-1,3	1,3
Rogaland	15,7	14,4	14,3	15,5	15,1	-0,8	0,3
Vestland	11,1	8,6	7,6	7,0	7,3	-2,3	-1,1
Møre og Romsdal	9,3	7,5	6,5	6,0	6,0	-1,9	-1,5
Trøndelag	19,8	17,1	17,7	16,9	16,6	-1,4	-0,2
Nordland	6,6	6,4	6,3	5,7	5,6	-0,2	-0,9
Troms og Finnmark			2,1				
Troms	1,7	1,5		1,2	1,6	-1,1	-1,3
Finnmark	0,7	0,6		0,6	0,6	-0,9	0,1
<i>Landet</i>	<i>95,4</i>	<i>83,5</i>	<i>85,3</i>	<i>84,6</i>	<i>83,3</i>	<i>-1,2</i>	<i>0,0</i>

Kilde: Landbruksdirektoratet

Svinekjøttproduksjonen (Tabell 3-5) var i 2025 på 132,6 mill. kg, og det er en økning fra 129,0 i 2024. Fra 2010 til 2025 har produksjonen økt mest i antall kilo i Innlandet og gått mest ned i Vestfold.

Tabell 3-5 Produksjon av svinekjøtt fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			15,6				
Akershus og Oslo	6,8	6,0		4,8	4,7	-1,2	-1,6
Buskerud	1,7	1,0		0,7	0,9	-4,9	-1,0
Østfold	9,4	10,1		9,1	9,7	0,7	-0,3
Innlandet	22,4	24,9	28,0	29,8	32,0	1,0	1,7
Vestfold og Telemark			10,5				
Vestfold	8,5	10,4		8,2	8,8	1,9	-1,1
Telemark	2,0	1,7		1,5	1,6	-1,3	-0,7
Agder	2,0	1,9	2,4	2,8	3,0	-0,5	3,2
Rogaland	24,5	37,1	38,7	36,3	37,2	3,8	0,0
Vestland	3,8	4,0	4,3	4,2	4,4	0,5	0,7
Møre og Romsdal	2,3	2,4	2,5	1,9	1,9	0,3	-1,5
Trøndelag	20,1	21,9	22,8	22,2	21,3	0,8	-0,2
Nordland	3,3	6,3	6,3	6,8	6,7	6,1	0,3
Troms og Finnmark			0,6				
Troms	1,3	1,0		0,7	0,6	-2,6	-3,1
Finnmark	0,3	0,1		0,0	0,0	-6,9	-16,1
<i>Landet</i>	<i>108,4</i>	<i>128,8</i>	<i>131,7</i>	<i>129,0</i>	<i>132,6</i>	<i>1,6</i>	<i>0,2</i>

Kilde: Landbruksdirektoratet

Produksjonen av saue- og lammekjøtt (Tabell 3-6) var i 2025 på 22,1 mill. kg, det er en økning fra 21,9 mill. i 2024.

Produksjonen av sau- og lammekjøtt totalt har gått ned med 9,6 prosent fra 2010 til 2025.

Tabell 3-6 Produksjon av saue- og lammekjøtt fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			1,6				
Akershus og Oslo	0,2	0,2		0,3	0,3	2,5	1,8
Buskerud	1,3	1,2		1,0	1,0	-0,7	-1,0
Østfold	0,1	0,1		0,1	0,1	0,0	0,3
Innlandet	3,9	4,2	4,4	3,8	4,1	0,6	-0,2
Vestfold og Telemark			0,7				
Vestfold	0,1	0,1		0,1	0,1	1,7	0,2
Telemark	0,7	0,6		0,5	0,5	-0,6	-1,9
Agder	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	-1,6	0,0
Rogaland	4,0	5,3	5,2	5,1	4,8	2,5	-0,6
Vestland	4,7	4,4	4,2	3,9	3,9	-0,5	-0,8
Møre og Romsdal	1,3	1,2	1,2	1,0	1,1	-1,0	-0,7
Trøndelag	2,1	2,3	2,7	2,2	2,3	0,9	-0,1
Nordland	1,8	2,3	2,0	1,7	1,7	2,2	-1,8
Troms og Finnmark			1,6				
Troms	1,2	1,4		1,1	1,0	1,8	-2,0
Finnmark	0,2	0,3		0,2	0,2	0,7	-0,7
<i>Landet</i>	<i>22,6</i>	<i>24,4</i>	<i>24,6</i>	<i>21,9</i>	<i>22,1</i>	<i>0,7</i>	<i>-0,7</i>

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 3-7 viser at produksjonen av fjørfekjøtt har hatt en årlig økning på 2,4 prosent fra 2010 til 2025. Totalt produsert mengde var 121,4 mill. kg i 2025. Dette er en økning på 0,9 mill. kg fra 2024.

Av kjøttslagene er det fjørfekjøtt som har hatt den største forskyvingen mellom fylkene. I Nord-Norge produseres det ikke fjørfekjøtt, og fylkene Telemark, Agder, Vestland og Møre og Romsdal har svært liten produksjon. I 1999 produserte Østfold, Vestfold og Innlandet 58,1 prosent av fjørfekjøttet mot 36,8 prosent i 2025. Trøndelag har økt sin andel fra 15 prosent i 1999 til 27,5 prosent i 2025, mens Rogaland har økt fra 13,2 til 31,7 prosent i samme periode.

Tabell 3-7 Produksjon av fjørfekjøtt fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			22,8				
Akershus og Oslo	1,9	2,5		2,1	2,2	2,5	-1,0
Buskerud	0,9	1,0		1,2	1,1	1,2	0,1
Østfold	10,5	16,0		21,5	22,4	3,9	2,3
Innlandet	7,7	15,8	17,4	16,4	17,6	6,8	0,7
Vestfold og Telemark			4,8				
Vestfold	3,0	4,7		4,2	4,7	4,1	0,0
Telemark	0,4	0,4		0,6	0,6	-0,8	4,0
Agder	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	2,6	-1,2
Rogaland	4,8	14,8	31,6	38,1	38,5	10,8	6,6
Vestland	1,0	0,8	0,2	0,2	0,2	-2,5	-7,3
Møre og Romsdal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	-3,6	-1,6
Trøndelag	5,5	28,1	29,4	35,4	33,4	16,0	1,2
Landet	36,5	84,9	107,0	120,5	121,4	8,0	2,4

Kilde: Landbruksdirektoratet

Eggproduksjonen (Tabell 3-8) har totalt sett økt med 16,8 mill. kg fra 2010 til 2025. I 2010 sto Rogaland for 29,2 prosent av den totale produksjonen av egg i landet, mens den var redusert til 25,0 prosent i 2025. I Trøndelag har andelen gått opp fra 14,5 til 25,7 prosent i samme periode.

Tabell 3-8 Produksjon av egg fordelt på fylker. Mill. kg

	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring	
						99-10	10-25
Viken			12,4				
Akershus/Oslo	3,6	3,3		2,8	3,3	-0,8	-0,1
Buskerud	1,1	2,2		1,6	1,8	6,4	-1,3
Østfold	5,7	7,5		7,6	7,4	2,6	-0,1
Innlandet	7,5	7,1	10,0	10,0	10,6	-0,4	2,6
Vestfold og Telemark			3,8				
Vestfold	2,4	2,0		1,3	2,3	-1,7	0,8
Telemark	1,7	1,4		2,2	1,9	-1,9	2,2
Agder	2,6	2,1	2,2	2,3	2,3	-2,2	0,6
Rogaland	12,0	17,4	18,7	18,7	19,0	3,4	0,6
Vestland	3,7	3,5	3,3	3,0	3,2	-0,5	-0,6
Møre og Romsdal	1,3	2,1	2,5	2,5	2,7	4,8	1,6
Trøndelag	4,2	8,6	17,7	18,0	19,6	6,9	5,6
Nordland	1,0	1,4	1,6	1,5	1,6	2,5	0,9
Troms og Finnmark			0,9				
Troms	0,8	0,6		0,6	0,6	-2,9	0,9
Finnmark	0,1	0,2				8,7	
Landet	47,7	59,5	73,1	72,3	76,3	2,0	1,7

* Foreløpige tall

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.1.1 Småskalaproduksjon

I Regjeringens oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke, er det et mål at omsetningen av lokalmat og -drikke skal være på 25 mrd. kroner innen 2035. Målet om økt omsetning av lokalmat og -drikke er forankret i Stortinget gjennom behandlingen av Meld. St. 11 (2023–2024).

I Norge har vi omtrent 1 800 lokale matprodusenter². Produsentene har flere ulike alternativer for å nå ut til kundene med sine produkter, blant annet *Bondens Marked*, REKO-ringer eller salg gjennom dagligvarehandelen. Mange av produsentene er registrert på lokalmatportalen *lokalmat.no*, og er merkebrukere av matmerkene *Spesialitet* og/eller *Beskyttet Betegnelse*.

Tabell 3-9 viser antall produsenter og produkter i ulike merkeordninger gjennom stiftelsen Norsk Mat. Lokalmatdatabasen og «Beskyttede betegnelser» ble opprettet i 2015.

Tabell 3-9 Antall produsenter og produkter i ulike merkeordninger gjennom Norsk Mat

	Spesialitet		Lokalmatdatabasen		Beskyttede betegnelser
	Produkter	Produsenter	Produkter	Produsenter	Geografiske områder
2013	202				
2015	285	76	360	70	24
2016	425 ¹⁾	86	1 086	465	27
2020	563	126	2 429	568	31
2023	581	131	2 023	537	32
2024	540	129	2 805	534	35
2025	560	126	3 050	590	36

- 1) Fra 2016 fikk hvert produkt egen strekkode. Dvs. at en type ost kan f.eks. selges både i stykker og i skiver, og dette blir da regnet for to ulike produkter.
- 2) Endring i 2018: kun bedrifter med gjennomført egenrevisjon framkommer, dvs. at det er flere i selve databasen.

Kilde: Årsmeldinger stiftelsen Norsk Mat

Spesialitetsmerke og Beskyttet Betegnelse

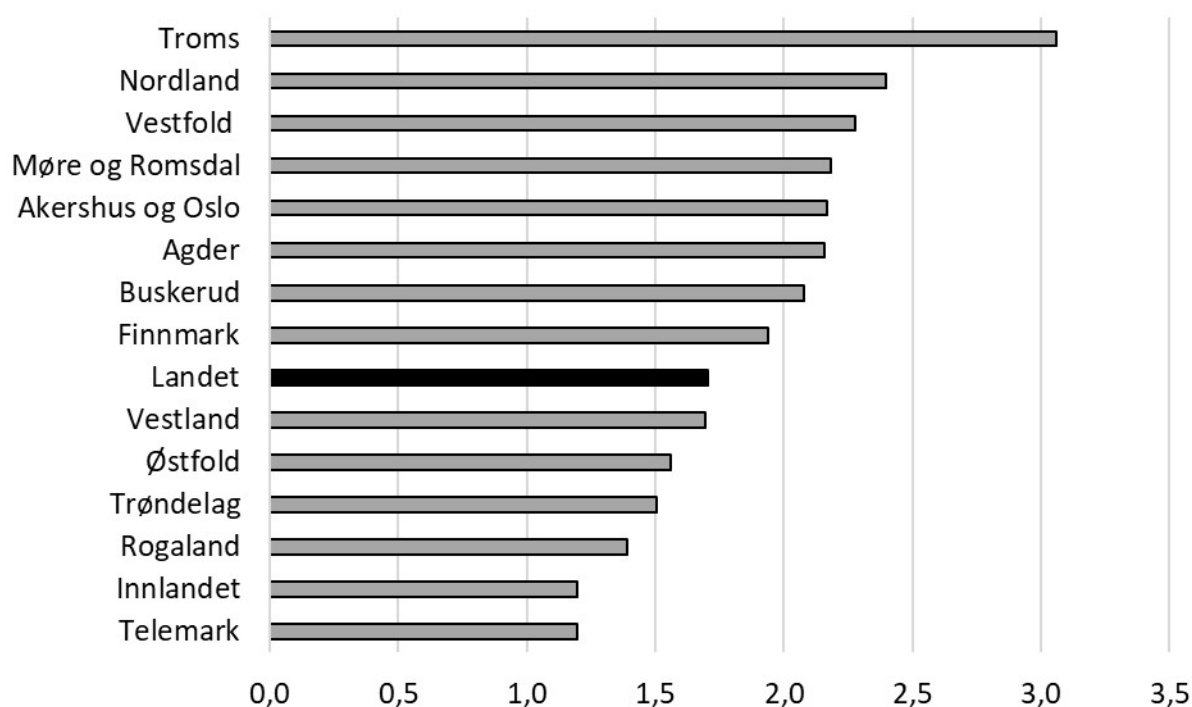
Spesialitet er et informasjonsmerke for norsk mat og drikke, tildelt av en uavhengig fagjury. Spesialitet-merkede produkter er basert på de beste lokale råvarene og særegne oppskrifter. Beskyttet Betegnelse er det offentlige merket som verner om norsk matkultur og garanterer særegen kvalitet fra et bestemt geografisk område. Nesten 1000 enkeltprodusenter er tilknyttet de 36 produsentsammenslutningene som har fått tildelt en Beskyttet Betegnelse (2025). Til sammenligning er det mellom 6 og 10 produsentsammenslutninger som har denne betegnelsen i hvert av de andre nordiske landene.

² Kilde: Et estimat gjort av Stiftelsen Norsk Mat, Bondens marked og Innovasjon Norge

Lokalmatdatabasen

På *lokalmat.no* er 625 matprodusenter og 3 084 produkter registrert (per mars 2026). Det er flest produsenter i Vestland, med 98 stk. og færrest i Finnmark, med 5 produsenter.

Figur 3-1 viser antall småskalaprodusenter i prosent av antall jordbruksbedrifter per fylke. Troms har et lavt antall jordbruksbedrifter, og er derfor er det fylket som har størst andel produsenter av lokalmat i forhold til totalt antall jordbruksbedrifter.

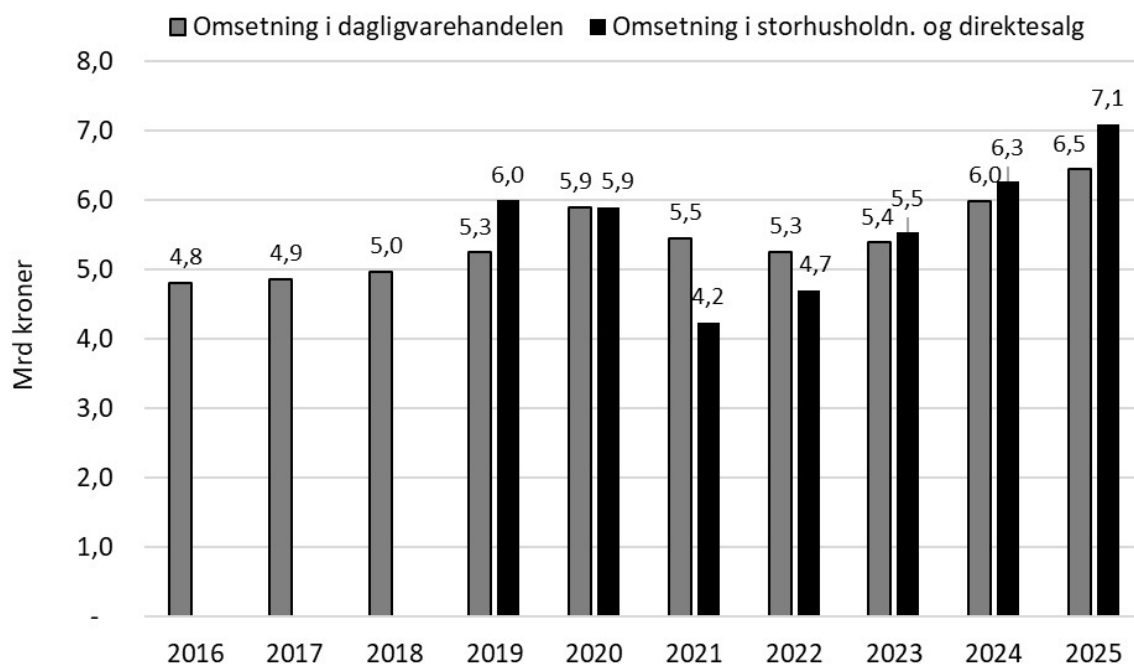

Figur 3-1 Andel småskalaprodusenter i prosent av totalt antall jordbruksbedrifter per fylke

Kilde: Lokalmat.no, SSB

Figur 3-2 viser omsetningen av lokal mat og -drikke i dagligvarehandelen, samt salg av lokalmat og -drikke i storhusholdninger og ved direktesalg, som ble målt for første gang i 2019. Omsetningen av lokal mat og -drikke i dagligvarehandelen har i hovedsak hatt en økning de siste årene, og var på 6,5 mrd. i 2025. Tilsvarende omsetning i storhusholdninger og ved direktesalg ble målt til 6,3 mrd. i 2024 og 7,1 mrd. i 2025.

Ved endringer i varegrupper som kommer inn, eller blir tatt ut av statistikken vil også omsetningen endres bakover i tid.

Figur 3-2 Omsetning av lokal mat og -drikke i dagligvarehandelen, samt tilsvarende omsetning i storhusholdning og dirktesalg i 2019 -2025.

Kilde: Stiftelsen Norsk Mat

Det er også 136 produsenter som står for totalt 6 100 produkter som er Nyt Norge-merket. Disse er ikke inkludert i andre betegnelser.

Bondens marked

Bondens marked er et beskyttet merke, eid og kontrollert av Stiftelsen Bondens marked Norge. På Bondens marked kan en kjøpe mat direkte fra produsenten. Produktene en kan få kjøpt vil variere gjennom sesongen og fra marked til marked. Som oftest vil en finne oster, økologisk kjøtt, fisk og vilt, bakerverer, honning, frukt, bær og grønnsaker.

Bondens marked stiller strenge krav til produsentene. Råvarene skal være lokale og sporbare, foredlingen skal ha et håndverksmessig og småskala preg, og produsenten skal selv stå for salget. Disse kravene stilles for at en skal få en unik vare hvor opprinnelse, kvalitet og smak står i sentrum.

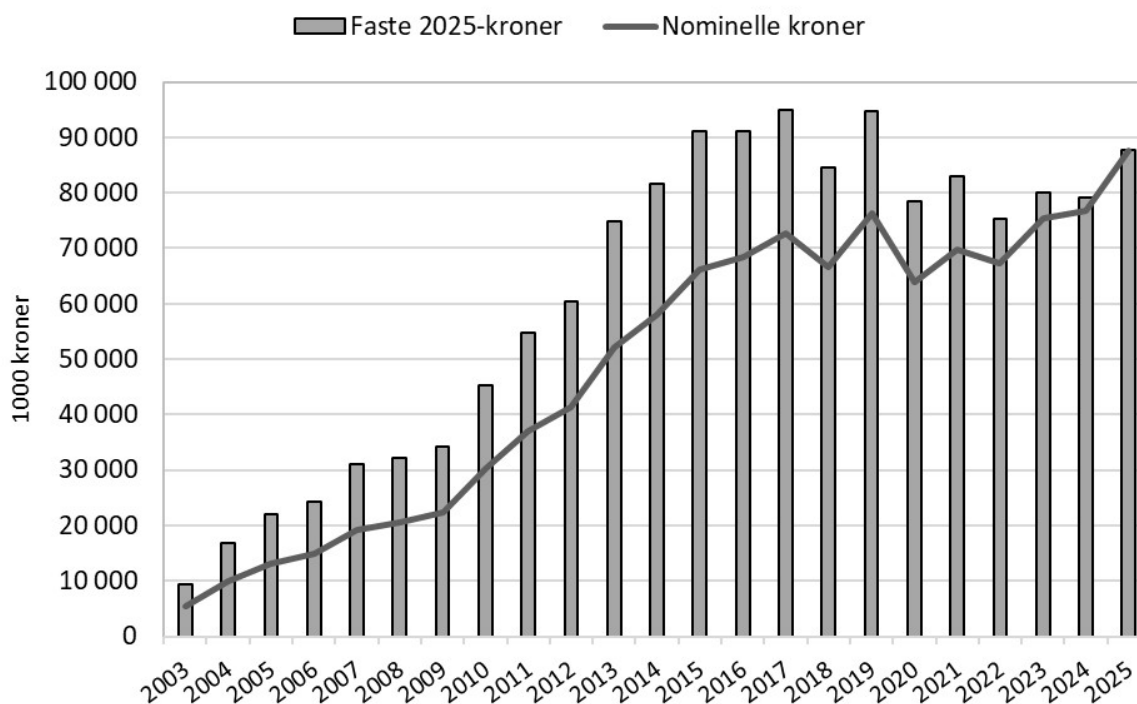
Tabell 3-10 viser total omsetning på Bondens marked, samt antall markedsdager og omsetning per markedsdag. Omsetningen har økt fra 5,5 mill. i 2003, og var på 87,7 mill. kroner i 2025.

Tabell 3-10 Total omsetning, antall markedsdager og omsetning per markedsdag

	Total omsetning, kroner	Antall markedsdager	Gj.snittlig omsetn. per markedsdag, kroner
2003	5 500 000	63	87 300
2005	13 100 000	195	67 200
2010	30 300 000	213	142 300
2015	66 200 000	245	270 200
2020	63 945 000	316	202 400
2023	75 368 100	388	194 200
2024	76 787 000	367	209 200
2025	87 700 000	381	230 200

Kilde: Bondens marked Norge. Nominelle kroner

Bondens marked arrangeres i dag på om lag 20 ulike steder i Norge, fra Alta i nord til Kristiansand i sør. Det langsiktige målet er å ha markeder i alle store byer hver lørdag i sesongen. Omsetningen fra bondens marked økte hvert år fram til 2017, men har variert etter dette. Figur 3-3 viser omsetningen på landsbasis fra 2003 til 2025.

Figur 3-3 Omsetning på landsbasis fra Bondens marked. 1000-kroner.

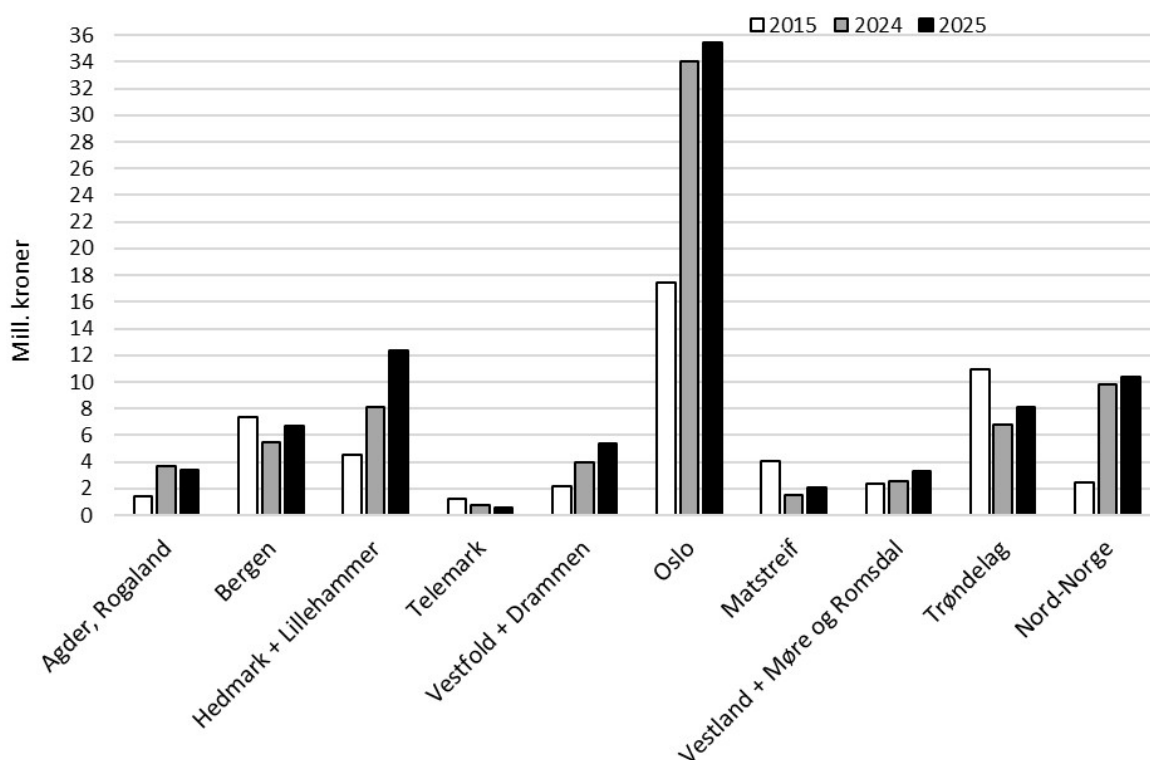
Kilde: Bondens marked Norge

Figur 3-4 viser omsetningen på Bondens marked ved ulike lokasjoner i perioden 2015-2025. Den geografiske enheten er enkelte steder byer og andre steder fylker. I 2015 var den totale omsetningen på 66 mill. kroner, i 2024 76,8 mill. kroner, og i 2025 87,7 mill. kroner.

Oslo er det stedet hvor det er høyest omsetning av lokale matvarer. «Matstreif» er en nasjonal matfestival i regi av Innovasjon Norge, og Bondens marked pleier å arrangere et stort marked de samme dagene.

I 2019 var første år det ble gjennomført markeder i alle landets fylker.

Mange kunder på Bondens marked etterspør økologiske produkter, og andelen økologiske produsenter har vært stabilt på ca. 27 prosent de siste årene. Bondens marked har et prosjekt på gang for å rekruttere flere øko-produsenter, men andelen av omsetningen med økovoarer går ned, da de fleste øko-produsentene har mindre volum og verdi, og deltar på færre markeder.

Figur 3-4 Omsetning på Bondens Marked ved ulike lokasjoner, utvalgte år 2015-2025. Nominelle kroner

Kilde: Bondens marked Norge

REKO-ringer

REKO betyr RETTferdig KONsum og er et handelsfenomen som ble grunnlagt i Finland i 2013. Etablering av nye REKO-ringer i Norge var en del av Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt prosjekt Matnyttig. Salgsfenomenet har ingen mellomledd og produsenten får 100% av salgssummen. Kundene forhåndsbestiller varer via en Facebook-gruppe, og bestilte varer leveres ut til kunder til oppsatt tid på et fast sted. Første REKO-ring i Norge ble etablert november 2017. Hittil er det etablert ca. 140 REKO-ringer spredt i ulike byer og tettsteder i Norge, og det er 1-6 administratorer per

REKO-gruppe på Facebook som tar imot bestilling av varer. Til sammen er det om lag 500 000 kunder tilknyttet de ulike REKO-ringene i Norge og ca. 6-700 produsenter som selger varer. Tallene er usikre fordi det ikke er en organisert aktivitet, og noen ringer er aktive bare i perioder. Det er heller ingen registrering av antall produsenter eller kunder.

3.2 Økologisk jordbruk

I Meld. St. 10 (2024-2025), jf. Innst. 197 S (2024-2025) er det fastsatt en ny målsetting om produksjon av økologisk mat: *«Eit produksjonsmål der 10 prosent av det totale jordbruksarealet skal vere økologisk innan 2032, kombinert med verkemiddel som stimulerer til auka omsetnad og etterspurnad av økologisk mat i marknaden.»*

I Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 2025-2032 foreslo regjeringa ti tiltak som skal bidra til å nå det nye målet for økologisk jordbruk. Tiltakene går ut på å synliggjøre overføringsverdien fra økologisk jordbruk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen), styrke ansvaret til Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk, utvikle tiltaksplaner for viktige produksjoner (økologisk melk, korn, frukt og grønt) og øke bevisstheten om økologisk mat blant forbrukere.

Tabell 3-11 og Tabell 3-12 viser utviklingen i det økologisk drevne jordbruksarealet siden 1999. I 2025 var den økologiske andelen av det totale jordbruksarealet på 4,2 prosent. Inkludert areal under omlegging er andelen 4,5 prosent. Ca. en fjerdedel av Norges økologiske arealer er i Trøndelag. Antall økologiske jordbruksbedrifter har gått tilbake hvert år etter 2009, bortsett fra en liten økning fra 2021 til 2022. Andelen økologiske jordbruksbedrifter av totalt antall har holdt seg stabilt på ca. fem prosent de siste årene.

Tabell 3-11 Økologiske jordbruksbedrifter og økologisk jordbruksareal

	1999	2010	2020	2024	2025*	Endring siste år, %
Antall j.bedrifter med økol. drift ¹⁾	1 762	2 805	1 981	1 872	1 847	-1,3
Fulldyrka eng	95 930	278 459	238 821	238 958	235 092	-1,6
Annen eng og grovfôrvekster	16 894	24 706	21 801	19 621	19 131	-2,5
Innmarksbeite	22 497	79 027	70 496	71 851	71 120	-1,0
Korn og erter til modning	8 611	70 008	62 005	65 394	63 534	-2,8
Potet	1 472	1 620	936	823	844	2,6
Andre vekster	3 195	10 507	19 463	19 923	19 395	-2,7
Grønngjødsels areal og brakkmark	911	7 637	5 284	4 780	4 600	-3,8
Godkjent øk. jordbr. areal i alt, daa	149 510	471 964	418 805	421 350	413 716	-1,8
Økol. areal i % av j. areal i drift	1,4	4,7	4,2	4,3	4,2	-2,1
Jordbr. areal under omlegging, daa	38 225	101 955	33 001	34 063	31 746	-6,8

*Foreløpige tall

1) Omfatter alle jordbruksbedrifter som er godkjent for tilskudd og/eller merke

Kilde: Landbruksdirektoratet / Debio

Tabell 3-12 Andel økologiske jordbruksbedrifter av alle foretak og andel økologisk jordbruksareal i forhold til konvensjonell bruk per vekst

	1999	2010	2020	2024	2025*
Andel jordbr. bedr. med økol. drift av alle bruk	2,5	6,1	5,1	5,1	5,0
Fulldyrka eng	2,0	5,8	5,0	5,0	4,9
Natureng og overfl. dyrket jord til slått og beite	2,6	5,9	5,2	5,2	5,1
Korn og oljevekster	0,3	2,3	2,2	2,3	2,2
Potet	1,0	1,2	0,8	0,7	6,9

*Foreløpige tall

Kilde: Landbruksdirektoratet / Debio

Tabell 3-13 viser utviklingen av økologisk husdyrhold fra 1999 til 2025.

Tabell 3-13 Husdyrhold på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. Antall dyr¹⁾

	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig % endring	
						10–20	20–25
Storfe	7 424	27 211	28 639	29 186	28 680	0,5	0,0
Melkeku ²⁾	2 998	8 764	7 781	7 117	6 999	-1,2	-2,1
Ammeku	680	3 232	4 144	4 932	4 802	2,5	3,0
Annet storfe	3 746	15 215	16 714	17 137	16 879	0,9	0,2
Sau	18 393	48 941	44 115	41 812	42 801	-1,0	-0,6
Geit	1 052	1 426	1 786	1 271	1 163	2,3	-8,2
Slaktegris ³⁾	282	2 460	1 514	3 817	4 047	-4,7	21,7
Verpehøner	27 228	153 319	316 569	300 428	304 037	7,5	-0,8

*Foreløpige tall

1) Fra 1999–2017 var telledatoen 31/12. Fra 2018–2024 var telledatoen 1.3 for sau og 1.10 for resten

2) Godkjent for melk og kjøtt

Kilde: Landbruksdirektoratet / Debio

Tabell 3-14 viser andelen økologiske husdyr som prosent av total husdyrbestand. Verpehøner har størst andel med 7 prosent i 2025.

Tabell 3-14 Husdyrhold på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. Andel økologiske dyr av totalt antall husdyr¹⁾. Prosent

	1999	2010	2020	2024	2025*
Storfe	0,7	3,1	3,2	3,4	3,4
Melkeku	0,9	3,6	3,6	3,4	3,3
Ammeku	2,3	5,3	3,9	4,5	4,4
Annet storfe	0,5	2,7	3,0	3,2	3,2
Sau	1,7	4,6	4,7	5,0	5,0
Geit	1,5	2,4	3,0	2,0	1,8
Slaktegris ¹⁾	0,0	0,2	0,3	0,9	0,9
Verpehøner	0,9	3,8	7,8	7,4	7,0
Kyllinger ¹⁾	0,0	0,2		1,4	0,9

*Foreløpige tall

1) Fra 1999–2017 var telledatoen 31/12. Fra 2018–2024 var telledatoen 1.3 for sau og 1.10 for resten. Mangler data for slaktekylling i 2020.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Statistikken som omhandler økologisk kjøtt, er basert på tall fra Landbruksdirektoratet. Tallgrunnlaget for årene før 2019 kommer fra Animalia om omfatter alle slakterier som er koplet opp mot deres elektroniske innrapporteringssystem. Den totale produksjonen av økologisk kjøtt fra firbeinte dyr var størst i Trøndelag, hvor mer enn 20 prosent av det økologiske kjøttet ble produsert. Etter Trøndelag ble det produsert mest i Innlandet, Vestfold og Østfold, som hver for seg stod for mellom 13 og 18 prosent. Mer enn 65 prosent av det økologiske kjøttet ble produsert i disse fire fylkene.

I 2025 var total tilførsel av økologisk kjøtt av storfe, sau/lam og gris på 2 470 tonn, noe som var 10 tonn mer enn året før. Økningen kom primært som følge av økt produksjon av økologisk sau og lam. Det var nesten ingen endring i produksjonen av økologisk kjøtt fra storfe og svin. Den totale økologiske fjørfeproduksjonen endte på 664 tonn i 2025, slaktekylling utgjorde 580 tonn av dette. Av den innrapporterte kjøttproduksjonen fra firbeinte dyra, ble til sammen 41 prosent anvendt som økologisk. Alt fjørfekjøtt ble anvendt som økologisk vare.

Tabell 3-15 viser tilført og omsatt mengde økologisk storfekjøtt. I 2025 ble det produsert 1 523 tonn økologisk storfekjøtt, noe som er like mye som i 2024. Innenfor den økologiske storfeproduksjonen var det en positiv utvikling i 2025 i Innlandet og Akershus. Her økte produksjonen med henholdsvis 34 og 28 tonn, tilsvarende en prosentvis vekst fra 2024 på 14 og 31 prosent. I Nordland falt den økologiske storfeproduksjonen mest, med en nedgang på 40 prosent, eller 12,6 tonn fra året før. I

2025 ble 38 prosent ble anvendt som økologisk, mens anvendelsesgraden i 2024 var 42 prosent.

Tabell 3-15 Tilførsel og salg av økologisk storfekjøtt. Tonn

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						10-20	20-25
Tilførsel	265,7	1 113,3	1439,5	1522,7	1 522,6	2,6	1,1
<i>Prosent økol. av totalt tilført</i>	<i>0,3</i>	<i>1,3</i>	<i>1,7</i>	<i>1,8</i>	<i>1,9</i>		
Solgt som økologisk ¹⁾		455,6	654,0	641,0 ³⁾	573,0 ⁴⁾	3,7	-2,6
<i>I prosent²⁾</i>		<i>41</i>	<i>45</i>	<i>42</i>	<i>38</i>		
Solgt økologisk i % av alt storfekjøtt		0,5	0,8	0,8	0,7		

1) Landbruksdirektoratet har ikke tall lenger tilbake enn 2006

2) Økologisk kjøtt som ikke omsettes, legges på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

3) Solgt 2024: Nortura, Fatland, Jens Eide, Furusest og Eidsmo Dullum.

4) Solgt 2025: Nortura, Fatland, Furusest og Eidsmo Dullum

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 3-16 viser tilført og omsatt mengde av økologisk sau- og lammekjøtt, det var en økning på 13,2 prosent eller 20 tonn omsatt mengde fra 2024 til 2025. Innlandet og Trøndelag er der største produksjonsfylkene, hvor produksjonen av økologisk endte på rett over 85 tonn i begge fylker i 2025. Andelen solgt som økologisk vare økte med 20 tonn fra 2024, til 171 tonn. Anvendelsesgraden økte dermed med 3,3 prosentpoeng fra 2024, fra 22,9 til 31,2 prosent. Økningen skyldes både at kvantumet innveid småfeskjøtt økte og at andel kjøtt solgt som økologisk økte.

Tabell 3-16 Tilførsel og salg av økologisk sau- og lammekjøtt. Tonn

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						10-20	20-25
Tilførsel	213,0	573,8	619,7	540,3	548,5	0,8	-2,4
<i>Prosent økol. av totalt tilført</i>	<i>0,9</i>	<i>2,3</i>	<i>2,5</i>	<i>2,5</i>	<i>2,5</i>		
Solgt som økologisk ¹⁾		152,6	140,0	151,0 ³⁾	171,0 ⁴⁾	-0,9	4,1
<i>I prosent²⁾</i>		<i>27</i>	<i>23</i>	<i>28</i>	<i>31,2</i>		
Solgt økologisk i % av alt sauekjøtt		0,6	0,6	0,7	0,8		

1) Landbruksdirektoratet har ikke tall lenger tilbake enn 2006

2) Det som ikke selges, blir lagt på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

3) Solgt 2024: Nortura, Fatland, Jens Eide, Furusest og Eidsmo Dullum

4) Solgt 2025: Nortura, Fatland, Furusest og Eidsmo Dullum

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 3-17 viser tilført og omsatt mengde av økologisk svinekjøtt. Svin er det kjøttslaget hvor anvendelsesgraden er høyest. Det kan trolig forklares med at slakteriene kun betaler økologisk tillegg etter spesielle avtaler, og at det derfor ikke produseres mer enn de er sikret å få avsetning for som økologisk vare. Den økologiske svineproduksjonen er i større grad enn for storfe og småfe sentralisert i enkelte fylker. Produksjonen er størst i Vestfold, hvor

den økologiske produksjonen økte med 2 prosent i 2025. De neste store produksjonsfylkene for økologisk svinekjøtt var Innlandet og Telemark hvor det ble produsert henholdsvis 75,5 og 54,8 tonn økologisk svinekjøtt i 2025. I Innlandet falt produksjonen av økologisk svinekjøtt med 22 prosent, mens den økte med 19 prosent i Telemark. I Landbruksdirektoratets register for slaktestatistikk ble den økologiske svineproduksjonen registrert til nesten 400 tonn i 2025. I Tabell 3-17 er bare 52 tonn registrert som solgt som økologisk. Det er med andre ord en stor del av markedet som ikke fanges opp i rapporteringen hvor under 10 prosent av produksjonen er representert. Årsaken er at det er ett slakteri som har tatt en stadig større markedsandel av den økologiske svineproduksjonen som ikke rapporterte til Landbruksdirektoratet til årets rapport. I 2024 var innrapportert mengde 97 prosent av all produksjon.

Tabell 3-17 Tilførsel og salg av økologisk svinekjøtt. Tonn

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						10-20	20-25
Tilførsel	26,7	397,9	421,3	397,1	399,2	0,6	-1,1
<i>Prosent økol. av totalt tilført</i>	<i>0,02</i>	<i>0,31</i>	<i>0,32</i>	<i>0,31</i>	<i>0,30</i>		
Solgt som økologisk ¹⁾		118,1	366,0	369,0	52,0 ³⁾	12,0	-32,3
<i>I prosent²⁾</i>		<i>30</i>	<i>87</i>	<i>93</i>	<i>*</i>		
Solgt økologisk i % av alt svinekjøtt		0,1	0,3	0,3	0,0		

1) Landbruksdirektoratet har ikke tall lenger tilbake enn 2006

2) Det som ikke selges, blir lagt på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

3) Solgt 2025: Nortura, Fatland, Furuseth og Eidsmo Dullum.

* Tall ikke tilgjengelig på grunn av manglende rapportering

Kilde: Landbruksdirektoratet

Data for økologisk produsert melk i Tabell 3-18 omfatter bare den melka som leveres som økologisk til merpris, og dekker dermed ikke hele den faktiske produksjonen. Eventuelt volum av økologisk melk som foredles lokalt er heller ikke inkludert. Anvendt mengde økologisk melk var 4,9 mill. liter mer i 2025 enn året før. Andelen økologisk melk solgt som økologisk var på 80 prosent i 2025. Denne andelen var på 37,7 prosent 2010. Det var ikke nok økologisk melk til å dekke etterspørselen, da det ikke var nok anvendbar melk tilgjengelig til det markedet var villig til å betale.

Tabell 3-18 Innveid og anvendt økologisk melk¹⁾. 1 000 liter

	1999	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						10-20	20-25
Innveid	11 703	46 542	49 663	43 648	43 457	0,7	-2,6
<i>Prosent økol. av totalt innveid</i>	<i>0,7</i>	<i>3,1</i>	<i>3,3</i>	<i>3,0</i>	<i>2,8</i>		
Anvendt som økologisk	2 515	17 534	28 516	30 100	34 976	5,0	4,2
<i>I prosent</i>	<i>21,0</i>	<i>37,7</i>	<i>57,4</i>	<i>69,0</i>	<i>80,5</i>		
Solgt økologisk i % av all melk	0,2	1,2	1,9	2,1	2,3		

1) All melk anvendes, og det som ikke finner avsetning som økologisk, blir anvendt som ordinær vare

Kilde: Landbruksdirektoratet

Økologisk produserte fjørfeprodukter omfatter hovedsakelig egg, men det er også en viss produksjon av kalkun, kylling og høns. Denne produksjonen var på 664 tonn i 2025, noe som er 0,5 prosent av total produksjon. Dette var en økning på 3,5 prosent fra 2024. I 2024 og 2025 har både den konvensjonelle og den økologiske fjørfeproduksjonen økt.

Tabell 3-19 viser innveid og solgt mengde økologiske egg. Landbruksdirektoratet mangler tall for direktesalg fra gård, men mengden er begrenset. Produksjonen av økologisk egg er relativt konsentrert, der Østfold, Innlandet og Vestfold stod for 81 prosent av all økologisk eggproduksjon i 2025. Produksjon av økologiske egg endte på samme nivå som i 2024, etter en økning året før. Andelen økologisk egg av total produksjon lå på nærmere på 7,2 prosent. I 2025 økte salget av økologisk merkede egg med 8,9 prosent til 4 412 tonn, i 2024 var økningen 4,5 prosent. Andelen av de økologiske eggene som ble omsatt med økologisk merking utgjorde 94 prosent i 2025, en økning på 8 prosentpoeng.

Tabell 3-19 Innveid og anvendt mengde økologiske egg. Tonn

	2000	2010	2020	2024	2025	Årlig % endring	
						10-20	20-25
Innveid	300	2 414	5 364	4 708,2	4 713,8	8,3	-2,5
<i>Prosent økol. av totalt innveid</i>		4,4	8,2	7,5	7,2		
Solgt som økologisk	192	1 281	4 510	4 050	4 411	13,4	-0,4
<i>I prosent</i>	64	53	84	86	94		
Solgt økologisk i % av alle egg		2,3	6,9	6,4	6,8		

Kilde: Landbruksdirektoratets leveransedatabase over innveide egg fra pakkeriene

Tabell 3-20 viser utviklingen i mengde økologisk produsert korn levert til mølle. Kornavlingen totalt varierer mye fra år til år, og variasjonen er også stor for økologisk korn. Tallene for sesongen 2024/2025 viser en kraftig økning i produksjonen av korn, etter en kraftig reduksjon året før. Det innhøstede kornet kan ikke brukes umiddelbart i melindustrien, da det er «for ferskt». Dermed blir det meste av en sesongs korn først brukt påfølgende kalenderår. For økologiske mathavre gikk forbruket av norsk vare ned med nesten 70 prosent, sammenlignet med rekordnivået i 2024. Likevel økte møllenes forbruk av økologisk mathavre til nesten 2 700 tonn, ettersom importen økte med om lag 1 300 tonn.

Tabell 3-20 Økologisk korn levert mølle. Tonn, og prosent av totalt innveid mengde

	1999/ 2000	2010/ 2011	2020/ 2021	2023/ 2024	2024/ 2025	Årlig % endring	
						10/11– 19/20	19/20 24-25
Hvete	295,8	1 670,1	3 508,1	2 165,7	2 297,8	14,0	-10,4
Rug	43,6	118,4	537,7	776,8	859,6	17,8	13,7
Bygg	88,5	4 130,5	5 025,8	2 745,1	4 157,7	-1,7	4,2
Havre	284,4	5 950,8	5 112,2	4 144,9	5 962,4	-1,2	7,3
Rughvete		176,1	294,2	453,8	484,9	38,0	-8,9
Erter		412,8	341,6	334,7	506	2,3	8,2
Oljefrø		199,0	978,0	594,2	838,9	67,3	-0,4
Sum korn	712	12 658	15 797,6	11 215,1	15 107,2	3,2	1,5
% av totalt	0,1	1,2	1,3	1,3	1,3		

Kilde: Landbruksdirektoratet

Produksjon og omsetning av økologiske grønnsaker, poteter og frukt er ikke med i disse registreringene. Våren 2012 startet Landbruksdirektoratet med nye registreringer av omsetningen av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker, frukt og bær.

Tabell 3-21 viser omsetningen av økologisk norsk frukt og grønt de tre siste årene. Omsetningen av norske økologiske poteter, grønnsaker og frukt var om lag uendret fra 2024 til 2025. Målt i omsatte mengder, er gulrot fremdeles den største økologiske grønnsakskulturen i Norge. I 2023 var det en stor nedgang i omsatte mengder av økologisk gulrot, omsetningen gikk ned med nesten 50 prosent fra året før. I 2024 gikk omsetningen av økologiske gulerøtter videre nedover, mens den i 2025 økte med 6 prosent og endte om lag på nivå med 2023.

Totalt omsatt mengde av økologisk kålrot, rødbeter, knollselleri og pastinakk var om lag uendret fra 2024 til 2025, men omsetningen har dreid seg no. Det var en høyere omsetning av knollselleri og pastinakk, mens omsetningen av rødbeter og kålrot ble lavere.

Omsetningen av økologiske urter økte med 4 prosent fra 2024 til 2025, mens omsetningen av agurk og salat fikk en liten nedgang.

Omsetningen av gul og rød løk har økt med henholdsvis 13 og 43 prosent fra 2024 til 2025, mens omsetningen av purre har holdt seg stabil.

Det har vært et utfordrende år for produsenter av økologiske epler. Selv om sesongen for epler totalt har vært bra, ble store deler av den økologiske avlingen rammet av rognebærmøll. Statistikken på omsatt økologisk frukt er mangelfull. Innrapporterte tall til Landbruksdirektoratet fra grossistene viser en omsetning på 15 tonn økologiske epler i 2025. Til sammenligning var omsetningen i 2024 på om lag 31 tonn, og året før på 22 tonn. Det ble rapportert inn 10 tonn økologiske epler gjennom fruktlagrene i 2025, ifølge Fruktlagerinspektøren. Ved å se på antall kg epler det gis distriktstilskudd for, i kombinasjon med areal med frukt eller bær som er økologisk, gir dette et estimat

på hvor stor den økologiske epleproduksjonen er (produsenter som har en annen økologisk produksjon i tillegg vil kunne inngå i tallgrunnlaget). Denne beregningsmodellen gir et anslag på 155 tonn produserte økologiske epler.

Det er også en viss produksjon av økologiske jordbær, bringebær og blåbær i Norge, men det meste av dette selges direkte fra gård eller til butikker og mindre grossister.

Økologiske produkter inngår i oversikten over samlet produksjon i kapittel 3.1.

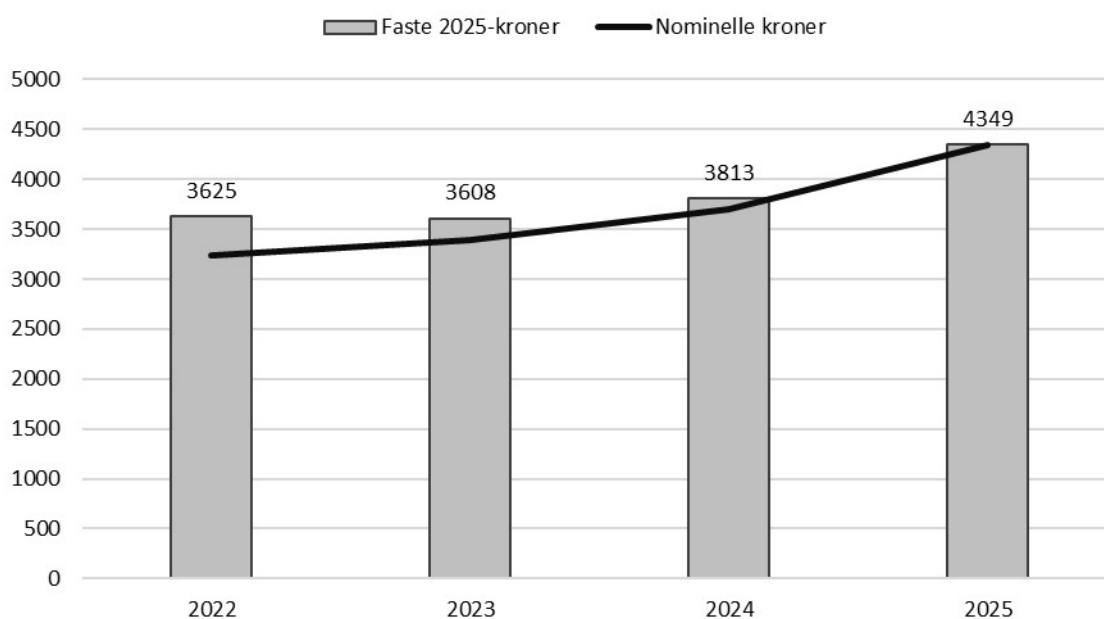
Tabell 3-21 Omsetning til direkte konsum av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderårene 2023, 2024 og 2025, tonn. Andel økologisk av total omsetning.

	2023		2024		2025	
	Tonn omsatt vare	%-andel økologisk 2017	Tonn omsatt vare	%-andel økologisk	Tonn omsatt vare	%-andel økologisk
Poteter	472	0,8	482	0,9	200	0,4
Veksthusvarer						
Agurk	166	0,7	282	1,2	238	1,0
Tomat	49	0,7	28	0,4	38	0,5
Urter	388	20,7	393	21,6	410	22,0
Frilandsvare						
Blomkål	58	1,5	58	1,2	57	1,3
Kepaløk	68	0,5	64	0,6	55	0,6
Rødløk	49	0,8	46	0,9	46	1,1
Rødbeter	177	21,5	174	20,3	128	21,5
Hvitkål	137	1,5	104	1,1	90	1,1
Brokkoli	76	2,5	107	3,4	63	2,0
Kålrot	284	2,9	185	2,0	144	2,0
Gulrot	832	2,5	810	2,4	623	2,5
Isbergsalat	54	1,4	49	1,2	43	1,2
Frukt						
Epler*	82	0,7	22	0,1	15	0,2
Plommer*	16	1,1	0	1,6		

Kilde: Landbruksdirektoratet

*Tall justert med informasjon fra fruktlagerinspektøren

Figur 3-5 viser omsetning av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen. Omsetningen av økologiske matvarer i dagligvarehandelen økte med hele 17,6 prosent fra 2024 til 2025. Til sammenligning økte verdien av det totale dagligvaremarkedet med 6,4 prosent. Andelen økologisk, kun medregnet varegrupper hvor det finnes et økologisk alternativ, økte fra 1,9 prosent i 2024 til 2,3 prosent i 2025.

Figur 3-5 Omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen, 2022-2025. Mill. kroner

Kilde: NielsenIQ

3.3 Import og eksport

I meld. St. 11 (2023–2024) står det at «Eit solid importvern er viktig for å nå måla om auka sjølvforsyning», «I sum utgjer dei internasjonale avtalane for handel eit omfattande sett av forpliktingar som Noreg må halde når det gjeld importvern og omfang og innretting av jordbruksstøtta».

Import- og eksporttallene er hentet fra utenrikshandelsstatistikken til SSB. Statistikken omfatter ikke varer i direkte transitt, eksport av varer til skip, luftfartøyer eller oljeplattformer registrert i Norge i utenriksfart, eller undertrykkede data (konfidensielle data). Statistikken omfatter heller ikke grensehandel med varer som privatpersoner tar med inn/ut av landet (ikke registreringspliktig).

I de tabeller der handelsstatistikken skiller mellom land, omfatter landene i tabellen de tre landene som det ble import mest varer fra og de tre landene som det ble eksport mest varer til i 2025. I de tilfeller der «—» er angitt i tabellen, er ikke dataene tilgjengelig og «*» innebærer at tallene er foreløpige. Grensehandelstatistikk er ikke omfattet her, men omtales under kapittel om selvforsyningsgrad /hjemmemarkedsandel. Som følge av koronapandemien var grensehandelen «moderat» i 2020-2022. Økt ordinær import/økt norsk produksjon kompenserte for bortfall av grensehandel (eventuelt redusert forbruk).

Tabell 3-22 viser handel med kjøtt fordelt på dyreslag for utvalgte år. Den samlede importen av kjøtt i årene 2020-2022 var historisk høy bl.a. som følge av reiserestriksjoner forbundet med covid-19, der ordinær import økte som følge av

bortfall av grensehandel. Etter covid-19 gikk importen noe ned, men foreløpige tall for 2025 viser en økt import og eksport av alle kjøttslag.

Tabell 3-22 Handel med kjøtt. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import:							
Storfe	1,1	3,3	5,7	16,7	8,9	7,6	12,7
Svinekjøtt	2,3	2,3	2,6	9,4	3,2	3,4	6,0
Fjærkre	0,3	0,3	0,8	3,0	3,5	3,7	4,5
Annet kjøtt	1,0	1,3	2,1	3,0	3,1	3,1	3,3
Småfe	0,3	0,9	1,3	0,3	1,1	0,7	1,0
Spekk	0,9	1,4	0,9	0,7	0,6	0,6	0,6
Sum import kjøtt	5,9	9,4	13,4	33,0	20,3	19,0	28,1
- Herav kvoteimport ¹⁾	-	-	5,5	11,6	10,3	10,0	11,0
Eksport:							
Svinekjøtt	1,6	1,4	5,5	5,0	4,2	6,1	7,7
Fjærkre	0,1	0,2	1,6	1,8	1,4	2,0	3,0
Storfe	7,6	2,2	0,9	0,9	1,0	1,4	1,7
Annet kjøtt	0,8	1,3	0,9	0,5	0,7	0,5	0,7
Spekk	0,0	0,0	0,3	0,2	0,2	0,2	0,4
Småfe	1,8	0,0	0,0	0,3	0,0	0,2	0,4
Sum eksport kjøtt	12,0	5,0	9,3	8,7	7,6	10,4	14,0
Nettoimport	-6,0	4,4	4,1	24,3	12,7	8,6	14,2

* Foreløpige tall

1) Landbruksdirektoratet. Årlige tilsendte filer. WTO-kvoten er angitt ekskl. bein, mens EU og SACU kvoten er i produktvekt. Det som importeres via SACU er uten bein.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-23 viser de tre landene som Norge importerte og eksporterte mest storfekjøtt fra/til i 2025, samt historisk handel med disse landene for ett utvalg av tidligere år.

Tabell 3-23 Handel med storfekjøtt fordelt på land. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import fra:							
Tyskland	0,0	0,0	0,2	9,8	2,0	1,9	5,2
Namibia	0,0	0,6	1,6	1,6	1,8	1,4	1,9
Danmark	0,1	0,6	0,2	0,6	0,3	0,4	1,9
Andre land	1,0	2,1	3,6	4,7	4,8	3,9	3,7
Sum import storfe	1,1	3,3	5,7	16,7	8,9	7,6	12,7
-Herav kvoteimport ¹⁾			1,6	7,6	7,3	7,0	7,0
Eksport til:							
Nederland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,6	0,7	0,6
Ghana	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2	0,3
Guinea	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3
Andre land	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Sum eksport storfe	7,6	2,2	0,9	0,9	1,0	1,4	1,7
Nettoimport	-6,5	1,1	4,8	15,7	7,9	6,2	11,0

* Foreløpige tall

1) Kilde: Landbruksdirektoratet. Basert på årlige tilsendte filer, der WTO-kvoten er angitt ekskl. bein, mens EU og SACU kvoten er i produktvekt. Det som importeres via SACU er uten bein

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Av Tabell 3-24 ser vi at handelen med svinekjøtt varierer en del fra år til år. I 2025 importeres det mest svinekjøtt fra Finland og eksporteres mest svinekjøtt til Sverige.

Tabell 3-24 Handel med svin fordelt på land. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import fra:							
Finland	0,0	0,8	0,5	0,2	0,3	0,5	2,0
Danmark	0,9	0,9	0,7	1,7	1,3	1,5	1,5
Tyskland	0,0	0,0	0,2	5,8	0,0	0,0	0,8
Andre	1,4	0,7	1,3	1,6	1,5	1,4	1,7
Sum import svinekjøtt	2,3	2,3	2,6	9,4	3,2	3,4	6,0
-Herav kvoteimport ¹⁾				2,6	1,5	1,8	2,2
Eksport til:							
Sverige	0,1	0,1	0,3	0,4	0,9	2,1	3,8
Danmark	0,2	0,2	1,1	1,8	1,5	1,7	1,8
Kongo	0,0	0,0	0,1	0,5	0,3	0,4	0,5
Andre	1,4	1,1	4,0	2,4	1,4	1,8	1,5
Sum eksport svinekjøtt	1,6	1,4	5,5	5,0	4,2	6,1	7,7

* Foreløpige tall

1) Kilde: Landbruksdirektoratet. Basert på årlige tilsendte filer, der WTO-kvoten er angitt ekskl. bein, mens EU og SACU kvoten er i produktvekt. Det som importeres via SACU er uten bein. Inkluderer bearbejdede varer av svin som ribbe, bacon crisp, lever av svin og pølser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-25 viser at importen av levende dyr har vært forholdsvis beskjeden de siste årene. I 2025 viser foreløpige tall at det ble importert 33 303 fjørfe³, 1 281 hester og 18 sauer. Eksporten er også moderat. I 2025 at det ble eksportert 1 539 svin, 382 hester og 600 fjørfe. Det ble ikke eksportert storfe, sauer eller geiter i 2025.

Tabell 3-25 Import av levende dyr. Antall

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import							
Hester, esler, o.l.	547	1 559	1 539	1 405	1 079	1 046	1 281
Storfe	0	48	0	0	0	0	0
Svin	0	0	0	0	0	0	0
Sauer	0	2	49	0	2	31	18
Geiter	0	16	0	0	0	0	0
Fjørfe	5509	151 610	22 672	17 378	21 368	16 882	33 303
Eksport							
Hester, esler, o.l.	236	291	459	486	456	363	382
Storfe	0	320	47	0	8	2	0
Svin	139	184	405	1 211	1491	1839	1539
Sauer	1	0	0	0	0	0	0
Geiter	0	0	0	0	0	0	0
Fjørfe	20	64 134	0	696	0	0	600

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Import og eksport av egg og eggprodukter vil kunne variere noe med over-/underskudd av norsk vare, men handelen av egg og eggprodukter er normalt relativt moderat (Tabell 3-26). I 2024 økte importen av egg, som følge av eggemangel i Norge. Eggemangel skyldes bl.a. et større sykdomsutbrudd i Europa som i sin tur førte til at prisen på importerte egg steg. Med en lav kronkurs ville matprodusenter heller ha norske egg fremfor importerte. Kombinert med en generell økning av etterspørsel etter egg, som sunn proteinkilde, førte dette til underskudd av norskproduserte egg, som igjen ført til økt import med påfølgende tollreduksjon og tollfritak. Det tok tid før eggproduksjonen stabilisere seg i 2025, som førte til høyere import enn normalt, men lavere enn i 2024.

³ Fjørfe omfatter alle «typer» fjørfe i iht. tolltariffens kapittel 01.05.

Tabell 3-26 Handel med egg og eggprodukter. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import:							
Egg, med skall	0,8	0,3	0,1	0,5	0,6	4,1	2,2
Klekkeegg	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Tørket m.m.	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,5	0,6
Sum import egg	0,8	0,4	0,3	0,6	0,8	4,7	3,0
Eksport:							
Egg, med skall	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4
Klekkeegg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Tørket m.m.	1,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum eksport egg	1,3	0,8	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5
Nettoimport	-0,5	-0,4	-0,2	0,4	0,5	4,3	2,5

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-27 viser at det var Danmark, Finland og Sverige som eksporterte mest egg til Norge i 2025. Den norske eksporten av egg er liten (452 tonn i 2025), og i 2025 gikk 87 prosent av eksporten (395 tonn) til Danmark.

Tabell 3-27 Handel med egg/eggprodukter fordelt på land. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import fra:							
Danmark	0,2	0,1	0,1	0,5	0,1	1,1	1,2
Finland	0,4	0,0	0,0	0,0	0,2	1,8	0,9
Sverige	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1	1,3	0,7
Andre	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,1
Sum import egg	0,8	0,4	0,3	0,6	0,8	4,7	3,0
Eksport til:							
Danmark	0,1	0,3	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4
Sverige	0,9	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0
USA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Andre	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum eksport egg	1,3	0,8	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-28 viser at importene av meierivarer har økt mye fra 1990 og frem til de siste årene, hvor importen har «stabilisert seg» sammenliknet med omfanget rundt tusenårsskifte. Import av ost og ostemasse utgjør om lag 65 prosent av importvolumet og 80 prosent av verdien i 2025, mens Yoghurt stod for 25 prosent av importvolumet og 14 prosent av importverdien.

Eksporten av meieriprodukter var betydelig større enn importen på 1990 og 2000 tallet. Historisk sett har eksporten av ost vært stor, men på grunn av forbudet mot eksportstøtte har eksporten gått mye ned. Biprodukt av osteproduksjon er bl.a. myse. I årene 1990, 2000 og 2010 i tabellen ble mysen anvendt til fôr i Norge. I 2013 hadde man utviklet teknologi som innebar at man kunne lage mysepulver til konsum, og man startet å eksportere ulike pulvere av myse til Danmark (Arla) og en fikk en kraftig økning av myseekспорт, jf. tabell 3.21 i 2020.

Tabell 3-28 Handel med meieriprodukter. Mill. kg. og i mill. kr. (løpende verdi)

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import mill. kg:							
Ost og ostemasse	2,2	3,2	9,6	17,7	19,2	20,0	20,7
Yoghurt m.m.	0,0	0,4	5,1	6,4	6,7	7,1	8,1
Konsentrert melk	0,0	0,0	0,5	1,9	1,1	3,4	1,3
Myse	0,2	0,3	0,1	0,3	0,7	0,9	1,1
Smør og melkefett	0,1	0,2	0,1	0,6	0,2	0,2	0,2
Melk og fløte	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Sum import meieri	2,6	4,1	15,5	26,9	27,8	31,7	31,5
Eksport mill. kg:							
Myse ¹	0,0	0,0	0,7	21,1	17,9	18,9	20,7
Ost og ostemasse	26,6	19,4	13,5	7,9	4,0	3,1	6,2
Melk og fløte	0,0	0,1	3,1	3,0	3,7	3,7	3,9
Smør og melkefett	12,4	3,8	2,2	0,0	0,8	1,3	2,9
Konsentrert melk	1,1	1,1	0,0	0,6	0,6	0,2	1,1
Yoghurt m.m.	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,8	1,1
Sum eksport meieri	40,1	24,4	19,6	32,8	27,2	28,0	35,8
Nettoimport i mill. kg.	-37,5	-20,3	-4,1	-5,8	0,7	3,7	-4,3
Import meieri i mill. kr.	100	176	577	1 546	2 079	2 258	2 414
Eksport meieri i mill. kr.	593	666	610	600	511	461	725

* Foreløpige tall

1) Omfatter ulike pulvere av myse

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-29 viser import og eksport av meieriprodukter fordelt på de tre landene som Norge har importert og eksportert mest fra og til i 2025. Av tabellen ser vi at Norge importerer mest fra Danmark, Italia og Tyskland. Disse tre landene stod for om lag 52 prosent av eksporten av meieriprodukter til Norge (målt i kilo). Når det gjelder norsk eksport har ost til USA dominert fram til og med 2012. Fra 2013 til 2019 utgjorde eksport av myse til Danmark hovedvekten av eksporten. I 2025 eksporterte Norge meieriprodukter til 62 ulike land, der Nederland, Tyskland og Sverige var de største mottakerne av norskproduserte meierivarer (mål i kilo). Om lag 35 prosent av all eksport har gått til disse tre landene siden 2020.

Tabell 3-29 Handel med meieriprodukter fordelt på land. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import fra:							
Danmark	1,3	2,0	4,5	6,7	6,0	6,7	6,5
Italia	0,0	0,2	0,9	3,7	4,9	5,4	5,7
Tyskland	0,2	0,1	4,1	4,6	4,6	5,5	4,2
Andre	1,0	1,8	6,1	11,9	12,3	14,1	15,2
Sum import meieri	2,6	4,1	15,5	26,9	27,8	31,7	31,5
Eksport til:							
Nederland	0,0	0,1	0,5	3,4	3,6	4,1	4,8
Tyskland	0,9	1,1	2,5	3,4	4,0	4,0	4,3
Sverige	2,0	0,7	1,8	2,0	3,0	2,3	3,2
Andre	37,2	22,6	14,8	23,9	16,5	17,6	23,6
Sum eksport meieri	40,1	24,4	19,6	32,8	27,2	28,0	35,8

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-30 viser handel med friske⁴ og konserverte grønnsaker⁵. Foreløpige tall for 2025 viser at importen av friske grønnsaker er på 122,0 mill. kg og importen av konserverte grønnsaker er på 101,5 mill. kg. Ytterligere 297 mill. kg grønnsaker ble importert som dyrefôr i 2025 (ikke angitt i tabellen). Paprika og tomater er de største importgrønnsaksvekstene i 2025. Eksporten av grønnsaker fra Norge er beskjeden, til sammen 0,7 mill. kg i 2025.

⁴ Friske grønnsaker omfatter samtlige varenummer i tolltariffens kapittel 0702 t.o.m. 0709

⁵ Konserverte grønnsaker omfatter varenummer i tolltariffens kapittel 0710 t.o.m. 0714, samt utvalgte varenummer i tolltariffens kapittel 2001 t.o.m. 2006. Konserverte grønnsaker omfatter imidlertid ikke «poteter» eller varenummer der anvendelsen er oppgitt som «til dyrefôr»

Tabell 3-30 Handel med grønnsaker. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
<u>Import friske grønnsaker:</u>							
Annen kål	4,6	4,6	3,5	5,9	4,6	5,2	5,0
Belgfrukter	0,1	0,3	1,4	1,4	1,0	0,9	0,9
Blomkål	3,4	3,6	5,1	5,5	4,1	4,1	4,5
Broccoli	0,7	4,4	6,8	8,2	7,9	8,3	7,9
Gulrot	2,7	2,0	5,2	6,0	2,7	3,5	1,3
Løk/purre	0,7	7,0	14,3	13,3	12,9	20,1	16,1
Paprika	4,0	8,2	14,7	20,4	21,1	21,7	22,1
Salat	0,8	6,7	12,7	11,3	11,8	11,1	11,5
Slangeagurk	4,9	4,5	6,4	8,1	5,7	6,3	6,9
Sopp	1,0	2,8	6,2	7,7	7,9	7,8	7,7
Tomater	8,7	13,1	21,5	23,4	20,9	21,4	21,3
Øvrig friske	2,1	4,9	9,3	16,0	15,5	15,4	16,7
Sum import friske	33,8	61,9	107,1	127,2	116,3	125,9	122,0
Import konserverte	26,5	54,5	61,9	87,6	94,7	86,3	101,5
Sum import grønnsaker	60,3	116,5	169,0	214,8	210,9	212,2	223,5
<u>Eksport grønnsaker:</u>							
Bearbeidet	2,1	0,8	0,9	2,2	0,7	0,6	0,5
Friske	3,8	0,3	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2
Sum eksport grønnsaker	5,9	1,1	1,4	2,4	1,0	0,8	0,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-31 gir en oversikt over handel med frukt og bær. Foreløpige importtall for 2025 er på 441,2 mill. kg der bær utgjør seks prosent, frisk frukt utgjør 76 prosent, mens 18 prosent er konserverte frukt og bær. Foreløpige eksporttall for frukt og bær er 2,7 mill. kg i 2025.

Tabell 3-31 Handel med frukt og bær. Mill. kg

	1990	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
<u>Import frisk frukt:</u>							
Banener	48,5	59,9	78,5	82,7	79,2	78,6	81,2
Druer	19,1	24,3	32,2	30,1	28,0	29,4	30,0
Epler	41,5	42,1	52,1	44,0	38,8	38,7	39,4
Meloner	5,0	11,8	24,6	33,5	33,7	34,7	40,0
Pærer	10,3	15,6	21,2	13,2	11,8	12,8	13,8
Sitrusfrukter	63,0	62,9	74,2	74,8	72,7	72,4	76,9
Steinfrukter	5,3	10,5	13,7	12,6	11,0	11,7	12,5
Andre frukter ¹⁾	9,5	10,0	25,5	37,9	36,0	36,4	40,8
Sum import frisk frukt	202,3	237,0	321,9	328,8	311,2	314,7	334,5
Import konserverte frukt:	45,9	56,6	91,1	94,7	80,2	80,0	80,3
Sum import frukt	248,2	293,7	413,0	423,4	391,4	394,7	414,8
Import bær	3,1	5,8	13,8	20,7	20,4	21,8	26,5
Sum Import frukt og bær	251,3	299,5	426,8	444,1	411,8	416,5	441,2
Eksport frukt og bær	2,6	2,7	5,0	2,5	3,3	2,8	2,7

1) Omfatter varenummer under kapittel 0801, 08.02 og 08.04 i tolltariffen (nøtter, dadler, m.m.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-32 viser import og eksport av utvalgte bearbeidede varer (tidligere RÅK-varer) fordelt på varegrupper⁶. F.o.m. 2021 er eksportstøtten for jordbruksprodukter fjernet iht. WTO-avtalen. Drikkevarer utgjør om lag 37 prosent av importen av bearbeidede varer i 2025. De øvrige gruppene av bearbeidede varer har stort sett hatt en økende import i perioden 1995 til 2022. I 2023 gikk importvolumet ned med ti prosent fra 2022, men volumet har igjen økt i både 2024 og 2025. De foreløpige tallene for eksport av bearbeidede varer viser en økning fra 2024 til 2025 om lag to prosent.

Tabell 3-32 Handel med utvalgte bearbeidede varer (RÅK-varer). Ekskl. dyrefôr⁷ i Mill. kg

Varegrupper	1995	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import:							
Bakervarer	32,9	52,4	107,3	142,2	134,1	139,0	141,3
Deiger/korn/blandinger/pasta	15,3	23,9	53,9	81,9	78,5	77,8	78,2
Iskrem/yoghurt	3,2	3,3	6,9	7,4	7,1	6,9	7,2
Sjokolade og sukkervarer	31,1	34,9	48,1	52,9	62,0	61,4	63,0
Supper og sauser	5,3	12,1	28,9	40,3	39,7	41,8	42,2
Tilberedte næringsmidler	3,1	6,5	11,5	49,0	49,6	51,3	51,6
Drikkevarer	10,7	19,0	70,3	227,4	220,7	221,0	243,8
Annet	25,8	29,1	32,0	28,3	28,5	25,5	29,8
Sum import	127,3	181,1	359,0	629,4	620,3	624,9	657,2
Eksport:							
Bakervarer	12,9	8,7	8,8	10,9	15,5	14,6	15,2
Deiger/korn/blandinger/pasta	0,7	1,0	1,6	1,3	1,9	2,4	2,6
Iskrem/yoghurt	2,7	2,8	0,7	0,6	0,6	1,1	1,3
Sjokolade og sukkervarer	11,9	11,4	8,5	7,3	8,1	8,2	7,0
Supper og sauser	3,9	5,3	3,1	1,8	3,1	4,1	4,5
Tilberedte næringsmidler	0,6	0,9	4,5	12,8	17,4	17,3	20,4
Drikkevarer	5,0	18,2	9,7	21,1	20,5	24,4	22,6
Annet	3,4	2,1	0,3	0,1	0,3	0,4	0,3
Sum eksport	41,3	50,4	37,2	55,8	67,4	72,5	73,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Handel av dyrefôr som er berørt av «råk-ordningen» har vist seg å variere mye, men er fjernet fra tabellen over.

⁶ RÅK-varer er varer som var omfattet av råvareprisordningen (RÅK-ordningen/protokoll 3 varer). Formålet var å jevne ut forskjeller i råvarekostnader mellom norske og utenlandske bearbeidede varer som blir omsatt i Norge og for norske varer som blir eksportert.

⁷ For enkelte tollvarenummer er ikke dyrefôr og menneskeføde splittet. Tabellen ekskluderer derfor tollvarenummer der dyrefôr er eksplisitt angitt, samt enkelte utvalgte tollvarenummer under kapittel 21.06.

Tabell 3-33 viser fordelingen av importen og eksporten (i mill. kg) av bearbeidede varer etter land. 45 prosent av importen i 2024 og 2025 kom fra Sverige, Nederland og Tyskland. Av eksporten gikk 48 prosent til Sverige i 2025.

Tabell 3-33 Handel med RÅK-varer fordelt på land. i Mill. kg

	1995	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Import fra:							
Sverige	33,9	46,3	87,0	152,0	126,2	117,0	119,9
Nederland	18,4	24,4	33,8	79,4	92,7	97,6	98,8
Tyskland	12,1	16,8	44,2	59,9	53,2	65,2	77,7
Andre	62,9	93,6	193,9	338,0	348,3	345,1	360,8
Sum	127,3	181,1	359,0	629,4	620,3	624,9	657,2
Eksport til:							
Sverige	20,9	31,1	23,9	28,8	30,8	30,9	35,3
Danmark	5,7	8,4	5,1	6,3	10,3	10,7	12,5
Finland	2,9	2,9	2,6	3,4	3,6	6,2	4,7
Øvrige	11,8	8,0	5,6	17,4	22,8	24,8	21,3
Sum	41,3	50,4	37,2	55,8	67,4	72,5	73,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3-34 viser importverdien av snittblomster i utvalgte år fra 2010 til 2025. Roser er skilt ut fra øvrige snittblomster. I tilfeller der roser inngår i bukett med andre blomster, men der rosene gir bukettene deres vesentlig karakter, er disse angitt under gruppen «rosor». Under gruppen «snittblomster ellers», inngår buketter der roser kan inngå, men der de ikke gir bukettene deres vesentlig karakter, samt øvrige avskårnde blomster og blomsterknopper (f.eks. nelliker, orkideer, krysantemum, liljer, symre, margeritter, marikåpe, tulipan m.fl.). Årlig står roser for over 50 prosent av importverdien på snittblomster, der importverdien har mer enn doblet seg fra 2010 frem til 2025 (11 prosent verdiøkning siste året).

Tabell 3-34 Import av snittblomster i mill. kr

	2010	2015	2020	2023	2024	2025*
Roser	242,1	430,2	417,5	452,1	469,7	516,6
Snittblomster ellers	185,6	233,8	318,2	396,7	421,1	473,0
Sum snittblomster	427,8	663,9	735,7	848,8	890,8	989,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Månedstatistikk over utenrikshandelen

Det er en relativt stor import av korn/mel/kornprodukter. Disse varene importeres både som «rent korn», mel, pellets, stivelse mm. En stor del av det som importeres benyttes som menneskeføde, men store deler anvendes også som fôr og såfrø. Eksporten av tilsvarende produkter er lav.

Tabell 3-35 omfatter import av korn, mel og mølleprodukter til mat- og drikkeanvendelse (ikke fôr eller såkorn). Statistikken omfatter de «vanligste sortene» og er avgrenset til å gjelde varer under tolltariffens kapittel 10 og 11.

Tabell 3-35 Import av korn og kornprodukter. Mill. kg¹⁾

	2010	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Import:							
Korn	211	138	108	77	105	217	218
Mel	2,0	5,7	5,4	5,3	5,1	5,4	6,2
Stivelse/gluten	3,2	4,7	3,8	3,8	3,1	2,9	2,9
Sum import	216	149	117	86	113	225	227

1) Tabellen omfatter kun ett utvalg av varenummer fra kapittel 10 og 11 i tolltariffen. Handel av korn/melprodukter som **ikke** inngår i denne tabellen omfatter hovedsakelig produktene mais, ris, frukter, og humle. Tallene beregnes av Landbruksdirektoratet og baseres på «uoffisielle handelsstatistikk tall/nedlastinger fra «Tvinn»- systemet».

Kilde: Landbruksdirektoratet.

I 2024 er det Tyskland det importeres mest fra (72,4 mill. kg), etterfulgt av Polen (68,8 mill. kg), Sverige (55,1 mill. kg), mens andre stod for 30,8 mill. kg.

Eksport av høy fra Norge er lav (normalt under 0,1 mill. kg årlig). Importen er imidlertid ikke ubetydelig. På 2000-tallet har importen av høy variert fra om lag 10 mill. kg i 2000 til 88 mill. kg i 2018 da fôrimporten var unormalt høy grunnet tørke (Tabell 3-36). Importen av høy gikk ned i 2025.

Tabell 3-36 Import av høy i mill. kg

	2000	2010	2018	2020	2023	2024	2025
Import av høy	9,9	14,6	88,7	12,7	24,6	23,7	18,1

Det vises ellers til resultatkontrollens detaljerte del for ytterligere oversikter, <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>.

3.4 Selvforsyningsgrad/hjemmemarkedsandel

Selvforsyningsgraden er her definert som hvor stor andel norsk produksjon utgjør av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis (forbruk minus import dividert på forbruk). Selvforsyningsgraden gir først og fremst et bilde på hjemmemarkedsandelen målt som energi.

Selvforsyningsgraden påvirkes av produksjonsforhold (klimatiske forhold), priser, kvalitetskrav, landbrukspolitiske virkemidler, internasjonale handelsavtaler m.m.

Selvforsyningsgraden sier lite om selvforsyningsevnen. Blant annet gir den ikke et fullstendig bilde av mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon, siden den ikke tar hensyn til eksport og på muligheten til å legge om produksjon og forbruk mot produkter som kan gi større matvaredekning.

For øvrig vil en krisesituasjon ofte også medføre endringer i produksjonspotensialet på grunn av risikoen for redusert tilgang på innsatsmidler som maskiner og redskaper, reservedeler, drivstoff, gjødsel og andre driftsmidler.

I Tabell 3-37 og Tabell 3-38 gis det først tall for det samlede forbruket av matvarer på engrosnivå og per innbygger. Fordelingen pr. innbygger gir et uttrykk for forbruksutviklingen og dreiningen i etterspørselen. I Tabell 3-39 ses det på den norskproduserte andelen av matvareforbruket, dvs. selvforsyningsgraden. Merk at det i 2021 ble foretatt en metodeendring, der man valgte å inkludere både grensehandel/privatimport samt nettoimport av øvrige matvarer i både forbruk og selvforsyningsgradsberegningen (varer som tidligere ikke var med i beregningen). Det foreligger ingen eksakte tall for omfanget av grensehandel, så dette er anslag basert på SSB sin grensehandelstatistikk. Metodeendringen innebar en nedjustering av selvforsyningsgraden med om lag to prosentpoeng. Også i år er det foretatt enkelte historiske korreksjoner, som innebærer at tall tilbake til 1999 er revidert. Tall for 2024 anses som foreløpige tall.

Ifølge Tabell 3-37 øker forbruket av de fleste matvarekategoriene fra 2019 til 2020. Denne økningen er imidlertid ikke *reell*. Dette skyldes at grensehandelstall ikke inngår i tallene for de enkelte varegruppene, men volumet inngår i tallene for grensehandel. Dette slår spesielt ut i kategorier som kjøtt, meieri og sjokolade. Pga. reiserestriksjoner som følge av covid-19, var grensehandelen betraktelig lavere i 2020 og 2021. I 2022 ble restriksjonene knyttet til grensehandel opphevet, noe som førte til at grensehandelen tok seg betraktelig opp (men ikke på samme nivå som før), samtidig som den «ordinære» importen sank. Dette vises i tabellen ved at forbruk for de fleste matvarekategoriene går ned fra 2022 til 2023.

Tabell 3-37 Forbruket av ulike matvarer. Mill kg.

	1979	1989	1999	2009	2019	2022	2023	2024*
Korn, som mel	306	323	371	397	413	424	411	414
Poteter	334	338	316	291	279	322	292	318
Sukker/sukkervarer	182	171	195	154	128	132	134	136
Erter/nøtter/kakao	29	37	42	71	80	90	91	87
Grønnsaker	189	225	270	331	434	417	398	433
Frukt og bær	309	332	307	433	454	448	428	434
Kjøtt	208	210	266	335	374	393	380	384
Kjøttbiprodukter	13	13	15	14	13	13	12	10
Egg	44	49	48	58	73	72	74	76
Melk	759	740	568	510	444	413	410	414
Yoghurt	..	..	30	44	57	59	61	64
Melkeprodukter	59	78	88	150	126	173	160	158
Fløte, rømme	27	29	29	33	41	41	41	42
Ost	49	56	65	81	100	102	109	114
Smør	22	14	15	14	19	18	19	20
Margarin	62	55	54	44	40	42	42	41
Annet fett	20	17	18	19	21	22	22	22
Nettoimport øvrige matvarer ¹	..	..	8	29	49	53	51	55
Grensehandel/privatimport ²	..	..	56	67	72	48	37	42

1. Omfatter nettoimport av bakegjær, barnemat, drops uten sukker, fløteerstatninger, supper, sauser, tilberedte næringsmidler, majones, remulade, spiseis med kakao, spiseis uten fett, sesamfrø, eddik, tyggegummi uten sukker og soyasaus.
2. Omfatter anslag over grensehandel/privatimport av kjøtt, meierivarer, korn/melprodukter, sukkervarer, sjokolade samt sukkerandelen i mineralvann.

Kilde: Helsedirektoratet. Utviklingen i norsk kosthold

Tabell 3-38 Forbruket av ulike matvarer. Kg per person

	1979	1989	1999	2009	2019	2022	2023	2024*
Korn, som mel	75,1	76,4	83,1	82,2	77,2	77,7	74,4	77,7
Poteter	82,0	80,0	70,7	60,3	52,2	59,0	53,0	59,0
Sukker/sukkervarer	44,6	40,5	43,8	31,9	23,9	24,1	24,2	24,1
Erter/nøtter/kakao	7,1	8,6	9,5	14,6	14,9	16,6	16,5	16,6
Grønnsaker	46,4	53,2	60,6	68,5	81,2	76,3	72,1	76,3
Frukt og bær	76,0	78,6	68,7	89,6	84,9	82,0	77,6	82,0
Kjøtt	51,1	49,7	59,6	69,3	69,9	72,0	68,8	72,0
Kjøttbiprodukter	3,2	3,1	3,3	2,9	2,3	2,3	2,2	2,3
Egg	10,8	11,6	10,8	11,9	13,6	13,2	13,4	13,2
Melk	186,4	175,0	127,2	105,5	83,1	75,7	74,3	75,7
Yoghurt	..	..	6,8	9,2	10,7	10,8	11,1	10,8
Melkeprodukter	14,5	18,5	19,8	31,0	23,5	31,7	28,9	31,7
Fløte, rømme	6,6	6,9	6,5	6,8	7,7	7,5	7,4	7,5
Ost	12,0	13,3	14,5	16,8	18,7	18,7	19,7	18,7
Smør	5,4	3,4	3,3	2,9	3,5	3,3	3,5	3,3
Margarin	15,3	13,0	12,1	9,0	7,6	7,6	7,5	7,6
Annet fett	4,9	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Nettoimport øvrige matvarer	..	..	1,8	6,0	9,2	9,7	9,2	9,7
Grensehandel/privatimport	..	..	12,6	13,9	13,5	8,7	6,7	8,7
Middelfolkemengde, 1 000	4 073	4 227	4 462	4 829	5 348	5 457	5 520	5 572

Kilde: Helsedirektoratet. Utviklingen i norsk kosthold

Tabell 3-39 viser norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis (selvforsyningsgraden) for varegrupper og totalt. Merk at fisk inngår i engrosforbruket i nøkkeltallene nederst i tabellen. Selvforsyningsgraden (merket «A») i 2024 er beregnet til 41 prosent. Den kraftfôrkorrigerede selvforsyningsgraden (merket «B») er beregnet til 35 prosent i 2024 (merk at det kun korrigeres for import av kraftfôr til husdyrproduksjon). Ser man på jordbrukets «bidrag» i selvforsyningsgraden (dvs at man ser bort fra fisk i teller, men ikke i nevner) (merket «C»), viser nøkkeltallet for 2024 en selvforsyningsgrad på 34 prosent. Selvforsyningsgraden målt i proteiner (merket «D») er beregnet til 62 prosent i 2024. Generelt skyldes de største årlige endringene i selvforsyningsgraden variasjoner i norskprodusert andel matkorn som går til matmelproduksjon, som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet.

Tabell 3-39 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent

	1979	1989	1999	2009	2019	2022	2023	2024*	Andel energi % i 2024*
Korn som mel	13	23	34	36	22	43	42	20	25,8
Poteter	93	99	81	85	79	84	87	82	4,0
Sukker, honning, sukkervarer	2	3	0	1	1	1	1	1	9,5
Grønnsaker	72	73	57	48	47	49	48	51	1,7
Frukt og bær	29	27	6	5	7	6	7	8	3,7
Kjøtt	92	97	97	96	95	92	95	95	12,3
Kjøttbiprodukter	86	96	98	90	87	87	87	84	0,2
Egg	100	100	97	99	98	99	98	93	1,6
Fisk	94	88	80	80	80	80	80	80	1,6
Melk	100	100	100	100	100	100	100	100	3,6
Yoghurt	..	..	99	98	89	89	89	89	1,3
Konserverte melkeprodukter	86	100	98	99	97	98	97	96	2,2
Fløte og rømme	100	100	100	100	100	100	100	100	2,7
Ost	97	97	95	89	84	81	82	82	7,1
Smør	92	100	99	97	98	99	99	99	2,7
Margarin	44	40	20	20	0	0	0	0	4,8
Annet fett	60	20	5	5	5	5	5	5	3,6
Øvrige matvarer ²	0	0	0	0	0	0	0	0	11,6
Selvforsyningsgrad (A)	49	50	44	47	41	47	47	41	
Kraftfôrkorrigert (B)	41	44	40	43	34	41	42	35	
Prod. i norsk jord (C)	35	36	39	41	32	40	40	34	
Selvforsyningsgrad protein (D)	..	..	68	66	62	65	66	62	

* Foreløpige tall

1) Matvarenes andel av det totale engrosforbruket, målt i energi.

2) Omfatter varer som ikke er produsert i Norge, dvs. ris, nøtter, kakao, øvrige matvarer (for detaljer se fotnote 1, tabell 3.31) samt grensehandel (for detaljer se fotnote 2, Tabell 3.31).

Kilde: Beregnet av NIBIO for Helsedirektoratet. Selvforsyningsgrad protein: Beregnet av NIBIO for Animalia (Kjøttets tilstand).

Det er flere sentrale begrep som blir brukt i debatten om økt selvforsyning, både selvforsyningsgrad, dekningsgrad og selvforsyningsevne. Selv om begrepene blir brukt om hverandre i debatten, har de ulikt innhold. Regjeringa legger til grunn at selvforsyning av jordbruksvarer justert for import av fôrråvarer blir brukt som mål for arbeidet med denne meldinga». Meld. St. 11 2023-2024.

Det er derfor aktuelt å beregne selvforsyningsgrad uten fisk (dvs. at man ser helt bort fra fisk). Selvforsyningsgraden eksklusive fisk⁸, er beregnet til 41 prosent i 2024.

⁸ Dette tilsvarer «jordbrukets bidrag»/nøkkeltall «C» i tabell 3-39 i selvforsyningsgraden, men er også eksklusive fisk i nevner/engrosforbruk.

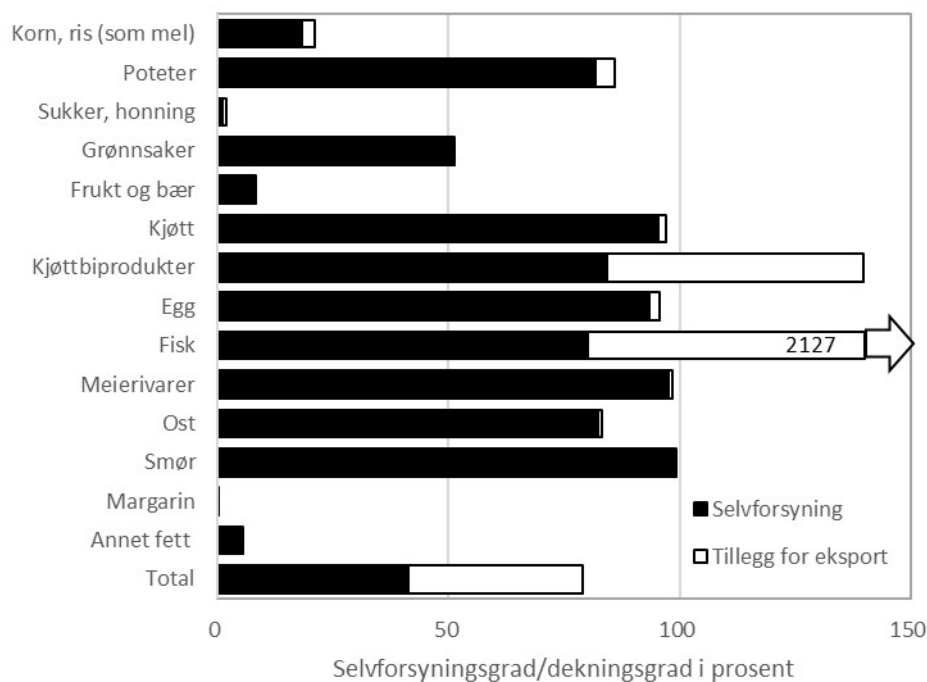
Korrigert for import av kraftfôr til husdyr er selvforsyningsgraden 34 prosent (tabell 3-40).

Tabell 3-40 Selvforsyningsgrad ekskl. fisk

	1999	2009	2019	2021	2022	2023	2024*
Selvforsyningsgrad	43	47	40	45	46	46	41
Kraftfôrkorrigert	40	42	33	40	40	41	34

*Foreløpige tall Kilde: Beregnet av NIBIO for Helsedirektoratet

Figur 3-6 viser den norskproduserte andelen av matvareforbruket (målt i energi) korrigert for eksport av norskproduserte matvarer, dvs. dekningsgraden. De foreløpige tallene for 2024 viser en total dekningsgrad på 79,1 prosent. Vi har høy selvforsyningsgrad for proteinrike husdyrprodukter og lav selvforsyningsgrad for energirike plantevekster til mat. Det er knyttet usikkerhet til energiinnholdet i fiskeberegningen.

Figur 3-6 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis korrigert for eksport. Dekningsgrad 2024

Kilde: Beregnet av NIBIO for Helsedirektoratet

3.5 Norskprodusert andel av fôr og kraftfôr

Tabell 3-41 viser at total fôrtilgang til husdyr i Norge var 5 208 millioner fôrenheter i 2025. Av den totale fôrtilgangen utgjør norskprodusert 4 423 mill. fôrenheter. Norskandelen er dermed 84,9 prosent. SSB endret avlingsberegningen for eng i 2021, som innebærer en noe høyere grasavlinger enn tidligere, og dermed høyere norsk fôrproduksjon.

Tabell 3-41 Total fôrtilgang til husdyr i mill. fôrenheter og norskandel

	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Norskprodusert fôr	3 908	3 434	4 020	4 150	3 999	4 423
Import kraftfôr og høy	422	738	772	778	970	785
<i>Totalt</i>	4 330	4 172	4 793	4 927	4 969	5 208
Norsk andel	90,3	82,3	83,9	84,2	80,5	84,9

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

*Foreløpige tall

Råvarer brukt i norsk produksjon av kraftfôr utgjør 2 055 mill. kg av den totale fôrtilgangen (inkl. vitaminer/mineraler) i 2025 (der anslag for fôr utenfor landbruket ikke er skilt ut). Ser man på gjennomsnittet av kraftfôromsetningen (for de siste fem årene), går om lag 50 prosent til drøvtyggere, 23 prosent går til svin, 26 prosent går til fjørfe, mens under en prosent går til andre husdyr (i hovedsak hest). Tall for produksjon av kraftfôrråvarer kan avvike noe fra salgstall bl.a. pga lagerendringer.

Sammensetningen av råvarer som inngår i kraftfôret er delt inn i fett, karbohydrater, proteiner og vitaminer og er angitt i tabell 3-42. Merk at vareslag som f.eks. korn, er plassert i gruppen «karbohydrat», selv om korn også inneholder proteiner. Sammensetningen av fett, karbohydrater, protein og vitamin er i 2025 som følger: karbohydratråvarer utgjør 72 prosent, proteinråvarer utgjør 21 prosent, vitaminer utgjør 5 prosent og fett utgjør 2 prosent.

Tabell 3-42 Råvareforbruk av kraftfôr i Norge for utvalgte år i perioden 2000 til 2024 (mill. kg)

	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Fett	29	45	48	41	42	43
Karbohydrat	1 282	1 306	1 443	1 443	1 471	1 475
Protein	235	387	432	379	394	438
Vitamin	50	79	92	96	98	99
Sum kraftfôr	1 595	1 817	2 016	1 958	2 005	2 055

Kilde: Landbruksdirektoratet

En del av kraftfôret som produseres i norsk jordbruk, er basert på importert fôr og fôrstoffer. Tabell 3-43 viser den norskproduserte andel av kraftfôret til husdyr. I 2025 er den norskproduserte andelen beregnet til 60 prosent.

Tabell 3-43 Norskprodusert andel av råvarer i kraftfôr til husdyr for utvalgte år i perioden 2000-2024. Prosent¹⁾

	2000	2010	2020	2023	2024	2025*
Fett	87	50	56	51	50	50
Karbohydrat	80	74	77	74	62	78
Protein	37	12	5	10	7	5
Vitamin	100	100	51	40	38	49
<i>Totalt</i>	74	61	60	59	49	60

Kilde: Landbruksdirektoratet

* Foreløpige tall

1) Fordeling av Norsk vs. Import er heftet med noe usikkerhet ifølge Landbruksdirektoratet.

Den norskproduserte andel av råvarer i kraftfôr varierer fra år til år. Andelen var på 74 prosent i år 2000, mens foreløpige tall for 2025 viser en norskandel på 60 prosent.

Av den totale produksjonen av karbohydrater i 2025 på 1 475 mill. kg, var den norskproduserte andelen på 78 prosent. Produksjonen av fett var 43 mill. kg i 2025, den norskproduserte andelen utgjorde 50 prosent. Forbruket av protein var 438 mill. kg. Andelen norskprodusert proteinråstoff er i 2025 på 5 prosent. Over tid har den norske andelen av proteiner gått ned, noe som bl.a. skyldes forbud mot kjøttbeinmel fra 2003 og forbud mot fiskemel fra 2010. I 2018 og 2019 var andelen nede i 4 prosent, men gikk opp til ti prosent i 2023, før den igjen har gått ned til fem prosent i 2025. Hovedkilden til proteinforbruket er soya. Denne soyaen importeres som mel og som ren soya, for deretter å bli bearbeidet til soyamel. Den lave norskandelen av protein (7 prosent) skyldes at all soya og soyamel anses som import. Den totale mengden av vitaminer/mineraler var 99 mill. kg i 2025, der den norske andelen utgjorde 49 prosent.

4 Trygg mat, dyrevelferd, dyre- og plantehelse

Trygg mat, god dyrevelferd og god dyre- og plantehelse er viktige mål for landbrukspolitikken. I Meld. St. 8 (2024-2025) sies det at «Regjeringen vil arbeide for at dyrevelferden i enda større grad blir ivaretatt i norsk dyrehold. Regjeringen vil i dette arbeidet vektlegge forutsigbarhet og prioritere tiltak med størst mulig effekt innenfor akseptable økonomiske rammer.»

4.1 Trygg mat

Mat og vann har alltid vært potensielle kilder til sykdom og helseskade. Regelverk og restriksjoner har som målsetting at mat ikke skal bidra til sykdom, skade eller annen ulempe.

Ifølge matloven (Lov av 19. desember 2004 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.), så har virksomhet og enhver annen plikt til å varsle Mattilsynet ved grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

4.1.1 Zoonoser

Zoonoser er overførbare sykdommer mellom dyr og mennesker. Mattilsynet har ansvaret for å overvåke og kontrollere dyresykdommer, og for visse zoonoser finnes egne overvåkingsprogram. Veterinærinstituttet gir i samarbeid med Folkehelseinstituttet og Mattilsynet ut en oversikt over tilstanden hvert år, utarbeidet i henhold til EUs zoonosedirektiv og som en del av rapporteringssystemet i EU.

Det var 10 positive prøver for salmonella i fôrråvare i 2024, 23 positive prøver i fôr og 208 positive prøver i bedrifter som produserer fôr og fôrråvare. For salmonellose ble det ikke funnet positive kjøttskrapeprøver av mat i 2024 av totalt 9 402 prøver. I 2023 ble det funnet én positiv prøve av totalt 9 259 prøver av norske næringsmidler. Fra midten av oktober til midten av desember 2024 var det et stort utbrudd av salmonella i Norge. Per januar 2025 ble det påvist smitte hos 230 personer bosatt i flere fylker. Økologiske alfalaspirer er mistenkt som kilde til utbruddet.

Det norske Overvåknings- og kontrollprogrammet for salmonella har dokumentert at salmonella meget sjelden påvises i norskprodusert kjøtt, og aldri i norskproduserte egg.

Når det gjelder Campylobacteriose så gjøres det ingen systematiske undersøkelser av mat, men alle slaktekyllingflokker som slaktes i perioden mai-oktober, testes fire dager før slakt. Tiltak gjøres på slakteriet dersom disse er positive.

Tabell 4-1 viser antall registrerte sykdomstilfeller hos mennesker. Ifølge Mattilsynet forårsaker smittestoffer i maten i Norge lite sykdom sammenlignet med andre land. Folkehelseinstituttet er ansvarlig for «Meldingssystem for smittsomme sykdommer» (MSIS). I henhold til smittevernloven er alle laboratorier som analyserer prøver fra mennesker samt leger, pålagt å rapportere tilfeller av visse sykdommer (74 sykdommer per 1.06.2024) til Folkehelseinstituttet.

Campylobacteriose er den vanligst forekommende næringsmiddelbårne zoonosen i Norge. Det ble totalt rapportert 3 091 tilfeller av campylobacteriose i 2024 (tabell 4-1). Det er en liten økning i antall tilfeller av campylobacteriose sammenlignet med 2023, noe som skyldes en økning i tilfeller smittet både i Norge og i utlandet, eller med ukjent smittested. Andelen smittet i utlandet er tilbake på samme nivå som før covid-19 pandemien. En stor andel tilfeller med ukjent smittested, særlig i 2022, gjør trenden vanskelig å tolke i tillegg til endringer i diagnostikk og smitteverntiltak på grunn av pandemien.

Campylobacter er internasjonalt satt i forbindelse med fjørfe, som antas å være hovedsmitteskilden. Forekomsten av Campylobacter hos slaktekylling i Norge er meget lav i internasjonal sammenheng. I Norge anses både husdyr, ville fugler og dyr som friske smittebærere. Fjorfekjøtt kjøpt rått, samt konsum av grillmat og ubehandlet drikkevann, og yrkesmessig kontakt med dyr er identifisert som viktige risikofaktorer.

Tabell 4-1 Forekomst av noen viktige zoonoser hos mennesker i Norge

Sykdom	2006	2010	2020	2023	2024
Campylobacteriose	2 588	2 673	2 422	3 034	3 091
Infeksjon med E. coli	51	51	331	663	656
Listeriose	27	23	37	39	30
Salmonellose	1 805	1 367	440	757	1 197
Shigellose	138	132	37	129	96
Yersiniose	86	52	83	86	89

Kilde: Folkehelseinstituttet. Årsrapport 2024. Overvåking av infeksjonssykdommer som smitter fra mat, vann og dyr, inkludert vektorbårne sykdommer.

E. coli (*Escherichia coli*) er en vanlig tarmbakterie hos dyr og mennesker, men det fins noen typer av disse bakteriene som kan danne spesielle giftstoffer, kalt shigatoksin. Antallet registrerte E. coli-infeksjoner har økt jevnt de siste årene bortsett fra unntak i pandemiårene 2020 og 2021. Mer enn halvparten av tilfellene har blitt smittet i Norge. Årsaken til økningen er ukjent, men en endring i analysemetoden som gjør at flere pasienter testes forklarer trolig deler av økningen.

I 2024 ble det rapportert 30 tilfeller med listeriose, hvorav 24 ble smittet i Norge og 4 i utlandet. Antall meldte tilfeller av listeriose i 2024 var på nivå med 2022 og noe lavere

enn 2023. Ifølge Folkehelseinstituttet varierer antallet noe fra år til år uten noen klar trend. Det er for det meste eldre eller personer med en underliggende sykdom som blir smittet.

Både i 2022 og 2023 var det ett tilfelle av brucellose hos mennesker, mens i 2024 var det tre tilfeller, og de var smittet i utlandet. Brucellose hos dyr anses som utryddet i Norge.

Alle griser og hester blir kontrollert for trikinose ved slakting, og parasitten har ikke blitt påvist hos disse dyreartene siden 1994. Det ble heller ikke rapportert om trikinose hos mennesker.

Ekinokokkose har aldri vært et folkehelseproblem i Norge. I 2023 ble det rapportert 13 tilfeller, og i 2024 12 tilfeller. Alle var smittet i utlandet. De fleste meldte tilfeller de siste ti årene har vært blant innvandrere som sannsynligvis har blitt smittet i hjemlandet.

Rabies er tidligere sporadisk påvist på Svalbard. I 2019 ble det meldt ett tilfelle av rabies på mennesker til MSIS. Smitte skjedde etter bitt/klor av hund i Sørøst-Asia og pasienten døde etter hjemkomst til Norge. Ingen ble smittet i årene 2021 - 2024.

Q-feber rammer først og fremst drøvtyggere, men også mennesker og kjæledyr som katt, kanin og fugler kan bli syke. I 2024 ble det rapportert om tre tilfeller hos mennesker. To var smittet utenlands mens en hadde ukjent smittested.

Kjøttbransjen har utarbeidet egne beredskapsplaner for munn- og klauvsjuka, miltbrann og salmonella. Dette er nærmere beskrevet i tidligere utgaver av Resultatkontrollen.

Kugalskap (Bovin spongiform encefalopati, BSE) er ikke tidligere påvist i Norge. I henhold til klassifisering av Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) og EU har Norge i dag status som land med neglisjerbar risiko for klassisk BSE.

Gjennom overvåkningsprogrammet for MRSA hos norske griser ble det ikke påvist positive besetninger i 2024. Mattilsynet undersøkte prøver fra totalt 626 svinebesetninger. Det har ikke vært positive besetninger i Norge etter 2019.

Ifølge Mattilsynet ble det helt overraskende påvist Chronic Wasting Disease (CWD, eller skrantesjuka) hos villrein i april 2016. Sykdommen er ikke påvist i Europa tidligere, og aldri før beskrevet hos reinsdyr. Mattilsynet startet raskt med kartlegging og tiltak for å begrense og helst utrydde sykdommen. Denne sykdommen hos hjortedyr er smittsom, og den er dødelig. Mattilsynet har etablert beskyttelsestiltak mot spredning innenlands og mot utlandet.

Fra 2016 til mars 2026 er knapt 200 000 CWD-prøver undersøkt, og det er oppdaget totalt 41 positive tilfeller⁹, fordelt på rein, hjort og elg. Det ble oppdaget tre nye tilfeller

---

⁹ Kilde: Skrantesjuka-statistikk, Veterinærinstituttet

i 2025. For å hindre videre smitte har Mattilsynet innført enkelte forbud og påbud som gjelder spesielt for Hardangervidda.

Flåttbårne sykdommer er også en type zoonose. De smitter via blodsugere som flått og mygg og kan forårsake alvorlige sykdommer både hos dyr og mennesker. De viktigste sykdommene som kan overføres med flåttbitt i Skandinavia er borreliose og anaplasmose. I perioden 2009–2025 har antallet sykdomstilfeller av borreliose variert mellom 250 og 718 tilfeller¹⁰, og det høyeste antallet var i 2025.

Villsvinets inntog fra Sverige skaper bekymring for den norske svinehelsen. Villsvinhelseovervåkning for 2018 ble initiert og gjennomført av Veterinærinstituttet, og fra 2019 reetablert som et løpende overvåkningsprogram i regi av Mattilsynet. I 2024 ble det sendt inn prøver fra 362 villsvin til Veterinærinstituttet. I jaktåret 2024/2025 ble det rapportert om 377 felte villsvin til Statistisk sentralbyrå (SSB), men periodene er ikke fullstendig overlappende. Salmonella spp. ble påvist i avføringsprøve fra elleve villsvin. Afrikansk svinepest er på fremmarsj i Europa, og risikoen for spredning til den norske svinenæringen er en stor bekymring.

4.1.2 Rester av plantevernmidler i næringsmidler¹¹

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler (2021–2025) ble vedtatt av Landbruks- og matdepartementet i september 2021. Dette er en revidert utgave av planen som gjaldt i perioden 2016–2020. Bærekraftig bruk av plantevernmidler inkluderer tiltak som både bidrar til å redusere behovet for kjemiske plantevernmidler og risikoen for negative helse- og miljøeffekter ved bruk av slike midler.

Mattilsynet gjennomfører hvert år ulike overvåkings- og kartleggingsprogram. Overvåkingsprogrammet for rester av plantevernmidler har de senere år omfattet uttak av ca. 1 000 - 1 400 prøver av et bredt spekter av ulike slag frisk frukt, grønnsaker, korn og barnemat samt en del prosesserte næringsmidler. Overvåkingen består av en nasjonal og en EU-koordinert del.

Godkjent bruk av plantevernmidler kan føre til rester i vegetabiliske og animalske produkter, men restnivået skal ikke overskride grenseverdiene¹². En overskridelse er funn over grenseverdi etter fratrekke av analyseusikkerhet.

Mat dyrket i Norge inneholder gjennomgående færre rester av plantevernmidler enn produkter fra andre land. For norske produkter var det ikke funn i 58 % av prøvene, mot henholdsvis 35 % for prøver fra EU og 27 % for prøver fra tredjeland.

Vareslagene som velges ut til analyse styres av en nasjonal treårsplan, samt av EUs koordinerte overvåkningsprogram. Målet er at prøveuttaket skal gjenspeile det norske

---

¹⁰ Kilde ang. borreliose: www.fhi.no

¹¹ Både tekst og tall i dette kapitlet er hentet fra Mattilsynet, den årlige rapporten Rester av plantevernmidler i næringsmidler

¹² Forskrift 18. august 2009 nr. 1117 om rester av plantevernmidler i næringsmidler og fôrvarer

kostholdet. I 2024 ble 1 122 prøver analysert, og det ble påvist funn av plantevernmidler over grenseverdi i 52 prøver (4,6 %), og av disse ble 37 prøver (3,3 %) vurdert som overskridelser. En av prøvene med overskridelser var rosmarin fra Norge. Det var seks prøver med overskridelser fra EU og det var 30 prøver med overskridelser fra tredjeland. Antallet overskridelser var i 2024 høyere enn tidligere år og det var mer enn doblet fra 2023. Alle produktene med overskridelser som ble vurdert å kunne gi helsefare for forbruker, hadde opprinnelse i tredjeland. Det ble i 2024 undersøkt for 381 forskjellige virksomme stoffer, og det ble påvist rester av 149 ulike plantevernmidler og nedbrytningsprodukter.

Totalt ble det analysert 274 prøver av frisk frukt (Tabell 4-2). Det ble påvist rester av plantevernmidler i 85 % av prøvene av frukt, hvor det var funn over grenseverdi i åtte prøver og overskridelse i fem av prøvene.

Det ble analysert 91 prøver av norske og importerte bær. For bær ble det påvist rester av plantevernmidler i 78 % av prøvene, og to av funnene var over grenseverdi. Av bær med minimum ti prøveuttak per år, var det prosentvis oftest funn i blåbær (88 %), jordbær (77 %) og bringebær (76 %).

Av grønnsaker ble det tatt 507 prøver. Av disse ble det påvist rester av plantevernmidler i 53 % av prøvene, hvor det var funn over grenseverdi i 2,6 %. Av disse var det overskridelser i 1,4 %.

For urter ble det tatt 37 prøver, og for disse ble det påvist rester av plantevernmidler i 78 % av prøvene, hvor det var funn over grenseverdi i 32,4 %. Det ble tatt seks prøver av norske urter, og i to av prøvene var det funn over grenseverdi, og den ene var også en overskridelse.

Av matkorn og ris ble det undersøkt 77 prøver, hvorav 59 importprøver. Det ble påvist plantevernmiddelrester i 43 % av prøvene, og funn over grenseverdi i 8,5 prosent av importprøvene. For norsk korn var det ingen funn over grenseverdi og 67 % av prøvene var uten påviste rester.

Tabell 4-2 Rester av plantevernmidler over og under grenseverdi (%) 2024

	Prosent rester over grenseverdi			Prosent rester under grenseverdi			Sum ant. prøver
	Norsk	Import	Totalt	Norsk	Import	Totalt ¹⁾	
Frukt	0,0	3,3	2,9	57,6	85,9	82,5	274
Bær	0,0	2,8	2,2	69,7	79,3	75,8	91
Grønnsaker	0,8	3,9	2,6	40,2	60,2	50,7	507
Urter	16,7	35,5	32,4	16,7	51,6	45,9	37
Matkorn og ris	0,0	8,5	6,5	33,3	35,6	35,1	77

1) Totaltall viser et veid gjennomsnitt av restverdien i norske og importerte varer, i prosent
Kilde: Mattilsynet. Overvåkningsresultater for plantevernmidler i næringsmidler 2024

I tillegg til prøvene nevnt ovenfor ble det tatt 141 prøver av varer som var merket økologisk dyrket. Det ble påvist rester av plantevernmidler i tre av disse prøvene. En av prøvene var fra Kina og en fra Spania. Den tredje prøven var fra Norge og viste rester av propamokarb i norsk spelt, og dette var en overskridelse også etter fratrekke av måleusikkerhet. Etter oppfølging ble det konkludert med at funnet skyldtes avdrift fra en nabo med konvensjonell potetproduksjon.

For barnemat ble det i 2024 tatt prøver av 22 varepartier. Det ble påvist rester av plantevernmidler i tre prøver fra Sverige.

Det er ikke uvanlig at det påvises flere enn ett virksomt stoff fra plantevernmidler i samme prøve. Ved funn over grenseverdiene vurderer Mattilsynet også eventuelle helsefarlige kombinasjonseffekter. Mattilsynet tar hensyn til type stoff og om det er funn av flere stoffer som kan ha samvirkende effekter.

Det ble påvist rester av flere enn ett plantevernmiddel i 42 % av prøvene. I en prøve av basilikum fra Kambodsja ble det funnet rester av 21 ulike plantevernmidler, der fem av funnene var overskridelser. Av norske produkter var det en prøve av kirsebær med ti ulike plantevernmidler, men alle funnene var under grenseverdi.

Tabell 4-3 viser utviklingen i rester av plantevernmidler i norske produkter i utvalgte år i perioden 2007 til 2024. Årsaken til varierende andel funn mellom år kan skyldes ulike produkter tatt ut til testing, tilfeldig variasjon og økt søkespekter.

Tabell 4-3 Rester av plantevernmidler i norske produkter 2007–2024, prosent

		2007	2010	2015	2020	2023	2024
Frisk frukt og bær	over grenseverdi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	under grenseverdi	58,7	66,3	72,0	79,6	58,2	63,7
Grønnsaker	over grenseverdi	0,9	0,0	0,4	0,5	0,0	0,8
	under grenseverdi	12,4	18,8	27,2	25,7	27,6	40,2
Matkorn og ris	over grenseverdi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	under grenseverdi	68,6	10,0	25,0	17,9	43,8	33,8
Økologiske varer	over grenseverdi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	under grenseverdi	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Kilde: Mattilsynet. Overvåkningsresultater for plantevernmidler i næringsmidler

4.1.3 Restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr

I 2020 ble det tatt i alt 4 315 prøver av norske landdyr og animalske produkter. I ca. 3,7 prosent av prøvene ble det funnet rester av veksthormoner og forhøyede nivåer av forurensende stoffer. Enkeltfunnene ble fulgt opp av Mattilsynet. Ingen av prøvene viste konsentrasjoner av legemiddelrester som tydet på ulovlig bruk av forbudte legemidler. Produksjonsdyr skiller ut disse stoffene naturlig, avhengig av kjønn og drektighetsstatus til dyret. Tidligere ble data fra overvåkingen offentliggjort i *Rapport fremmedstoffprogrammet*, Mattilsynet. Siden 2020 har ikke denne informasjonen vært tilgjengelig.

Som en følge av Tsjernobylulykken i 1986 har det tidligere vært mulig å søke om erstatning for nedfôringskostnader til dyr som har vært på utmarksbeite der Mattilsynet har gitt pålegg om nedfôring.

Størst antall saker var det i 2009 med 326. De siste årene har alle søknader og utbetalinger vært knyttet til erstatning for kostnader til transport av dyr til måleplass. Tidligere utgaver av Resultatkontrollen viser antall dyr nedfôret og utbetalt erstatning fram til 2020.

I Norge har vi hatt nasjonale grenseverdier for cesium 137 (lovdata.no) i mat helt fram til de siste bestemmelsene fra Tsjernobyl-håndteringen ble opphevet 1.1.2025. Overvåkning av mat og miljø har vist at cesiumnivåene har gått mye ned.

4.2 Dyrehelse og dyrevelferd

I den nye stortingsmeldinga om dyrevelferd (Meld. St. 8 (2024-2025)) står det: «Norge har gode forutsetninger for å ha god dyrevelferd og er generelt langt framme når det gjelder dyrevelferd. Denne meldinga peker ut en klar retning på arbeidet med å styrke dyrevelferden ytterligere og bygger videre på hvordan det er i dag».

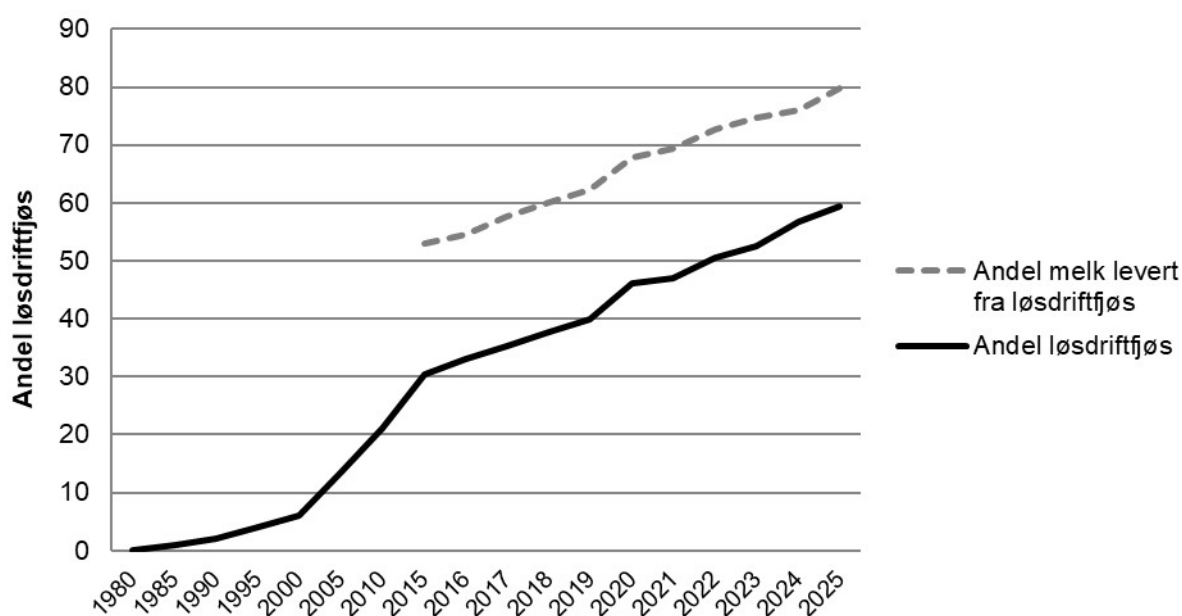
Ifølge Mattilsynet er tap av beitedyr på utmark den største utfordringen for dyrevelferden. De største tapene skyldes skader og fluemark. Rovdyrangrep får størst oppmerksomhet, og det er vanskelig å holde rovvilt og beitedyr adskilt i hver sine prioriterte områder, men dette forårsaker ikke de største tapene. Se mer om rovdyr i kapittel 4.3.

Animalia ved Helsetjenesten for storfe har faglig og administrativt ansvar for Dyrevelferdsprogrammet (DVP) for storfe. Dyrevelferdsprogrammet gjelder for alle produsenter med mer enn 10 storfe ved søknad om produksjonstilskudd. Inkluderte produsenter skal gjennomføre veterinærbesøk minimum hver 16. måned. Dyrevelferdsprogrammet for storfe ble lansert i januar 2022, og produsentene er innrullert puljevis. I 2024 ble det gjennomført DVP-besøk i 8 807 storfehold, hvorav 55 prosent melkeprodusenter og 45 prosent kjøttprodusenter. Det ble registrert 1 009

avvik hos 688 unike produsenter, det vil si 7,8 prosent av produsentene fikk ett eller flere avvik i 2024. I 2024 var de vanligste avvikene innen kategoriene liggeplass, rutiner rundt kalving og vanntilgang. Økningen i avvik knyttet til rutiner rundt kalving i 2024 kan ha en sammenheng med innføringen av krav om kalvingsbinge i båsfjøs fra 1. januar 2024.

Det er et økende antall storfe som holdes i løsdrift. Løsdrift regnes som positivt pga. muligheten til bevegelse og sosial atferd. Ifølge TINE har 59,3 prosent av melkekubesetningene løsdriftfjøs per januar 2026 (Figur 4-1). Det er størst andel løsdriftfjøs i Vestfold med 87,2 prosent, og lavest andel i Vestland, med 47,1 prosent av alle melkekubesetninger. På landsbasis blir 79,7 prosent av melken levert fra løsdriftfjøs i 2025. Her har ikke TINE data fra før 2015¹³. 1. januar 2024 kom det nye regler for storfe i båsfjøs; det skal være minimum én kalvingsbinge, og dyrene skal gå minimum 12-16 uker på beite.

Tallene fra 1980 til ca. 2010 er usikre tall, basert på ulike typer undersøkelser. På landsbasis er det relativt sikre tall de siste årene, men det er avhengig av hvilke forutsetninger som er lagt inn i spørringen. TINE mangler opplysninger om enkelte bruk blant annet på grunn av eierskifte og endret produsentnummer o.l.

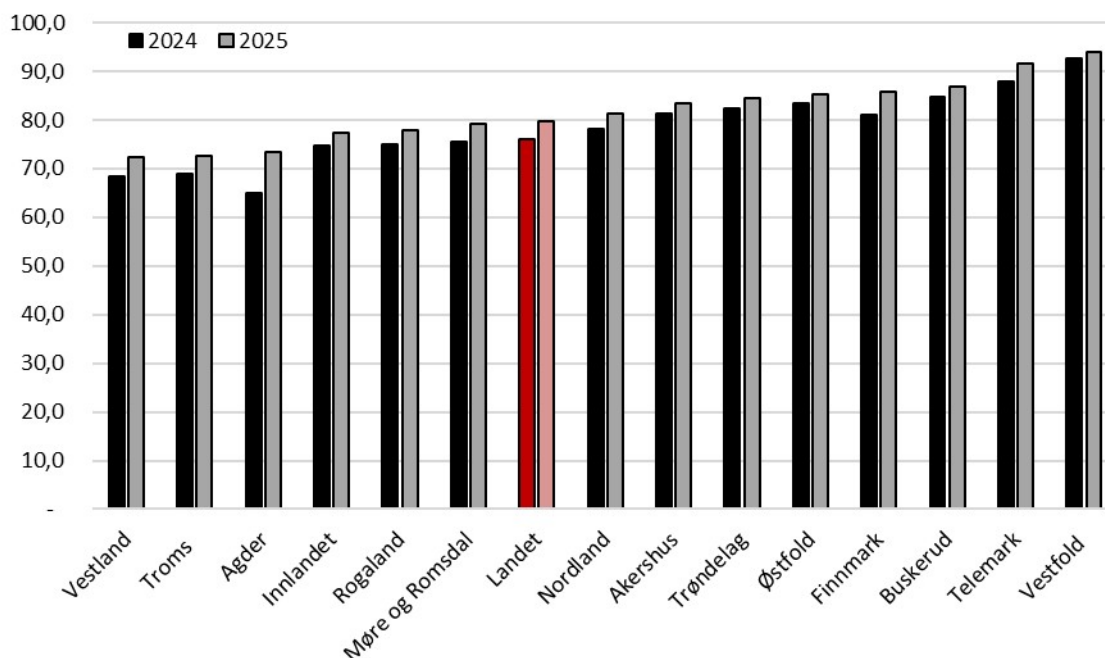

Figur 4-1 Andel løsdriftfjøs i Norge

Kilde: TINE

¹³ Når det gjelder melkeleveranse er det kun tall fra TINE. Når det gjelder type fjøs er også tall fra Q-meieriene inkludert

Figur 4-2 viser andel levert melk fra løsdriftfjøs per fylke i 2024 og 2025. Vestfold og Telemark er de fylkene som har størst andel melk levert fra løsdriftfjøs, med hhv. 94 og 92 prosent. Vestland har lavest andel, med 72 prosent i 2025.

Figur 4-2 Andel melk levert fra løsdriftfjøs per fylke. 2024 og 2025

Kilde: TINE

Dyrevelferdsprogrammet for sau ble lansert desember 2023, og i august 2025 ble siste pulje innrullert ved at de fikk varsel om å gjennomføre kurs og veterinærbesøk innen utgangen av november 2025. I første omgang skal alle som har over 30 vinterfôra sau ved telling 1. mars året før inkluderes. Det vil si ca. 93 prosent av all sau og ca. 69 prosent av alle besetninger. Fra 2028 er ambisjonen å få med alle som leverer slakt og søker om produksjonstilskudd for sau. Veterinærbesøket skal gjennomføres minst hver 18. måned.

Dyrevelferdsprogrammet for svin gjelder alle driftsenheter som leverer flere enn 10 griser til slakt per år, eller har minst én avlspurke. Programmet ble forskriftsfestet i 2020. Fra 2022 omfatter dyrevelferdsprogrammet også utvalgte anmerkninger fra utvidet sjukdomsregistrering (USR) på slakteriet.

I 2021 og 2022 gjennomførte Mattilsynet en nasjonal tilsynskampanje for å undersøke hvordan det står til med dyrevelferden i norske svinebesetninger¹⁴. Det ble avdekket ett eller flere regelbrudd i vel halvparten av de inspiserte svinebesetningene. De vanligste regelbruddene var at det ikke ble gitt nok strø eller rotemateriale.

¹⁴ Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021-2022, Mattilsynet. Resultatene ble publisert i januar 2023.

Dyrevelferdsprogrammet for slaktekylling har vært i drift siden 1. juni 2013, Dyrevelferdsprogrammet for kalkun startet opp 1. januar 2017, Dyrevelferdsprogrammet for verpehøns startet 1. januar 2020 og Dyrevelferdsprogrammet for oppal og rugeeggsproduksjon startet 1. januar 2021. Tråputepoeng – en bedømmelse av skader eller begynnende skader under kyllingenes føtter er sentralt i Dyrevelferdsprogrammet, og bedømmes på alle kyllingflokker på slakteriet. Tråputepoeng er en dyrevelferdsindikator som sier noe om hvor godt kyllingbonden har lyktes i å skape et godt miljø for dyra. Kyllingprodusenten må oppfylle en rekke krav for å kunne produsere opp mot den maksimale tillatte dyretettheten, som er 36 kg levendevekt/kvadratmeter.

Tillatt dyretetthet er imidlertid bevegelig, dersom bonden får dårlige tråputeresultater i ett innsett må han sette ned dyretettheten i det påfølgende innsettet. For å kunne sette dyretettheten opp igjen, må han dokumentere stabilt gode tråputeresultater i de neste innsettene. Hver flokk blir gitt tråputepoeng ut ifra en skala fra 0–200, der 0–80 poeng (nivå A) regnes som tilfredsstillende, 81–120 poeng (nivå B) ikke tilfredsstillende, og 121–200 (nivå C) er uakseptabelt. Lavt tråputeskår indikerer at kyllingprodusenten har lyktes i å skape et godt miljø i kyllinghuset gjennom hele innsettet. Høyt skår (nivå B og C) betyr at tiltak må iverksettes.

Tabell 4-4 viser utviklingen i tråputepoeng i slaktekyllingproduksjon utvalgte år fra 2008 til 2024.

Tabell 4-4 Utvikling i tråputepoeng i slaktekyllingproduksjon ¹

	2008	2010	2015	2020	2023	2024
A (0-80)	81,1	82,6	97,8	98,4	98,2	98,2
B og C (over 80)	11,9	17,4	2,2	1,6	1,8	1,8

1) Tallene 2008–2012 er ikke direkte sammenlignbare med tallene fra 2013 og framover. Tråputeregistreringer på fjørfeslakteriene startet i 2008. I 2010 ble det gjort kalibreringer slakteriene imellom gjennom opplæring og testing av de som utfører bedømmingen. Heller ikke alle slakteriene er med i tallene fra 2008–2012.

Kilde: Animalia. Basert på innrapportering fra Nortura, Norsk Kylling, Den Stolte Hane Jæren, Ytterøykylling og Gårdsand. Det gjøres årlige kalibreringer og standardisert opplæring av tråputeklassifiserer på alle slakteriene.

Mattilsynet har arbeidet for en mer effektiv og målrettet håndtering av «kronisk dårlig dyrehold» siden 2017. Målet er å oppnå avvikling eller varig bedring innen forsvarlig tid.

Tabell 4-5 viser utviklingen i antall offentlige kontroller som er gjennomført av Mattilsynet, der dyrevelferdsloven og tilhørende forskrifter har vært med i tilsynsgrunlaget. Mattilsynet har effektivisert arbeidet for å redusere tiden frem til varig bedring, eller avvikling av dyreholdet, der alvorlige brudd har blitt avdekket. Det har vært nedgang i Mattilsynets tilsyn med dyrevelferd de siste årene, og smittesituasjonen med korona har noe av skylden for dette. Nedgangen skyldes i tillegg

en styrt utvikling for å få mest mulig effekt av tilsynsarbeidet, og de alvorlige sakene som krever mest ressurser blir prioritert.

Tabell 4-5 Antall tilsyn etter lov om dyrevelferd, utført av Mattilsynet

År	2008	2010	2020	2023	2024
Ant. tilsyn dyrevelferd	16 868	10 049	4 742	3 663	2 412

Kilde: Mattilsynets årsrapport

I juni 2019 vedtok Stortinget et lovforbud mot hold av pelsdyr i Norge. Forbudet innebærer en avviklingsperiode for oppdrettere som holdt pelsdyr pr 15. januar 2018 og seinere, fram til 1. februar 2025. (Lovvedtak 93 (2018-2019)). I løpet av 2020-2022 ble mange pelsdyrfarmer avviklet. I januar 2023 ble de siste pelsdyrfarmene i Norge avviklet.

I dyrehelserapporten 2024 fra Veterinærinstituttet sies det at den overordna situasjonen for dyrehelse- og velferd i Norge blir vurdert i internasjonal sammenheng som svært god. Det er få listeførte sykdommer som utgjør et problem hos landdyr i Norge. Tabell 4-6 viser antall påviste besetninger med smittsomme husdyrsykdommer (i kategori 1 og 2 i henhold til dyrehelseregelverket).

Tabell 4-6 Påvisning av liste 1- og 2- sykdommer i Norge. Tallene¹⁾ angir antall positive besetninger, 2020, 2022, 2023, 2024.

Dyreart	Sykdom	2020	2022	2023	2024
Storfe	Blåtunge	0	0	0	31 ²⁾
	MRSA (dyreassosiert)	0	1	0	1
	Ringorm	18	4	16	4 (1)
	Salmonella spp.	4	2	0	3
	Tuberkulose	0	2	1	0
Svin	Salmonellainfeksj	0	3	1	0
Småfe	Blåtunge	0	0	0	61
	Mædi	3	0	0	0
	Salmonella spp ³⁾	3	2	3	9
	Skrapesyke, Nor98	12	16	7	9

1) Tallene er basert på funn ved veterinærinstituttet. Dersom det er tall i parentes, angir dette ytterligere påvisninger meldt til mattilsynet fra andre laboratorier. Det kan ha vært ytterligere funn ved andre laboratorier som ikke er inkludert i tabellen.

2) Påvisning med PCR

3) Alle påvisningene er en ganske vanlig forekommende salmonellavariant hos sau som i svært liten grad settes i sammenheng med sykdom hos mennesker.

Kilde: Veterinærinstituttet. Dyrehelserapporten 2024.

Blåtunge ble i 2024 påvist for første gang siden 2009. Det hadde da blitt påvist blåtungevirus i flere nord-europeiske land, og den 6. september 2024 ble blåtunge

påvist i ett dyrehold med sau i Norge. Blåtunge er en virussykdom hos drøvtyggere og hjortedyr. Blåtungevirus oppformerer i og spres gjennom det blodsugende insektet sviknott og smitter ikke direkte mellom dyr. Smitteoverføring skjer derfor i sommersesongen når sviknotten er aktiv. I Norge er sykdommen blåtunge en liste 1-sykdom og mistanke skal derfor meldes fra til Mattilsynet umiddelbart. Per 20. mars 2025 var det påvist totalt 79 prøver hos sau og 57 prøver hos storfe etter utbruddet i 2024, påvisningene er på Sør- og Østlandet. Overvåkingsprogrammet for blåtunge baserer seg på tankmelkprøver fra melkekubesetninger i sørlige deler av Norge. I november 2024 ble det for totalt 270 besetninger påvist antistoffer mot blåtungevirus i melken i områdene langs kysten fra Rogaland til Østfold. Mattilsynet har åpnet for at drøvtyggere kan vaksineres mot serovarianter av blåtungevirus i enkelte områder av landet der risiko for smitte vurderes å være størst. Vaksinerer bidrar til å redusere sykdommens alvorlighetsgrad. Det er ikke ønskelig å tillate vaksinerer i hele landet, slik at det fortsatt vil være mulig å overvåke utbredelsen av blåtunge ved å sjekke for antistoffer i tankmelkprøver. Siste status fra veterinærinstituttet er at det 1. august 2025 ble påvist et nytt tilfelle av blåtunge serotype 3 i Vestfold hos en ku. Dette var det første tilfellet i sommersesongen 2025.

I Rogaland var det i perioden 2017-2022 totalt 47 tilfeller av ringorm hos storfe, med en topp i 2019 og 2020. I perioden mai 2023 til og med mars 2024 ble ringorm påvist i 19 dyrehold i Trøndelag. Besetninger med påvist smitte blir båndlagt. Mattilsynet har brukt mye ressurser på sporingsarbeid, informasjon og dialog og saneringsplaner. For produsenter som får påvist ringorm innebærer det en enorm ekstrabelastning både økonomisk, arbeidsmessig og mentalt å gjennomføre en sanering. Ringormsporer er svært motstandsdyktige og kan overleve i mange år under kalde og tørre forhold, det er derfor krav om vaksinerer i tillegg til sanering. Det ble bevilget midler gjennom jordbruksavtalen 2024 som gjør det mulig å søke om refusjon av kostnader til vaksinerer. I 2025 har det vært 2 nye tilfeller av ringorm i Norge, ett i Rogaland og ett i Agder. I besetningen i Agder har det vært påvist ringorm tidligere.

Norge har fristatus for tuberkulose på produksjonsdyr, men det ble påvist tuberkulose i tre storfebesetninger i Rogaland i 2022/ 2023. Det er første gang siden 80-tallet at smitten er påvist hos norske storfe. Smittsomme sykdommer som krever offentlig bekjempelse, er ellers svært lite utbredt i storfepopulasjonen. Tuberkulose blir jevnlig påvist hos mennesker som kommer til Norge, og det kan derfor ikke utelukkes at tuberkulosesmitten hos storfe har kommet til Norge med mennesker.

I 2024 var høypatogen aviær influensa fremdeles utbredd blant villfugl i Norge, og rammet et kommersielt fjørfehold. I mars 2024 ble høypatogen aviær influensa for første gang påvist hos melkekyr i USA. Per 7. april 2025 hadde totalt 1 005 besetninger fordelt på 17 stater blitt rammet av viruset. Denne varianten av viruset finnes ikke i Europa.

I juni 2019 ble det påvist smitte av mædi hos sau i Trøndelag i overvåkningsprogrammet på slakteri, for første gang siden utbruddet i 2002 – 2005.

Det er sannsynlig at det er smitte tilbake fra dette utbruddet som ble påvist i 2019. Mædi er en sykdom med diffuse symptomer og det kan være vanskelig å se at sauen er syk. Høsten 2021 startet en stor kartlegging for mædi i regi av Mattilsynet. I 2024 ble det tatt 8 895 prøver fra 3 092 sauebesetninger og 1 582 blodprøver fra 54 geitebesetninger. Det ble ikke funnet nye påvisninger.

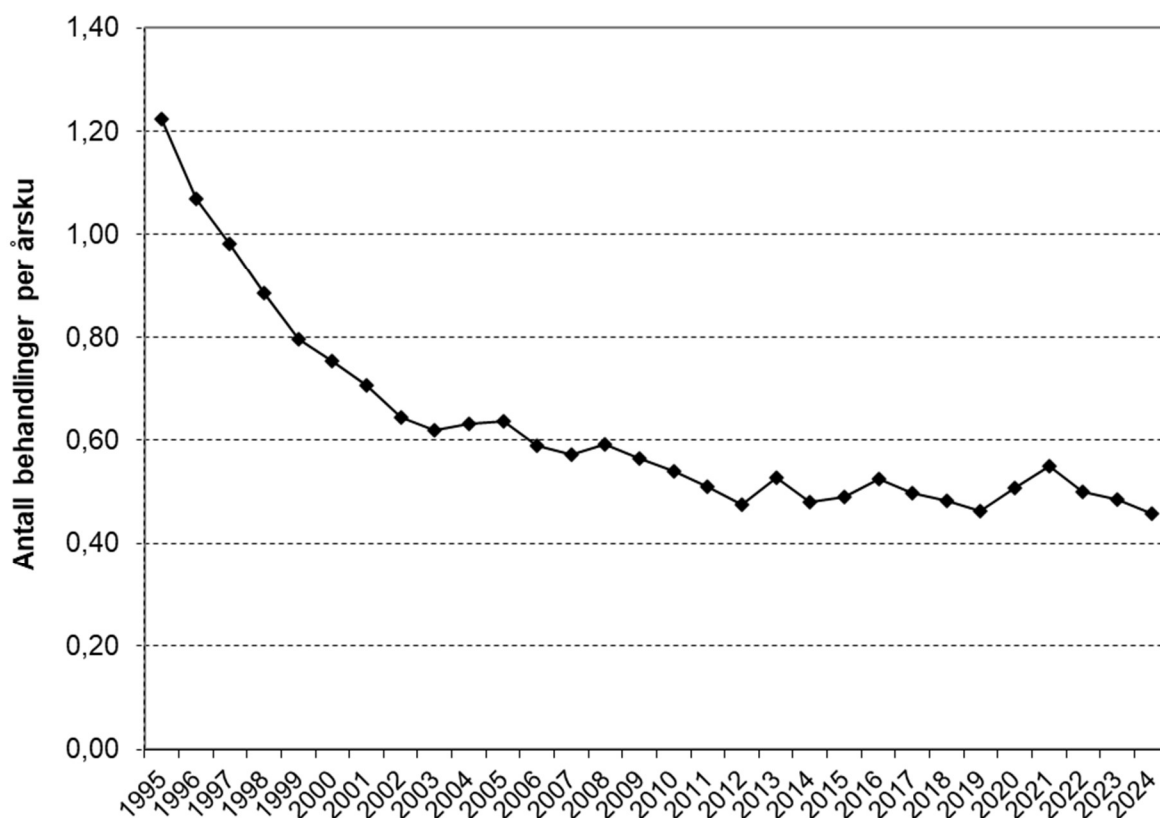
Fotråte ble i 2008 påvist i Norge for første gang siden 1948, og har medført alvorlige sykdomsangrep i noen sauebesetninger. I 2024 ble det for femte år på rad ikke påvist noen tilfeller av ondarta fotråte hos sau. Overvåking på slakteri er en svært viktig del av arbeidet med å utrydde ondarta fotråte.

Skrapesyke har to typer - klassisk skrapesyke og atypisk (Nor98) som håndteres ulikt med hensyn til båndlegging. Klassisk skrapesyke bekjempes med sanering av besetningen hvor sykdommen påvises. Det siste tilfellet av klassisk skrapesyke var i 2009. Atypisk skrapesyke er ikke smittsom, og den ble påvist hos 9 sauer i 2024.

Helsetilstanden til svin i Norge er svært god i europeisk og global sammenheng. I 2024 ble 2 338 blomprøver fra 376 besetninger testet for antistoffer mot *M. hyopneumoniae* på oppdrag fra Helsetjenesten for Svin, det ble ikke påvist antistoffer. Siste positive prøve ble påvist i 2008. Dette underbygger at Helsetjenesten for svin sin kampanje for å utrydde den tapsbringende infeksjonen smittsom grisehoste, har vært vellykket.

De siste 20 årene har LA-MRSA økt voldsomt i utbredelse internasjonalt, særlig hos svin. Etter kartlegging i svinepopulasjonen i Norge, som indikerte en svært lav forekomst, ble det besluttet å følge en strategi som bestod av smitteforebyggende tiltak, årlig besetningsovervåkning og tiltak for å utrydde LA-MRSA fra svinebesetninger. Mest sannsynlig smittevei til de første besetningene var med mennesker.

Når det gjelder produksjonssykdommer på melkekyr har det over flere år vært en markant nedgang i antall sykdomsforekomster. Det totale antallet sykdomsbehandlinger per årsku per år var 0,46 i 2024 (Figur 4-3). Siden 1995 har antall sykdomsbehandlinger per årsku sunket betydelig, og det ser ut til å ha stabilisert seg, selv om det har variert noe de siste årene.

Figur 4-3 Sykdomsbehandlinger på melkeku, totalt antall behandlinger per årsku per år

Kilde: TINE

Bakteriers evne til å motstå behandling med antibiotika (antibiotikaresistens) er et alvorlig og økende problem verden over. Antibiotikaresistens kan spres mellom forskjellige bakterier, forskjellige dyrearter, samt mellom dyr og mennesker og miljø.

I følge Animalia er antibiotikaforbruket i norsk husdyrproduksjon stabilt på et svært lavt nivå sammenlignet med alle andre land. Det samme er forekomsten av resistente bakterier blant matproduserende dyr.

Ifølge departementenes nye AMR-strategi (Antimikrobiell resistens)¹⁵ har EU satt et mål om å redusere forbruket av antimikrobielle midler til husdyr med 50 prosent innen 2030 ut fra referanseåret 2018. Forbruket i Norge er lavt, dette målet er derfor ikke relevant for Norge, men det er likevel aktuelt å arbeide videre med det. Det er behov for å utrede om det vil være mulig å redusere bruk, eller endre hvilke typer antimikrobielle midler som brukes for enkelte mikroorganismer og dyrearter.

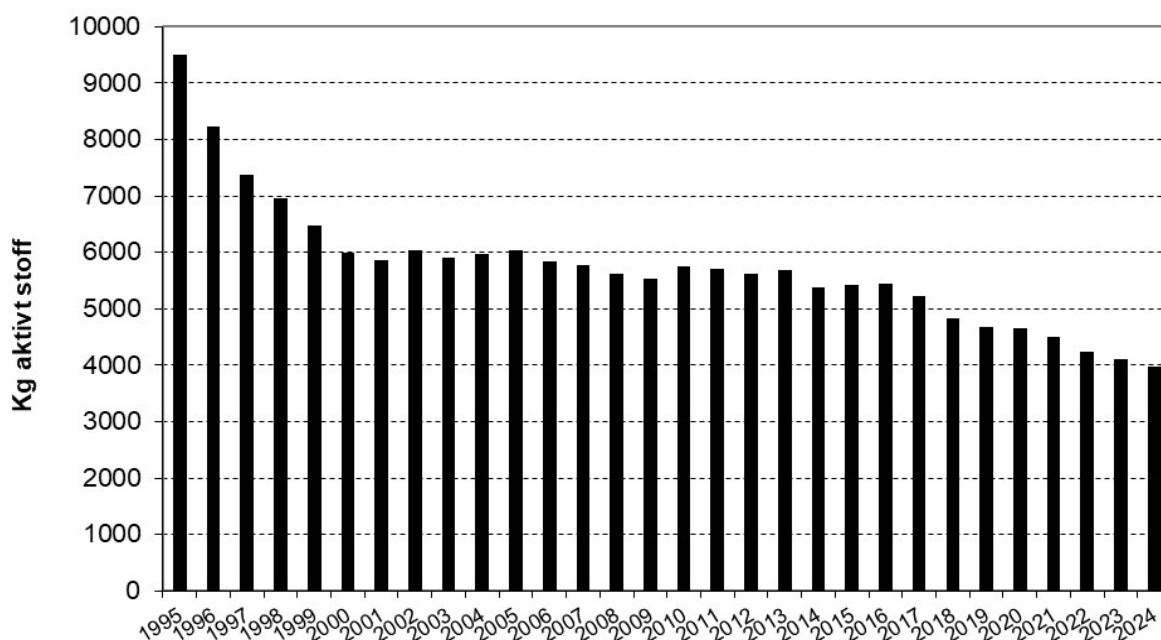
Figur 4-4 viser totalsalg av veterinære antibiotika til terapeutisk bruk på matproduserende dyr i perioden 1995–2024. I 2024 var forbruket på 3 984 kg, og salget er redusert med 58 prosent i perioden. Regjeringens handlingsplan mot antibiotikaresistens (2015-2020) har satt som målsetning at forbruket av antibiotika

¹⁵ Nasjonal én-helse strategi mot antimikrobiell resistens. 2024-2033

til matproduserende landdyr skal reduseres med minst 10 prosent sammenlignet med 2013. I perioden 2013-2024 ble salget av veterinære antibakterielle midler til de viktigste matproduserende artene (storfe, gris, sau, geit og fjørfe) redusert med 29,8 prosent, målt i kg aktivt stoff.

Salg av veterinære antibakterielle midler som kan brukes til flokkbehandling er lavt. I 2024 utgjorde salget av slike preparater 3,0 prosent (i kg) av totalsalget av antibakterielle midler til matproduserende landdyr.

Salget (i kg) av veterinære antibakterielle preparater som kun er godkjent til hund og katt var på 345 kg 1993. Dette økte fram til 2002, da det var på ca. 650 kg, og har etter dette gått ned igjen, og var på 357 kg i 2024. Det er en nedgang på 35 prosent sammenlignet med 2013.

Figur 4-4 Salg av veterinære antibiotika til matproduserende dyr i Norge (antall kg aktivt stoff, beregnet på husdyr, fra legemiddelgrossist til alle apotek)

Kilde: Veterinærinstituttet: Norm/Norm-Vet 2024

Tabell 4-7 til Tabell 4-11 viser Mattilsynets tall for hvor mange dyr som døde under transport og oppstalling i utvalgte år i perioden 2001 til 2024 for storfe, småfe, gris og fjørfe. Mattilsynet og kjøttbransjen ble i 2010 enige om en ny måte å telle dyrene som dør under transport og oppstalling, og fra 2010 blir dyrene kategorisert inn i klassifiseringssystemet som alle slakterier bruker. Denne tellemåten gir etter myndighetene og bransjen sitt syn mer korrekte tall. Siden tellemetoden er forskjellig er ikke tallene fra og med 2010 direkte sammenlignbare med tall for tidligere år.

Det er svært få dyr som dør under transport og oppstalling på slakteri i Norge. En trafikkulykke hvor en dyretransport er involvert vil kunne gi et stort utslag i

statistikken. Det er derfor viktig å se på hovedtendensene som kommer frem av tallene mer enn resultater fra de enkelte år.

Tabell 4-7 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling på slakteri, storfe

År	Totalt antall dyr slaktet	Antall dyr døde under transport og oppstalling	Prosent
2001	344 562	28	0,008
2004	335 816	15	0,004
2007	349 247	24	0,007
2010	307 194	10	0,003
2015	284 861	17	0,006
2020	295 862	7 ¹⁾	0,002
2023 ²⁾	287 201	4	0,001
2024 ²⁾	290 538	8	0,003

1) Ufullstendige tall.

2) Basert på innrapportering fra slakteri som står for 90,1 % av all slakting av storfe i 2023 og 95,4 % i 2024.

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand

Tabell 4-8 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling på slakteri, småfe

År	Totalt antall dyr slaktet	Antall dyr døde under transport og oppstalling	Prosent
2001	1 182 982	261	0,022
2004	1 299 880	223	0,017
2007	1 130 917	166	0,015
2010	1 223 169	202	0,016
2015	1 247 850	238	0,019
2020	1 237 417	174 ¹⁾	0,014
2023 ²⁾	970 191	197	0,020
2024 ²⁾	1 015 904	174	0,017

1) Ufullstendig tall

2) Basert på innrapportering fra slakteri som står for 87,3 % av all slakting av småfe i 2023 og 94,4 % i 2024.

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand

Tabell 4-9 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling på slakteri, gris

År	Totalt antall dyr slaktet	Antall dyr døde under transport og oppstalling	Prosent
2001	1 335 954	489	0,037
2004	1 550 206	589	0,038
2007	1 471 326	580	0,039
2010	1 571 605	428	0,027
2015	1 612 839	432	0,027
2020	1 573 587	304 ¹⁾	0,019
2023 ²⁾	1 509 577	254	0,017
2024 ²⁾	1 529 054	152	0,010

1) Ufullstendig tall

2) Basert på innrapportering fra slakteri som står for 98,2 % av all slakting av gris i 2023 og 99,8 % i 2024.

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand

Klassifiseringssystemet gjelder ikke for fjørfe, her hentes tallene inn gjennom direkte dialog med slakteriene og det lokale Mattilsynet.

I perioden 2010 til 2024 har tallene i hovedsak gått ned, selv om det har vært en økning enkelte år. En av grunnene til bedringen er at implementering av ny forskrift om dyrevern i slakteri innebærer et stort kompetanseløft for norsk kjøtt- og fjørfebransje. Samtlige slakterier skal nå ha egen ansvarlig for dyrevelferd og det er krav om formell kompetanse og etterutdanning for alle som håndterer levende dyr.

Tabell 4-10 og Tabell 4-11 viser tall for transportdødelighet for slaktekylling og verpehøner. Når det gjelder verpehøner har det skjedd flere ting som har ført til en reduksjon i antall slaktede høner. Slakteriet på Elverum ble lagt ned i 2024, og det var det slakteriet som slaktet flest verpehøner. I tillegg til dette har Mattilsynet kommet med en ny tolkning av EU regelverk, som har stanset all videre slakting.

Tabell 4-10 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, slaktekylling

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde	Prosent
2004	42 577 696	46 836	0,11
2010	62 936 270	99 279	0,16
2015	64 938 254	62 514	0,10
2020	68 835 747	36 668	0,05
2023	71 886 543	46 368	0,06
2024	72 244 816	36 311	0,05

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand

Tabell 4-11 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, verpehøner

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde	Prosent
2004	2 249 292	11 471	0,51
2010	538 505	2 898	0,54
2015	273 934	403	0,15
2020	342 296	1 118	0,33
2023	146 566	97	0,07
2024	2 904	1	0,03

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand

4.3 Tap av sau på beite

4.3.1 Sau på utmarksbeite

Tabell 4-12 viser antall sau og lam sluppet på utmarksbeite fordelt på fylker. Den viser også antall og prosent tap på beite. Fram til og med 2016 er tap fastsatt til registreringene i organisert beitebruk, pluss 0,6 prosentpoeng høyere tapsprosent på bruk som ikke er med i organisert beitebruk. Fra 2017 ble det innført nye telledatoer for produksjonstilskudd ved at antall sau og lam sluppet på- og sanket fra utmarksbeite telles.

Det var 4 344 (0,2 prosent) færre sau og lam sluppet på utmarksbeite i 2025 i forhold til 2024. Sammenlignet med 2010 var det 8,9 prosent færre sau og lam på beite i 2025. For hele landet er tapsprosenten nærmest uendret fra 5,2 i 2020 til 5,4 på foreløpige tall for 2025. Også i 2025 er tapsprosenten størst i Nordland, Troms og Finnmark.

Antall dyr er basert på sau og lam sluppet på utmarksbeite i antallstatistikken for produksjonstillegg. Tapet er beregnet ved å trekke fra antall dyr sanket fra utmarksbeite i samme statistikk. Differansen er her regnet som totalt tap. For 2025 er beregnet totaltap 97 227 dyr, men det understrekes at tallene for 2025 er foreløpige tall. Foreløpige tall for 2024 viste 7,3 prosent tap, mens i endelige tall for 2024 ble tapsprosenten endret til 5,4. Nederste rad i tabellen viser totalt antall sau og lam på beite, og inkluderer både sau og lam på utmarks- og innmarksbeite. Differansen mellom antall på beite og antall på utmarksbeite er dyr som bare har beitet på innmark. Prosentvis har dette endret seg fra 14,0 % i 2010 til 11,5 % i 2025.

Tabell 4-12 Antall sau og lam på utmarksbeite og antall og prosent tap

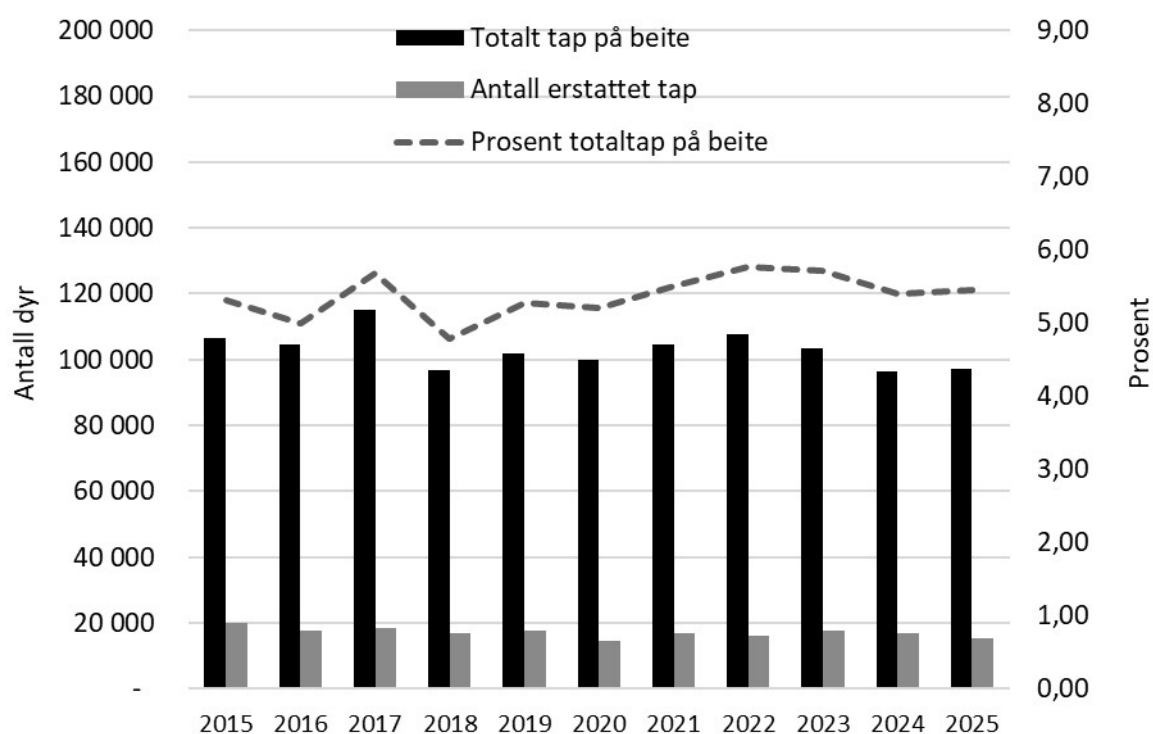
	2010			2020			2025*		
	Sau og lam	Tap antall	Tap prosent	Sau og lam	Tap antall	Tap prosent	Sau og lam	Tap antall	Tap prosent
Viken	113 838	5 350	4,7	114 302	3 866	3,4			
Akershus							19 979	985	4,9
Buskerud							78 484	2 809	3,6
Østfold							4 996	82	1,6
Innlandet	356 044	22 787	6,4	339 500	14 734	4,3	312 449	13 339	4,3
Vestfold og Telemark	59 492	2 975	5,0	50 753	2 965	5,8	0	0	
Vestfold							8 277	455	5,5
Telemark							39 036	1 891	4,8
Agder	68 901	5 030	7,3	77 810	4 330	5,6	80 669	4 668	5,8
Rogaland	285 206	10 267	3,6	282 914	9 519	3,4	285 608	11 828	4,1
Vestland	388 234	17 082	4,4	375 903	17 051	4,5	365 373	17 811	4,9
Møre og Romsdal	116 218	9 065	7,8	116 720	8 329	7,1	107 960	7 499	6,9
Trøndelag	215 669	18 548	8,6	233 463	14 603	6,3	208 432	13 940	6,7
Nordland	211 257	18 168	8,6	192 233	16 498	8,6	164 034	14 146	8,6
Troms og Finnmark	145 369	11 630	8	134 944	8 013	5,9	0	0	
Troms							88 310	6 008	6,8
Finnmark							21 180	1 768	8,3
Hele landet	1 960 228	125 455	6,4	1 918 542	99 908	5,2	1 784 812	97 227	5,4
Tot. antall på beite	2 279 839			2 223 252			2 015 650		

* Foreløpige tall

Kilde: Landbruksdirektoratet og NIBIO

Figur 4-5 viser totalt antall sauer tapt på beite i perioden 2015 til 2025, og totalt tap i prosent av antall sau på beite. De foreløpige tallene for 2025 viser 5,5 prosent totaltap. I tillegg viser figuren antall dyr som er erstattet som tatt av fredet rovvilt. Tilsvarende erstatningsordning finnes ikke lenger for tap av sau grunnet andre tapsårsaker.

RESULTATKONTROLL FOR GJENNOMFØRING AV LANDBRUKSPOLITIKKEN
Budsjettnemnda for jordbruket, 2026

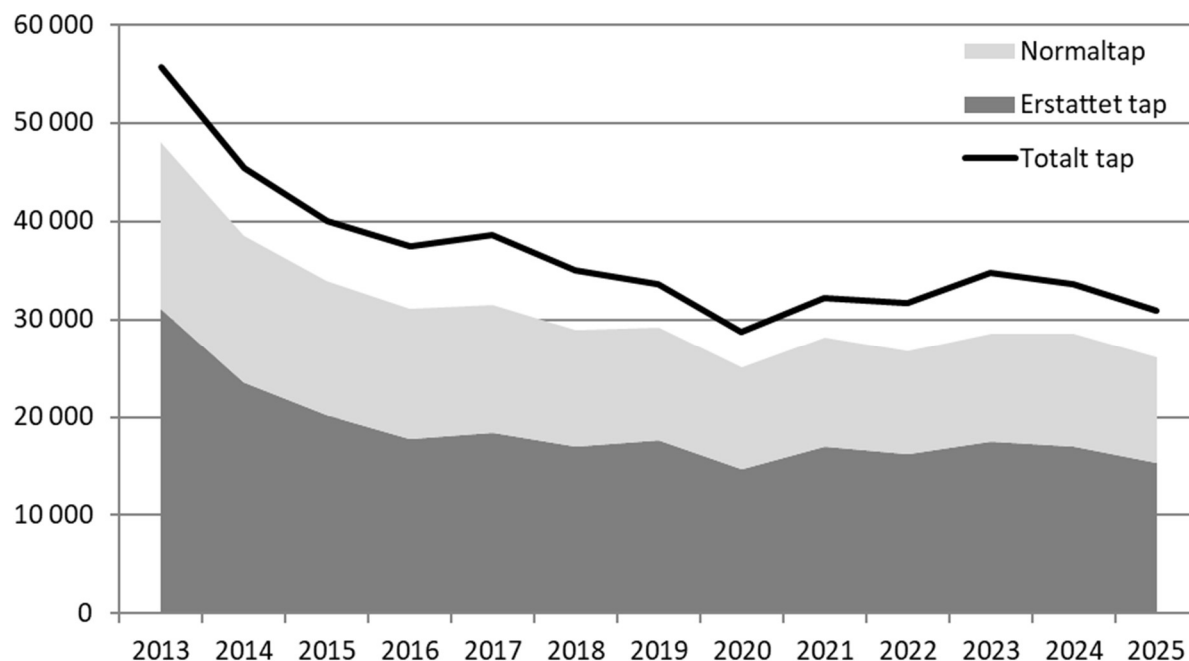

Figur 4-5 Totalt tap på beite, prosent totalt tap på beite, og antall erstattet som tapt til fredet rovvilt

* Foreløpige tall

Kilde: Animalia, Landbruksdirektoratet antallstatistikk og Miljødirektoratet Rovbase saueerstatning

Figur 4-6 viser utvikling hos jordbruksbedriftene som har søkt erstatning for tap av sau til rovdyr. I 2013 var totalt tap for disse ca. 55 600 dyr. Dette er redusert til ca. 30 900 dyr i 2025 (foreløpige tall). I samme periode er antall erstattede dyr redusert fra ca. 31 000 til ca. 15 400. Hos de brukerne som søker om erstatning ble 56 prosent av totalt tap erstattet i 2013 og 50 prosent i 2025. Figuren viser også beregnet normaltapp på disse brukene.

Figur 4-6 Normaltap, erstattet tap og totalt tap av sau og lam på utmarksbeite på bruk som har søkt om erstatning for tap til rovdyr.

Kilde: Miljødirektoratet Rovbase

I 2025 utgjør normaltaper hos jordbruksbedrifter som har søkt erstatning for tap til rovdyr, 2 104 sau og 8 571 lam, til sammen 10 675 dyr eller ca. 35 prosent av totalt tap. Tilsvarende tall for 2013 var 31 prosent. Normaltap er i «Forskrift om erstatning når husdyr blir drept eller skadet av rovdyr (F30.05.2014 nr 677)» definert som tapet av husdyr som erfaringsmessig inntreffer i besetningen på utmarksbeite uten forekomst av rovdyr. Det beregnes primært på bakgrunn av besetningsdata som oppgis av dyreeier for en periode på minst 8 – 10 foregående år. Alternativt kan normaltaper beregnes med bakgrunn i data fra Organisert beitebruk, eller fastsettes på andre måter.

Animalia ved Sauekontrollen har registreringer av årsaker til beitetap utenom rovdyr. Det understrekes at dette er forholdsvis dårlige og usikre registreringer. Sauekontrollen baserer seg på frivillig medlemskap, og har i 2025 omtrent 45 prosent oppslutning av besetningene. Dødsårsak er heller ikke obligatorisk registrering i Sauekontrollen, i 2025 var det 20 886 tap uten registrert dødsårsak. I Tabell 4-13 er de registrerte beitetapene fordelt på hovedgrupper med antall og prosent for 2020 - 2025. 66 prosent av de oppgitte tapene i 2025 har ukjent årsak. Fra 1. januar 2023 er det i sauekontrollen lagt inn mulighet for å registrere en hel del nye dødsårsaker, dette har redusert antall tap av annen årsak.

Tabell 4-13 Fordeling av tap i sauekontrollen

Dødsårsak	2020		2023		2024		2025	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Mastitt	680	2	547	2	502	2	449	1
Annen sjukdom	2 559	9	5 125	17	3 937	13	5 682	19
Uhell	2 846	10	2 949	10	2 974	10	3 181	11
Annen årsak	4 507	16	1 295	4	2 598	8	714	2
Ukjent	17 286	62	19 848	67	20 658	67	19 266	66
Sum	27 878		29 764		30 669		29 292	

Kilde: Animalia, sauekontrollen

Tabell 4-14 viser antall sau og lam det ble gitt erstatning for som tapt til rovvilt fra 1999 til 2025 fordelt på rovviltartene som det gis erstatning for. Det er jerv og gaupe som gir opphav til flest rovdyrerstatninger av bufe. Antall dyr erstattet på grunn av tap til ulv har variert mye mellom år. Fra 2010 til 2025 ble antall erstattede sau og lam redusert med 53 prosent.

Tabell 4-14 Antall erstattede sau og lam tatt av ulike rovdyr, og utbetalte erstatninger for rovdyrskader

	1999	2010	2015	2020	2024	2025*
Gaupe	9 300	8744	4 572	3 387	4 268	4 141
Jerv	12 991	9 379	6 531	6 131	6 728	5 590
Bjørn	3 125	4 729	1 959	967	887	2 100
Ulv	622	1 498	1 683	1 409	1 509	344
Kongeørn	1 076	1 504	1 685	1 314	2 114	2 215
Uspesifisert rovvilt	5 995	7 081	3 883	1 406	1 416	987
Totalt antall sau og lam erstattet	33 109	32 935	20 313	14 614	16 922	15 377
Erstatning, mill. kr	48,2	73,0	51,4	37,1	52,0	51,0

*Foreløpige tall

Kilde: Miljødirektoratet, Rovbase

Tabell 4-15 viser den geografiske fordelingen av sau tatt av fredet rovvilt i beitesesongen og erstatningene fordelt fylkesvis. Andre dyr enn sau utgjør mindre enn 1 prosent og er ikke med i oversikten.

Totalt gikk 70 prosent av erstatningen i 2025 til Innlandet, Trøndelag og Nordland. Det ble sluppet flest sauer og lam på utmarksbeite i Vestland og Innlandet.

Tabell 4-15 Fylkesvis oversikt over totalt antall dyr på utmarksbeite, erstattede sau og lam tatt av fredet rovvilt, og erstatningsbeløpet

	Ant. sau og lam sluppet på utm.beite	Erstattet i % av ant. sluppet	Antall sau og lam erstattet		Erstatning i mill. kr	
	2025*	2025*	2024	2025*	2024	2025*
Akershus og Oslo	20 007	1,05	210	210	0,7	0,7
Buskerud	78 484	0,77	604	421	1,8	1,3
Østfold	4 996	0,06	3	7	0,0	0,0
Innlandet	312 449	1,71	5 343	3764	16,6	12,2
Vestfold	8 277	0,83	69	34	0,2	0,1
Telemark	39 033	1,11	435	296	1,2	0,9
Agder	80 669	0,60	485	390	1,5	1,2
Rogaland	285 608	0,10	280	221	0,9	0,7
Vestland	365 373	0,04	146	667	0,4	2,0
Møre og Romsdal	107 960	0,97	1 048	967	3,0	3,0
Trøndelag	208 432	2,01	4 191	4783	12,8	16,5
Nordland	164 034	1,49	2 441	2045	7,7	7,1
Troms	88 310	1,50	1 322	1099	4,1	3,6
Finnmark	21 180	1,63	345	473	1,2	1,8
Hele landet	1 784 812	0,86	16 922	15 377	52,0	51,0

* Foreløpige tall

Kilde: Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet

4.3.2 Forvaltning av rovdyr

Rovviltpolitikken ble behandlet i Stortinget gjennom et bredt forlik i 2004, der det blant annet ble fastslått nasjonale bestandsmål for de ulike rovdyrartene. Disse bestandsmålene ble i hovedsak videreført i et nytt rovdyrforlik som samtlige partier på Stortinget ble enige om i juni 2011. Bestandsmålet for brunbjørn ble endret i rovviltforliket i 2011. I 2016 behandlet Stortinget Melding nr. 21 (2015–2016) Ulv i norsk natur, bestandsmål for ulv og ulvesone. Stortinget vedtok noen arealmessige reduksjoner av ulvesonen, og endret bestandsmålet til også å omfatte ynglinger utenfor ulvesonen og ynglinger i grenserevir.

Etter rovviltforliket i 2004 ble landet delt i åtte forvaltningsregioner;

1. Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane
2. Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder
3. Oppland
4. Østfold, Akershus, Oslo
5. Hedmark
6. Møre og Romsdal, Trøndelag
7. Nordland
8. Troms, Finnmark

Innenfor hver forvaltningsregion for rovvilt er det den regionale rovviltnemnda som har hovedansvaret for rovviltforvaltningen. Rovviltnemndene består av 5–6 medlemmer, som oppnevnes av Sametinget eller Klima- og miljødepartementet etter forslag fra de berørte fylkeskommunene. For region 5, 6, 7 og 8 oppnevner Sametinget samiske nemndsmedlemmer. Sekretariat for rovviltnemndene er lagt til et statsforvalterembete innenfor hver region. Statsforvalteren har en rådgivningsfunksjon overfor nemnda, i tillegg til at statsforvalteren utøver eget forvaltningsansvar innenfor rovviltforvaltningen.

Miljødirektoratet er underlagt Klima- og miljødepartementet, og er den sentrale faginstansen innenfor rovviltforvaltning. Direktoratet har fått delegert ansvar for rovviltforvaltningen på nasjonalt nivå. Dette innebærer blant annet saksbehandling av saker etter naturmangfoldloven og viltloven, innhenting av kunnskap gjennom finansiering av forskningsprosjekter og formidling av kunnskap.

Mattilsynet er som tilsynsmyndighet satt til å forvalte dyrevelferden for husdyr. Mattilsynet bidrar til å redusere dyretap i dialog med kommunale landbruksavdelinger, Statens naturoppsyn, regionale rovviltnemnder, statsforvalterenes miljø- og landbruksavdelinger og Miljødirektoratet.

Landbruksdirektoratet ivaretar den landbruksfaglige siden av den todelte målsettingen i rovviltpolitikken og legger til rette informasjon om ressursgrunnlaget og utviklingen i beitenæringene. Landbruksdirektoratet bidrar til kompetanseoppbygging hos regional og kommunal landbruks- og reindriftsforvaltning, samt bedrer kunnskapsstatusen om verdiskapingspotensial og mulige målkonflikter knyttet til ulik arealbruk, herunder utmarksressursene.

Rovviltnemndene skal utøve vedtatt nasjonal rovviltpolitikk innenfor sine respektive regioner. Nemndenes mandat, oppgaver, ansvar, sammensetning og virketid følger av rovviltforskriften. Rovviltnemndene skal arbeide innenfor rammene av Bernkonvensjonen, naturmangfoldloven, rovviltforlikene fra 2004 og 2011 samt flertallsvedtak om ulv fra 2016. Den todelte målsettingen om både å sikre levedyktige bestander av rovvilt og å opprettholde en aktiv beitenæring over hele landet er en viktig premiss for nemndenes arbeid. Uttak av rovdyr, enten gjennom lisensfelling eller kvotejakt er et viktig virkemiddel for å regulere bestandene, redusere skade eller ivareta offentlige interesser av vesentlig betydning. Skadefelling benyttes for å redusere tap av dyr på beite. Tabell 4-16 viser lisensfelling og kvotejakt de fem siste sesongene, og fordeling av felt dyr i sesongen 2023-2024 på de åtte forvaltningsregionene.

Tydelig soneforvaltning er et sentralt prinsipp i rovviltpolitikken, og innebærer at ulike områder prioriteres til henholdsvis rovdyr og beitedyr. I beiteprioriterte områder er det ikke målsetting om etablering av rovdyr, og det er lav terskel for uttak av rovdyr. I rovdyrprioriterte områder skal beitenæring tilpasses rovdyrforekomsten gjennom forebyggende og konfliktdempende tiltak. Med unntak av ulvesona, som er fastsatt av Stortinget, er det de regionale rovviltnemndene som er ansvarlig for soneinndelingen i den enkelte forvaltningsregion.

Tabell 4-16 Lisensfelling og kvotejakt

Sesong	Lisensfelling						Kvotejakt	
	Bjørn		Ulv		Jerv		Gaupe	
	Tillatt felt	Felt	Tillatt felt	Felt	Tillatt felt	Felt	Tillatt felt	Felt
2020-2021	3		37	25	143	59	83	64
2021-2022	9		51	21	153	60	74	62
2022-2023	9	3	47	12	151	53	51	36
2023-2024	11	3	44	18	142	54	68	46
2024-2025	13	2	43	5	138	78	83	78
2024-2025 fordelt på forvaltningsregion								
Region 1			2		8			1
Region 2			3		2		25	30
Region 3	4		5		10	8	4	2
Region 4				2	1			
Region 5	6	2	26	3	35	30	3	3
Region 6			3		30	22	27	23
Region 7					15	8	15	14
Region 8	3		4		37	10	9	5

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

For gaupe er det i tillegg til kvotetallene også åpnet for kvotefri jakt i flere områder (hele region 1, og deler av region 2, 6, 7 og 8)

I tillegg til lisensfelling og kvotejakt er det også avgang av store rovdyr på grunn av andre årsaker, der skadefelling er den viktigste. Dette er vist i Tabell 4-17.

Tabell 4-17 Andre årsaker til avgang av store rovdyr

Sesong	Bjørn	Ulv	Jerv	Gaupe
2020-2021	10	8	52	23
2021-2022	13	16	49	16
2022-2023	11	9	38	27
2023-2024	6	9	46	27
2024-2025	12	9	50	22
2024-2025 fordelt på årsaker				
Skadefelling	10	8	39	3
Felt i nødverge				1
Felt ulovlig			1	1
Påkjørt av bil		1		10
Påkjørt av tog			1	1
Andre årsaker	2		9	6
Felt under lisensjakt	2	5	78	
Felt under kvotejakt				78

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

4.3.3 Bestand av rovdyr

Tabell 4-18 viser de regionale bestandsmålene for de enkelte rovviltartene. Rovdyrforliket fra 2011 sier at forvaltningen av bjørn skal delegeres til de regionale rovviltmyndene når den nasjonale bestanden er på 10 årlige ynglinger eller mer. Dette selv om det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen ikke ble nådd, som for 2024 var tilfelle for regionene 6, 7 og 8.

Tabell 4-18 Regionale bestandsmål, antall ungekull

Forvaltn.region	Fylke	Gaupe	Jerv	Ulv	Bjørn
Region 1	Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane	-	-	-	-
Region 2	Vestfold, Buskerud, Telemark, Aust-Agder	12	-	-	-
Region 3	Oppland	5	4	-	-
Region 4	Oslo, Akershus, Østfold	6	-	4-6 ¹⁾	-
Region 5	Hedmark	10	5	4-6 ¹⁾	3
Region 6	Møre og Romsdal, Trøndelag	12	10	-	3 ²⁾
Region 7	Nordland	10	10	-	1 ²⁾
Region 8	Troms og Finnmark	10 (4) ³⁾	10 (3) ⁴⁾	-	6
Nasjonale mål		65	39	4-6 ¹⁾	13 ²⁾

- 1) Region 4 og 5 har felles bestandsmål for ulv. Bestandsmålet ble endret i 2016 fra 3 årlige helnorske ulvekull til 4-6 årlige kull, herav minst 3 helnorske. Kull i grenserevir mellom Norge og Sverige medregnes med en faktor på 0,5.
- 2) Bestandsmålet for bjørn ble endret fra 15 til 13 etter rovviltforliket i 2011, med reduksjon på ett ungekull i Midt-Norge og Nordland
- 3) Tallet i parentes angir familiegrupper i Finnmark fylke
- 4) Tallet i parentes angir valpekull i Finnmark fylke

Kilde: St.meld.nr.15 (2003–2004), Innst.S.nr 174 (2003–2004) og rovviltforliket av 2011

For kongeørn er målet 850–1 200 hekkende par. I perioden 2020-2024 ble 1 473 kongeørnterritorier kartlagt over hele Norge. Det ble anslått at i gjennomsnitt 965 av disse var okkupert av hekkende par med kongeørn en eller flere ganger i de siste fem årene. Den største delen av kongeørnbestanden lever i dag i de nordligste fylkene i landet; Nordland, Troms og Finnmark. Dagens bestand vurderes som stabil og innenfor Stortinget nasjonale mål.

Tabell 4-19 viser antall familiegrupper/ynglinger for de ulike rovdyrene. Ulv føder valper om våren. Det er foreløpig uavklart hvor mange valpekull som er født i Skandinavia i 2025. Registreringssesongen går fra 1. oktober til 31. mars.

Tabell 4-19 Antall familiegrupper/unglinger for de ulike rovdypene

	2001	2005	2010	2020	2024	2025
Gaupe, familiegrupper	55	56	80	66,5	78	91
Jerv, ynglinger	41(35) ¹⁾	62(58) ¹⁾	66(54) ¹⁾	63(54) ¹⁾	61(52) ¹⁾	51
Ulv, ynglinger		2	3	8,5 ²⁾	4,5 ³⁾	
Bjørn, ynglinger			6,2	8,5	11,4	

1) Tall i parentes er antall etter hiuttak. Hiuttak vil si at mordyr og/eller valper er avlivet av Statens naturoppsyn

2) Fem helnorske kull + sju kull * 0,5 i grenserevir

3) Tre helnorske kull + tre kull * 0,5 i grenserevir.

Kilde: www.rovdata.no

Tabell 4-20 viser totalt antall dyr av de ulike rovdypartene. Antallet er basert på tellinger og estimat på vinterstid for gaupe, jerv og ulv. I 2025 ble gaupebestanden beregnet ut fra 91 familiegrupper av gaupe. Antallet familiegrupper ligger derfor over det nasjonale bestandsmålet på 65 årlige familiegrupper, som Stortinget har bestemt. I 2024 ble det påvist 191 brunbjørner i Norge ved hjelp av DNA-analyser, hvorav 85 hunnbjørner og 106 hannbjørner.

Tabell 4-20 Totalt antall estimerte dyr av de ulike rovdypartene

	2004/05	2009/10	2020/21	2022/23	2023/24	2024/25
Gaupe ¹⁾	315	455	395	351-491	383-540	447-630
Jerv	333	362	386	350	350	370
Ulv, helnorske individer ²⁾	16-17	32-34	57-58	43-44	42-44	40-47
Ulv, grenseindivider	24	22-25	52-56	46-48	32 ⁴⁾	19
Bjørn ³⁾		166	160	178	191	

1) Status før kvotejakt og før nye unger blir født.

2) Tall på ulv er antall registrerte ulv gjennom vintersesongen (antall i 2024 er registrert vinteren 2024/2025).

3) Antall individ bestemt ved DNA

4) Det ble i tillegg registrert fire ulver på vandring i mars, altså totalt 78-80 ulver i registreringsperioden

Kilde: www.rovdata.no

4.3.4 Tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til rovdypskader

Å forebygge tap på beite utgjør en betydelig del av arbeidet med å sikre dyrevelferden og bidra til å forbedre vilkårene for sauene, samtidig som tiltakene skal ha en konfliktdempende effekt.

Miljødirektoratet tildeler rovviltneemndene årlige midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak (FKT-midler). Rovviltneemndene har ansvaret for prioritering og fordeling av midlene til Statsforvalteren i regionen med utgangspunkt i regionale og lokale utfordringer.

Tabell 4-21 viser bruk av midler til tiltak for forebygging og konfliktdemping av rovviltskader. Sum forebyggende og konfliktdempende tiltak via rovviltnemndene i 2024 var 71,5 mill. kr. Dette er 3 mill. kr mindre enn året før.

Forebyggende felles tiltak består av skadefelling 11,5 mill. kr, kompetanseutvikling 3,7 mill. kr og lokale FoU-midler 5,2 mill. kr i 2024.

Tabell 4-21 Rovviltnemndenes bruk av forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til rovviltskader, mill. kr

	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Forebyggende tiltak sau	36,7	26,3	31,1	29,5	30,2	31,7
Forebyggende tiltak rein	5,9	6,1	6,3	7,1	14,1	13,1
Forebyggende felles tiltak	18,5	15,6	13,0	16,6	25,2	20,5
Konfliktdempende tiltak	1,6	3,9	2,1	5,0	5,0	6,3
Sum	64,6	51,9	52,5	58,2	74,5	71,5

Kilde: Miljødirektoratet

I 2024 brukte rovviltnemndene mest til forebyggende tiltak i fylkene Innlandet 20,4 mill. kr, Troms og Finnmark 13,1 mill. kr og Nordland 10,9 mill. kr.

Forebyggende tiltak for sau utgjør i 2024 48,5 prosent av samlet sum til forebyggende tiltak. Tabell 4-22 viser fordelingen på ulike typer forebyggende tiltak for sau de fem siste årene.

Under forebyggende tiltak for sau har det i femårsperioden vært brukt mest på tidlig nedsanking og elektronisk overvåking.

Tabell 4-22 Fordeling av forebyggende typer tiltak for sau på beite, mill. kr

	2020	2021	2022	2023	2024
Tidlig nedsanking	6,3	6,3	5,9	5,2	7,0
Forsinket slipp på beite	0,4	0,5	0,7	0,6	0,8
Flytting til annet beite	1,6	1,5	1,3	2,3	1,7
Gjeting utvidet tilsyn	4,7	4,6	3,4	4,2	3,1
Kadaverhund	0,1	0,7	0,9	0,9	0,8
Vokterhund/vokterdyr	0,3	0,3	0,4	0,3	0,8
Rovviltavvisende gjerder	3,9	5,0	4,6	3,3	2,3
Beiting på inngjerdet areal	5,2	4,8	4,3	3,9	5,9
Beredskapsareal	0,4	0,7	0,2	0,2	0,5
Elektronisk overvåking	8,0	8,8	7,2	8,2	7,4
Andre direkte tapsreducerende tiltak	0,1	0,5	0,6	1,1	1,3
Sum	31,1	33,9	29,5	30,2	31,7

Kilde Miljødirektoratet

I tillegg forvalter Miljødirektoratet sentrale midler til forebygging. Tabell 4-23 viser beløp og fordeling av disse de siste 5 år. Ordningen med tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt ble opphevet 1. januar 2023.

Tabell 4-23 Sentrale midler fordelt på hovedtiltak, mill. kr

	2019	2020	2021	2022	2023
Sentrale forvaltningsoppgaver	-	-	3,74	1,09	0,88
Omstilling	10,88	5,50	4,37	8,56	-
Nasjonal FoU	4,0	3,49	3,75	5,44	0,84
Tilskudd til organisasjoner	3,28	4,26	1,63	3,41	1,03
Drift av Kontaktutvalget	-	-	-	-	-
Informasjonsutgifter	-	1,80	2,61	-	0,55
Diverse	-	-	-	-	-
Sum	18,16	15,05	16,10	18,49	3,30

Kilde: Miljødirektoratet

4.4 Plantehelse

Ifølge Mattilsynet er status for plantehelse i Norge god sammenlignet med andre europeiske land. Økende handel øker risikoen for å få inn nye alvorlige planteskadegjørere. Mattilsynet fører tilsyn med planter og smittebærende emner som importeres, eksporteres og omsettes i Norge. Et viktig mål med dette er å hindre introduksjon og spredning av planteskadegjørere, samtidig som man vil kunne redusere utgifter ved utbrudd og behovet for plantevernmidler.

I mars 2016 trådte nye importbestemmelser i kraft. Da ble også ansvaret for kontroll med norsk planteproduksjon overført til virksomhetene. Tilsyn med mottakskontroll av importerte planteskoleplanter i 2023 viste variert etterlevelse av regelverket. Bare drøye 50 prosent av de nærmere 70 virksomhetene det ble ført tilsyn med, hadde tilfredsstillende rutiner. En god mottakskontroll er en viktig barriere mot innførsel av skadegjørere.

Det er kun få av skadegjørere den europeiske plantehelseorganisasjonen EPPO har anbefalt sine medlemsland å ta forholdsregler mot, som har etablert seg i Norge. EPPOs liste inneholder 170 alvorlige skadegjørere, og i 2022 var det 15 som var kjent å forekomme i Norge. Av disse 15 var 11 under bekjempelse, mens fire er så spredt at det ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt å bekjempe dem med offentlige midler.

I 2024 utførte Mattilsynet 1 473 tilsyn med planter og innsatsvarer (Tabell 4-24). Dette er 607 flere enn tilsvarende i 2020. Årsaken til økningen skyldes en blanding av at de var mindre ute på tilsyn under koronapandemien, og at de begynte å telle tilsyn på en annen måte.

Tabell 4-24 Antall tilsyn med primærproduksjon av planter og innsatsvarer, utført av Mattilsynet¹⁾

	2008	2010	2020	2022	2023	2024
Antall tilsyn	1 149	1 216	896	1 420	1 503	1 473

1) Fra 2008-2010 viser tabellen tilsyn med «primærproduksjon av planter». Fra 2019-2024 vises antall tilsyn med «planter og innsatsvarer»

Kilde: Mattilsynets årsrapport

Tabell 4-25 viser en oversikt over noen nye funn av alvorlige skadegjørere på planter i enkelte år i perioden 2005 til 2024.

Tabell 4-25 Antall nye lokaliteter med funn av alvorlige skadegjørere på planter

Navn på skadegjører	2005	2010	2020	2022	2023	2024
Heksekost (epler)		19	1	1	0	0
Pærevisnesjuka			2	1	1	2
Ramorum greinvisning	30	20	37*	4	5	18*
Tospovirus			2	1	0	1
Gul potetcystenematode, PCN	6	48	7	3	1	0
Potetcystenem., ikke artsbest.			3	2	0	3
Løkhvitråde				2	0	0
Lys ringråde	9		0*	2	0*	0*
Sum			54	18	7	25

*År der det ble gjennomført overvåkings og kartleggingsprogram for skadegjøreren.

Kilde: Mattilsynet. Årsrapport

Plantesykdommen pærebrann er på verdensbasis den viktigste skadegjøreren i eple- og pæretrær, og den er påvist i de fleste land i Europa. I Norge angriper den først og fremst bulkemispel og pilemispel, men kan også angripe eple- og pæretrær. Skadegjøreren ble første gang oppdaget i Norge i 1986 i Rogaland, og er seinere funnet i mange kommuner langs kysten fra Lillesand i Agder til ytre kyststrøk i Møre og Romsdal. Det har siden 1986 vært forbud mot å plante og å omsette bulke- og pilemispel i Norge.

Aksjon pærebrann 2024: Det ble fjernet lett mottakelige vertplanter for pærebrann, i hovedsak bulkemispel, i Ullensvang og Midt-Telemark kommuner. Disse kommunene har stor produksjon av eple og pære og hører til pærebrannforskriftens forebyggende sone.

Sharkavirus er funnet i planteskoler og hagesenter, og det har sannsynligvis kommet ved import av trær og grunnstammer. Det er gjort en kartlegging av sharkavirus i alle distrikter med plommedyrking. Dette har gitt ny kunnskap og gir et bedre grunnlag for framtidig regulering/kategorisering av dette viruset. Sharkavirus ble i 2023 påvist i 141 prøver fra 35 lokaliteter. Totalt ble det tatt 2 467 prøver fra i alt 143 lokaliteter.

Karanteneskadegjøreren heksekost på eple ble i 2010 påvist i økende omfang i viktige fruktdistrikt som Indre Sogn og Hardanger. I 2023 og 2024 har det ikke vært funn.

Det ble gjort funn av pærevisnesjuka for første gang i Norge i 2015. Dette er en av de mest alvorlige plantesykdommer i pære. 2016 var første år med systematisk

kartlegging av sykdommen. Det ble registrert ti funn i 2016, og ett til to funn de siste årene.

Ramorum greinvisning er en ny plantesykdom i Europa, og er forårsaket av pseudosoppen *Phytophthora ramorum*. Dette er en karantene-skadegjører som hovedsakelig går på rhododendron. Man er spesielt urolig for at denne skadegjøreren kan smitte over til planter i norsk natur. I kartleggingsprogrammet for ramorum-greinvisning er vertsplanter i utvalgte planteskoler, hagesentre og grøntanlegg undersøkt. I 2024 ble 264 plantepøver analysert og det ble påvist totalt åtte ulike *Phytophthora*-arter, i til sammen 66 av prøvene.

NIBIO og Mattilsynet er bekymret for funn av potetcystenematode (PCN), da dette er en sykdom som med dagens forvaltning vil gi strenge restriksjoner på store dyrkingsarealer. I 2012 påviste kartleggingsprogrammet gul PCN. Antall funn har gått betydelig ned de siste årene. I tillegg rapporterer Mattilsynet om ikke artsbestemt potetcystenematode. Eiendommer som har restriksjoner på grunn av potetcystenematoder (PCN) er nå samlet i et register, og ved utgangen av 2023 omfattet PCN-registeret 6 122 eiendommer.

Overvåkningsprogrammet for lys ringrâte i potet kom i gang igjen i 2011. I 2023 og 2024 har det ikke vært funn. Målsettingen er at sykdommen skal utryddes i de viktigste potetområdene.

5 Distriktpolitikk og sysselsetting

Dette kapitlet tar opp utviklingen i indikatorer med betydning for distriktpolitikk og sysselsetting. Næringskomiteen sier i sin innstilling 385 S (2014–2015) til Stortinget; *Komiteen ønsker et miljøvennlig norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet.*

5.1 Utviklingen i antall jordbruksbedrifter og areal

I dette kapitlet er det sett på utviklingen i antall jordbruksbedrifter og både totalt jordbruksareal i drift og fulldyrka areal. Kapitlet belyser utvikling på landsdelsnivå og på gruppering etter virkeområdene til de distriktpolitiske virkemidlene.

En jordbruksbedrift er en eller flere eiendommer som drives sammen som én enhet, og er tilpasset definisjonen gitt for produksjonstilskudd i jordbruket. Antall jordbruksbedrifter er derfor mindre enn antall landbrukseiendommer (som framgår av Tabell 5-22).

Jorda på jordbruksbedrifter som legges ned som selvstendige enheter, kan enten gå ut av bruk eller overtas av en annen jordbruksbedrift ved salg eller leie.

5.1.1 Jordbruksbedrifter i ulike fylker

Tabell 5-1 viser utviklingen av antall jordbruksbedrifter etter fylkesinndeling. Den tekniske definisjonen av en jordbruksbedrift er endret i løpet av periodene vi henviser til, og dette kan ha påvirket resultatet noe.

På landsbasis var endringen fra 2010 til 2020 på 1,8 prosent årlig nedgang, og dette er en lavere reduksjon enn de to foregående 10-årsperiodene. Fra 2020 til 2025 var det nedgang i antall jordbruksbedrifter på 1,1 prosent årlig.

For hvert fylke er det også beregnet gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift, og tabellen viser at på landsbasis har arealet gått opp fra 147 dekar per jordbruksbedrift i 1999, 255 dekar i 2020 og 269 dekar i 2025.

Tabell 5-1 Antall jordbruksbedrifter fordelt på fylker, og årlig prosentvis endring

							Årlig % endring		
		1999	2010	2020	2024	2025*	99-10	10-20	20-25
Viken	Alle j.bedr.			6 343			-3,6	-1,4	
	Gj.sn. ¹⁾			322			3,4	1,5	
Akershus og Oslo	Alle j.bedr.	3 484	2 433		2 084	2 075	2,9		
	Gj.sn. ¹⁾	234	321		397	399	-6,3		
Buskerud	Alle j.bedr.	3 820	2 401		1 877	1 875	4,2		
	Gj.sn. ¹⁾	137	215		255	256	-7,6		
Østfold	Alle j.bedr.	3 604	2 488		2 008	1 987	-3,3		
	Gj.sn. ¹⁾	214	298		361	365	3,0		
Innlandet	Alle j.bedr.	13 028	8 902	7 016	6 560	6 533	-3,4	-2,4	-1,4
	Gj.sn. ¹⁾	162	234	287	308	310	3,4	2,1	1,6
Vestfold og Telemark	Alle j.bedr.			2 618			-4,0	-2,1	
	Gj.sn. ¹⁾			246			3,7	1,8	
Vestfold	Alle j.bedr.	2 463	1 632		1 196	1 185	3,3		
	Gj.sn. ¹⁾	177	254		334	339	-4,6		
Telemark	Alle j.bedr.	2 616	1 618		1 256	1 257	-4,3		
	Gj.sn. ¹⁾	100	156		192	191	4,1		
Agder	Alle j.bedr.	3 252	1 917	1 801	1 812	1 856	-4,7	-0,6	0,6
	Gj.sn. ¹⁾	99	157	169	170	168	4,2	0,7	-0,1
Rogaland	Alle j.bedr.	6 189	4 753	4 031	3 905	3 881	-2,4	-1,6	-0,8
	Gj.sn. ¹⁾	156	211	248	257	261	2,7	1,6	1,0
Vestland	Alle j.bedr.	10 890	6 623	5 857	5 774	5 785	-4,4	-1,2	-0,2
	Gj.sn. ¹⁾	87	131	140	142	142	3,8	0,7	0,2
Møre og Romsdal	Alle j.bedr.	5 018	3 043	2 393	2 284	2 290	-4,4	-2,4	-0,9
	Gj.sn. ¹⁾	123	187	213	222	222	3,9	1,3	0,9
Trøndelag	Alle j.bedr.	9 831	6 761	5 637	5 226	5 181	-3,3	-1,8	-1,7
	Gj.sn. ¹⁾	168	240	292	313	316	3,3	2,0	1,6
Nordland	Alle j.bedr.	3 833	2 533	1 885	1 717	1 712	-3,7	-2,9	-1,9
	Gj.sn. ¹⁾	151	225	291	316	317	3,7	2,6	1,7
Troms og Finnmark	Alle j.bedr.			1 132			-5,1	-2,9	
	Gj.sn. ¹⁾			299			4,6	2,7	
Troms	Alle j.bedr.	2 054	1 151		754	752	-5,1		
	Gj.sn. ¹⁾	133	221		321	321	4,7		
Finnmark	Alle j.bedr.	658	369		268	258	-5,1		
	Gj.sn. ¹⁾	160	256		341	355	4,3		
Landet	Alle j.bedr.	70 740	46 624	38 713	36 721	36 627	-3,7	-1,8	-1,1
	Gj.sn. ¹⁾	147	216	255	268	269	3,6	1,7	1,1

* Foreløpige tall

1) Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling etter areal, se tabeller på:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

I perioden 1999 til 2010 ble antall jordbruksbedrifter redusert med 34 prosent, og videre med 21 prosent fra 2010 til 2025. De minste jordbruksbedriftene har hatt den største nedgangen både i antall og prosent. Størrelsesgruppene over 500 dekar har økt i alle fylker de siste årene, og på grunn av få bruk i disse gruppene blir den prosentvise årlige økningen relativt stor.

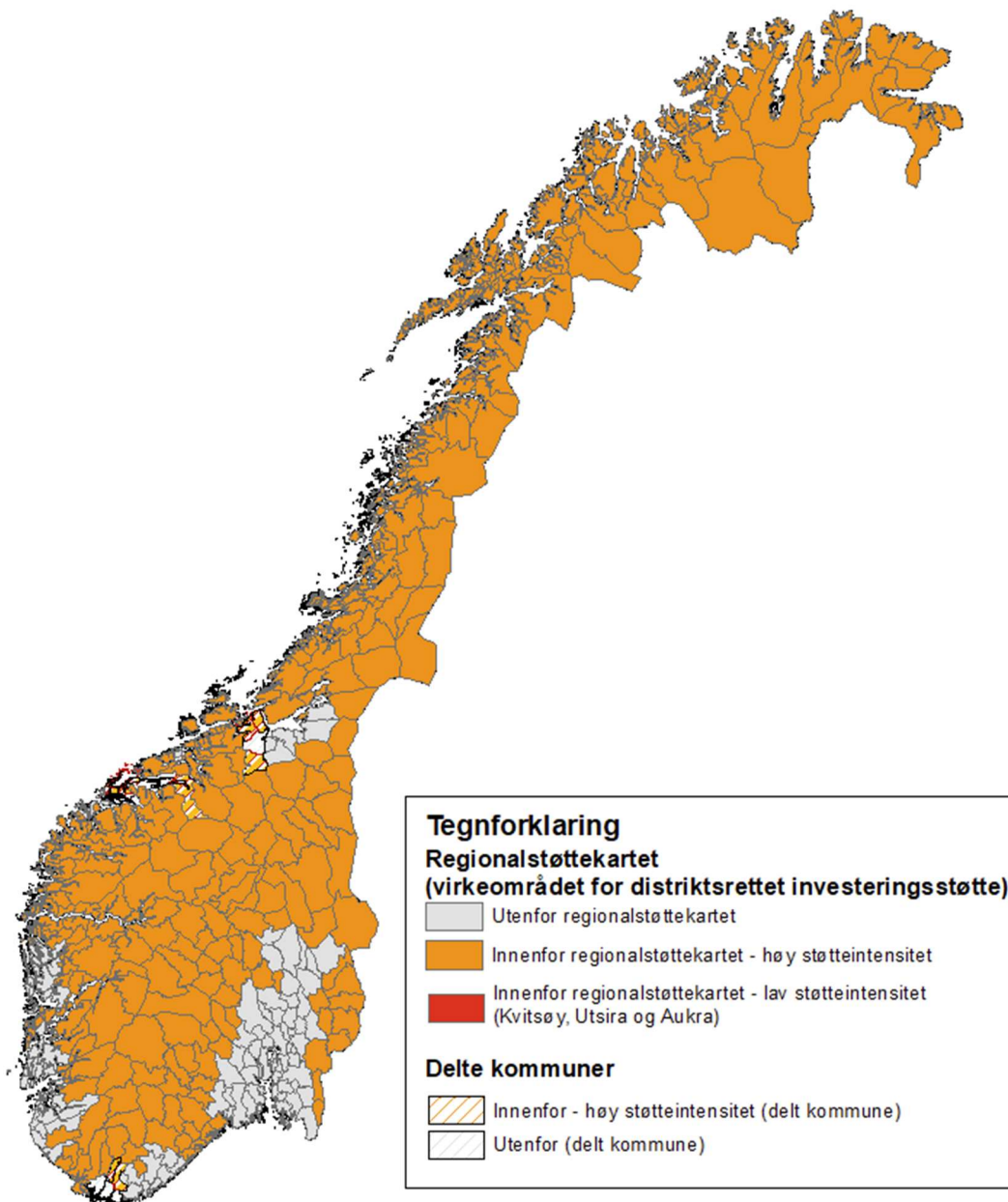
5.1.2 Jordbruksbedrifter og areal i de ulike virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler

Det distriktpolitiske virkeområdet er utformet ut fra hvilke kommuner og områder som har spesielle utfordringer og behov for ekstra statlig støtte. Utfordringer i virkeområdet er:

- Reduksjon eller ingen økning i folketallet
- Store avstander
- Utfordringer knyttet til sysselsetting, arbeidsmarked og levekår

Virkeområde	Hovedsakelig omfang av området
Sone I	Utenfor virkeområdet for distriktrettet investeringsstøtte. Her er det verken lov å gi støtte etter ESAs retningslinjer for regionalstøtte eller bagatelmessig støtte til næringsvirksomhet.
Sone II	Innenfor virkeområdet for distriktrettet investeringsstøtte. I dette området er det tillatt å gi investeringsstøtte etter ESAs retningslinjer for regionalstøtte

Figur 5-1 viser de distriktpolitiske virkeområdene på kart.

Figur 5-1 Kart over distriktpolitiske virkeområder

Kilde: Kommunal- og distriktsdepartementet

Det distriktpolitiske virkeområdet var tidligere delt i tre soner. Fra og med budsjettåret 2017 er det to soner, utenfor eller innenfor virkeområdet. Virkeområdene er en inndeling på kommunalt nivå som bygger på en analyse av enkeltkommuners mulighet for arbeidsplassutvikling og sysselsetting.

Jordbrukspolitiske virkemidler er i all hovedsak ikke differensiert i dimensjonen innenfor/utenfor det distriktpolitiske virkeområdet. De er i hovedsak differensiert etter andre geografiske inndelinger, særlig med grunnlag i produksjonsvilkår for

matproduksjon. Differensieringen av jordbrukspolitiske virkemidler har likevel i betydelig grad en distriktspolitisk begrunnelse og det er relevant å vise hvordan ordbruket utvikler seg hhv. innenfor og utenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tabell 5-2 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter for virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler. Det er korrigert bakover for endring av soner. I sone I er gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift 300 dekar, mens det er 249 dekar i sone II i 2025.

Tabell 5-2 Antall jordbruksbedrifter fordelt på virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler, og årlig prosentvis endring

Jordbruksareal i drift							Årlig % endring		
		1999	2010	2020	2024	2025*	99–10	10–20	20–25
Sone I	Uten areal	116	866	714	707	747	20,1	-1,9	0,9
Utenfor virkeområde	< 100	11 517	4 989	4 040	3 778	3 796	-7,3	-2,1	-1,2
	100–199	8 525	5 125	3 653	3 247	3 170	-4,5	-3,3	-2,8
	200–299	4 644	3 272	2 386	2 166	2 096	-3,1	-3,1	-2,6
	300–499	3 176	3 139	2 518	2 286	2 294	-0,1	-2,2	-1,8
	500–799	949	1 462	1 498	1 517	1 519	4,0	0,2	0,3
	≥800	238	721	979	1 112	1 130	10,6	3,1	2,9
Alle j.bedr.		29 165	19 574	15 788	14 813	14 752	-3,6	-2,1	-1,3
Jordb.areal ¹⁾		4 970	4 764	4 457	4 413	4 427	-0,4	-0,7	-0,1
Gj.sn. ²⁾		170	243	282	298	300	3,3	1,5	1,2
Sone II	Uten areal	282	949	499	478	506	11,7	-6,2	0,3
Innenfor virkeområde	< 100	19 322	7 555	6 614	6 578	6 761	-8,2	-1,3	0,4
	100–199	13 761	8 315	6 111	5 500	5 352	-4,5	-3,0	-2,6
	200–299	5 723	5 172	3 734	3 300	3 196	-0,9	-3,2	-3,1
	300–499	2 097	3 718	3 506	3 265	3 220	5,3	-0,6	-1,7
	500–799	338	1 028	1 722	1 843	1 835	10,6	5,3	1,3
	≥800	52	313	739	944	1 005	17,7	9,0	6,3
Alle j.bedr.		41 575	27 050	22 925	21 908	21 875	-3,8	-1,6	-0,9
Jordb.areal ¹⁾		5 413	5 295	5 403	5 428	5 438	-0,2	0,2	0,1
Gj.sn. ²⁾		130	196	236	248	249	3,8	1,9	1,1
Hele landet	Uten areal	398	1 815	1 213	1 185	1 253	14,8	-3,9	0,7
	< 100	30 839	12 544	10 654	10 356	10 557	-7,9	-1,6	-0,2
	100–199	22 286	13 440	9 764	8 747	8 522	-4,5	-3,1	-2,7
	200–299	10 367	8 444	6 120	5 466	5 292	-1,8	-3,2	-2,9
	300–499	5 273	6 857	6 024	5 551	5 514	2,4	-1,3	-1,8
	500–799	1 287	2 490	3 220	3 360	3 354	6,2	2,6	0,8
	≥800	290	1 034	1 718	2 056	2 135	12,3	5,2	4,4
Alle j.bedr.		70 740	46 624	38 713	36 721	36 627	-3,7	-1,8	-1,1

* Foreløpige tall

1) Totalt jordbruksareal i 1000 dekar

2) Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-3 og Tabell 5-4 viser fordelingen av henholdsvis jordbruksareal i drift og fulldyrka areal i drift i de ulike sonene for distriktspolitiske virkemidler. Også her er det korrigert bakover for endring av soner.

Tabell 5-3 Jordbruksareal i drift fordelt på virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler, og årlig prosentvis endring. 1000 dekar

	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig %-vis endring		
						99-10	10-20	20-25
Sone I	4 970	4 764	4 457	4 413	4 428	-0,4	-0,7	-0,1
Sone II	5 413	5 295	5 403	5 428	5 439	-0,2	0,2	0,1
<i>Landet</i>	<i>10 382</i>	<i>10 060</i>	<i>9 860</i>	<i>9 841</i>	<i>9 867</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,2</i>	<i>0,0</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-4 Fulldyrka areal fordelt på virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler, og årlig prosentvis endring. 1000 dekar

	1999	2010	2020	2024	2025*	Årlig %-vis endring		
						99-10	10-20	20-25
Sone I	4 306	4 037	3 727	3 702	3 713	-0,6	-0,8	-0,1
Sone II	4 565	4 265	4 349	4 383	4 394	-0,6	0,2	0,2
<i>Landet</i>	<i>8 871</i>	<i>8 301</i>	<i>8 077</i>	<i>8 085</i>	<i>8 107</i>	<i>-0,6</i>	<i>-0,3</i>	<i>0,1</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

5.2 Utviklingen i noen produksjoner

Tabell 5-5 til tabell 5-8 nedenfor viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med planteproduksjon, dvs. korn og oljevekster, poteter, grønnsaker på friland og engareal. Samme jordbruksbedrift kan ha mer enn én produksjon og antallet jordbruksbedrifter med ulike produksjoner kan derfor ikke summeres til totaltall. For fylkesvis fordeling på arealgrupper se:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Antall jordbruksbedrifter med korn har blitt redusert med 57 prosent fra 1999 til 2025 (Tabell 5-5). Fordelingen mellom fylkene har vært forholdsvis stabil i perioden.

Tabell 5-5 Antall og andel jordbruksbedrifter med korn og oljevekster i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					4 205	42				
Akershus og Oslo	2 972	14	1 946	14			1 509	16	1 475	16
Buskerud	3 317	15	2 089	15			1 657	17	1 620	17
Østfold	2 027	9	1 134	8			791	8	791	8
Innlandet	5 555	25	3 194	24	2 179	22	2 064	22	2 064	22
Vestfold og Telemark					1 250	12				
Vestfold	2 155	10	1 239	9			832	9	811	9
Telemark	1 086	5	527	4			344	4	333	4
Agder	363	2	169	1	95	1	94	1	97	1
Rogaland	661	3	362	3	224	2	304	3	271	3
Vestland	46	0		13	6	0	6	0	7	0
Møre og Romsdal	227	1	151	1	88	1	71	1	77	1
Trøndelag	3 455	16	2 661	20	2 056	20	1 879	20	1 855	20
Nordland	45	0	43	0	15	0	12	0	13	0
Troms og Finnmark					3	0				
Troms							1	0	2	0
Finnmark							2	0	3	0
<i>Hele landet</i>	<i>21 909</i>		<i>13 533</i>		<i>10 121</i>		<i>9 566</i>		<i>9 419</i>	
<i>Dekar korn, 1000</i>	<i>3 282</i>		<i>3 071</i>		<i>2 832</i>		<i>2 821</i>		<i>2 842</i>	
<i>Dekar per j.bedr.</i>	<i>150</i>		<i>227</i>		<i>280</i>		<i>295</i>		<i>302</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-6 viser en oversikt over jordbruksbedriftene som har *mer enn 10 dekar* potet, for å kunne se utviklingen på de som driver profesjonelt med denne produksjonen. Også for denne produksjonen er det en kraftig nedgang i antall bedrifter, 1 715 færre i 2025 enn i 1999. Fordelingen mellom fylkene er forholdsvis lite endret i perioden. Innlandet har hele tiden hatt klart flest jordbruksbedrifter med potet, og andelen har økt fra 34 prosent i 1999 til 41 prosent i 2025.

Tabell 5-6 Antall og andel jordbruksbedrifter med over 10 dekar potet i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					92	11				
Akershus og Oslo	95	4	40	3			28	4	27	4
Buskerud	76	3	34	3			21	3	22	3
Østfold	167	7	61	5			34	5	33	5
Innlandet	833	34	488	38	314	39	287	40	290	41
Vestfold og Telemark					94	12				
Vestfold	279	11	126	10			70	10	70	10
Telemark	52	2	31	2			11	2	11	2
Agder	73	3	49	4	36	4	31	4	31	4
Rogaland	241	10	128	10	66	8	64	9	63	9
Vestland	36	1	31	2	23	3	21	3	23	3
Møre og Romsdal	40	2	23	2	17	2	12	2	12	2
Trøndelag	351	14	181	14	111	14	98	14	95	13
Nordland	113	5	44	3	22	3	14	2	16	2
Troms og Finnmark					26	3				
Troms	66	3	42	3			19	3	18	3
Finnmark	7	0	5	0			3	0	3	0
<i>Hele landet</i>	<i>2 429</i>		<i>1 283</i>		<i>801</i>		<i>713</i>		<i>714</i>	
<i>Dekar potet</i>	<i>135 167</i>		<i>129 195</i>		<i>113 487</i>		<i>117 258</i>		<i>121 643</i>	
<i>Dekar per j.bedr.</i>	<i>56</i>		<i>101</i>		<i>142</i>		<i>164,5</i>		<i>170,4</i>	

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025.

Antall produsenter med grønnsaker (Tabell 5-7) har i hovedsak gått ned siden 1999. Østfold har økt sin relative andel fra 8 prosent i 1999 til 12 prosent i 2025, mens Rogaland har redusert sin andel fra 13 til 9 prosent i samme periode.

Tabell 5-7 Antall og andel jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					254	28				
Akershus og Oslo	71	3	49	5			80	9	71	8
Buskerud	156	7	85	8			61	7	61	7
Østfold	173	8	129	12			105	12	108	12
Innlandet	294	14	149	14	131	14	131	14	134	15
Vestfold og Telemark					147	16				
Vestfold	321	15	158	15			128	14	140	15
Telemark	69	3	39	4			28	3	29	3
Agder	141	7	48	5	47	5	43	5	43	5
Rogaland	278	13	108	10	87	10	80	9	81	9
Vestland	136	6	66	6	55	6	64	7	60	7
Møre og Romsdal	64	3	28	3	23	3	25	3	27	3
Trøndelag	269	13	127	12	107	12	112	12	109	12
Nordland	99	5	31	3	28	3	25	3	29	3
Troms og Finnmark					28	3				
Troms	50	2	25	2			22	2	21	2
Finnmark	2	0	2	0			3	0	4	0
<i>Hele landet</i>	<i>2 123</i>		<i>1 044</i>		<i>907</i>		<i>907</i>		<i>917</i>	
<i>Dekar grønnsaker</i>	<i>57 030</i>		<i>71 220</i>		<i>82 453</i>		<i>90 610</i>		<i>92 287</i>	
<i>Dekar per j.bedr.</i>	<i>9</i>		<i>68</i>		<i>91</i>		<i>100</i>		<i>101</i>	

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-8 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med engareal i de ulike fylkene. Det totale antall jordbruksbedrifter med engareal er redusert med 49 prosent fra 1999 til 2025, mens antall dekar eng har økt i perioden. Tabellen viser at fordelingen mellom fylkene er forholdsvis stabil over tid. Foreløpige tall for 2025 viser en nedgang på 91 jordbruksbedrifter fra året før.

Tabell 5-8 Antall og andel jordbruksbedrifter med engareal i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					3 189	11				
Akershus og Oslo	1 412	3	1 014	3			974	3	966	3
Buskerud	2 329	4	1 519	4			1 211	4	1 212	4
Østfold	1 281	2	995	3			771	3	748	3
Innlandet	9 568	17	6 538	18	5 453	18	5 092	18	5 079	18
Vestfold og Telemark					1 471	5				
Vestfold	827	1	663	2			514	2	536	2
Telemark	1 854	3	1 126	3			866	3	858	3
Agder	3 010	5	1 684	5	1 606	5	1 599	6	1 640	6
Rogaland	5 893	11	4 124	12	3 647	12	3 505	12	3 481	12
Vestland	10 358	18	6 073	17	5 372	18	5 299	19	5 297	19
Møre og Romsdal	4 867	9	2 820	8	2 280	8	2 173	8	2 176	8
Trøndelag	8 207	15	5 167	15	4 308	14	3 928	14	3 881	14
Nordland	3 748	7	2 405	7	1 810	6	1 660	6	1 644	6
Troms og Finnmark					1 088	4				
Troms	2 001	4	1 097	3			726	3	718	3
Finnmark	649	1	356	1			259	1	250	1
<i>Hele landet</i>	<i>56 004</i>		<i>35 581</i>		<i>30 224</i>		<i>28 577</i>		<i>28 486</i>	
<i>Dekar eng, 1000 daa</i>	<i>6 388</i>		<i>6 524</i>		<i>6 589</i>		<i>6 543</i>		<i>6 549</i>	
<i>Dekar per j.bedr.</i>	<i>114</i>		<i>183</i>		<i>218</i>		<i>229</i>		<i>230</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

For fordeling etter størrelsesgrupper, se kapittel 2.2, og for fylkesvis fordeling etter størrelsesgrupper se: <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Tabell 5-9 til Tabell 5-14 viser utviklingen i landsdelene for husdyrproduksjonene, dvs. for melkeproduksjon, ammeku, sau, smågris-, egg- og kyllingproduksjon.

Tabell 5-9 viser at det er små endringer i andel bedrifter med melkeku mellom fylkene fra 1999 til 2025. Fra 1999 til 2025 har antall jordbruksbedrifter med melkekyr på landsbasis blitt redusert med 73 prosent. De foreløpige tallene for 2025 viser en nedgang på 151 bedrifter (2 prosent) fra året før.

Tabell 5-9 Antall og andel jordbruksbedrifter med melkekyr i fylkene ¹⁾

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					395	6				
Akershus og Oslo	369	2	160	1			102	2	100	2
Buskerud	599	3	247	2			134	2	130	2
Østfold	373	2	171	2			98	2	97	2
Innlandet	3 845	17	2 051	18	1 362	19	1 162	19	1 129	19
Vestfold og Telem.					138	2				
Vestfold	185	1	82	1			47	1	45	1
Telemark	317	1	130	1			68	1	64	1
Agder	913	4	411	4	280	4	257	4	259	4
Rogaland	3 094	14	1 649	15	1 094	15	998	16	995	16
Vestland	3 771	17	1 776	16	1 094	15	926	15	894	15
Møre og Romsdal	2 262	10	1 074	10	637	9	559	9	545	9
Trøndelag	4 472	20	2 148	19	1 410	20	1 215	20	1 174	19
Nordland	1 679	7	823	7	477	7	409	7	399	7
Troms og Finnmark					258	4				
Troms	544	2	279	3			137	2	134	2
Finnmark	236	1	129	1			82	1	78	1
<i>Hele landet</i>	<i>22 659</i>		<i>11 130</i>		<i>7 145</i>		<i>6 194</i>		<i>6 043</i>	
<i>Antall melkekyr</i>	<i>312 948</i>		<i>238 442</i>		<i>213 511</i>		<i>207 334</i>		<i>210 261</i>	
<i>Melkekyr per bedr.</i>	<i>14</i>		<i>21</i>		<i>30</i>		<i>33</i>		<i>35</i>	

* Foreløpige tall

1) Samdrifter regnes som en bedrift

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Når det gjelder ammekyr viser Tabell 5-10 en del endring av andeler mellom fylkene fra 1999 til 2025. Det er økt andel i Agder, Rogaland og Innlandet, mens Vestland og Trøndelag har redusert sin andel. For hele landet gikk antall jordbruksbedrifter med ammekyr noe tilbake fra 1999 til 2014, for deretter å øke frem til 2022. De siste årene har antallet gått noe ned igjen. De foreløpige tallene viser en reduksjon på 73 jordbruksbedrifter fra 2024 til 2025.

Tabell 5-10 Antall og andel jordbruksbedrifter med ammekyr i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					669	11				
Akershus og Oslo	255	5	168	3			205	4	199	3
Buskerud	250	5	287	6			276	5	281	5
Østfold	247	5	149	3			148	3	144	2
Innlandet	1 002	18	1 007	19	1 254	21	1 240	21	1 235	21
Vestfold og Telem.					356	6				
Vestfold	176	3	132	3			118	2	116	2
Telemark	184	3	187	4			212	4	202	3
Agder	272	5	319	6	440	7	458	8	473	8
Rogaland	666	12	685	13	913	15	979	17	960	17
Vestland	722	13	647	12	602	10	623	11	623	11
Møre og Romsdal	389	7	345	7	316	5	303	5	297	5
Trøndelag	906	17	792	15	897	15	871	15	839	15
Nordland	321	6	395	8	347	6	318	5	300	5
Troms og Finnmark					100	2				
Troms	61	1	77	1			76	1	88	2
Finnmark	13	0	13	0			20	0	17	0
<i>Hele landet</i>	<i>5 464</i>		<i>5 203</i>		<i>5 894</i>		<i>5 847</i>		<i>5 774</i>	
<i>Antall ammekyr</i>	<i>36 809</i>		<i>69 874</i>		<i>105 883</i>		<i>109 385</i>		<i>109 191</i>	
<i>Ammekyr per j.bedr.</i>	<i>7</i>		<i>13</i>		<i>18</i>		<i>19</i>		<i>19</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstellinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

I Tabell 5-11 viser de foreløpige tallene for 2025 en reduksjon på 81 jordbruksbedrifter (1 prosent) med sau fra 2024. Fra 1999 til 2025 er antall bedrifter redusert med 44 prosent. Den relative andelen viser en nedgang i Nord-Norge, økning i Rogaland, og relativt små endringer for de andre fylkene.

Tabell 5-11 Antall og andel jordbruksbedrifter med sau i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					956	7				
Akershus og Oslo	294	1	234	2			259	2	258	2
Buskerud	888	4	565	4			451	3	452	4
Østfold	237	1	153	1			150	1	147	1
Innlandet	3 108	14	2 050	14	1 803	13	1 619	13	1 605	13
Vestfold og Telemark					491	4				
Vestfold	152	1	121	1			129	1	135	1
Telemark	656	3	395	3			302	2	299	2
Agder	1 297	6	686	5	736	5	770	6	784	6
Rogaland	3 194	14	2 673	18	2 449	18	2 279	18	2 244	18
Vestland	6 158	27	3 744	25	3 612	26	3 521	27	3 507	27
Møre og Romsdal	1 866	8	1 087	7	1 056	8	1 014	8	1 010	8
Trøndelag	1 836	8	1 288	9	1 280	9	1 133	9	1 130	9
Nordland	1 647	7	1 086	7	864		785	6	774	6
Troms og Finnmark					560					
Troms	1 114	5	570	4			370	3	360	3
Finnmark	262	1	127	1			120	1	116	1
<i>Hele landet</i>	<i>22 709</i>		<i>14 779</i>		<i>13 807</i>		<i>12 902</i>		<i>12 821</i>	
<i>Antall sau</i>	<i>955 367</i>		<i>922 519</i>		<i>902 725</i>		<i>876 579</i>		<i>874 197</i>	
<i>Sau per j.bedr.</i>	<i>42</i>		<i>62</i>		<i>65</i>		<i>68</i>		<i>68</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-12 viser antall jordbruksbedrifter med purker. Det totale antall jordbruksbedrifter med purker ble redusert med 79 prosent fra 1999 til 2025. Rogaland økte sin andel jordbruksbedrifter med purker fra 1999 til 2025, mens blant annet Innlandet og Trøndelag har redusert.

Tabell 5-12 Antall og andel jordbruksbedrifter med purker i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					127	13				
Akershus og Oslo	205	6	62	4			31	4	33	4
Buskerud	73	2	29	2			17	2	15	2
Østfold	273	7	103	7			53	7	53	7
Innlandet	742	20	267	18	163	17	146	18	145	18
Vestfold og Telemark					75	8				
Vestfold	196	5	76	5			51	6	54	7
Telemark	82	2	28	2			15	2	14	2
Agder	81	2	34	2	30	3	27	3	24	3
Rogaland	705	19	325	22	224	24	187	24	185	24
Vestland	273	7	94	6	71	7	47	6	48	6
Møre og Romsdal	117	3	52	4	37	4	22	3	26	3
Trøndelag	692	19	287	20	167	18	139	18	133	17
Nordland	157	4	72	5	47	5	45	6	43	5
Troms og Finnmark					9	1				
Troms	59	2	25	2			9	1	12	2
Finnmark	21	1	6	0			2	0	1	0
<i>Hele landet</i>	<i>3 676</i>		<i>1 460</i>		<i>950</i>		<i>791</i>		<i>786</i>	
<i>Antall purker</i>	<i>97 495</i>		<i>95 012</i>		<i>74 184</i>		<i>63 211</i>		<i>61 422</i>	
<i>Purker per j.bedr.</i>	<i>27</i>		<i>65</i>		<i>78</i>		<i>80</i>		<i>78</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Tabell 5-13 viser antall jordbruksbedrifter med *over 500* verpehøns, for å se utviklingen på de bedriftene som driver med verpehøns over et visst omfang. Tabellen viser at fordelingen mellom fylkene er endret i løpet av perioden. Trøndelag har økt sin andel fra 9 til 25 prosent fra 1999 til 2025, mens Agder og Vestland er de fylkene som har redusert sin andel mest.

Tabell 5-13 Antall og andel jordbruksbedrifter med over 500 verpehøns i fylkene

	1999		2010		2020		2024		2025*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					84	14				
Akershus og Oslo	46	4	23	4			19	3	21	3
Buskerud	26	2	23	4			18	3	20	3
Østfold	105	9	62	9			46	8	50	8
Innlandet	160	13	101	15	104	17	104	17	107	17
Vestfold og Telemark					31	5				
Vestfold	43	4	22	3			18	3	22	3
Telemark	44	4	17	3			12	2	14	2
Agder	87	7	32	5	20	3	22	4	22	3
Rogaland	365	31	201	31	159	26	154	25	161	25
Vestland	115	10	44	7	34	6	29	5	29	4
Møre og Romsdal	40	3	19	3	19	3	20	3	19	3
Trøndelag	102	9	87	13	143	23	147	24	161	25
Nordland	31	3	19	3	16	3	15	2	14	2
Troms og Finnmark					7	1				
Troms	20	2	6	1			6	1	6	1
Finnmark	2	0	1	0			0	0		
<i>Hele landet</i>	<i>1 186</i>		<i>657</i>		<i>617</i>		<i>610</i>		<i>646</i>	
<i>Ant. høner, 1000 stk</i>	<i>3 101</i>		<i>3 926</i>		<i>4 570</i>		<i>4 596</i>		<i>4 920</i>	
<i>Høner per j.bedr.</i>	<i>2 615</i>		<i>5 975</i>		<i>7 407</i>		<i>7 535</i>		<i>7 616</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstallinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2024 og 2025

Antall jordbruksbedrifter med slaktekylling økte fra 2001 til 2014, og har deretter blitt redusert (Tabell 5-14). De endelige tallene for hele landet i 2024 viser et noe lavere antall bedrifter enn i 2001. I denne perioden har Trøndelag og Rogaland økt sin andel. Innlandet og Østfold har redusert andel, mens de øvrige fylkene har få jordbruksbedrifter med slaktekylling igjen i 2024.

Tabell 5-14 Antall og andel jordbruksbedrifter med slaktekylling i fylkene

	2001		2010		2020		2023		2024	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Viken					87	19	89	19		
Akershus og Oslo	16	3	14	2					9	2
Buskerud	17	3	11	2					4	1
Østfold	90	18	85	15					82	17
Innlandet	119	23	118	21	87	19	86	18	81	17
Vestfold og Telemark					23	5	23	5		
Vestfold	37	7	30	5					19	4
Telemark	5	1	4	1					2	0
Agder	9	2	7	1	2	0	2	0	1	0
Rogaland	84	17	103	18	111	24	119	25	119	25
Vestland	24	5	11	2	1	0	1	0	1	0
Møre og Romsdal	3	1	3	1	1	0	1	0	1	0
Trøndelag	102	20	187	33	150	32	155	33	156	33
Nordland	1	0	2	0						
Troms og Finnmark										
Troms	2									
Finnmark	2									
<i>Hele landet</i>	<i>511</i>		<i>575</i>		<i>462</i>		<i>476</i>		<i>475</i>	

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjon

5.3 Sysselsetting

I innstilling 385 S (2014–2015) fra næringskomiteen til Stortinget viser komiteen til at; «jordbruket er primærleddet i norsk verdikjede fram til forbruker. I mange lokalsamfunn er den totale sysselsettingseffekten, og verdiskapingen den står for, viktig».

Tabell 5-15 viser utviklingen i folkemengde, antall sysselsatte i alt¹⁶, antall normalårsverk i alt¹⁷ og antall årsverk i jordbruket på landsbasis.

Folketallet har økt gjennom hele perioden, og var i 2025 på 5,59 mill. Det er registrert en nær sammenhengende økning i antall sysselsatte fra 1993 til 2025. Andel sysselsatte av befolkningen gikk ned i flere år, men har hatt litt oppgang etter 2020. Arbeidsforbruket i jordbruket har en sammenhengende nedgangstrend etter 2. verdenskrig, men en liten oppgang det siste året. I 2024 og 2025 utgjorde årsverkene i jordbruket 1,6 prosent av antall sysselsatte normalårsverk.

¹⁶ Nasjonalregnskapets tall for sysselsetting ligger noe høyere enn Arbeidskraftundersøkelsens tall, fordi nasjonalregnskapstall også inkluderer utenlandske arbeidstakere på norske skip i utenriksfart. Deltidsansatte er inkludert i antall sysselsatte.

¹⁷ Antall sysselsatte normalårsverk er definert som antall heltidsregnede inntektsmottakere i produktiv virksomhet (dvs. at deltidsansatte er omregnet til heltids ved å bruke del av full post eller dellønnsbrøk som vekt).

Tabell 5-15 Folkemengde, sysselsatte i alt og årsverk i alt i jordbruket. 1 000 stk.

	1985	1999	2010	2020	2024	2025*
Folkemengde per 1.1. ¹⁾	4 146	4 445	4 858	5 368	5 550	5 594
Personer 15–74 år ²⁾	3 004	3 183	3 618	4 035	4 142	4 170
Sysselsatte i alt ²⁾	2 014	2 258	2 508	2 710	2 889	2 903
<i>Sysselsatte i % av befolkningen, 15–74 år²⁾</i>	<i>67,0</i>	<i>71,0</i>	<i>69,1</i>	<i>66,4</i>	<i>68,4</i>	<i>68,2</i>
Sysselsatte normalårsverk ³⁾	1 746	1 965	2 248	2 457	2 621	2 636
Årsverk i jordbruket ifølge BFJ ⁴⁾	113,9	79,9	49,7	42,7	41,8	42,5
<i>Andel årsverk i jordbruke⁵⁾, %</i>	<i>6,5</i>	<i>4,0</i>	<i>2,2</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>1,6</i>

1) Statistisk sentralbyrå. Befolkningsstatistikk (statistikkbanken, tabell 07459)

2) Statistisk sentralbyrå. Arbeidskraftundersøkelsen (statistikkbanken, Tabell 05111)

3) Statistisk sentralbyrå. Nasjonalregnskapet. Ved revisjon i 2025 ble tidsserien revidert tilbake i tid

4) Gjelder Totalkalkylen for jordbrukssektoren

5) Årsverk i jordbruket ifølge BFJ i forhold til totalt antall normalårsverk i Nasjonalregnskapet

*Foreløpige tall

5.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket

Utviklingen i arbeidsforbruket henger sammen med utviklingen i antall jordbruksbedrifter som er tatt opp i kapittel 5.1. I dette kapitlet ser vi på utviklingen i arbeidsforbruk for de samme kategoriene som er brukt for utviklingen i jordbruksbedrifter. Tallene i dette kapitlet er hentet fra SSB sine arbeidsforbrukstillinger. I kapittel 5.4.3 viser vi også utviklingen av leid hjelp i forhold til total arbeidsinnsats i jordbruket.

5.4.1 Fylkesnivå

Tabell 5-16 viser registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket med årlig prosentvis endring i perioden 1999 til 2023.

På landsbasis er den årlige prosentvise nedgangen minst i perioden 2020–2023, og størst i perioden 1999–2010. Fordelingen mellom menn og kvinners andel av den totale arbeidsinnsatsen har vært stabil de siste årene.

Ser vi på utviklingen i de ulike fylkene, ble arbeidsforbruket i perioden 2020–2023 mest redusert i Vestland, og i perioden 2010–2020 mest redusert i Nordland.

Tabell 5-16 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på fylker. 1 000 timer

		1999	2010	2020	2023	Årlig % endring		
						99-10	10-20	20-23
Viken	Menn	13 737	8 813	8 263	8 056	-4,0	-0,6	-0,8
	Kvinner	4 268	2 799	2 600	2 605	-3,8	-0,7	0,1
	Sum	18 005	11 612	10 863	10 661	-3,9	-0,7	-0,6
Innlandet	Menn	19 772	12 507	10 861	10 900	-4,1	-1,4	0,1
	Kvinner	6 393	3 598	3 020	3 014	-5,1	-1,7	-0,1
	Sum	26 165	16 105	13 881	13 914	-4,3	-1,5	0,1
Vestfold og Telemark	Menn	5 560	3 645	3 265	3 350	-3,8	-1,1	0,9
	Kvinner	1 980	1 274	1 148	1 014	-3,9	-1,0	-4,1
	Sum	7 540	4 919	4 413	4 364	-3,8	-1,1	-0,4
Agder	Menn	4 041	2 297	2 175	2 169	-5,0	-0,5	-0,1
	Kvinner	1 340	747	785	794	-5,2	0,5	0,4
	Sum	5 381	3 044	2 960	2 963	-5,0	-0,3	0,0
Rogaland	Menn	13 440	8 893	7 691	8 223	-3,7	-1,4	2,3
	Kvinner	4 343	2 804	2 576	2 705	-3,9	-0,8	1,6
	Sum	17 783	11 697	10 267	10 928	-3,7	-1,3	2,1
Vestland	Menn	16 681	9 347	8 191	7 989	-5,1	-1,3	-0,8
	Kvinner	5 925	3 036	2 620	2 184	-5,9	-1,5	-5,9
	Sum	22 606	12 383	10 811	10 173	-5,3	-1,3	-2,0
Møre og Romsdal	Menn	8 454	4 533	3 650	3 413	-5,5	-2,1	-2,2
	Kvinner	2 860	1 408	1 071	1 196	-6,2	-2,7	3,7
	Sum	11 314	5 941	4 721	4 609	-5,7	-2,3	-0,8
Trøndelag	Menn	18 970	11 006	9 021	8 552	-4,8	-2,0	-1,8
	Kvinner	5 695	3 017	2 475	2 578	-5,6	-2,0	1,4
	Sum	24 665	14 023	11 496	11 130	-5,0	-2,0	-1,1
Nordland	Menn	7 053	4 268	3 227	3 247	-4,5	-2,8	0,2
	Kvinner	2 418	1 364	1 074	1 048	-5,1	-2,4	-0,8
	Sum	9 471	5 632	4 301	4 295	-4,6	-2,7	0,0
Troms og Finnmark	Menn	4 402	2 454	1 906	1 905	-5,2	-2,5	0,0
	Kvinner	1 646	936	713	686	-5,0	-2,7	-1,3
	Sum	6 048	3 390	2 619	2 591	-5,1	-2,5	-0,4
Landet	Menn	112 110	67 763	58 250	57 805	-4,5	-1,5	-0,3
	%	75	76	76	76			
	Kvinner	36 868	20 983	18 082	17 824	-5,0	-1,5	-0,5
	%	25	24	24	24			
	Sum	148 978	88 746	76 332	75 629	-4,6	-1,5	-0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger 1999, 2010, 2020 og landbruksundersøkelsen 2023.

Tabell 5-17 viser utviklingen i jordbrukets andel av sysselsettingen i landsdelene. Dette er beregnet ved at jordbrukets arbeidsforbruk målt i årsverk er relatert til antall sysselsatte i alt i regionen. Størrelsene er derved ikke helt sammenlignbare. I antall sysselsatte inngår også deltidsansatte med mindre enn ett årsverk. Et årsverk i jordbruket er ikke synonymt med en sysselsatt. Dels vil en del brukere arbeide utover ett årsverk, og dels vil det være deltidsarbeidsplasser i jordbruket som i det øvrige næringsliv. Det er også vanlig med yrkeskombinasjoner blant brukere. Med dette utgangspunktet vil ikke de absolutte tallene gi et reelt bilde, men gi mulighet for å sammenholde utviklingen mellom områder og i tid.

Det framgår av tabellen at jordbruket har større betydning for sysselsetting for menn enn for kvinner. Målt på denne måten er jordbrukets betydning for sysselsettingen avtagende i alle fylker. Sysselsettingsvirkningen er relativt størst i Innlandet og minst i Viken.

Tabell 5-17 Jordbrukets andel av sysselsettingen målt ved registrert arbeidsforbruk i årsverk i jordbruket relativt til antall sysselsatte i fylket totalt¹⁾. Prosent

		2005	2010	2020	2023
Viken	Menn	1,4	1,0	0,9	0,8
	Kvinner	0,5	0,4	0,3	0,3
	I alt	1,0	0,7	0,6	0,5
Innlandet	Menn	9,5	7,2	6,2	6,0
	Kvinner	3,3	2,3	2,0	1,9
	I alt	6,6	4,9	4,2	4,1
Vestfold og Telemark	Menn	2,6	2,0	1,7	1,6
	Kvinner	1,1	0,7	0,7	0,6
	I alt	1,9	1,4	1,2	1,1
Agder	Menn	2,5	1,7	1,5	1,4
	Kvinner	0,9	0,6	0,6	0,6
	I alt	1,8	1,2	1,1	1,0
Rogaland	Menn	5,7	3,9	3,2	3,2
	Kvinner	2,2	1,4	1,2	1,2
	I alt	4,1	2,7	2,3	2,3
Vestland	Menn	4,8	3,1	2,6	2,4
	Kvinner	1,8	1,1	0,9	0,7
	I alt	3,4	2,2	1,8	1,6
Møre og Romsdal	Menn	5,9	3,5	2,8	2,5
	Kvinner	2,0	1,3	1,0	1,0
	I alt	4,1	2,5	1,9	1,8
Trøndelag	Menn	7,5	5,1	3,9	3,5
	Kvinner	2,4	1,6	1,2	1,2
	I alt	5,1	3,5	2,6	2,4
Nordland	Menn	5,4	3,7	2,8	2,7
	Kvinner	2,1	1,3	1,1	1,0
	I alt	3,8	2,6	2,0	1,9
Troms og Finnmark	Menn	3,1	2,1	1,6	1,5
	Kvinner	1,3	0,9	0,7	0,6
	I alt	2,2	1,5	1,1	1,1
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>4,1</i>	<i>2,8</i>	<i>2,2</i>	<i>2,1</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>1,5</i>	<i>1,0</i>	<i>0,8</i>	<i>0,7</i>
	<i>I alt</i>	<i>2,8</i>	<i>1,9</i>	<i>1,5</i>	<i>1,4</i>

1) Sammenligningen avviker noe fra faktiske forhold, da en sysselsatt i gjennomsnitt arbeider mindre enn ett årsverk

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Arbeidskraftundersøkelsen, Utvalgstillingene i 2005. Fullstendig jordbrukstelling for 2010 og 2020 og landbruksundersøkelsen 2023

5.4.2 Virkeområder for distriktpolitiske virkemidler

Tabell 5-18 viser utviklingen i arbeidsforbruk for virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. Inndelingen er nærmere omtalt i kapittel 5.1.2.

Tabell 5-18 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. 1 000 årsverk

		1999	2010	2020	2023	Årlig % endring		
						1999-2010	2010-2020	2020-2023
Utenfor virke-område	Menn	22,4	14,4	13,0	13,1	-3,9	-1,0	0,1
	Kvinner	7,0	4,4	4,1	4,2	-4,0	-0,8	0,5
	Sum	29,4	18,8	17,1	17,2	-4,0	-0,9	0,2
Innenfor virke-område	Menn	37,4	22,3	18,6	18,3	-4,6	-1,8	-0,5
	Kvinner	12,7	6,9	5,7	5,5	-5,3	-1,9	-1,2
	Sum	50,1	29,3	24,3	23,8	-4,8	-1,9	-0,7
Hele landet	Menn	59,8	36,7	31,6	31,3	-4,3	-1,5	-0,3
	Kvinner	19,7	11,4	9,8	9,7	-4,9	-1,5	-0,5
	Sum	79,5	48,1	41,4	41,0	-4,5	-1,5	-0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1999, 2010, 2020 og landbruksundersøkelsen 2023.

5.4.3 Utvikling annen arbeidshjelp

Tabell 5-19 viser andelen «annen arbeidshjelp» i forhold til total arbeidsinnsats i jordbruket. «Annen arbeidshjelp» omfatter fast og tilfeldig hjelp som ikke defineres som i familie med bruker eller ektefelle/samboer, samt innleid selvstendig næringsdrivende.

Andelen leid hjelp økte fra 12,9 prosent i 1999 til 29,2 prosent i 2020, og gikk ned igjen til 28,7 prosent i 2023.

Tabell 5-19 Andel «annen arbeidshjelp»¹⁾ i forhold til total arbeidsinnsats i jordbruket

	1999	2010	2020	2023
Viken	17,4	31,8	39,7	40,3
Innlandet	15,0	25,1	26,9	24,6
Vestfold og Telemark	19,8	33,8	41,7	44,0
Agder	13,1	24,7	30,5	30,5
Rogaland	12,9	29,0	32,3	34,6
Vestland	8,6	18,2	20,6	19,3
Møre og Romsdal	9,4	20,5	23,8	20,0
Trøndelag	12,4	24,0	26,9	24,9
Nordland	10,8	19,5	24,4	24,6
Troms og Finnmark	9,9	16,9	23,5	23,7
<i>Hele landet</i>	<i>12,9</i>	<i>24,9</i>	<i>29,2</i>	<i>28,7</i>

1) «Annen arbeidshjelp» omfatter fast og tilfeldig hjelp som ikke defineres som i familie med bruker eller ektefelle/samboer, samt innleid selvstendig næringsdrivende

Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.5 Alder på bruker

Tabell 5-20 gir en oversikt over aldersfordelingen, og Tabell 5-21 viser gjennomsnittsalderen på personlige brukere etter størrelsen på jordbruksbedriftene.

Brukere under 39 år utgjorde 26 prosent av alle brukere i 1999, og var nede i 17 prosent i 2020. I 2025 har imidlertid andelen av de yngste brukerne gått opp til 19 prosent. I 1999 var 45 prosent av brukerne over 50 år, og denne andelen økte til 60 prosent i 2025.

Tabell 5-20 Personlig brukere etter alder. Antall og prosent

Aldersgruppe	1999	2010	2020	2023 ¹⁾	2024	2025*
–39	17 923	8 391	6 415	6 273	6 301	6 421
%	26	19	17	18	18	19
40–49	20 447	12 863	8 470	7 628	7 446	7 387
%	29	29	23	22	21	21
50–59	19 276	12 984	10 906	10 147	9 804	9 513
%	28	30	30	29	28	27
60–65	7 074	6 113	5 283	5 230	5 221	5 153
%	10	14	14	15	15	15
66–69	2 907	2 153	2 368	2 411	2 437	2 496
%	4	5	6	7	7	7
over 70	2 332	1 262	3 249	3 485	3 532	3 633
%	3	3	9	10	10	10
Totalt	69 959	43 766	36 691	35 174	34 741	34 603

1) Tall for 2023 er revidert etter publisering forrige år

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstillinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2023, 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Fra 1999 til 2020 gikk gjennomsnittsalderen opp for alle bruksstørrelser, men de siste årene har gjennomsnittsalderen vært mer varierende i enkelte grupper. I hovedsak går gjennomsnittsalderen på bruker ned med økende bruksstørrelse (Tabell 5-21).

Tabell 5-21 Gjennomsnittlig alder på brukere etter arealgrupper

Størrelsesgruppe	1999	2010	2020	2023 ¹⁾	2024	2025*
< 100	50,3	51,8	54,5	54,8	54,7	54,6
100–199	46,9	50,3	53,6	53,9	54,0	54,2
200–299	45,4	48,8	51,3	51,9	52,2	52,3
300–499	45,2	47,5	49,8	50,3	50,5	50,3
500–799	45,3	47,0	48,4	49,1	49,1	49,1
≥800	46,0	46,9	49,2	49,2	49,3	49,4
Alle jordbruksbedrifter	48,0	49,8	52,3	52,7	52,7	52,7

1) Tall for 2023 er revidert etter publisering forrige år

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendige jordbruks-/landbrukstellinger i 1999, 2010 og 2020, og beregna totalpopulasjon i 2023, 2024 og 2025

For fylkesvis fordeling, se:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

5.6 Landbrukseiendommer

Landbruksregisteret registrerer antall landbrukseiendommer. Landbrukseiendommene er f.o.m. 2007 knyttet opp mot Matrikkelen¹⁸, der en innhenter opplysninger om eierforhold og bebyggelse.

I 2024 var det 160 330 landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal og det er 4 935 færre enn i 2012. I tillegg til dette er det ca. 21 000 eiendommer med minst 25 daa produktivt skogareal, som ikke har eller har mindre enn 5 dekar jordbruksareal.

Totalt er det 24 081 landbrukseiendommer som har ektefeller som eiere i 2024, og 96 prosent av disse eier 50 prosent hver. Som hovedeier regnes den med størst eierandel, og ved lik eierandel regnes den eldste (som ofte er mannen).

Tabell 5-22 gir en oversikt over antall eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og antall eiere. På 68 prosent av eiendommene er det mannlig eier, mens kvinner eier 26 prosent av eiendommene i 2024. På de resterende eiendommene er eieren for eksempel et aksjeselskap, annet selskap, utenlandsk eier, en personlig eier som er død eller eier ikke er oppgitt.

¹⁸ Matrikkelen er et offentlig register over Grunneiendommer, Adresser og Bygninger i Norge. Registeret ble opprettet i forbindelse med innføringen av delingsloven den 1. januar 1980 og forvaltes av Statens kartverk.

Tabell 5-22 Antall landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal desember 2012, 2022 og 2024, og eiere i desember 2024

Eid jordbruks-areal	Eiendommer i alt			Eiere 2024		
	2012	2023	2024	Mann	Kvinne	Upers. o.a.
< 100 daa	132 385	126 631	126 533	82 875	34 864	8 794
%	80	79	79	65	28	7
100–199 daa	22 121	21 405	21 397	16 275	4 573	549
%	13	13	13	76	21	3
200–299 daa	6 640	7 121	7 118	5 461	1 449	208
%	4	4	4	77	20	3
300–499 daa	3 269	4 009	4 009	3 125	754	130
%	2	2	3	78	19	3
500–799 daa	712	1 028	1 028	815	165	48
%	0	1	1	79	16	5
>800 daa	138	245	245	166	37	42
%	0	0	0	68	15	17
Landet	165 265	160 439	160 330	108 717	41 842	9 771
%				68	26	6

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Eieropplysninger er hentet fra Matrikkelen (GAB)

En jordbruksbedrift omfatter alt som blir drevet som en enhet, under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser og kan omfatte arealer på en eller flere landbrukseiendommer, dvs. både eide og leide arealer. Antall landbrukseiendommer er derfor langt høyere enn antall jordbruksbedrifter. Tabell 5-23 viser antall jordbruksbedrifter i 1999 og 2024, og antall brukere i 2024.

Tabell 5-23 Antall jordbruksbedrifter i 1999 og 2024, og personlige brukere i 2024

Eid jordbruks-areal	Antall jordbruksbedrifter		Brukere, 2024		
	1999	2024	Mann	Kvinne	Upers. o.a.
< 100 daa	31 237	11 541	8444	2325	772
%	44	31	73	20	7
100–199 daa	22 286	8 747	6936	1563	248
%	32	24	79	18	3
200–299 daa	10 367	5 466	4418	878	170
%	15	15	81	16	3
300–499 daa	5 273	5 551	4535	792	224
%	7	15	82	14	4
500–799 daa	1 287	3 360	2741	376	243
%	2	9	82	11	7
>800 daa	290	2 056	1591	142	323
%	0	6	77	7	16
Landet	70 740	36 721	28 665	6 076	1 980
Landet %			78	17	5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Fullstendig jordbrukstelling i 1999, og beregna totalpopulasjon i 2024

5.7 Bygdeutvikling

Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU-midlene) er det viktigste økonomiske virkemidlet for å nå målet om næringsutvikling i – og i tilknytning til landbruket. Formålet er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

Tabell 5-24 gir en oversikt over søknader om IBU-midler til Innovasjon Norge. På grunn av manglende rapportløsning for avslag per ordning, mangler tall for avslagssaker i 2024 og 2025, slik at totalt antall søknader også mangler. Antall innvilgede søknader er redusert med 7,4 prosent i 2025, dette må ses i sammenheng med at utmålingsreglene for investeringstilskudd er endret slik at det kan gis mer tilskudd per investeringsprosjekt.

Tabell 5-24 Søknader om IBU-midler

	1999	2010	2022	2023	2024	2025
Antall søknader	9 315	1 721	1 375	1 471		
Antall innvilgede søknader	8 527	1 489	1 287	1 419	1 365	1 264
Andel innvilget, i %	91	87	94	96		

Kilde: Innovasjon Norge

Tabell 5-25 viser en oversikt over tildeling av IBU-midler. Samlet IBU-tilskudd økte med 245 mill. kr i 2025 på grunn av stor økning i ramme og tildelinger. Selv om ramma har økt, har de fleste fylkene brukt ramma fullt ut.

Tabell 5-25 Tildeling av IBU-midler, mill. kr

	1999	2010	2020	2024	2025
	IBU-tilskudd	IBU-tilskudd	IBU-tilskudd	IBU-tilskudd	IBU-tilskudd
Tradisjonelt jord- og hagebruk	220	308	473	1 098	1 310
Grøfting	32				
Frukt og grønt			73		
Andre IBU-tiltak	343	101	98	99	83
Forvaltet av Fylkesmannen		71			
Tilskudd løsdrifts-investeringer				101	150
Sum	595	480	644	1 298	1 543

Kilde: Innovasjon Norge

Innen planteproduksjon er det en viss økning i antall prosjekt som skyldes flere plantasjer for frukt og bær enn i 2024, mens samlet løyve er redusert med nærmere 20 mill. kroner.

Innen tradisjonelt landbruk utgjør støtten til investeringer innen dyrehold en økende del, og investeringsstøtte til melkeproduksjon utgjør alene over 60 prosent av samlet tilsagn. Den prioriterte målgruppa inntil 30 årskyr utgjør vel 60 prosent av prosjekta

innen melkeproduksjon før utbygging og 35 prosent etter utbygging, det vil si at en stor del planlegg å utvide produksjonen til mellom 31 og 50 årskyr i forbindelse med investeringa.

I 2025 er det gitt investeringsstøtte til 473 investeringer med til sammen 1 220 mill. kroner innen tradisjonelt husdyrhold, en økning på 14 prosjekt og vel 278 mill. kroner fra 2024. Økningen skyldes hovedsakelig økning i investeringskostnad og utmåling av tilskudd.

I 2024 ble det innført øremerking av 100 mill. kroner med nasjonal ramme til investeringsprosjekt for å oppfylle løsdriftskravet. Et vilkår for å bruke av ramma er at fylkene skal ha brukt opp 85 prosent av fylkesramma, videre at det kun er investeringer i melkeproduksjon som er prioritert, og at støtteutmåling skal skje på samme måte som for investeringsmidlene over fylkesramma. I 2025 ble laudriftsramma gjennom revidert nasjonalbudsjett utvida til 150 mill. kroner. Rogaland, som har hatt en vedvarende høy etterspørsel i forhold til fylkesramma, fikk halvparten av ramma.

Melkeproduksjon er den viktigste husdyrproduksjonen i distriktene, og for å oppfylle løsdriftskravet, er det ifølge NIBIO-rapporten «Investeringsbehov i melkeproduksjon» fra 2021 rundt 4 500 bruk som må legge om til løsdrift innen 2034, hvis de ønsker å fortsette med melkeproduksjon. I den årlige undersøkinga fra TINE høsten 2025 har delen med bås fjøs som mest sannsynlig vil avvikle etter 2034 økt til 37,4 prosent. Tabell 5-26 viser hvordan investeringsprosjekta innen melkeproduksjon fordeler seg per fylke i 2025. (Dette er ikke inkludert midler til ressursavklaring.)

Tabell 5-26 Antall prosjekt og innvilga investeringstilskudd til melkeproduksjon i ulike fylker, samt endring i produksjon i antall kyr. 2025

	Innvilga 2025		Endring produksjon	Herav omlegging til løsdrift	
	Antall prosjekt	Tilskudd Mill.Kr.	Antall kyr	Antall prosjekt	Tilskudd Mill.Kr.
Akershus og Oslo	7	20,3	84	3	13,2
Buskerud	14	23,5	110	3	10,1
Østfold	6	13,2	77	1	4,5
Innlandet	54	143	472	36	119,9
Vestfold	2	2,3	5	1	1,5
Telemark	6	8,6	16	2	5,9
Agder	21	52,1	92	11	39,3
Rogaland	50	159,5	535	38	149,8
Vestland	37	153,6	417	32	148,4
Møre og Romsdal	25	92,3	192	14	66,8
Trøndelag	41	126,8	611	17	73,8
Nordland	10	67,6	122	8	63,1
Troms	12	48,5	69	5	43,9
Finnmark	10	39,3	40	4	26,7
Totalt	295	3951	2 842	175	767

Kilde: Innovasjon Norge

Innovasjon Norge lanserte i 2023 ordninga med tilskudd til ressursavklaring. Ordninga omfatter alle produksjoner, men er særlig relevant for små og mellomstore bruk som må tilpasse seg løsdriftskravet. I 2025 ble det totalt betalt ut 20,1 mill. til 240 prosjekt. 196 av prosjekta var innenfor melkeproduksjon, mens 44 var innen ammeku/storfekjøttproduksjon. Det var flest prosjekt i Vestland, Trøndelag og Møre og Romsdal.

Tabell 5-27 viser den fylkesvise fordelingen av IBU-midlene i 2024 og 2025.

Tabell 5-27 Fylkesvis tildeling av IBU-midler. Mill. kr

	2024			2025		
	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Løsdrift	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Løsdrift
Viken						
Akershus og Oslo	36,1	4,2		45,5	4,7	
Buskerud	40,5	5,1		52,2	5,0	
Østfold	46,5	1,9		43,4	7,8	
Innlandet	170,7	13,0		192,5	18,7	
Vestfold og Telemark						
Vestfold	37,0	9,0		42,7	1,9	
Telemark	32,8	10,9		42,8	9,6	
Agder	61,1	9,4		75,7	4,7	10,9
Rogaland	93,4	7	91,1	108,0	4,4	74,5
Vestland	161,3	9,4		183,8	5,4	40,0
Møre og Romsdal	87,0	4,7	10,0	108,3	3,0	19,6
Trøndelag	194,2	10,2		204,5	6,4	5,0
Nordland	75,9	10,7		99,8	6,6	
Troms og Finnmark	46,1	1,7				
Troms	15,0	2,0		66,5	4,0	
Finnmark				44,8	0,5	
Sum	1 097,5	99,3	101,1	1 310,5	82,8	150,0

Kilde: Innovasjon Norge

5.8 Tilleggsnæringer

Det er gjennom en årrekke satset på å utvide næringsgrunnlaget med basis i jordbruksbedrifter, blant annet gjennom bygdeutviklingsmidlene (kapittel 5.7).

I Meld. St. 31 (2014–2015) *Garden som ressurs – marknaden som mål*, skrives det om vekst og gründerskap innen landbruksbaserte næringer. Det sies videre at det er markedspotensiale og gode muligheter både for videre utvikling av eksisterende landbruksbaserte næringer og utvikling av nye produkter og tilbud. Meldingen påpeker at det er viktig at landbruksnæringen tar tak i disse mulighetene som grunnlag for å øke verdiskapingen og skape stabile arbeidsplasser på både små og store jordbruksbedrifter.

Både landbruksundersøkelsene og -tellingene fra SSB har spørsmål om tilleggsnæringer. Det må bemerkes at i disse undersøkelsene svarer bøndene på et ja/nei-spørsmål om de har tilleggsnæring eller ikke. Det er ikke noen vurdering av omfanget på tilleggsnæringen, eller krav om at aktiviteten er skattemessig registrert som egen næring.

Tabell 5-28 viser antall jordbruksbedrifter fordelt på ulike tilleggsnæringer. På mange jordbruksbedrifter blir det drevet med flere typer tilleggsnæring, så antall registrerte driftsformer er langt høyere enn antall jordbruksbedrifter. Tabellen viser at leiekjøring har vært den mest utbredte driftsformen av tilleggsnæringene.

Tabell 5-28 Antall jordbruksbedrifter fordelt på ulike tilleggsnæringer

	1999	2010	2020	2023
Tilleggsnæringer i alt	29 097	26 610	21 773	21 800
Leiekjøring i jordbruket ¹⁾		6 141	5 270	4 650
Leiekjøring utenfor jordbruket ¹⁾		7 664	5 434	5 360
Leiekjøring i alt	14 076	10 862	8 702	8 240
Utleie av jakt- eller fiskeretter	5 851	10 290	8 339	8 090
Utleie av bygninger	3 490	6 034	5 393	5 440
Utleie av jordbruksareal	5 862	3 157	3 200	3 660
Bortfeste tomter	2 662	2 999	2 283	2 310
Produksjon og salg av trevirke	3 714	6 129	3 302	4 580
Turisme	3 106	2 479	1 446	1 320
Andre tilleggsnæringer	4 729	5 187	7 971	5 460

Kilde: SSB

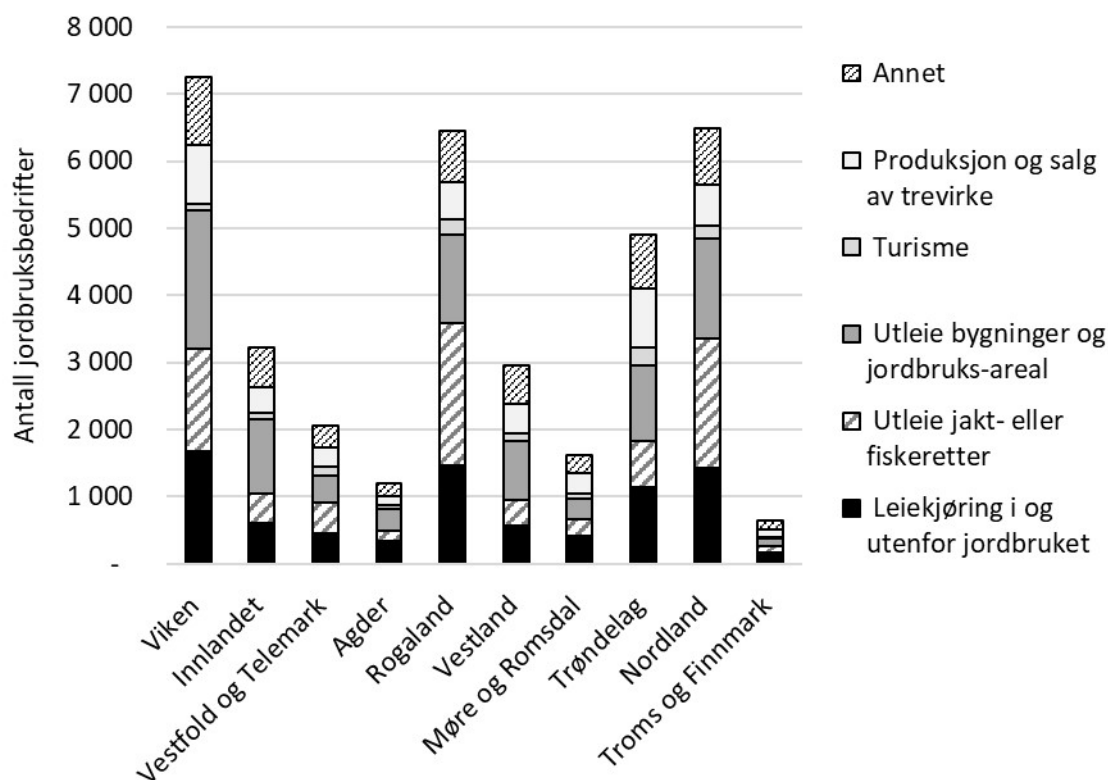
1) Tall finnes ikke for 1999 fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.

Andelen jordbruksbedrifter som har tilleggsnæring var 41 prosent i 1999. I 2023 var tilsvarende tall 58 prosent, som er en økning fra 56 prosent i 2020.

Leiekjøring og utleie av jakt/fiske er den vanligste tilleggsnæringen i de fleste fylker (Figur 5-2) På landsbasis drev 38 prosent av de som hadde tilleggsnæring i 2023 med leiekjøring.

Utleie av jakt og fiskerettigheter er den mest utbredte tilleggsnæringen i Innlandet og Trøndelag, mens utleie av bygninger og jordbruksareal er vanligst i Viken og Rogaland.

I kategorien «annet» er det flest som driver med salg av egne produkter som ikke er videreforedlet, deretter følger oppstalling av hest, riding o.l.

Figur 5-2 Antall jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer og fylkesvis utbredelse av de ulike tilleggsnæringerne. 2023

Kilde: SSB.

Data om økonomi og omfang i tilleggsnæringer i driftsgranskingene, se: <https://nibio.no/tema/landbruksokonomi/driftsgranskingar-i-jordbruket?locationfilter=true>

6 Klima og miljø

FNs bærekraftsmål vedtatt i 2015 er verdens felles handlingsplan for bærekraftig utvikling frem mot 2030. I desember 2022 ble verdens land enige om et globalt rammeverk for å bevare og sikre bærekraftig bruk av naturmangfold (Naturavtalen). Naturavtalen inneholder fire langsiktige hovedmål frem mot 2050 og 23 handlingsmål frem mot 2030. Flere av målene har direkte relevans for landbruket, blant annet mål om å sikre at arealer der det drives jordbruk og skogbruk forvaltes bærekraftig. Regjeringen la frem Meld. St. 35 (2023-2024), ny nasjonal handlingsplan for naturmangfold i 2024. Meldingen beskriver status for norsk natur, og hvordan Norge jobber nasjonalt og internasjonalt for å ivareta naturen.

I Prop. 1S (2024-2025) står det *«For å sikre at innbyggjarane i dag og i framtidige generasjoner har tilgang til nok og trygg mat, tømmer og treprodukt, energi og andre varer og tenester, må landbruket ha eit langsiktig perspektiv for vern og berekraftig bruk av areal og ressursgrunnlag.»*

Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser er blant hovedmålene i landbrukspolitikken, og omfatter følgende delmål:

- Redusert forurensning fra landbruket
- Reduserte utslipp av klimagasser, økt opptak av CO₂ og gode klimatilpasninger
- Bærekraftig bruk og et sterkt vern av landbruket sine areal og ressursgrunnlag
- Ivareta kulturlandskapet og naturmangfoldet

Nasjonalt miljøprogram 2023-2026 gir en samlet oversikt over nasjonale, regionale og kommunale tiltak og tilrettelegging fra myndighetene sin side. Rapporten viser til at miljøarbeidet i jordbruket omfatter de miljøtema som er listet opp nedenfor, og som også er gjenstand for virkemidler i miljøprogram i jordbruket.

- Kulturlandskap
- Biologisk mangfold
- Kulturminner og kulturmiljøer
- Friluftsliv og tilgjengelighet
- Jord og jordhelse
- Avrenning til vann
- Utslipp til luft
- Plantevernmidler
- Økologisk landbruk

Budsjettnemndas resultatkontroll for miljø- og ressursvern bygger på denne rapporten, samt på resultatene fra LMDs miljøarbeid som dokumenteres i rapporten

«Jordbruk og miljø» fra Statistisk sentralbyrå, og i Landbruksdirektoratets miljøstatistikk. Nasjonale mål og landbrukets mål er satt inn under hvert tema.

6.1 Miljøprogram i jordbruket

Langsiktig ressursforvaltning og ivaretagelse av miljøet er viktige hensyn i landbrukspolitikken. Hovedutfordringen er å sikre en bærekraftig ressursforvaltning der miljøhensyn i næringsvirksomheten, vern om areal og ressurser i et langsiktig perspektiv og utvikling av miljøgodene i jordbruket står i fokus.

Ved jordbruksoppgjøret 2003 ble det derfor bestemt at det skulle innføres miljøprogram i jordbruket. Hovedhensikten var å øke miljøarbeidet i jordbruket, og gjøre miljøordningene og miljøinnsatsen mer synlig. Fra 2013 ble nytt Nasjonalt miljøprogram satt i verk¹⁹. Her legges det vekt på økt målretting av de regionale miljøtilskuddene. Nasjonalt miljøprogram 2023-2027 inneholder oppdaterte mål og virkemidler for jordbrukets klima- og miljøarbeid innen alle tema nevnt ovenfor. Hvert fjerde år oppdateres og videreutvikles programmet. I den siste utgaven er jord og jordhelse innarbeidet som eget tema i miljøprogrammet.

Miljøprogram i jordbruket er delt på tre nivå:

1. Nasjonalt miljøprogram ble innført fra 2004, og har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og sikre at særprega landskapstyper (som bla verdifulle biotoper og kulturmiljø) blir ivaretatt. Det skal også medvirke til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer, og ivareta internasjonale plikter. Det nasjonale miljøprogrammet legger de sentrale målene, sikrer helheten og legger rammene for de regionale og kommunale miljøordningene.

Mer driftsrettede virkemidler er areal- og kulturlandskapstilskudd, tilskudd til dyr på beite, tilskudd til bevaringsverdige storferaser, tilskudd til økologisk jordbruk, og tilskudd til å levere husdyrgjødsel til biogassanlegg. I tillegg finnes prosjektrettede midler til å utvikle kunnskap og praksis, hhv. klima og miljøprogrammet, utviklingsmidler til økologisk jordbruk, og midler til å følge opp handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler.

2. Regionale fylkesvise miljøprogram (RMP) ble innført fra 2005, og skal bidra til økt forankring av miljøarbeidet i landbruket på lokalt og regionalt nivå. De regionale miljøprogrammene samler tilskuddsordninger innen alle miljøtema nevnt innledningsvis. I jordbruksavtalen 2024 ble det øremerket 170 millioner kroner til Oslofjordarbeidet over RMP, dette ble videreført i jordbruksavtalen 2025. Oslofjordfylkene kan i tillegg bruke midler til dette formålet over den øvrige potten.

---

¹⁹ Nasjonalt miljøprogram 2012. Nasjonale prioriteringer og virkemidler i jordbrukets miljøinnsats, Landbruksdirektoratet

3. Kommunale miljøordninger, blant annet SMIL-ordningene ble innført fra 2004. SMIL er delt inn i en kulturlandskapsdel og en forurensingsdel, men det kan òg gis til planleggings- og tilretteleggingsprosjekt for å få en mer helhetlig og samordnet innsats på miljøområdet. Saksbehandlingen skal bygge på kommunale tiltaksstrategier, men også ta hensyn til prioriteringene i RMP for fylket.

Tabell 6-1 viser hvilket omfang ulike miljøprogram har hatt i ulike år. Ordningene nasjonalt og over Regionalt Miljøprogram (RMP) er i hovedsak mer automatiserte og driftsrettede tilskudd. Øvrige mer utviklingsrettede ordninger er finansiert over Landbrukets utviklingsfond (LUF) og omfatter blant annet SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket), tilskudd til drenering, og særskilte avsetninger til spesielt utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene. Andre ordninger som finansieres over LUF er Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK).

Tabell 6-1 Tilskuddsordninger med natur-, miljø og/eller klimaeffekt. Mill. kr

	2022	2023	2024	2025
SMIL	127,5	131,3	146,6	184,2
Drenering av jordbruksjord	52,3	69,1	104,3	140,2
Tiltak i beiteområder	20,9	31,1	33,7	32,2
Klima og miljøprogrammet (nasjonale prosjekter)	17,3	20,9	30,0	25,3
Klima og miljøprogrammet (regionale prosjekter)	7,3	8,9	8,0	9,3
PRESIS	3,3	4,1	3,9	4,2
Klimasmart landbruk	8,4	6,3	9,8	9,8
Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområder	44,8	48,5	46,6	47,3
Biogass	10,5	13,1	15,6	17,7
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	106,2	137,8	116,2	145,6
MetanHUB				10,0
Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler	7,2	8,2	11,8	11,9
Utviklingsmidler økologisk landbruk	29,7	26,5	23,9	15,3
Pristilskudd økologisk melk			16,2	22,3
Beitetilskudd	1 076,1	1 343,0	1 886,1	2 333,9
Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 883,6	5 369,1	5 564,2	6 060,4
RMP	597,1	782,0	998,4	1 099,6
Tilskudd til økologisk jordbruk	125,7	147,5	161,2	166,1
Støtte til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	16,8	16,8
Energirådgiving i veksthussektoren		1,0	1,0	1,0

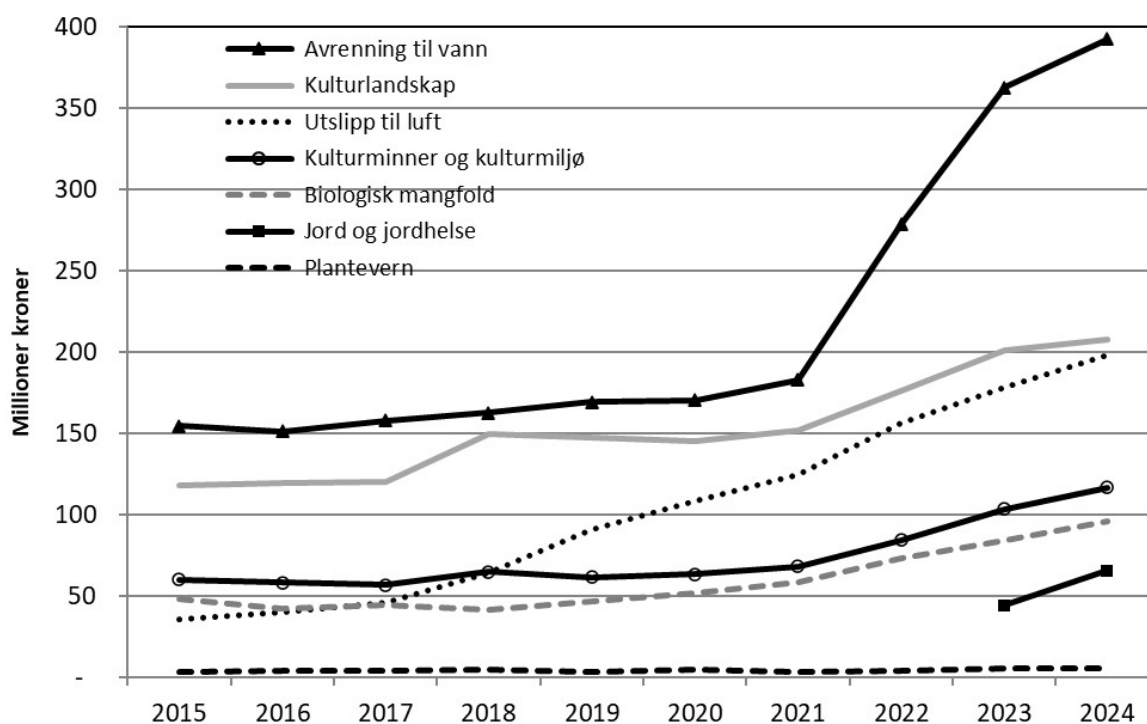
Kilde: Landbruksdirektoratet, regnskapsførte utbetalinger. Nominelle kroner

De siste årene har mellom 50 og 60 prosent av søkere av produksjonstilskudd også søkt om RMP-midler. Regionale miljøprogram har tiltak med tilhørende tilskudd som er knyttet til de ni ulike miljøfaglige områdene i nasjonalt miljøprogram. I 2023 kom jord og jordhelse inn som eget tema. Miljøavtale og klimarådgiving har også kommet inn og skal bidra til større miljøgevinst og mindre klimabelastning. For å legge til rette for

økt tiltaksgjennomføring ble partene i jordbruksforhandlingene i 2025 enige om at tilskudd til klimarådgiving tas ut av RMP og blir satt opp som egen tilskuddsordning.

NIBIO har på oppdrag fra avtalepartene gjennomført en evaluering av RMP i 2025²⁰. Gjennomgangen viser at ordningen har god måloppnåelse, men det pekes på en del tiltak som kan øke måloppnåelsen, redusere kompleksiteten og forbedre samhandlingen ytterligere. Et sentralt funn er behovet for et nytt og mer brukervennlig søknads og saksbehandlersystem som også inneholder bedre veiledning til bonden, og som også kan brukes som planleggingsverktøy gjennom året, og til kontroll, rapportering og analyse. Rullering av regionalt miljøprogram og RMP-tilskudd starter i 2026 med mål om et nytt program og ny forskrift fra 2028.

Figur 6-1 viser RMP-midlene fordelt etter ulike miljøtema. Avrenning til vassdrag og kyst og kulturlandskap er de temaene det er brukt mest midler på. Henholdsvis 393 og 208 mill. kr i 2024. Utslipp til luft omfatter tiltak rettet mot miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Dette tilskuddet har økt fra ca. 36 millioner kroner i 2015 til 198 millioner i 2024.

Figur 6-1 RMP-midler fordelt etter ulike miljøtema. Millioner kroner. 2024 er søknadsår, med utbetaling i 2025.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tiltaka miljøavtale, klimarådgiving og friluftsliv utgjorde henholdsvis 5,7 mill., 7,5 mill., og 7,8 mill. kroner i 2024 og er ikke tatt med i figuren.

²⁰ NIBIO-rapport 11 (162) 2025

Satsingen på «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» er rettet mot målet om å ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap, biologiske mangfold, kulturminner og kulturmiljø. Avgjørende for valg av område er at det i størst mulig grad omfatter jordbrukslandskap med både svært store biologiske verdier og kulturhistoriske verdier. Et vilkår er også at det er realistisk å få til langsiktig drift i områdene. Ved starten i 2009 var 20 områder med i satsingen, utvidet til 22 i 2010, og i 2017–2020 ble satsingen utvidet med 24 nye områder. I 2022 var det 49 områder med, i 2023 utvides ordninger med to områder til slik at totalen blir 51. Forvaltningen av «Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområder» ble overført fra Regionalt til Kommunalt nivå fra 2020.

6.1.1 Oppfølging av miljøkrav i kvalitetssystem i landbruket

Forskrift om miljøplan ble avviklet fra 2015. Formålet med miljøplanen er videreført gjennom Kvalitetssystemet i landbruket (KSL) under Stiftelsen Norsk Mat, tidligere Matmerk.

KSL-standarden består av sjekklister og veiledere, som skal brukes i egenrevisjon på gården. Den er bygd opp med utgangspunkt i lover og forskrifter og er et nyttig verktøy for gårdens drift. I tillegg utføres eksternevisjon på gården i henhold til KSL-standarden, ved besøk av KSL-revisor. I 2024 og 2025 ble det gjennomført henholdsvis 6 137 og 6 244 eksternevisjoner.

Gyldig KSL ble innført i 2022, der målet er å få alle bønder i Norge med Gyldig KSL. For at en bonde skal ha Gyldig KSL må den årlige egenrevisjonen være utført, avvik må lukkes etter de frister som er satt, og eventuell eksternevisjon med KSL revisor må gjennomføres. Stiftelsen Norsk Mat har sendt rapporten «KSL 2030» på høring i hele landbruksnæringen. Målet er å samle innspill for å videreutvikle KSL enda mer til et robust og fremtidsrettet verktøy.

I februar 2026 ble det lansert en ny app «TryggDrift», utviklet i samarbeid mellom Stiftelsen Norsk Mat, Norsk landbruksrådgiving og Norske landbrukstenester. TryggDrift er en del av satsingen på bedre beredskap og færre skader i landbruket. Verktøyet er utviklet for å gjøre HMS-arbeid enklere, gi bedre oversikt, og være mer nyttig i den faktiske gårdsdrifta. Målet er å bidra til o-visjon for alvorlige ulykker i landbruket. Egenrevisjon flyttes inn i appen i løpet av 2026.

6.2 Kulturlandskapet

I Prop. 1S (2024–2025), sies det følgende:

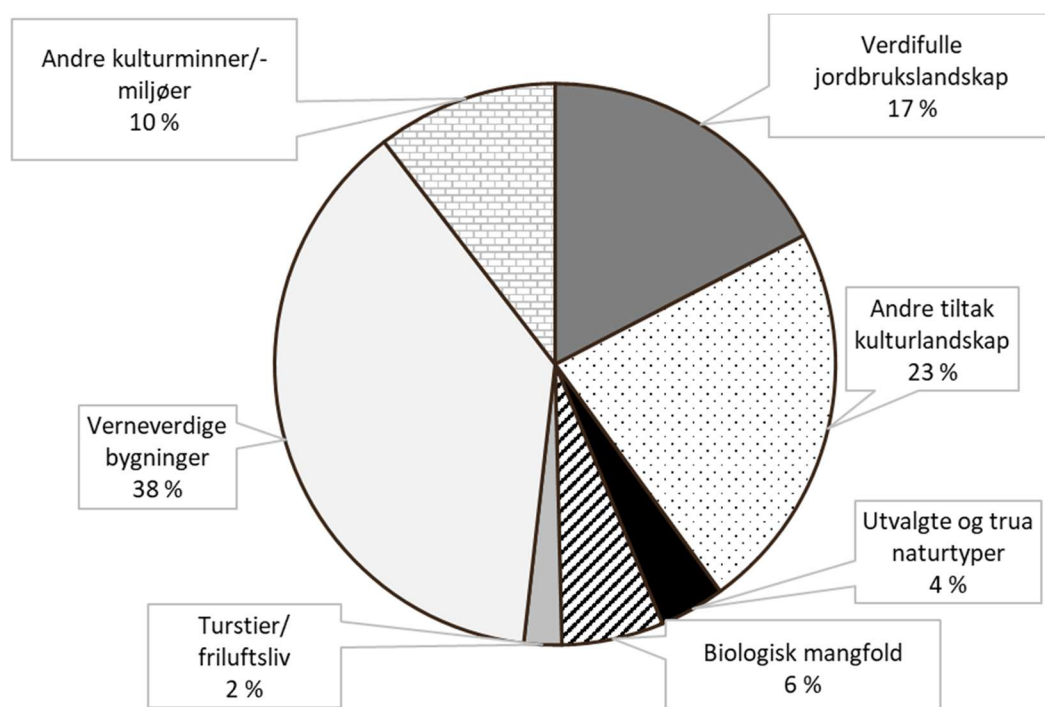
«Landbruk er ein føresetnad for å ta vare på kulturlandskapet, og dette landskapet gir ei ramme for satsing på kultur, lokal mat, friluftsliv, busetjing og turisme. Jordbruket sitt kulturlandskap er dessutan særleg viktige leveområde for mange artar av planter og dyr».

Et av delmålene for hovedmålet «Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser», for Landbruks- og matdepartementet, er å ivareta kulturlandskapet og naturmangfoldet²¹.

Naturmangfoldsloven beskriver kulturlandskapet slik: «Kulturlandskapets naturverdier og rike artsmangfold har utviklet seg som en følge av et langvarig samspill mellom mennesker og natur og er avhengig av at drift og landskap videreføres».

Landbrukets miljømål: Sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap og sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Sikre landbrukets kulturlandskap i hele landet.

Figur 6-2 viser hvordan SMIL-midlene ble fordelt på ulike kulturlandskapstiltak i 2024 (innvilget beløp). Den totale rammen til dette var på 128,5 mill. kroner, og tiltak rettet mot verneverdige bygninger fikk 38 prosent av midlene.

Figur 6-2 Fordeling av SMIL-midler innvilget til kulturlandskap i 2024. 2024 er søknadsår, med utbetaling i 2025

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.2.1 Kulturlandskap og gjengroing

Færre husdyr på beite, langt mindre utmarksslått, kraftig redusert og opphørt brenning av lyngheier og endringer i skogsdriften gjør at gjengroingen er tydelig i store deler av utmarka, og da kommer eventuell gjengroing av innmark i tillegg.

²¹ Prop. 1S (2024-2025)

Klimaendringer og fremmede arter påskynder gjengroingen i deler av landet, og det samme gjør nitrogennedfall fra langtransportert forurensning.²²

Det er etablert et program for overvåking av kulturlandskapet drevet av NIBIO, (tidligere Skog og landskap), 3Q-programmet. 3Q er «Tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap ved hjelp av utvalgskartlegging». 3Q skal måle endringene i jordbrukslandskapet ved hjelp av indikatorer for arealstruktur, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer og tilgjengelighet. Fugler og karplanter inngår som indikatorer for biologisk mangfold. Undersøkelsene viser at jordbruksarealer er i tilbakegang over hele landet og at gjengroing av ekstensive grasmark- og beitearealer er en følge av strukturendringene i norsk landbruk.

Nettotall skjuler at det lokalt kan foregå større endringer, og dette varierer over landet. De største forskjellene med hensyn til totale endringer, finner vi mellom Nord-Norge og Sør-Norge. Størst arealendringer skjer det i Nord-Norge. Innen Sør-Norge så er det først og fremst skogtraktene på Sør- og Østlandet hvor det skjer relativt store endringer, og da først og fremst ved at areal går ut av drift.

Endring i kulturlandskapet kan også synliggjøres ved å se på utvikling av intensiv eller mer ekstensiv drift av arealene. En overgang fra et tydelig fulldyrka areal til areal med tydelig beitepreg, eller at arealet har blitt definert som i usikker drift er kategorisert som ekstensivering i Tabell 6-2. Arealet er oppgitt i prosent av jordbruksareal. Intensivert bruk er arealer hvor beite blir definert som fulldyrka areal i andre omdrev, eller at areal i usikker bruk går over til å være definert som beite eller fulldyrka areal – det vil si i sikker bruk. Dette er endringer som kommer i tillegg til eventuell oppdyrking eller at areal går ut av drift.

Tabell 6-2 Endring i bruk av jordbruksareal, 5 års omdrev

	Ekstensiveringing	Intensivert bruk
Østfold	0,55 %	0,17 %
Akershus	0,54 %	0,20 %
Buskerud	1,52 %	0,68 %
Innlandet	1,47 %	0,44 %
Vestfold	0,28 %	0,37 %
Telemark	1,27 %	1,51 %
Agder	1,89 %	0,86 %
Rogaland	0,36 %	0,71 %
Vestland	1,57 %	0,82 %
Møre og Romsdal	1,79 %	0,53 %
Trøndelag	1,96 %	0,82 %
Nordland	4,53 %	2,33 %
Troms	5,25 %	0,87 %
Finnmark	1,73 %	0,60 %

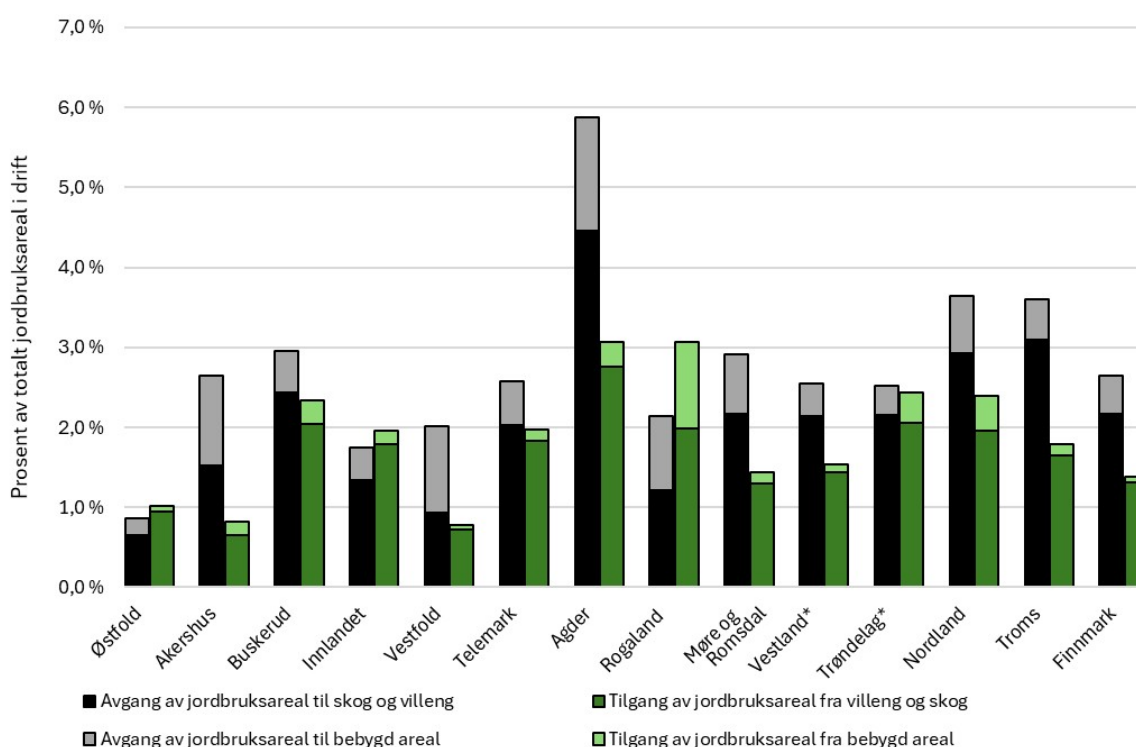
Kilde: 3Q-programmet, NIBIO

²² Miljostatus.no

Figur 6-3 viser tilgang og avgang av jordbruksareal over en periode på fem år²³. Det har vært variasjon i tidsintervall for ulike fylker. Første periode foregikk i hovedsak i årene 2003-2009, og andre omdrev først og fremst i perioden 2010-2015. 59 prosent av flatene er oppdatert med nyere flyfoto fra 2019-2022.

Totalt sett viser registreringen en netto reduksjon i jordbruksareal på -0,5 prosent over 5 år. Østfold har de minste endringene i jordbruksareal. Østfold, Innlandet og Trøndelag har liten forskjell på tilgang og avgang av jordbruksareal, mens Rogaland har størst netto økning i jordbruksareal. Det er innen Agder det er registrert den største nedgangen i jordbruksareal, og da først og fremst gjengroing. Nedbygging eller bruk av areal til annet enn jordbruksdrift, som oppstillingsplasser, skjer i alle områder.

Data for Østfold, Telemark, Agder og Rogaland er kun basert på siste omdrev (siste flyfoto i perioden 2019-2022). I Akershus og Vestfold er de aller fleste flatene fra siste omdrev (93 prosent). En stor del av flatene er fra siste omdrev i Trøndelag (85 prosent), Vestland (75 prosent) og Buskerud (65 prosent). For fylkene Innlandet, Møre og Romsdal, Troms og Finnmark har en svært liten andel av flater fra siste omdrev.

Figur 6-3 Tilgang og avgang av jordbruksareal over 5 år, i prosent av jordbruksareal i første omdrev

Kilde: 3Q-programmet, NIBIO

²³ Dette er 5 års omdrev, det vil si at det er ikke de samme fem årene på alle steder i landet, men det er fem år mellom søylene i hvert enkelt fylke. Fra 3Q-overvåkningen, NIBIO

I 3Q-programmet ble det i 2020 lagt fram resultater fra to kartlegginger med omtrent ti års mellomrom²⁴. Kartleggingen tok for seg endringer i arealbruk og endringer i plantesamfunnenes artssammensetning. Fire plantesamfunn ble identifisert: Naturbeitemark/utmark, moderat gjødslet beitemark/fukteng, gjengroende jordbruksareal og kulturbeiter/forstyrret mark. For alle plantesamfunnene bortsett fra kulturbeiter/forstyrret mark ble det funnet en gjengroingstendens med økt innslag av skogsarter, eller sene suksesjonsarter og hvor engartene forsvinner. I gruppen kulturbeiter/forstyrret mark ble det derimot registrert en mer intensiv bruk av arealene. Viktige arter for humler og bier går tilbake i alle de fire plantesamfunnene.

Antall ruter som lå på samme arealtype ved begge kartleggingene var gått ned for alle kategoriene. De fleste av arealene som endret status viste tydelige tegn til gjengroing, men en del areal var også blitt dyrket opp eller tatt i bruk som beite i større grad. Der var det også areal som var omdisponert til skogplantasjer. Det var en netto nedgang i antall beitemarksruter fra 242 til 214 for åpne beiter og 56 til 36 for beiter med busk- og tresjikt.

6.3 Biologisk mangfold

De nasjonale mål er følgende²⁵:

- *Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester*
- *Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres*
- *Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner*

Landbrukets mål under område biologisk mangfold er et bærekraftig landbruk gjennom ivaretagelse av kulturlandskapet og gjennom bærekraftig bruk og vern av landbrukets genetiske ressurser. Mål under kulturlandskapet er også relevante her.

Tilstanden for kulturlandskap og åpent lavland er middels god, men har siden 1990 og fram til i dag samlet sett hatt en negativ utvikling²⁶. Tilstanden i skog er også middels god, og i skogen har utviklingen de siste 20 årene vært positiv.

Tilstanden og utviklingen for truede og nær truede arter og naturtyper er sprikende og ujevn, og generelt ikke god nok til at målet nås.

---

²⁴ NIBIO Rapport vol.6 nr 173. 2020. Plantesamfunn i beitemarker og brakklagte enger

²⁵ <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/>

²⁶ Naturmangfold - Miljøstatus

Målet om at et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner kan nås, men progresjonen for vern av skog og hav- og kyst er lav. Antall nær truede og truede arter og naturtyper i kulturlandskap og åpne lavlandsområder er beskrevet i miljøindikator 1.2.6 - Miljøstatus. Situasjonen for truede arter og naturtyper i kulturlandskap og åpne lavlandsområder vurderes samlet som middels god. Utviklingen er vurdert som ujevn.

Totalt er 397 truede arter antatt å være negativt påvirket av jordbruksaktivitet, da særlig oppdyrking og drenering²⁷. På den andre siden er opphørt drift i landbruket en påvirkningsfaktor for 936 truede arter. Opphørt drift kan være alt fra opphør av tråkk og motorferdsel til endret bygningsstruktur, men for de fleste truede artene dreier det seg om opphør av tradisjonelle hevdsmetoder. Gjengroing av landbruksarealer som følge av opphørt eller redusert beite og/eller slått er antatt å påvirke 513 truede arter negativt. Opphør av andre tradisjonelle hevdsmetoder som styving av trær og lyngbrenning påvirker et mindre antall truede arter negativt, henholdsvis 28 og 19 arter.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) gjennomfører på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Norges bondelag, og Norsk bonde- og småbrukarlag kontinuerlig overvåking av fuglebestander i jordbrukslandskapet. Dette er en overvåking som ble startet i 2000. Arbeidet foregår på 130 tilfeldig utvalgte flater à 1 km² over hele landet. Hver flate undersøkes hvert tredje år.

For å følge utviklingen blir det beregnet en egen fugleindeks. Metoden benyttet brukes i mange land, noe som gjør det mulig å sammenligne resultater på tvers av landegrensler. Totalt finnes det 34 arter som lever hovedsakelig i jordbrukslandskapet – såkalte kulturlandskapsfugler. Ikke alle er like vanlige, og har like stor utbredelse, så for å få gode beregninger av utviklingen over tid, er de 22 mest vanlige artene valgt ut for å kunne gi et pålitelig bilde. Det artene som viser størst nedgang er gråtrost, tårnseiler, gulspurv og buskskvett. Nye tall fra 3Q programmet viser en nedgang på rundt 25 prosent siden 2000 for fuglebestanden i det norske jordbrukslandskapet²⁸. Utviklingen tyder på at endringer i arealbruk og driftsformer påvirker leveområdene til mange arter, og viser behovet for målrettede tiltak for et mer variert jordbrukslandskap.

En sammenlikning av 12 vanlige kulturlandskapsarter (fugler) i Europa og i 3Q-flatene viser ofte samme negative bestandsutvikling for flere av artene. Gjennom analyser av materialet har en funnet sammenheng mellom antall kulturlandskapsarter og størrelse på jordbruksareal. Resultatene viser at et godt jordbrukslandskap for fugler bør inneholde en variasjon av forskjellige typer jordbruksareal blandet med naturlig vegetasjonstyper, for å opprettholde flest mulig arter og flest individer av hver art. Antallet kulturlandskapsarter øker med økende grad av variert jordbruksareal på 3Q-flatene, og disse artene liker ikke store sammenhengende og ensartede areal. For arter

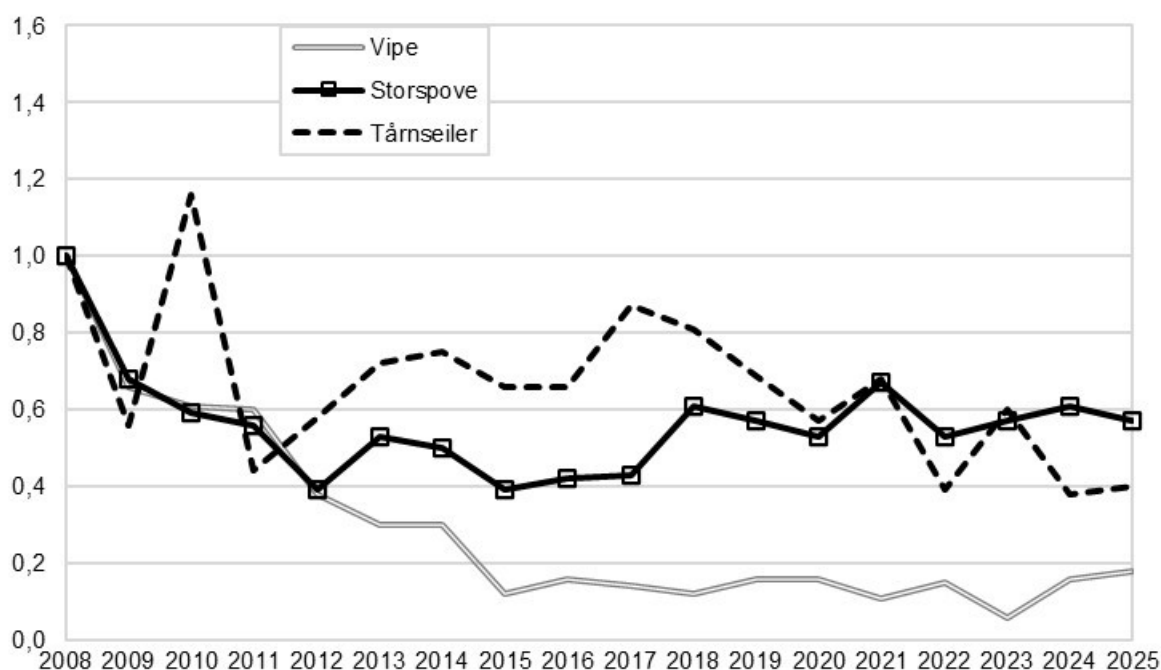
---

²⁷ Artsdatabanken.no, Påvirkningsfaktorer

²⁸ NIBIO POP 12 (1) 2026. Fuglenes bestandsutvikling i det norske jordbrukslandskapet 2020-2023.

som ikke er kulturavhengige er det tilsynelatende viktigere at jordbrukslandskapet inneholder den typen naturlige habitater som de er avhengig av.

Norsk Hekkfuglovervåking er et landsdekkende nettverk som ble etablert i perioden 2005-2010 for å måle endringer i hekkebestander for landlevende fugl. Arbeidet utføres i samarbeid mellom Birdlife Norge, Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Miljødirektoratet. Nettverket består av 492 faste telleruter, hver med 12 -20 tellepunkt (totalt ca. 900 tellepunkt). Målsettingen er at det hvert år skal utføres tellinger av fugler for minst 80 prosent av disse tellerutene. Spesielt storspove og vipe har hatt en stor nedgang fra 2008 til 2025. Bestandsindeksen for rødlisteartene vipe, storspove og tårnseiler i Figur 6-4 er hentet fra hekkfuglovervåkingen. På rødlista er vipe kategorisert som en kritisk truet art, storspove er sterkt truet mens tårnseiler er nær truet.

Figur 6-4 Bestandsindeks rødlistearter

Kilde: NINA

Også mange rødlistearter²⁹ har sine hovedleveområder i kulturlandskapet, og det finnes et spesielt stort biologisk mangfold i kulturmark som er skapt av de gamle driftsformene. Gjengroing og oppgjødsling av kulturmark med stort biologisk mangfold, har stor negativ påvirkning på truede arter, særlig i artsrike naturtyper som slåttemyr, slåttemark og artsrike beitelandskaper. Artsdatabanken lanserte i 2025 en ny rødliste for naturtyper i Norge, som erstattet listen fra 2018. Dette er en vurdering av risikoen for at naturtyper

²⁹ Norsk rødliste for arter 2021 utarbeidet av Artsdatabanken, samt miljøforhold og påvirkninger for rødlistearter.

kan gå tapt, og i den nye listen er 876 naturtyper vurdert. Av disse er 386 i rødlisten, og 201 av disse igjen er vurdert som truet.

I «Nasjonal instruks om regionale miljøtilskudd i jordbruket» fastsatt av Landbruksdirektoratet juli 2022 er det i § 18 gitt mulighet til statsforvalteren til å gi tilskudd for å legge til rette for hekking og beiting av fugler på eller i tilknytning til jordbruksarealer. Arealene kan gjelde hekke- og beitelokaliteter for fugl generelt, eller avgrenses til bestemte trua arter som åkerriksse, vipe, sanglerke, storspove og svarthalespove.

I underkant av 5 000 arter er oppført på Norske rødliste for arter (2021), og av disse er totalt 2 752 arter truet. I kulturmark finnes 29 prosent av artene på rødlista. I «Norsk Rødliste for arter 2021» står følgende om arter i semi-naturlige naturtyper (kulturmark): «Det finnes et spesielt stort biologisk mangfold i semi-naturlige naturtyper. Dette er naturtyper som er formet av langvarig, ekstensiv hevd som f.eks. beite, lyngbrenning og slått. De semi-naturlige naturtypene har gått sterkt tilbake se siste 100 år, og flere av dem er å finne på Rødlista for naturtyper (Hovstad mfl. 2018). 29 prosent av de truede artene (798 arter) finnes på semi-naturlig mark. Artsutvalget er her dominert av biller, sommerfugler, laver, karplanter og sopper.»

Slåttemark³⁰ er en semi-naturlig naturtype som blir vurdert som *kritisk truet* fordi over 80 prosent av arealet har gått tapt siste 50 år.

En kan ikke automatisk sammenligne antall og type arter inkludert i rødlista de enkelte år, da endringer i arter trolig har flere forklaringer. Dette handler blant annet om at man får ny kunnskap og bedre datagrunnlag. Det kan også være vurderinger av populasjonsendringer og leveområde som varierer mellom versjonene av rødlista. En endring mellom år trenger derfor ikke være pga. en reel endring i populasjonen av en art. Det har imidlertid vært en økning på 0,9 prosentpoeng i andel *truede arter* blant artene som er vurdert av Artsdatabanken både i 2015 og i 2021.

Det åpne og artsrike kulturlandskapet er et resultat av menneskelig aktivitet, og er avhengig av slik aktivitet for å holdes ved like. Utrekninger gjennomført ved NIBIO indikerer at om lag 20 prosent av arealet i Sør-Norge viser klar påvirkning fra jordbruksvirksomhet. Engvegetasjon, som har oppstått som resultat av slått og/eller beite, er blant de mest artsrike livsmiljøene i Norden. I Norge finnes det mellom 650 og 700 plantearter i slike enger, og om lag halvparten av dem finnes ikke andre steder³¹.

I 2011 begynte NIBIO (da Norsk institutt for skog og landskap) på en re-kartlegging av 569 analyseruter (64 m²) i beitemark og villeng (jordbruksareal ute av drift) for å kartlegge hvilke arealbruksendringer som har skjedd de siste 8-10 år og hvilke konsekvenser dette har hatt for artsmangfoldet i karplantefloraen. Karplanter er den viktigste organismegruppen for flestparten av de landlevende dyregruppene – også

---

³⁰ Brukes her om arealer som blir regelmessig slått, men ikke pløyd, tilsådd eller nevneverdig gjødslet. Kilde: artsdatabanken.no

³¹ Prop 1S (2014-2015) KLD

for mennesker. 3Q-programmet til NIBIO overvåker utbredelsen til karplanter i jordbrukslandskapet i forhold til arealbruk.

På Østlandet viser utviklinga fra første til andre registrering stor grad av gjengroing. Flere beitetolerante arter som rødkløver, hvitkløver og løvetann er i klar tilbakegang. Samtidig øker utbredelsen av typiske skogsarter på de tidligere jordbruksarealene. Dersom de karplanteartene som er avhengig av aktiv skjøtsel blir borte, vil mange andre arter som er avhengige av disse kunne få redusert overlevingsevne. Viktige grupper i faresonen er for eksempel pollinatorer som humler og bier, som har stor nytte i matproduksjonen.

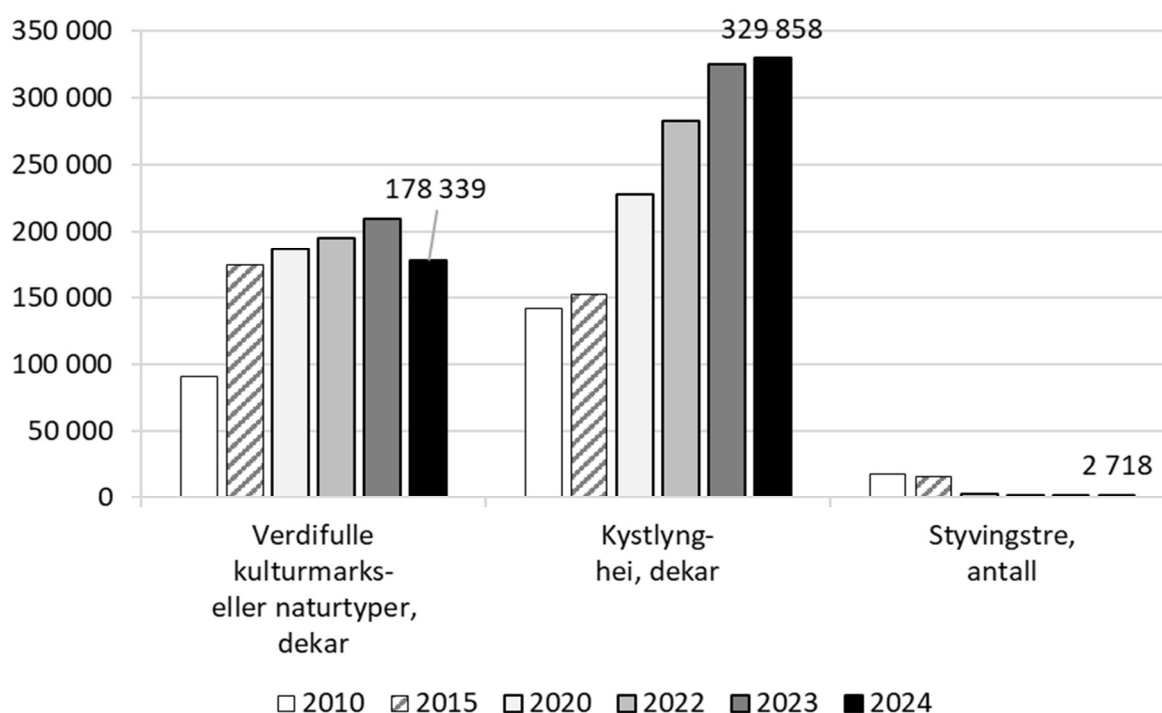
Av fremmede arter i Norge har de fleste en lav risiko for å gjøre skade på naturmangfoldet, men noen arter gjør stor skade i området de sprer seg til.

Viktige forutsetninger for et rikt biologisk mangfold er å ta vare på og styrke leveområder og spredningsveier for planter og dyr. Kulturlandskapet i jordbruket med vegetasjon som over lang tid er utformet ved slått, beiting, brenning og lignende, er viktige leveområder for kulturplanter og husdyr, ville planter og dyr, fugler og insekter.

Gjennom de kommunale miljøordningene i Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), og fylkesvise Regionale miljøprogram (RMP), blir det gitt tilskudd til ulike tiltak for å styrke det biologiske mangfoldet.

I 2024 ble det gitt tilsagn om SMIL-tilskudd på kr 13,1 mill. kr til biologisk mangfold, blant annet til kystlynghei, biologisk verdifulle arealer og fjerning av fremmede skadelige arter. Dette var en økning fra 9,8 mill. kroner i 2023.

I Regionale miljøprogram (RMP) har biologisk mangfold over tid fått økt oppmerksomhet. Samlet tilskudd i 2024 var på 96,2 mill. kr fordelt på tiltak til verdifulle kulturmark- eller naturtyper, kystlynghei, styvingstre og soner for pollinerende insekter. RMP-tilskudd til biologisk mangfold utgjør 8,7 prosent av den totale summen RMP-midler i 2024. Figur 6-5 viser antall dekar det er bevilget RMP-tilskudd til for henholdsvis verdifulle kulturmark- eller naturtyper og kystlynghei, totalt 508 200 dekar i 2024. Figuren viser også antall styvingstre det er gitt tilskudd til, og det var 2 411 trær i 2023 og 2 718 i 2024.

Figur 6-5 Antall dekar verdifulle kulturmarks- eller naturtyper, antall dekar kystlynghei og antall styvingstre.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Regjeringens tiltaksplan for ville pollinerende insekter (2021 – 2028) følger opp Nasjonal pollinatorstrategi fra 2018, og skal bidra til å nå strategiens overordnede mål om å sikre levedyktige bestander av villbier og andre pollinerende insekter for å opprettholde pollinering i matproduksjon og naturlige økosystemer. Tiltaksplanen presenterer 24 nye tiltak. Tiltakene er strukturert etter de tre hovedinnsatsområdene i den nasjonale pollinatorstrategien: 1) Økt kunnskap, 2) Gode leveområder og 3) Formidling.

I 2021 startet NIBIO et samarbeid med NINA, SABIMA og frivillige folkeforskere for også å registrere humler og dagsommerfugler i felt på et lite utvalg 3Q-flater. I tillegg til insekter, noteres også blomsterdekke og plantearter i blomst. I 3Q-programmet ble det utviklet en indeks for å beskrive romlig variasjon – eller «heterogenitet» – i landskapet. Selv om det var resultater for kun 10 flater, ble det funnet en klar sammenheng mellom pollinatorer og landskapets heterogenitet. Landskap med større heterogenitet hadde flere pollinatorer.

Soner for pollinerende insekt kom inn som et tiltak i RMP fra 2019. Dette er tilskudd for å så og skjytte striper med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal. Sonene må ha pollinatorvennlige blomster gjennom vekstsesongen og skal ikke være gjødslet eller sprøytet med plantevernmidler.

Tabell 6-3 viser antall meter og kroner tilskudd til soner for pollinerende insekter i 2020, 2023 og 2024.

Tabell 6-3 Antall meter og kroner tilskudd til soner for pollinerende insekter per fylke

Fylke	2020		2023		2024	
	Meter	Tilskudd, kroner	Meter	Tilskudd, kroner	Meter	Tilskudd, kroner
Østfold, Buskerud,						
Oslo, Akershus	437 500	2 647 500	891 978	10 853 093	1 107 338	12 720 635
Innlandet	351 900	3 416 600	466 134	4 435 784	503 697	5 391 350
Vestfold og Telemark	248 200	3 162 700	198 007	2 136 725	205 037	2 010 547
Agder	2 500	41 600	10 289	243 245	16 242	441 102
Rogaland	17 400	193 900	11 438	343 650	18 655	422 100
Vestland	400	16 000	5 067	128 880	7 056	173 550
Trøndelag			314 390	2 995 412	317 431	3 397 735
Nordland			9 640	82 700	10 983	115 109
Total	1 057 900	9 478 300	1 906 943	21 219 489	2 186 439	24 672 128

Kilde: Landbruksdirektoratet

Miljødirektoratet er ansvarlig for utvikling og oppdatering av naturindekser, som måler tilstand og utvikling til det biologiske mangfoldet i hovedøkosystemene. Naturindeks for Norge er et nasjonalt verktøy som brukes til å måle og følge med på hvordan det biologiske mangfoldet i norsk natur utvikler seg over tid. Naturindeks 2025 sammenfatter informasjon om sju hovedøkosystemer og 203 indikatorer, tilrettelagt av eksperter fra norske faginstitusjoner. *Skog* og *åpent lavland* har de laveste indikatorverdiene. *Åpent lavland* handler i all hovedsak om kulturlandskap, og hovedgrunnen til den negative utviklingen er endringer mot mer intensiv jordbruksdrift, forurensing, eller opphør av bruk og skjøtsel. Alle de kulturbetingede naturtypene i *åpent lavland* står i fare for å forsvinne. De er derfor oppført på «Norsk rødliste for naturtyper».

6.4 Friluftsliv og tilgjengelighet

Nasjonale mål for friluftsliv er³².

- «*Friluftslivets posisjon skal tas vare på og utvikles videre gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftsområder, og stimulering til økt friluftaktivitet for alle.*
- *Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.»*

Landbrukets mål her er å bidra til et rikt og variert friluftsliv for opplevelser og aktivitet. Det er et mål i Nasjonalt miljøprogram å videreutvikle allmennhetens mulighet til friluftsliv i jordbrukslandskap. Dette er primært fulgt opp med regionale

³² <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/>

miljøtilskudd som gis for å vedlikeholde og holde stier på innmark åpne. Lokale miljøtilskudd kan bli gitt for å etablere stier, skilting mm.

I miljøtemaet «friluftsliv og tilgjengelighet» i RMP ble det i 2024 gitt tilskudd til 769 kilometer ferdselsårer/turstier for å legge til rette for turbruk og tilgjengelighet i jordbrukslandskapet (Tabell 6-4). Totalt tilskudd til dette formålet var 7,8 millioner kroner i 2024. Antall brukere med jordbruksdrift som har søkt om denne typen tilskudd var over 900 i perioden 2015 til 2018, men de siste årene har tallet vært noe lavere. I 2024 gikk 78,5 prosent av det samlede tilskuddet til «friluftsliv og tilgjengelighet» til Rogaland.

Tabell 6-4 Antall kilometer ferdselsårer det er gitt tilskudd til gjennom RMP-ordningen

	2015	2018	2020	2022	2023	2024
Antall omsøkte tiltak	907	928	771	800	674	682
Kilometer turstier	1 032	1 092	769	786	753	769
Herav km med høy tilrettelegging	493	504	520	529	662	379

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.5 Kulturminner og kulturmiljøer

De nasjonale målene her er ifølge miljøstatus.no:

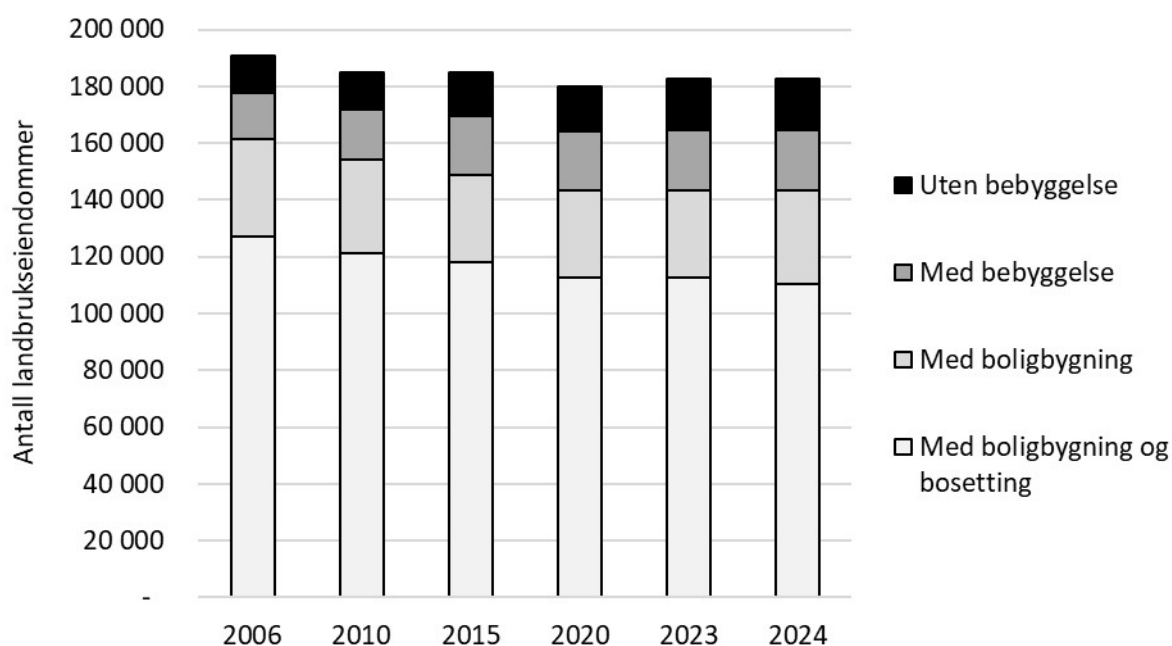
- *Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø*
- *Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging*
- *Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk*

Landbrukets mål under dette område er å forvalte mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer i landbruket som grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping.

Landbrukseiendommer

Kulturlandskapet er formet av bruk og aktivitet av menneskene bosatt på landbrukseiendommer. I 2024 var det bosatt 349 900 personer på landbrukseiendommer. Dette utgjør 6,3 prosent av landets befolkning. Tilsvarende tall for 2006 var 447 000 bosatte og 10 prosent av befolkningen. Det var størst andel av befolkningen bosatt på landbrukseiendommer i Innlandet med 16 prosent. Trøndelag hadde knapt 10 prosent andel bosatt på landbrukseiendommer, mens Akershus lå lavest med 3,2 prosent.

I 2024 var det totalt 182 500 landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktivt skogsareal. Det var bolighus på ca. 78 prosent av landbrukseiendommene, og knapt 10 prosent hadde ikke bygninger. Dette er vist i Figur 6-6.

Figur 6-6 Landbrukseiendommer med og uten bygning og bosetting

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Av de ca. 143 200 landbrukseiendommene med bolighus var 30 800 uten fast bosetting. Andelen eiendommer med boligbygning, men uten bosetting er på 23 prosent på landsbasis, men varierer fra 8 prosent i Vestfold til 42 prosent i Nordland.

Til sammen var det registrert 927 700 bygninger på landbrukseiendommer i 2024, en reduksjon på ca. 3 000 bygninger fra 2020. Disse fordeler seg med 22 prosent på boliger, 47 prosent på driftsbygninger og 31 prosent på andre bygninger. Riksantikvaren har registrert 21,1 prosent av bygningene i SEFRAK-registeret. Dette er et landsdekkende register over eldre bygninger og kulturminner.

Klima og miljødepartementet ga i 2025 ut rapporten «Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø», hvor målet er å finne smarte langsiktige løsninger som gir nytt liv til kulturmiljø og som skaper verdier for fremtiden. Landbruket har en mangfoldig og verdifull bygningsarv, både som enkeltbygninger og helhetlige kulturmiljøer og som nøkkelementer i jordbrukets kulturlandskap. De er store bruksressurser, men byr også på utfordringer i det å forene bosetting og moderne gårdsdrift med gammel bygningsmasse. Omkring 2 400 (0,2 prosent) av landbrukets bygninger er fredet. Landbrukets bygningsarv representerer både det sjeldne, som middelalderbygg, og det «alminnelige», som de røde låvene som fortsatt preger jordbrukslandskapet. Begge deler er av stor kulturhistorisk verdi.

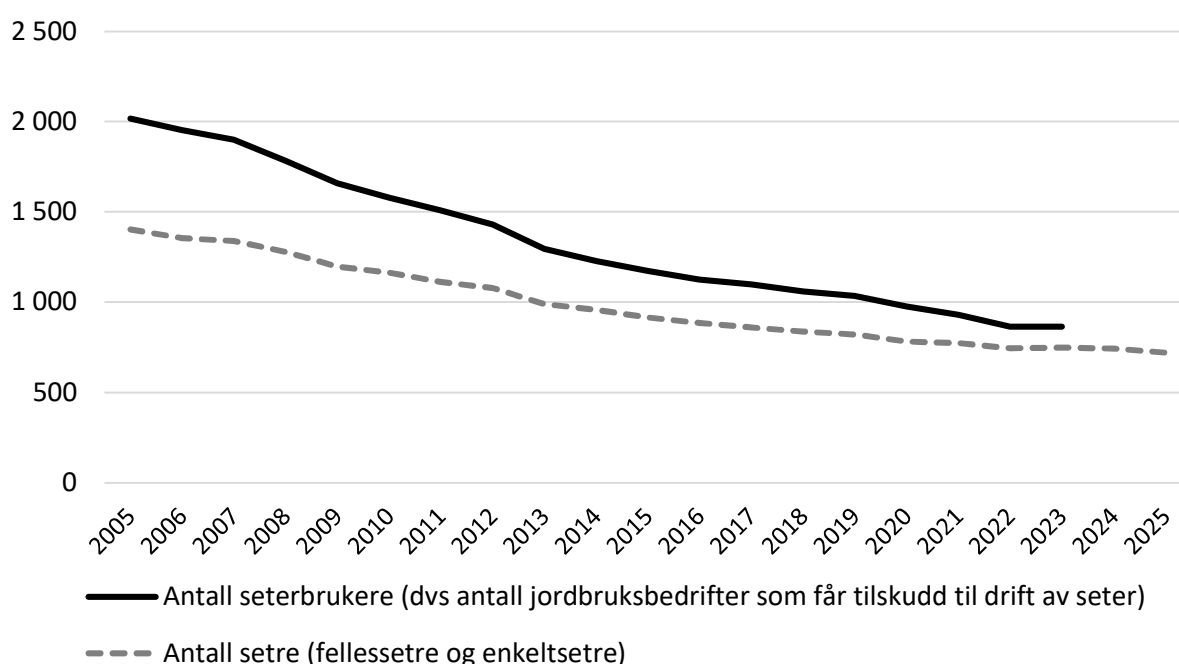
Det er fredet 13 kulturmiljøer etter kulturminneloven (Riksantikvaren). Et fåtall av disse omfatter landbruk og landbrukseiendommer. Når det gjelder arkeologiske kulturminner er det 157 000 synlige kulturminnelokaliteter i Askeladden (kulturminnedatabase). I tillegg er det et utall ukjente arkeologiske kulturminner som ligger under jordoverflaten. Miljøovervåkningsprogrammet Fortidens minner i dagens

landskap i et utvalg av kommuner (NIKU) viser at arkeologiske kulturminner er svært utsatt for tap og skade. I områder med intensivt jordbruksdrift er økt pløyedybde, drenering, nydyrking og annen jordarbeiding viktige årsaker. Overvåkningsprogrammet 3Q viser at det er gjort inngrep (f.eks. pløyd) i sikringssonen på 80 prosent av de synlige gravminnene.

Seterdrift sørger for betydelige fellesgoder til samfunnet ved at den, sammen med matproduksjonen, skaper og opprettholder spesielle natur- og kulturmiljø- og landskapsverdier i seterområdene. Langvarig og variert tradisjonell bruk har gitt rom for helhetlige og sammensatte landskaper med et særegent og stort biologisk mangfold³³.

I desember 2024 ble den norske seterkulturen skrevet inn på UNESCO-listen over immateriell kulturarv. Immateriell kulturarv står beskrevet i UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven av 2003.

Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon ble innført i 1989. Siden 2005 har dette tilskuddet vært en del av RMP (regionale miljøprogram). Det gis tilskudd til drift av seter med melkeproduksjon i alle fylker, både enkeltsetre og fellessetre. Figur 6-7 viser utviklingen i antallet aktive setre og jordbruksbedrifter med seter, eller del i seter. Antall setre har i hovedsak gått ned i hele perioden.

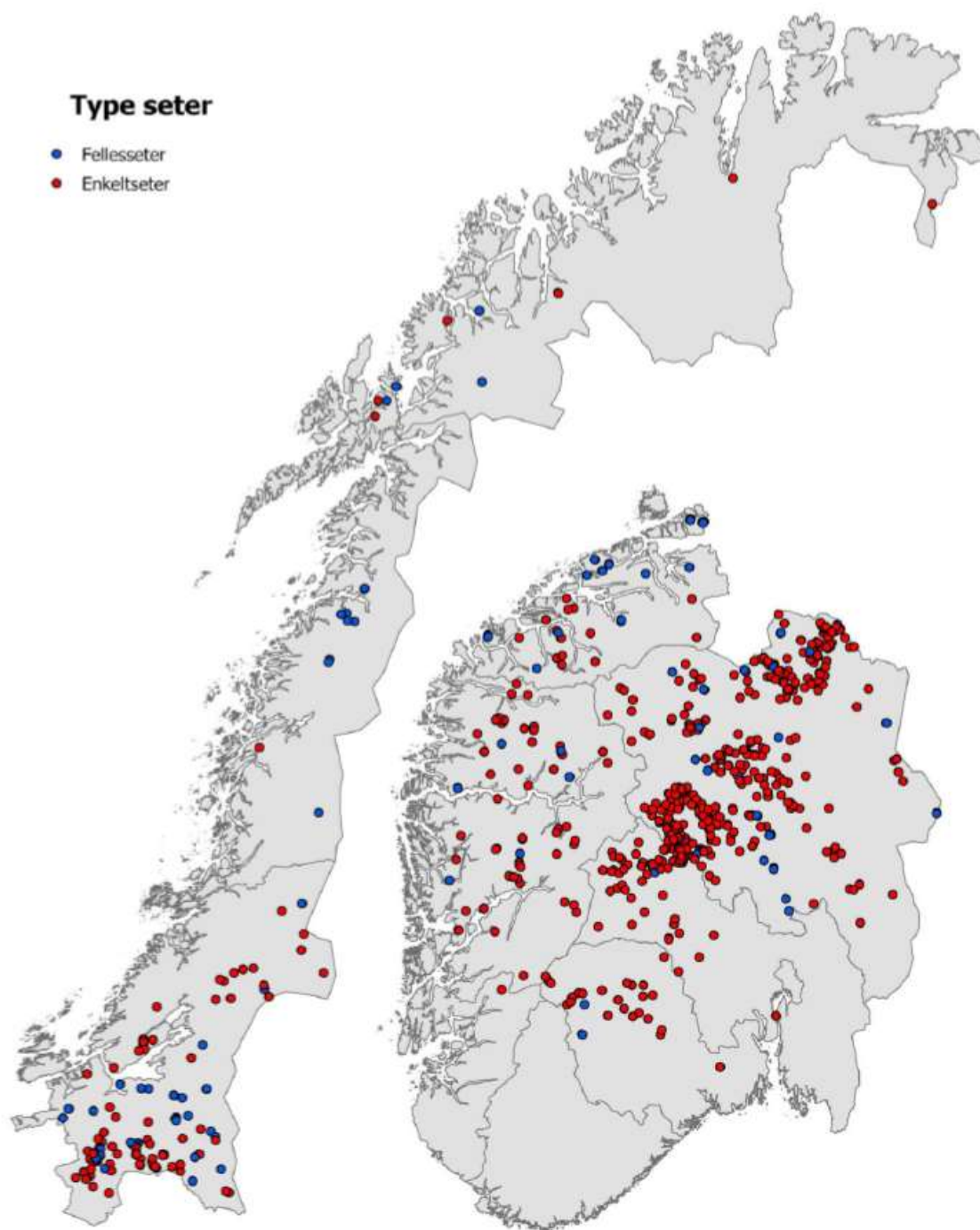

Figur 6-7 Utvikling av antall setre og seterbrukere. Antall seterbrukere er ikke oppdatert etter 2023

Kilde: Landbruksdirektoratet

³³ Rapport nr 16/2023. Forslag til satsing for fortsatt seterdrift. Utredning til jordbruksoppgjøret 2023. Landbruksdirektoratet

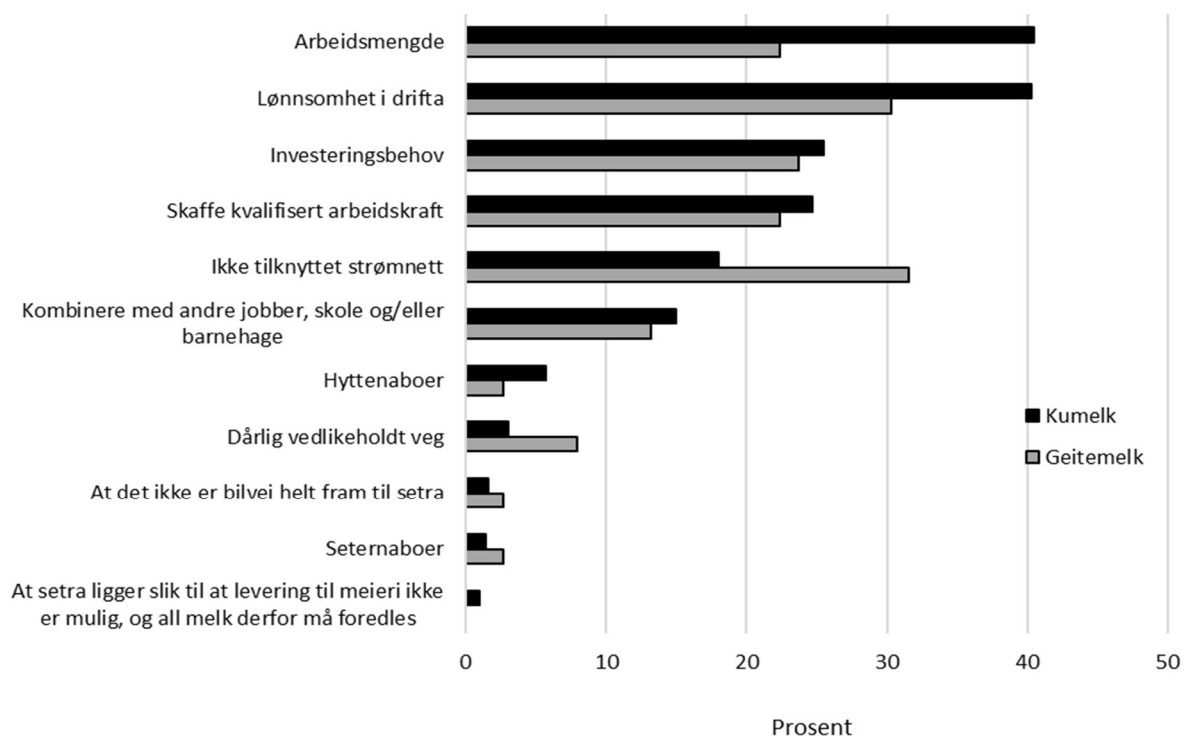
Figur 6-8 viser en oversikt over alle setre som fikk tilskudd til drift i 2021. Innlandet og Trøndelag er de største seterfylkene.

Figur 6-8 Setre som fikk RMP-tilskudd i 2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Agri Analyse har gjort en undersøkelse på hva som skjer med seterdrifta etter hvert som det blir færre og større melkebruk³⁴. Totalt 593 melkeprodusenter med ku og geit har svart på en spørreundersøkelse om seterdrift. På spørsmål om hva som er de største utfordringene med seterdrift er *arbeidsmengde* og *lønnsomhet* de faktorene som peker seg ut hos kumelkprodusentene (Figur 6-9). Av geitemelkprodusentene var det flest som svarte *ikke tilknyttet strømnett* som den største utfordringen.

Figur 6-9 Spørsmål om hva som er de største utfordringene en har med seterdrifta

Kilde: Agri Analyse, 2020

Innenfor rammene av Nasjonalt program for offisiell statistikk 2024-2027 heter det: «Statistikk om kulturarv inngår i flere statistikkområder, som areal, miljø, utdanning, arbeid og lønn og befolkning. I programperioden vil det arbeides med videreutvikling av statistikk om kulturmiljø, samt mulighetene for å utvikle statistikk om aktivitet og deltakelse med utgangspunkt i frivillighet, og statistikk om kulturarvens ressurser og rammebetingelser.» Dette arbeidet er igangsatt i regi av SSB.

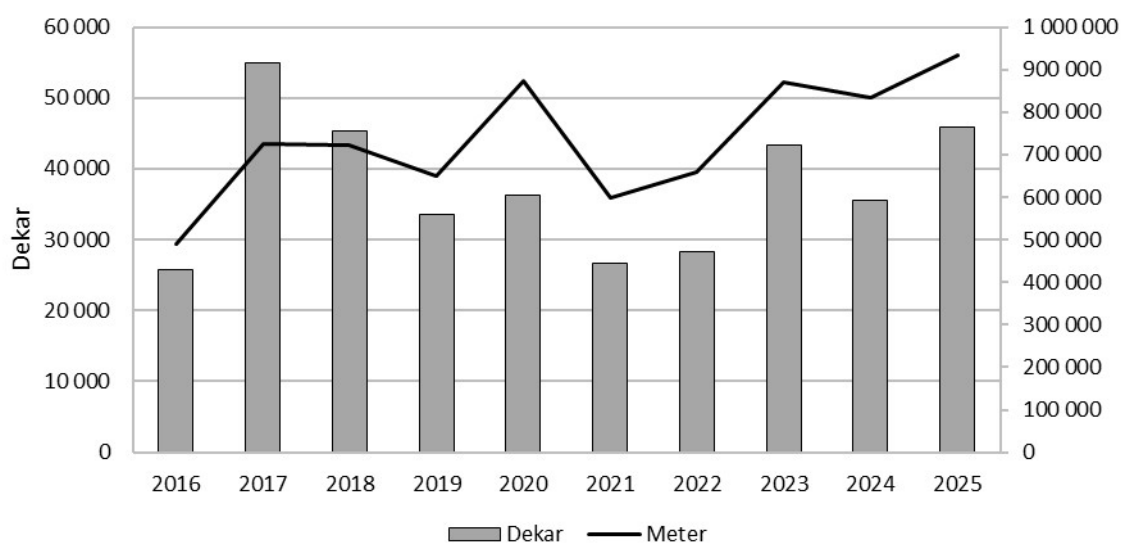
³⁴ Rapport 3 - 2020. A. Bunger m.fl., Færre og større melkebruk – hva skjer med seterdrifta? Agri Analyse

6.6 Jord og jordhelse

I Nasjonalt miljøprogram 2023-2026 er det satt fokus på at svekket jordkvalitet/jordhelse reduserer matjordas produksjonsevne, fører til økt avrenning av næringsstoffer, tap av biologisk mangfold og til CO₂-utslipp. Tiltak som reduserer videre tap, bygger opp moldinnhold og gir økt mangfold i jordbiologien forventes å ha en positiv effekt på jordas motstandsdyktighet mot kraftig nedbør og tørke, og jordas evne til å lagre karbon. Tiltakene vil derfor også være effektive mot avrenning av næringsstoffer til vassdrag og redusere utslipp av klimagasser i form av lystgass.

Med bare i overkant av 3 pst. dyrka areal i Norge, er ivaretaking og forbedring av produksjonsgrunnlaget avgjørende for å kunne øke planteproduksjonen. Dette handler både om å verne areala mot omdisponering til andre formål enn jordbruk, hindre brakklegging og attgroing, og om god jordhelse som grunnlag for best mulig vekstforhold for å kunne øke avlingene på eksisterende areal. Meld. St. 11 (2023-2024) legg vekt på vekstskifte, drenering, gjødsel- og plantevernstrategier, sorter tilpassa lokalt klima og rett jordarbeiding som faktorer som vil legge grunnlaget for økt produksjon på det enkelte bruket samtidig som dette kan være bra for miljø og jordkvalitet. Flere av virkemidlene for å sikre lønnsomhet i disse valgene ligger på jordbruksavtalen.

Drenering er et grunnleggende tiltak for å opprettholde jordhelsa. God drenering gjør et større jordvolum tilgjengelig for planterøtter og andre organismer. Dette er viktig i perioder med mye nedbør og i tørkeperioder. I tillegg vil det gi en agronomisk fordel ved at jorda blir tidligere laglig for eventuell bearbeiding og for kjøring. Tilskudd til drenering kan innvilges til drenering og profilering av tidligere drenerte arealer, og bakkeplanerte arealer som ikke er drenert tidlige. Drenering kan være både avskjæringsgrøfter, systematisk drenering og usystematisk drenering. For usystematisk grøfting blir det gitt tilskudd per meter, fremfor per dekar. I jordbruksavtalen 2023-2024 ble partene enige om å øke satsen for dreneringstiltak til 4 000 kroner per dekar for systematisk grøfting og økt sats på 61 kroner per løpemeter grøft begrenset oppad til 4 000 kroner per dekar. Figur 6-10 viser at både løpemeter drenering og dekar areal drenert økte markant i 2025, noe over nivået i 2023, til 934 800 løpemeter drenering, og 46 000 dekar areal drenert.

Figur 6-10 Areal i dekar og lengde på tiltak i antall meter, for tilskudd til drenering

Kilde: Landbruksdirektoratet

I Norge er det om lag 9,8 millioner dekar jordbruksareal. NIBIO anslo i 2018 at 47 prosent av fulldyrka og overflatedyrka jord (4 230 800 daa) er selvdrenert³⁵. Det vil si at 4,6 millioner dekar treng drenering, og med 40 års levetid vil det være et årlig behov for drenering på 115 000 dekar. NIBIO-rapporten om drenering i norsk jordbruk fra 2025³⁶, har i en spørreundersøkelse spurt bønder om kostnader og barrierer. I lett-drenerte områder, der grøfteplog og gravehjul kan brukes, er dreneringsaktiviteten høy, og det er ventetid på tilskudd til drenering. I område med jord som inneholder mye stein og røtter, er det kostbart å drenere, og lønnsomhet i prosjektene er en viktig barriere. Ved vanskelige dreneringsforhold, vil det ikke bli lønnsomt å drenere selv ved fullt tilskudd og avlingsøkning. Det er også vanskelig å beregne hva faktisk kostnad blir, så et ønske fra respondentene er å kunne søke om tilskudd i etterkant av prosjektet. Andre barrierer er krav om fornminnegransking dersom arealet er over 100 dekar, lang saksbehandlingstid og kort frist for å gjennomføre tiltaket etter innvilget tilskudd. Leiejord er også en barriere som flere peker på. Kort tidsvindu til disposisjon dersom en skal få full avling er også en utfordring, det gjelder spesielt i kornområder.

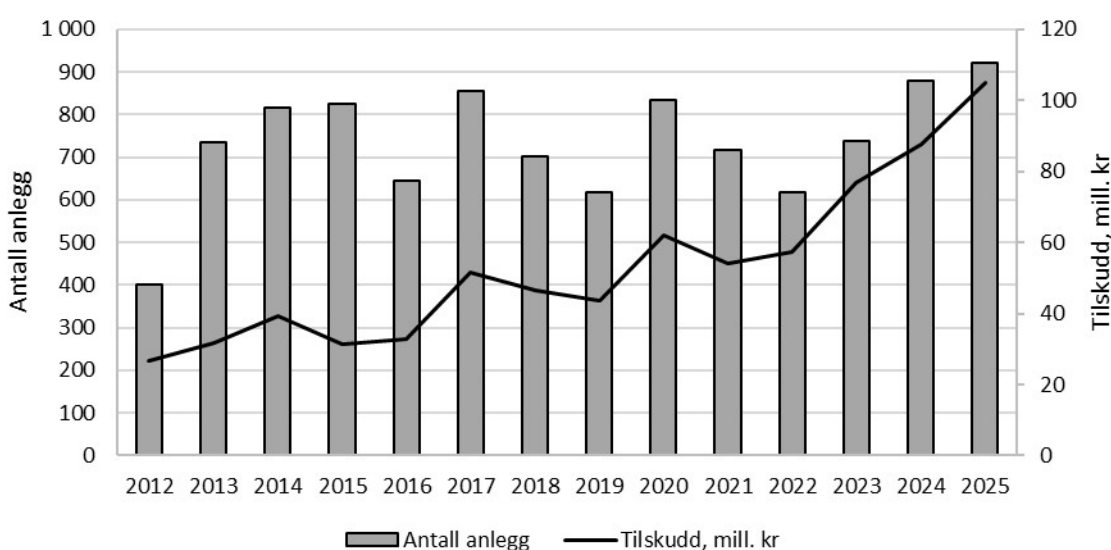
Med økende nedbør og mer intense nedbørsepisoder er behovet for dreneringstiltak økende. Dreneringstiltak reduserer overflateavrenning, faren for erosjon og negativ påvirkning av vannmiljø. Bedre drenering gir raskere opptørking etter nedbør, reduserer faren for jordpakking og øker avlingspotensialet. På mineraljord kan bedre drenering redusere faren for klimagassutslipp (lystgass og metan) avhengig av jordegenskapene (tekstur, innhold av organisk materiale, pH, m.m.). Tradisjonelle dreneringstiltak (grøfting) på organisk jord øker klimagassutslippene hovedsakelig på

³⁵ Lågbu m.fl, Jordsmønnstatistikk Norge. NIBIO-rapport 4 (13) 2018.

³⁶ Haukås m.fl, Kostnader og barrierer for drenering i norsk jordbruk. NIBIO-rapport 11 (38) 2025

grunn av økte CO₂-utslipp. På organisk jord som trenger å fornye dreneringssystemet kan omgraving redusere metanutslippet.

Tilskudd til hydrotekniske anlegg inngår i SMIL-midlene (se også figur 6-1). De kan innvilges til prosjekter som gir ekstra miljøinnsats i jordbruket, og som ikke er vanlig drenering. Tiltak kan være kummer, oppdimensjonering av overvannsledning (tidligere bekkelukking), avskjæringsgrøfter der det ikke inngår i vanlig drenering og erosjonssikringer med mer. Hydrotekniske tiltak skal prioriteres i områder med stort behov. Figur 6-11 viser at tilskudd til hydrotekniske anlegg har økt i 2025 både når det gjelder antall anlegg, og for tilskudd i kroner. Tilskuddet har økt fra 88 mill. kroner i 2024, til 105 mill. kroner i 2025.

Figur 6-11 Antall anlegg og tilskudd til hydrotekniske anlegg

Kilde: Landbruksdirektoratet

En annen gruppe tiltak innen jordbrukssektoren er tiltak som øker karbonbinding. Dette er bruk av fangvekster, karbonlagring i biokull og stans i nydyrking av myr. I dette kapitlet vil vi se på enkelte av disse tiltakene som det er mulig å tallfeste.

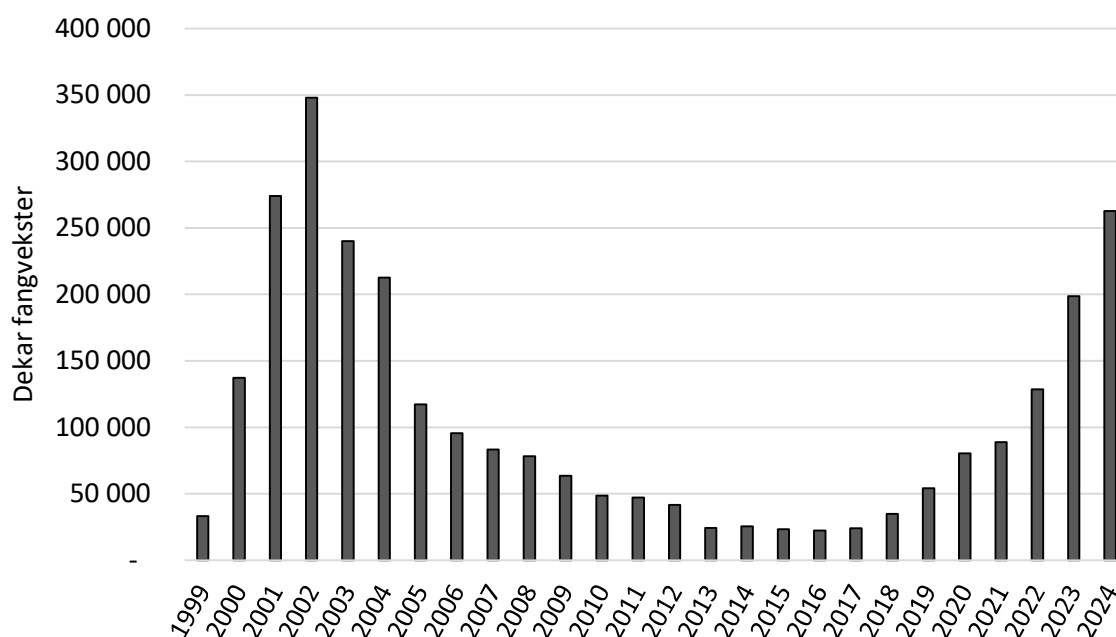
6.6.1 Karbonlagring i jord

Regjeringen har anerkjent at karbonlagring i jord kan være et viktig klimatiltak og noe som kan styrke landbruks tilpasningsevne i en usikker klimaframtid. Norge sluttet seg til det internasjonale 4-per-1000 initiativet i 2020³⁷ og vil legge til rette for økt karbonlagring i landbruksjord. I 2019 inngikk regjeringen og organisasjonene i jordbruket (Norges Bondelag og Norges Bonde- og småbrukarlag) en klimaavtale. Klimaavtalen er en intensjonsavtale for å arbeide for å redusere klimagassutslipp samt å øke karbonopptak fra jordbruket. Avtalen har tre hoveddeler; jordbrukets bidrag,

³⁷ Et internasjonalt initiativ for å øke andelen lagret karbon i jordbruket med 4 promille hvert år

regjeringens bidrag og hvordan avtalen skal følges opp. Det er satt et mål om at utslipp skal reduseres med 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter for perioden 2021-2030. Landbrukets klimaplan for 2021-2030, revidert i 2024, forutsetter at karbonlagring i jord via bruk av fangvekster, biokull og forbedret beittingsstrategier vil bidra med 1,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter eller 30 prosent av reduksjonsmålet.

Tidligere har bruk av fangvekster hatt redusert næringsavrenning og erosjon som formål. I dag er bruk av fangvekster kanskje det viktigste enkelttiltaket for fangst og binding av karbon i jordbruksjord globalt³⁸. Bruk av fangvekster har vært stimulert gjennom ulike tilskuddsordninger siden 1991. Fra 1999 ble det en kraftig økning i bruken av fangvekster, og tiltaket nådde nesten 350 000 daa i 2002 (Figur 6-12). Deretter kom det en periode med redusert tilskudd og overgang til Regionalt miljøprogram. I tillegg kom det utfordringer knyttet til raigras som fangvekst, med tynne åkre der graset tok overhånd og skapte vanskelige treskeforhold. Dette i kombinasjon førte til at arealet ble redusert nesten like fort som det steg. I 2005 var fangvekstarealet litt over 100 000 daa. Fra 2013 til 2017 var fangvekstarealet lite, med litt over 20 000 daa pr år. Fra 2018 til 2024 er det igjen økning i arealet. I 2024 utgjør fangvekster med høydiversitet, som var et nytt tiltak i 2023, 46 900 dekar, fangvekster som underkultur utgjør 122 400 dekar og fangvekster sådd etter høsting utgjør 93 600 dekar, totalt 262 800 dekar.

Figur 6-12 Arealutvikling på bruk av fangvekster i Norge 1999 - 2024

Kilde: Landbruksdirektoratet

³⁸ Rapport 5-2020. Økt karbonbinding ved bruk av fangvekster på kornarealet. Agri Analyse

Fangvekster lå tidligere under miljøtema avrenning til vann i miljøprogrammet, men er nå flyttet til jord og jordhelse i forbindelse med rullering av ordninga i 2023. Tabell 6-5 viser ulike tilskudd til fangvekster.

Tabell 6-5 Tilskudd til jord og jordhelse, RMP. Mill. kr

Tiltak	2023	2024
Fangvekster med høy diversitet	1,75	2,58
Fangvekster som underkultur	18,80	23,65
Fangvekster sådd etter høsting	16,64	21,66

Kilde: Landbruksdirektoratet

Målet med prosjektet CAPTURE³⁹, gjennomført i 2021–2025, var å dokumentere klimaeffekten av fangvekster på kornarealer i Norge, samt å utvikle gode dyrkingsstrategier. Klimaeffekten i denne sammenhengen vil si evnen til å fange og lagre karbon i jorda veid opp mot nitrogentap i form av nitrat og lystgass fra nedbrytning av planterestene i jorda. Ved bruk av ICBM-modellen, som også brukes i klimagassregnskapet, ble det estimert hvor mye av karbonet, som fangvekstene årlig binder i fotosyntesen, som blir lagret i jorda over en periode på 30 år. CAPTURE fant at bruk av fangvekster kan øke karbonlageret i jorda med i gjennomsnitt 27 ± 12 kg per dekar og år under norske forhold. Avhengig av art og sted kan dette tallet variere fra 6 kg jordkarbon per dekar og år for en sommersådd fangvekstblanding i Trøndelag til 48 kg jordkarbon per dekar og år for raigras i Oslofjord-regionen.

I praksis fant CAPTURE-prosjektet stor variasjon i tilslag og vekst av fangvekstene fra sted til sted og år til år. I tillegg er det betydelig usikkerhet knyttet til beregningene av både fangvekstenes skudd/rot-forhold og lagringen av karbonet som er fiksert. Det er behov for mer data på sammenhengen mellom overjordisk biomasse og rot/skudd-forhold og rhizodeposisjon. Grunnet usikkerheten i datamaterialet, bør resultatene i større grad vurderes og tolkes kvalitativt enn kvantitativt.

Lystgassutslippene var lave gjennom hele vekstsesongen, og høye utslipp var knyttet til den kalde tiden av året, spesielt våren. Valg av planteart var avgjørende for om bruk av fangvekst ga økt eller redusert utslipp av lystgass.

I 2020 fikk NIBIO i oppdrag fra LMD å foreslå et system for jordovervåking. Forslaget er beskrevet i rapporten «Jordsmonnet vi lever av»⁴⁰. Nasjonalt jordovervåkningsprogram på jordbruksjord har fått navnet JordVAAK, og har oppstartsår i 2026. JordVAAK skal gi en oversikt over jordbruksjordas tilstand og endring over tid. Jordovervåkningsprogrammet vil gi landsdekkende kunnskap om

³⁹ Henriksen, T. m.fl., 2025. Fangvekster: klimaeffekt og dyrkingsstrategier. NIBIO rapport 11 (117) 2025.

⁴⁰ NIBIO rapport vol.7 nr. 14. 2021

egenskaper som har betydning for jordhelsa: erosjon, jordpakking, tap av organisk materiale og næringsstoffer, tap av jordbiodiversitet og forurensning.

6.7 Avrenning til vann

Nasjonale mål: Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.

Prop. 149 S (2024-2025) «*Natur-, miljø- og klimasatsingen over jordbruksavtalen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann*»

Alt vann i elver og innsjøer skal ha god økologisk tilstand, det er et av målene i vannforskriften. Det følger av vannforskriften at vannforvaltningsplanene med tilhørende tiltaksprogram skal revurderes og om nødvendig oppdateres hvert sjette år. Miljømålene skal i utgangspunktet nås innen utgangen av den til enhver tid gjeldende planperioden, som for kommende planperiode blir innen 2033.

Sektormyndighetene arbeider med tiltak som skal bidra til at vi når målet om god økologisk tilstand i hele landet.

Naturindeksen for Norge viser en stabil utvikling fra 1990 og fram til i dag. Utviklingen er lik i hele landet, og kan tyde på at de positive effektene av iverksatte tiltak blir oppveid av ulike negative påvirkninger. For eksempel er forsurenningen av vann og vassdrag redusert gjennom ulike tiltak, mens det fortsatt er utfordringer med økt overgjødning fra landbruket flere steder.

De menneskelige aktivitetene som påvirker tilstanden varierer fra landsdel til landsdel. På Sørlandet og Vestlandet er sur nedbør fortsatt en utfordring, her er vassdrag fremdeles forsuret, mens deler av Østlandet, Vestlandet og Midt-Norge blant annet har høye tilførsler av næringsstoff fra avløp og jordbruk. I alle regioner, men særlig på Vestlandet og i Nord-Norge, er mange vassdrag påvirket av vannkraftutbygging.

6.7.1 Tilførsler av næringsstoffer

Norge har gjennom EØS-avtalen tatt inn EUs Rammedirektiv for vann i norsk lov gjennom forskrift for vannforekomster (vannforskriften) 2007. Målet om god tilstand er utgangspunktet og hovedregelen etter vanndirektivet/vannforskriften, men det kan både gis unntak i form av fristutsettelse, men også unntak i form av mindre strenge miljømål, jf. Vannforskriften § 10. Vannforskriftens formål er å beskytte og om nødvendig forbedre miljøtilstanden i vannforekomstene. Den fastsetter miljømål som skal sikre helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk. I juli 2016 stadfestet regjeringen vannforvaltningsplaner med forpliktende mål for elver, innsjøer, grunnvann og kystvann. Planene blir rullert hvert 6. år.

Avrenning av næringsstoffer og plantevernmidler, samt erosjon av partikler fra jordbruket er med på å påvirke økologisk tilstand i vannforekomster og i nære

kystfarvann. De største tapspostene fra jordbruk er erosjon av jordpartikler og avrenning av lettløselige næringsstoff som nitrogen og fosfor.

Tilstandsdata fra Vann-Nett som er sammenstilt av Miljødirektoratet i januar 2026 viser at antall eutrofe vannforekomster med middels til stor (signifikant) påvirkning fra jordbruk fortsatt er høyt.

Innholdet av fosfor er for høyt i 184 innsjøer som er signifikant påvirket av jordbruk, og for 82 av disse er avstanden mellom dagens tilstand og miljømålet i vannforskriften stor (dårlig eller svært dårlig tilstand). Tilsvarende for elver er det 990 elver/bekker som ikke oppnår miljømålet for fosfor, og i 466 av disse er avstanden fra nåværende tilstand til miljømålet stor (tabell 6-6).

Tabell 6-6 Antall Eutrofe vannforekomster med påvirkning fra jordbruk, fosfor.

Parameter	Svært god	God	Moderat	Dårlig	Svært dårlig	SUM
Elv	396	272	524	241	225	1 685
Innsjø	32	67	102	50	32	283
Kystvann	16	16	14	11	4	61

Innholdet av nitrogen er for høyt i 121 innsjøer som er signifikant påvirket av jordbruk, og for 68 av disse er avstanden mellom dagens tilstand og miljømålet i vannforskriften stor (dårlig eller svært dårlig tilstand). Tilsvarende for elver er det 931 elver/bekker som ikke oppnår miljømålet for nitrogen, og i 647 av disse er avstanden fra nåværende tilstand til miljømålet stor. For kystvann er det 17 vannforekomster som ikke når miljømålet (tabell 6-7).

Tabell 6-7 Antall Eutrofe vannforekomster med påvirkning fra jordbruk, nitrogen.

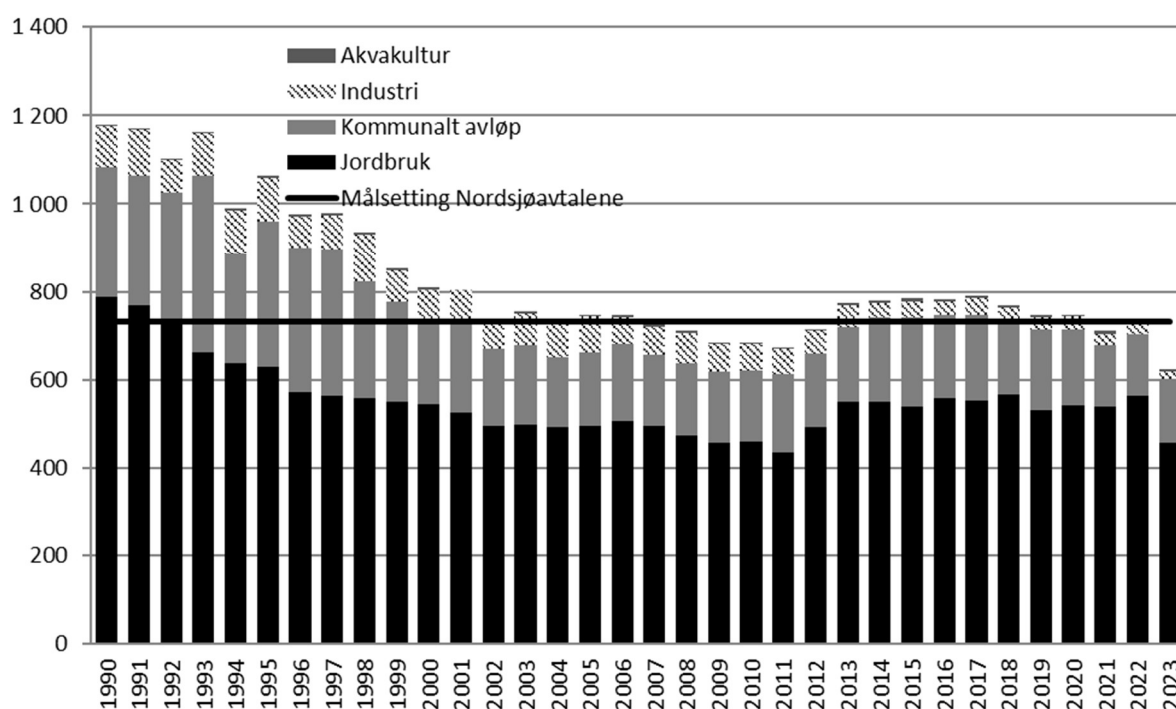
Parameter	Svært god	God	Moderat	Dårlig	Svært dårlig	SUM
Elv	331	231	284	259	388	1 493
Innsjø	77	73	53	29	39	271
Kystvann	22	14	9	3	5	53

Helhetlig forvaltning av vannet der det renner fra fjell til fjord forutsetter samarbeid i vannområdene som ofte går på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Alle sektorer som bruker og påvirker vann må delta med sin kunnskap, målformuleringer og løsninger.

En viktig del av Norges innsats for å bedre miljøforholdene i norske kystfarvann har vært styrt av Nordsjødeklarasjonen (Nordsjøavtalen) hvor Norge har forpliktet seg til å redusere utslipp av fosfor og nitrogen til Nordsjøen og Skagerak med 50 prosent fra nivået i 1985. For fosfor (Figur 6-13) har utslippene gått nedover siden 1997 og har siden år 2000 mer enn oppfylt reduksjonsmålsettinga. Samlet menneskeskapt utslipp av fosfor har blitt redusert med 60 prosent, fra 1 465 tonn i 1985 til 572 tonn i 2022. Jordbrukets andel ble redusert fra 401 tonn i 1985 til 325 tonn i 2022, som tilsvarer 57 prosent av de menneskeskapte tilførselene av fosfor i dette området.

Selv om målsettingen for Nordsjøavtalen ikke er nådd for nitrogen, var det en betydelig reduksjon i tilførselen av nitrogen fra 1985 til 2002. For 2003–2019 er utslippene noe høyere. I 2022 var samlet menneskeskapt utslipp ca. 23 500 tonn. Dette er 27 prosent mindre enn i 1985 og på samme nivå som de siste årene. I 2022 kom 13 200 tonn (56 prosent) av totalt menneskeskapt nitrogenutslipp i dette havområdet fra jordbruket.

NVE gjennomfører hvert år en avrenningssimulering for hele perioden 1990 til i dag, basert på siste versjon av deres hydrologiske modell. I 2022 byttet NVE til nye inngangsdata, noe som har gitt signifikant lavere simulert vannføring for flere områder i forhold til tidligere år. Dette fører igjen til endringer i simuleringen i næringstilførsel, og dermed endring i historiske tall i denne figuren. For perioden 1990 til 2012 er det brukt korrigerede resultat fra TEOTIL2, mens TEOTIL3-modellen er brukt for 2013-2023. For 1985 er det brukt tidligere publiserte tall, da databasen er ufullstendig for disse årene.

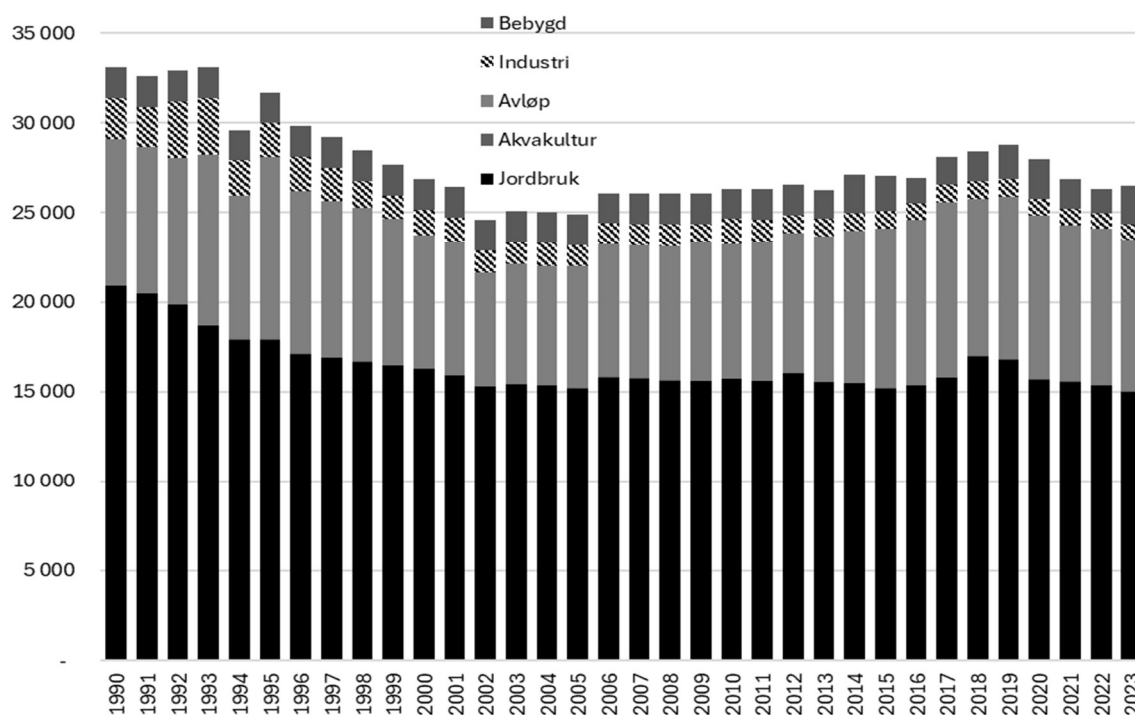

Figur 6-13 Tilførsel av fosfor (tot-P) til området Svenskegrensa-Lindesnes i tonn.

Kilde: NIVA

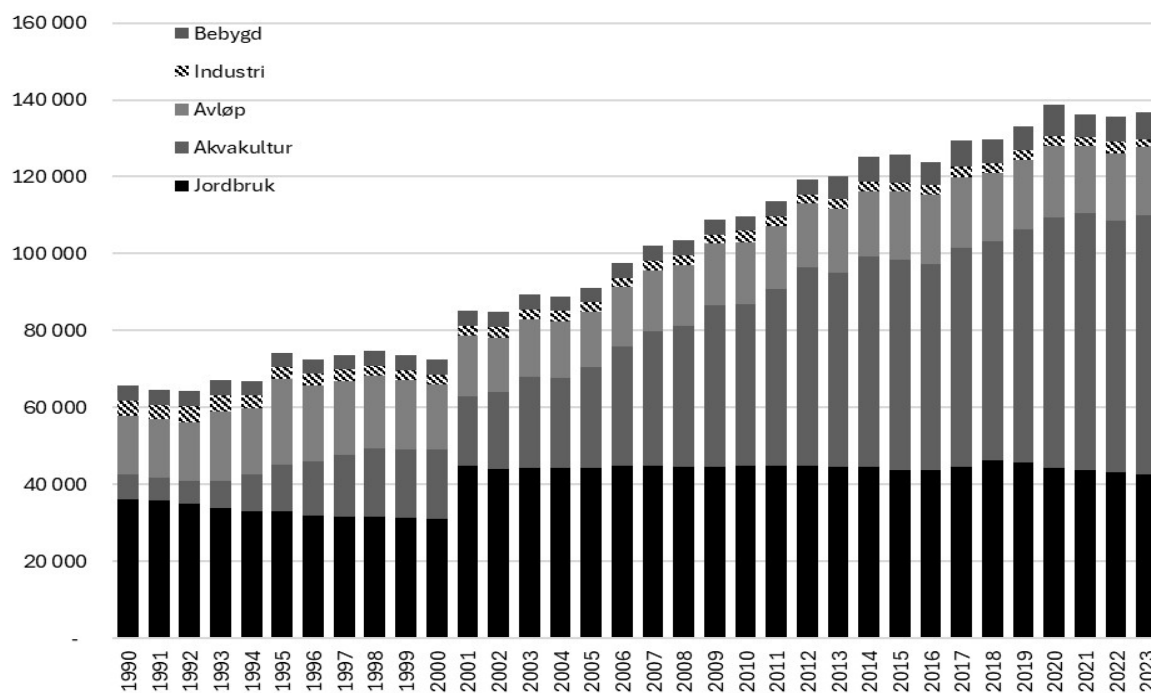
Figur 6-13 viser at det har vært en nedgang i utslipp av fosfor fra jordbruket fra 2022 til 2023, fra 562 tonn i 2022 til 457 tonn i 2023 beregnet med TEOTIL3. Fordi det ikke fins tall fra 1985 som er modellert på ny måte, er det ikke mulig å fastslå om målet er nådd.

RESULTATKONTROLL FOR GJENNOMFØRING AV LANDBRUKSPOLITIKKEN
Budsjettnemnda for jordbruket, 2026

Figur 6-14 Tilførsel av nitrogen til området Svenskegrensa – Lindesnes i tonn

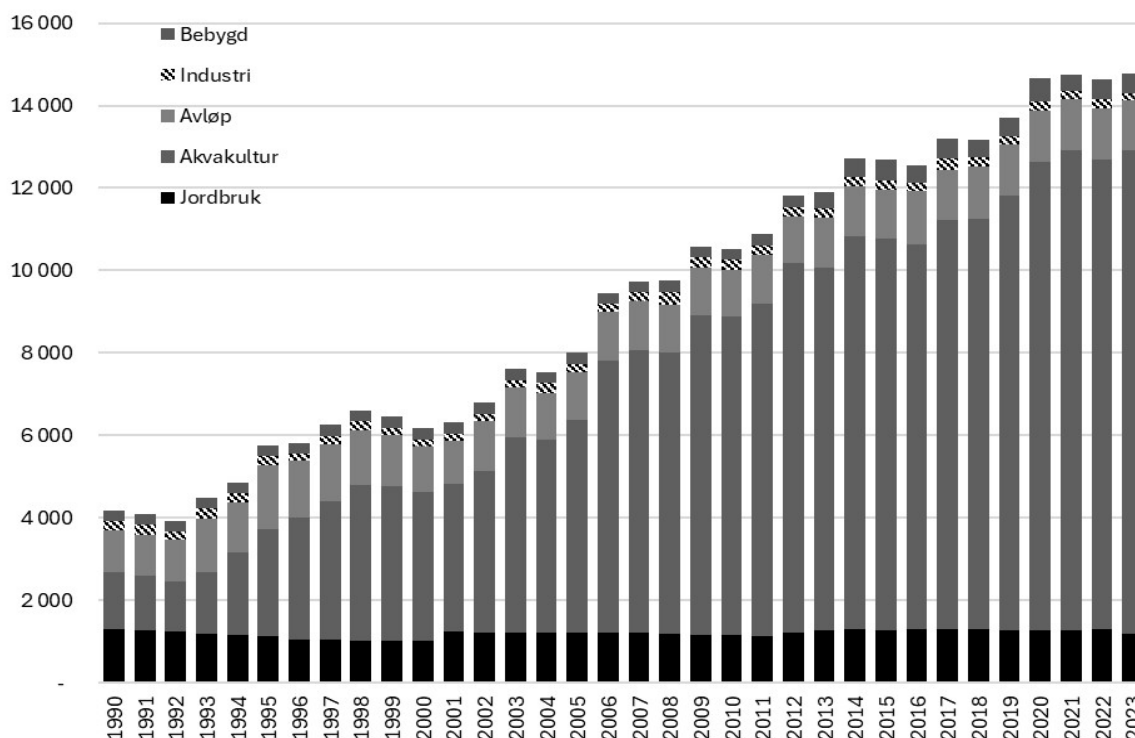
Figur 6-14 viser at det har vært en reduksjon i utslipp av nitrogen fra jordbruket i perioden 2018-2023 i området Svenskegrensa til Lindesnes, fra 16 955 tonn i 2018 til 15 009 tonn i 2023 beregnet med TEOTIL3. Nedgangen fra 2022 til 2023 var på 323 tonn.

* Den plutselige økningen i tilførsler fra jordbruket fra 2000 til 2001 skyldes en endring i rapporterings- og modelleringsmetodikken som brukes av NIBIO

Figur 6-15 Tilførsel av nitrogen til Norges kystområder i tonn.

Figur 6-16 viser at det har vært en reduksjon i utslipp av nitrogen fra jordbruket i Norges kystområder i perioden 2018-2023, fra 46 163 tonn i 2018 til 42 609 tonn i 2023 beregnet med TEOTIL3. Nedgangen fra 2022 til 2023 var på 553 tonn.

Figur 6-16 Tilførsel av fosfor til Norges kystområder i tonn

Det har vært en reduksjon i utslipp av fosfor fra jordbruket i Norges kystområder, fra 1 309 tonn i 2018 til 1 189 tonn i 2023. Nedgangen fra 2022 til 2023 var på 110 tonn.

De viktigste økonomiske virkemidlene med hensyn til avrenning fra jordbruket er tilskudd gjennom de regionale miljøprogrammene (RMP), tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og sentrale og lokale/regionale miljøkrav. RMP-midlene går til årlige tiltak som å la åkeren ha plantedecke (stubb) over vinteren eller å så fangvekster. SMIL-midlene går til vedlikehold eller bygging av mer faste installasjoner som for eksempel reparasjon av rør og kummer og bygging av fangdammer. Tabell 6-8 viser SMIL-midler innvilget i 2024 og 2025 til tiltak mot forurensing.

Tabell 6-8 SMIL-midler, tiltak mot forurensing

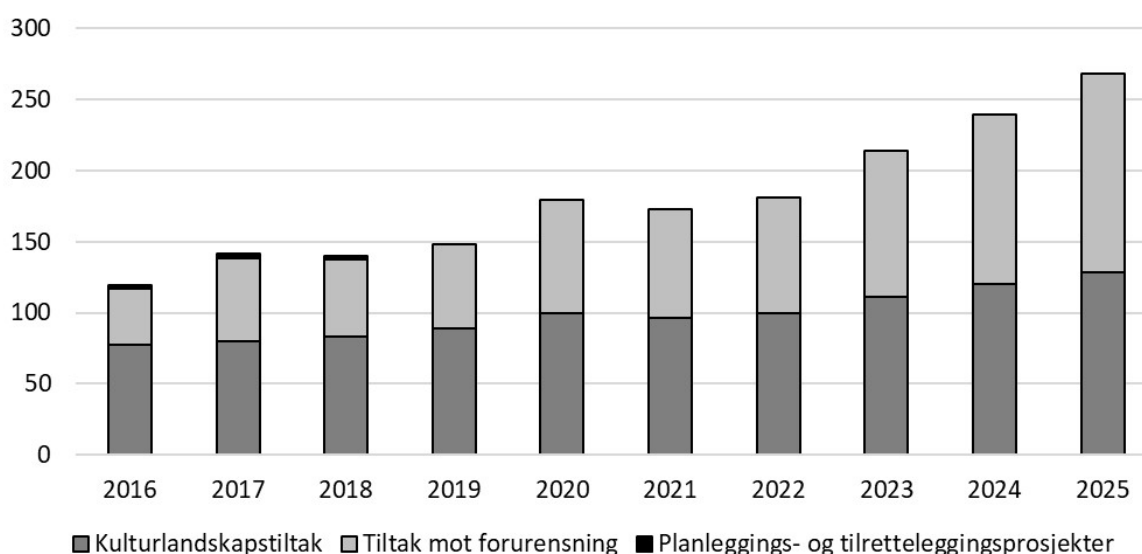
	2024		2025	
	Innvilget mill.kr	Antall saker innvilget	Innvilget mill.kr	Antall saker innvilget
Utbedring av hydrotekniske anlegg	87,60	846	104,88	921
Miljøplantinger	0,05	1	0,01	1
Andre tiltak avrenning til vann	7,55	107	6,63	80
Gjenåpning av bekkelukkinger	1,71	12	0,54	6
Erosjonssikring i/langs vassdrag	8,61	86	8,42	77
Vegetasjonssoner/kantsoner langs vassdrag	1,75	14	0,62	10
Flomdempende tiltak	2,41	19	1,82	18
Fangdammer og våtmarker - etablering	2,13	18	3,87	22
Fangdammer og våtmarker - vedlikehold	2,28	32	2,16	35
Tiltak mot avrenning fra veksthus	0,78	2	-	-
Omlegging på erosjonsutsatt areal	0,24	4	0,21	3
Sum tiltak mot avrenning	115,10	1 141	129,17	1 173
Dekke over utvendig gjødsellager	2,04	15	7,38	47
Andre tiltak utslipp til luft	1,58	61	2,73	63
Andre tiltak plantevernmidler	-	-	0,03	1
Sum tiltak mot forurensing	118,71	1 217	139,32	1 284

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabellen viser at det ble gitt ca. 129 mill. kr totalt i SMIL-midler til avrenning, og ca. 139 mill. kr i sum tiltak mot forurensing i 2025. Det viktigste tiltaket mot avrenning, både i beløp og antall saker, er utbedring av hydrotekniske anlegg med ca. 105 mill. kr og 921 saker dette året. Det er gitt tilskudd til 3 466 saker totalt, 2 182 saker på kulturlandskap (se Figur 6-2) og 1 284 på forurensning.

SMIL-midler til tiltak mot forurensing har økt, både i beløp og relativ andel. Dette er vist i Figur 6-17. Tiltak mot forurensing har økt fra 39,3 mil. kr (33 %) i 2016 til 98,5 mill. kr (53 %) i 2025.

RESULTATKONTROLL FOR GJENNOMFØRING AV LANDBRUKSPOLITIKKEN
Budsjettnemnda for jordbruket, 2026

Figur 6-17 SMIL-midler fordelt på formål, 2016 – 2025, mill. kr. Nominelle kroner

Kilde: Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratet oppgir at det for 2024 ble gitt totalt ca. 393 mill. kr. i RMP-tilskudd til tiltak mot avrenning. Tilsvarende tall for 2023 var ca. 363 mill. kr. Det viktigste tiltaket for RMP-tilskudd var ingen jordarbeiding på høsten, med 285 mill. kr. i 2024. For å følge opp Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden ble det i jordbruksavtalen 2025/26 videreført den totale øremerkingen til Oslofjordfylkene på 170 mill. kroner. Oslofjordfylkene kan i tillegg bruke midler til dette formålet over den øvrige potten.

Tabell 6-9 viser beløp for tiltaksområder som har fått RMP-tilskudd mot avrenning.

Tabell 6-9 Tilskudd mot avrenning, RMP. Mill. kr

Tiltak	2020	2022	2023	2024
Ingen jordarbeiding om høsten	105,65	182,48	267,22	284,57
Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer	3,69	4,44	4,34	4,28
Direktesådd høstkorn og høstoljevekster	9,20	13,4	15,46	14,03
Fangdam	0,35	0,46	0,64	0,63
Fangvekster*	11,15	25,03		
Gras på arealer utsatt for flom og erosjon	12,64	12,79	14,13	17,20
Grasdekt kantsone i åker	18,75	26,24	36,96	41,49
Grasdekte vannveier og grasstriper i åker	6,62	9,19	12,74	14,66
Kantsone i eng	2,68	4,80	11,47	15,96
Sum	170,74	278,83	362,95	392,82

*Flyttet til Jord og jordhelse fra 2023. Kilde: Landbruksdirektoratet

Regjeringen vedtok i 2021 en femårig tiltaksplan for å bedre tilstanden for miljø og friluftsliv i Oslofjorden. Tiltaksplanen inneholder 63 tekniske tiltak, og 19 tiltak som skal gi mer kunnskap om fjordens tilstand og hvordan tilstanden kan bedres.

Miljødirektoratets rapport «Gjennomføring av helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden, for 2023-2024», oppgir at 72 prosent (50 prosent i 22/ 23) av kornarealet i Oslo og Viken får RMP-tilskudd for ingen jordarbeiding om høsten, samme tall for Vestfold og Telemark er 57 prosent (45 prosent i 22/ 23), og for Innlandet 43 prosent (33 prosent i 22/ 23).

I Oslo og Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark er det innført regionale miljøkrav som forplikter bøndene til å gjøre miljøtiltak. Dette medfører at store deler av jordbruksarealet får restriksjoner som samtidig gjør arealet tilskuddsberettiget RMP-tilskudd. Tiltaket «Ingen jordarbeiding om høsten» ble gjennomført på ca. 1,9 mill. dekar høsten 2024. Dette var en økning på 129 000 dekar fra 2023.

Tilstandsrapport for Oslofjorden, utgitt i januar 2025 gir en oversikt over dagens tilstand og utvikling for viktige deler av økosystemet i Oslofjorden.⁴¹ Økologisk tilstand viser forbedring i Indre Oslofjord, men forverring i Ytre Oslofjord og Skagerrak. For miljøgifter er det ofte overskridelser av grenseverdier for kjemisk tilstand. Blåskjell, dyreplankton, sjøpattedyr, fisk og sjøfugler er viktige indikatorer på fjordens helse, men det er registrert nedgang i mange arter, spesielt for torskebestanden. Utbredelse av stortareskog, sukkertareskog og ålegressenger er redusert, og det er økt forekomst av lurv. Flere arter og naturtyper er regnet som truet og rødlistet. Det er registrert flere fremmede arter, som utgjør en økologisk risiko i Oslofjorden.

NIVA har, på oppdrag av Fagrådet for Ytre Oslofjord, skrevet en samlerapport fra de siste seks årene med overvåkning i Ytre Oslofjord.⁴² Rapporten viser at oksygenproblematikken i Oslofjorden er verre enn vi tidligere har antatt og det er betydelig oksygenvinn også i relativt åpne områder med god vannutskiftning. På grunn av rutiner rundt ferdigstilling og kvalitetssikring av dataene leveres tilførselsberegninger ett år i etterkant og det er derfor data for tilførsler i 2023 som er presentert i rapporten. Modellerte tilførsler av fosfor og nitrogen fra ulike kilder viser at jordbruket var den største enkeltkilden for både fosfor (55 prosent)- og nitrogenforbindelser (41 prosent). Naturlig avrenning fra utmark var den nest største kilden til fosfor (18 prosent) og nitrogen (35 prosent) til Oslofjorden i 2023, forårsaket av store nedbørsmengder og flommer på Østlandet. Kommunalt avløp stod for henholdsvis 14 prosent av fosfortilførselene og 18 prosent av nitrogentilførselene i 2023.

Resultatene fra Program for jord- og vannovervåking (JOVA) ved NIBIO har gitt nyttig informasjon for arbeidet med å redusere utslipp til vann. JOVA programmet overvåker 10–11 nedbørsfelt som representerer viktige jordbruksområder i landet. Ved noen av feltene har det vært gjort registreringer av partikler, plantenæringsstoffer og rester av plantevernmidler helt siden 1992. Programmet viser også at tilførsler av fosfor til vann er høyest i områder der det dyrkes grønnsaker og brukes mye husdyrgjødsel. I felt med

---

⁴¹ Frigstad m.fl. Tilstandsrapport for Oslofjorden. NIVA-rapport 8036-2024.

⁴² Engesmo m.fl.. Eutrofiovervåkning i Ytre Oslofjord. Samlerapport 2019-2024. NIVA-rapport 8113-2025

intensiv kornproduksjon og husdyrhold er det store fosfortap på grunn av erosjon og nedbør/avrenning. Nitrogentapet er størst fra grønnsaksarealer. Klimaendringer, med endringer i nedbørsmønstre, har også innvirkning på avrenning og erosjon. Tidligere virkningsfulle tiltak mot avrenning fra jordbruket kan få redusert effekt som følge av dette.

6.7.2 Jordarbeiding og erosjon

Sentralt for å redusere avrenning og erosjon fra jordbruksarealene, er å nytte en praksis ved jordarbeiding som minsker risikoen for avrenning/erosjon fra arealene og til vassdrag. Det er åpenåkerarealet som er særlig utsatt for avrenning/erosjon. Andelen åpenåkerareal (inkludert hage) økte fram til 1990-tallet, men har siden i hovedsak gått ned, slik det går fram av Tabell 6-10.

Tabell 6-10 Utviklingen i åpen åker- og kornarealet 1970 - 2025

	1970	1980	1990	2010	2020	2024	2025*
Åpenåkerareal i % av fulldyrket areal	45,5	49,0	50,5	42,6	40,5	40,8	40,9
Kornareal i % av åpenåkerareal	70,5	78,6	81,3	86,8	87,0	87,2	87,1

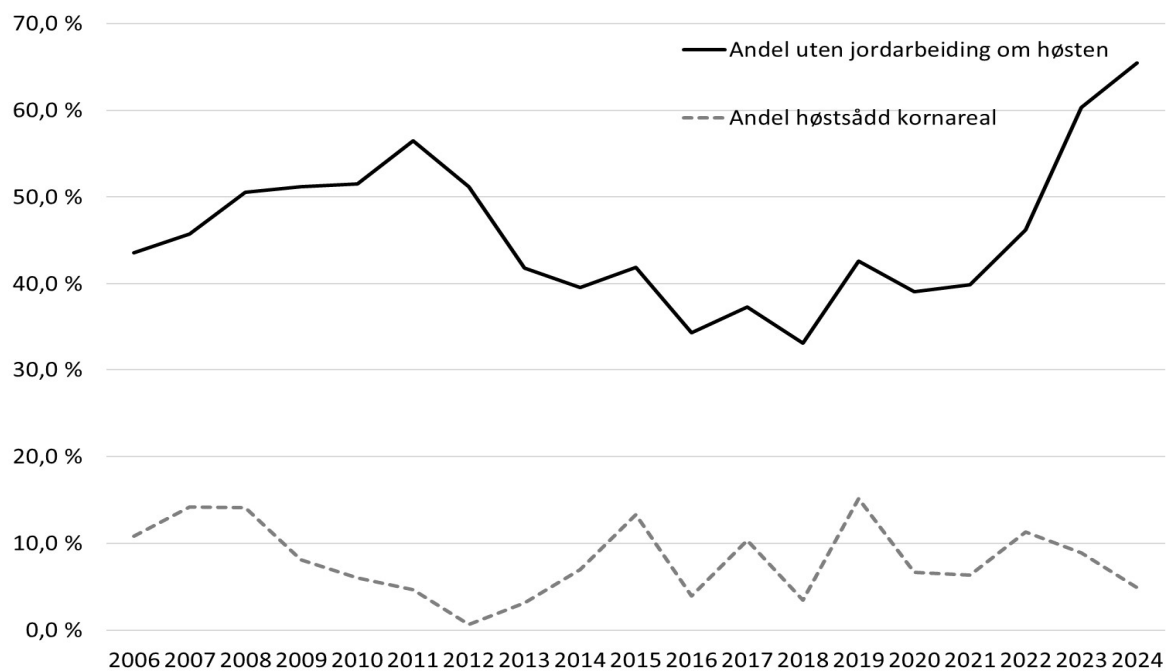
*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket og Statistisk Sentralbyrå

Figur 6-18 viser utviklingen i korn- og oljevekstareal i landet fordelt etter jordarbeidingsmetode og tidspunkt for såing.

Åkerareal i stubb regnes å ha en reduserende, det vil si positiv effekt på arealavrenningen. Det er like stor eller større erosjonsrisiko ved høstkorn som ved høstpløying. Det var minst høstsådd areal høsten 2011, med 0,7 prosent av kornarealet. Høstsådd areal var på topp i 2019, da 15,1 prosent av kornarealet i 2019 ble sådd høsten 2018. Det har vært svingninger i andel høstsådd areal de siste årene.

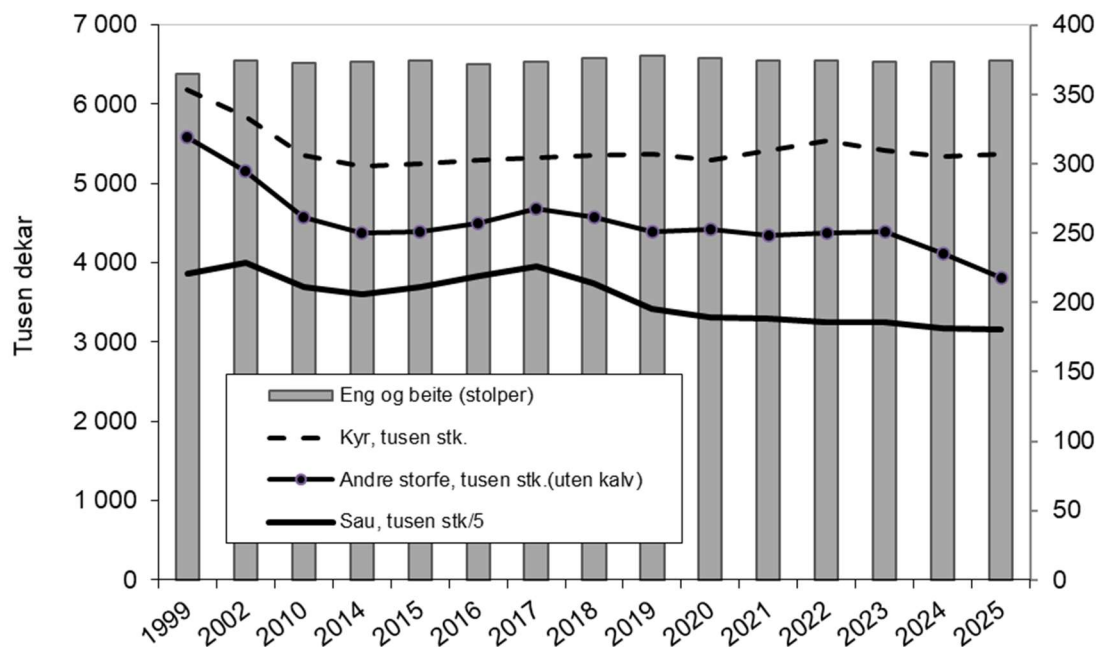
RESULTATKONTROLL FOR GJENNOMFØRING AV LANDBRUKSPOLITIKKEN
Budsjettnemnda for jordbruket, 2026

Figur 6-18 Andel uten jordarbeiding om høsten og andel høstsådd kornareal

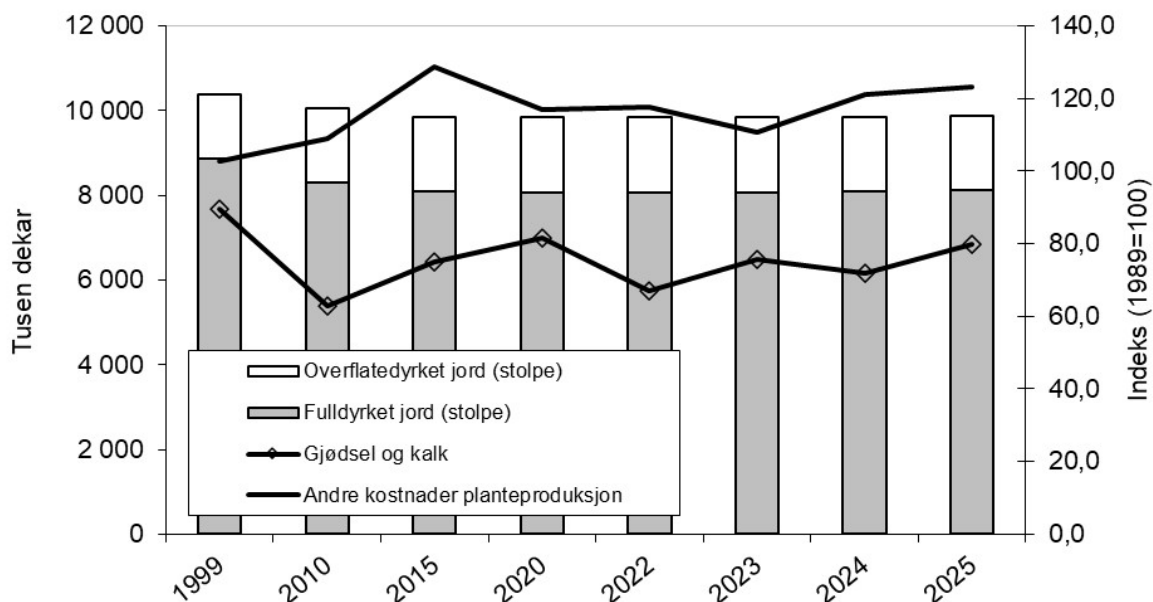
Kilde: Landbruksdirektoratet. Totalkalkylen

Figur 6-19 viser utviklingen i antall grovfôrdyr sammen med utviklingen i grovfôreareal mens Figur 6-20 viser volumendring av innsatsfaktorer sammen med arealutviklingen.

Figur 6-19 Utviklingen i eng- og beiteareal og grovfôrdyr

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Figur 6-20 Utvikling i areal og volumendringer av innsatsfaktorer

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

6.7.3 Gjødselforbruk

Riktig gjødsling, det vil si samsvar mellom næringstilførsel og næringsopptak, er viktig for å unngå avrenning av næringsstoff. Riktigere gjødsling skjer blant annet ved forbedrede gjødseltyper, gjødselplanlegging, tilstrekkelige lagringsløsninger og spredearealer for husdyrgjødsel og rett valg av spredetidspunkt.

Tabell 6-11 viser at forbruket av mineralgjødsel⁴³ per dekar var 9 prosent lavere i 2025 enn i 1999. Dette skyldes redusert fosforgjødsling og at det gjennomgående brukes gjødseltyper med større nitrogeninnhold. N-forbindelsen i de fleste gjødselslag har en forsurende virkning på jordsmonnet. Forbruket av mineralgjødsel per daa jordbruksareal var synkende fra 2005 til og med 2010, og var på 38 kg per dekar i 2010. Etter 2010 har forbruket variert mer og var på 45,3 kg per dekar i 2025.

Grovt regnet trengs 1 kg kalk, tilsvarende 2 kg kalksteinsmel, for å nøytralisere virkningen av 1 kg N i fullgjødsel. Tilførselen av kalk, gjennomsnittet av alle kalkslag, var 40,5 kg per dekar i 2025, jf. Tabell 6-11. For å opprettholde pH-nivået i vanlig jord trengs imidlertid 50–100 kg kalksteinsmel per dekar. Dette skyldes effekten av den generelle forsuringen. Kalkingsbehovet varierer ellers mye landet over og er foruten selve gjødslingen avhengig av jordart, klima og vekster.

Tabell 6-11 Mineralgjødsel og kalk i mill. kg og kg per dekar jordbruksareal

	1999	2005	2010	2020	2024	2025*
Mineralgjødsel⁴³:						
Totalt, mill. kg	516	511	384	472	410	447
Kg/daa jordbruksareal	49,7	49,4	38,2	47,9	41,7	45,3
Kalk:						
Totalt, mill. kg	275	206	168	271	304	400
Kg/daa jordbruksareal	26,5	19,9	16,7	27,5	30,9	40,5

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

På grunn av gjødsel som betydelig kostnadspost, har utviklingen i forbruket av gjødsel hatt spesiell oppmerksomhet. Tilførsel av næringsstoffer per dekar har vært relativt stabilt for alle gjødselsorter de siste årene (Tabell 6-12), men hadde en økning det siste året. Tørken på forsommeren 2023 førte til at etterspørselen etter nitrogengjødsel gikk ned mot slutten av gjødselåret 22/23.

⁴³ Omfatter også annen gjødsel til jordbruket. Omfanget av annen gjødsel er moderat.

Tabell 6-12 Næringsforbruk av nitrogen, fosfor og kalium brukt i jordbruket¹

	Jordbr. areal 1000 daa	Nitrogen, N		Fosfor, P		Kalium, K		Verdistoff Tonn
		Tonn	Kg/daa	Tonn	Kg/daa	Tonn	Kg/da	
2004/05	10 354	106 882	10,3	12 660	1,20	45 926	4,4	165 468
2009/10 ²	10 060	83 982	8,3	7 831	0,80	31 943	3,2	123 756
2017/18	9 837	102 392	10,4	8 892	0,90	33 984	3,4	145 267
2018/19	9 851	106 765	10,8	8 901	0,90	34 422	3,5	150 088
2019/20	9 863	105 884	10,7	8 996	0,91	34 171	3,5	149 051
2020/21	9 843	107 282	10,9	9 475	0,96	35 306	3,6	152 063
2021/22	9 860	99 043	10,0	8 336	0,85	30 005	3,0	137 385
2022/23	9 845	87 003	8,8	6 849	0,70	25 600	2,6	119 452
2023/24	9 836	91 646	9,3	7 166	0,73	27 754	2,8	126 565
2024/25	9 874	100 116	10,1	7 842	0,79	30 837	3,1	138 795

1) Korrigert for forbruk til grøntanlegg og hager

2) Inkl. verdistoff av 55 000 tonn gjødsel i 2008/09 og 10 000 tonn gjødsel i 2009/10 hamstret fra 2007/08

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Mest mulig spredning av gjødsla i vekstsesongen er viktig for en bedre utnyttelse av næringsstoffene. Samtidig reduseres risikoen for avrenning. I kornproduksjonen er våronna det dominerende tidspunkt for gjødsling.

I januar 2025 fastsatte regjeringen nytt gjødselregelverk. Gjødselvereforskriften skal sikre at gjødselvarer er trygge for planter og miljø, og at det brukes sirkulære råvarer. Gjødselbrukforskriften skal sørge for at gjødsla går til plantevekst, gjennom spredning til riktig tid og i riktig mengde. Den nye gjødselbrukforskriften innebærer blant annet innstramming i kravene til bruk og lagring av gjødsel, noe som vil bidra til reduserte utslipp av næringsstoffer til luft og vann. De største endringene i gjødselbrukforskriften, som strengere krav til spredetidspunkt og spredemengder trer i kraft fra 2027.

Delt gjødsling (gjødsling både i våronn og seinere i vekstperioden) er stort sett aktuelt kun ved dyrking av mathvete. Arealet med delt gjødsling i kornproduksjonen er dermed avhengig av omfanget av hvetedyrkingen, hvor delt gjødsling er betinget av økonomien i dyrkingen. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet fikk i jordbruksoppgjøret 2022 oppdrag med å utrede tiltak og virkemidler for helhetlig og bærekraftig nitrogenforvaltning i jordbruket, og ga i mars 2023 ut rapporten «Nitrogen til nytte i jordbruket».

I jordbruksavtalen 2023 ble partene enige om å utarbeide en helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket. Landbruksdirektoratet i samarbeid med Miljødirektoratet fikk i oppgave å utarbeide planen⁴⁴, som ble levert til avtalepartene i mars 2026. Direktoratene anbefalte at følgende fem innsatsområder prioriteres:

⁴⁴ Helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket. Rapport nr 30/2026. Landbruksdirektoratet. Miljødirektoratet

- Bedre utnyttelse av gjødsel
- Bedre utnyttelse av fôr
- Økt resirkulering av nitrogen
- Bedre jordhelse og nitrogenopptak i planter
- Økt rensing av nitrogen

6.8 Utslipp av klimagasser og luftforurensning

Nasjonale mål:

- Norge har meldt inn en forpliktelse under Parisavtalen om å redusere utslippene av klimagasser med minst 55 prosent innen 2030 og minst 70 -75 prosent i 2035 sammenlignet med 1990 (Klimaloven § 3 og § 4). Klimaloven setter mål om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050 og redusere utslippene med 90 til 95 prosent fra 1990 til 2050.
- Helse og miljø skal ikke ta skade av luftforurensning fra (...) ammoniakk eller partikler. Under Gøteborgprotokollen er Norge forpliktet til å redusere de årlige utslippene av ammoniakk (NH₃) med 8 prosent sammenlignet med nivået i 2005. Forpliktelsen gjelder fra 2020.
- Mål for utslipp til luft i Prop. 1S (2024-2025): «Gjennom berekraftig produksjon skal landbruket bidra til redusert forurensning og reduserte utslipp av klimagasser, leggje til rette for auka opptak av klimagassar og naudsynt tilpassing av produksjonen til klimaforholda i framtida.»
- Jordbruket skal begrense utslippene til luft fra produksjon, foredling og forbruk av mat. Sektormålet for jordbruket er en reduksjon på 5 mill. tonn CO₂ ekvivalenter i perioden 2021-2030.

6.8.1 Utslipp av klimagasser

Jordbruket er den viktigste kilden til utslipp av metan (CH₄) og lystgass (N₂O), med henholdsvis 58 og 73 prosent av landets samlede utslipp i 2025. Dette tilsvarer 2,7 mill. tonn CO₂-ekvivalenter av metan, og 1,6 mill. tonn CO₂-ekvivalenter av lystgass. En stor del av planteproduksjonen er fôrproduksjon til husdyrhold. Fordøyelse av grovfôr medfører betydelig utslipp av CH₄, samt at lagring og bruk av husdyrgjødsel i planteproduksjon fører til utslipp av både CH₄ og N₂O.

Om lag 85 prosent av metanutslippene fra jordbruket kommer fra dyrenes fordøyelse, resten kommer fra i hovedsak håndtering av husdyrgjødsel⁴⁵. Både nitrogenholdig mineralgjødsel og husdyrgjødsel fører til utslipp av lystgass. I 2025 kom 73 prosent av de norske lystgassutslippene fra bruk av gjødsel og andre kilder i jordbruket. Utslipp av CO₂ i jordbruket stammer fra bruk av traktorer, maskiner og oppvarming, samt fra

---

⁴⁵ SSB, 2025.

bruk av mineralsk gjødsel. Utslippene av CO₂ utgjør imidlertid en liten andel av landbrukets utslipp av klimagasser.

Prosjektet MetanHUB er et felles prosjekt der TINE er prosjekteier, og Geno, Tyr, NSG og Nortura har viktige roller. Prosjektet har fått innvilget 40 millioner kroner over fire år fra jordbruksavtalen. Hovedformålet med prosjektet er å redusere metanutslipp fra vom, ved å bygge kunnskap og prøve ut fôrtilsetninger under norske forhold, prosjektet går i perioden 2024 – 2027. Danmark innførte krav om enten bruk av Bovaer eller fett i minst 80 dager i 2025, der flere bønder meldte tilbake om sykdom kort tid etter oppstart. Norsk Melkeråvare har satt pause på norsk utprøving av Bovaer ut fra et føre-var-prinsipp, mens negative effekter ved bruk av Bovaer i danske besetninger undersøkes.

Når det gjelder lystgass er det usikkerhet knyttet til beregninger av utslipp og effekter av tiltak. Det kan forekomme store episodiske utslipp av lystgass som et resultat av kompliserte sammenhenger mellom temperatur, nedbør, drenering og nitrogentilgang. NIBIO har påvist mangedoblet utslipp fra dårlig drenert jord i nedbørsperioder sammenlignet med moderat drenert jord⁴⁶. Lave avlinger med redusert opptak av tilgjengelig nitrogen gir større potensial for denitrifikasjon og utslipp. Samlet sett er det vurdert at drenering av dårlig drenerte arealer reduserer risiko for lystgassutslipp på mineraljord. På organisk jord øker klimagassutslippene etter drenering, hovedsakelig på grunn av økte CO₂-utslipp.

Jordbrukets totale utslipp av klimagasser er beregnet til 4 410 tusen tonn CO₂-ekvivalenter i 2024. Tabell 6-13 viser utslipp av de to viktigste klimagassene fra jordbruk, metan (CH₄) og lystgass (N₂O) omregnet til 1 000 tonn CO₂-ekvivalenter.

Tabell 6-13 Klimagasser fra planteproduksjon og husdyrbruk i Norge, omregnet til CO₂-ekvivalenter. 1 000 tonn

	1990		2000		2020		2023		2024	
	CH ₄	N ₂ O	CH ₄	N ₂ O	CH ₄	N ₂ O	CH ₄	N ₂ O	CH ₄	N ₂ O
Husdyrtarmgass	2 634	-	2 416	-	2 341	-	2 294	-	2 270	-
Husdyrgjødsel	375	340	361	337	408	353	388	348	385	345
Mineralgjødsel	-	719	-	700	-	555	-	568	-	598
Jordbruk annet	30	731	13	723	4	693	2	672	3	685
Sum	3 039	1 790	2 790	1 760	2 753	1 601	2 684	1 588	2 658	1 628

Kilde: SSB

Utslippene av metan og lystgass fra jordbruk har vært relativt stabile fra år til år, men med en større nedgang i 2023. Tabell 6-13 viser en samlet nedgang på 11,2 prosent fra 1990 til 2024. Dette er en bedring fra 2023, samlet nedgang fra 1990 til 2023 var 8,9 prosent. De totale utslippene av klimagasser i jordbruket, inkludert karbondioksid, har blitt redusert med 12,7 prosent fra 1990 til 2024, reduksjonen var på 10,5 prosent i

⁴⁶ Bardalen, A. m-fl.: Utslppsreduksjoner i norsk jordbruk. Kunnskapsstatus og tiltaksmuligheter. NIBIO Rapport 4 (149) 2018

2023 og 6,7 prosent i 2022. Samlet klimagassutslipp fra jordbruket utgjorde 10,1 prosent av alle klimagassutslipp i Norge i 2024.

Utslipp fra transport av produkt, innsatsfaktorer til og fra jordbruksvirksomheten og produksjon av innsatsfaktorer produsert utenfor jordbruket er ikke med i tallene ovenfor. Dette inkluderer også utslipp av CO₂ og N₂O fra produksjonsprosessen av mineralgjødsel. Disse utslippene utgjorde 659 tusen tonn CO₂ og 285 tusen tonn CO₂-ekvivalenter N₂O i 2024, i 2023 var utslippet 727 tusen tonn CO₂ og 189 tusen tonn CO₂-ekvivalenter N₂O⁴⁷.

Prosjektet «Oppdatering av kunnskapsgrunnlag for utslippsreduksjoner i jordbruket sett i sammenheng med tilpasning, klimarisiko og matsikkerhet» ga i 2024 ut tre delrapporter. Delrapport 1 gir oversikt over tiltak som blant annet drenering, gjødsling, kalking, husdyrgjødseltiltak, åkerbelgvekster, kløver i eng, presisjonsjordbruk, fangvekster, biokull.⁴⁸ Delrapport 2: «Klimatiltak i husdyrproduksjon», beskriver mulige tiltak for å oppnå reduksjon av klimagasser fra norsk husdyrproduksjon, basert på faglige vurderinger av norske forskningsresultater, vitenskapelige artikler og statistikker i perioden 2018-2023.⁴⁹ Delrapport 3 «Klimatiltak og matsikkerhet – synergi eller mistilpasning» har som formål å oppdatere kunnskapsgrunnlaget for reduksjon av klimagassutslipp i jordbruket. Den foreslår et rammeverk for analyser av potensial for synergier og målkonflikter mellom klimatiltak for utslippsreduksjoner og klimatilpasning, eller effekter av slike tiltak på matsikkerheten. Rapporten begrunner behov for at slike analyser bør være obligatoriske krav når klimatiltak utredes og iverksettes.⁵⁰

Figur 6-21 viser økningen i areal som har fått tilsagn om tilskudd til areal med miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Tilskudd til nedlegging/ nedfelling av husdyrgjødsel i eng ble innført i alle regioner i jordbruksavtalen 2018. I 2019 ble det gitt et høyere tilskudd til bruk av tilførselslanger og lavere tilskudd til nedfelling/ nedlegging, for å stimulere til bruk av tilførselslanger, som blant annet bidrar til mindre jordpakking. I 2024 har tre ordninger blitt tatt ut og er erstattet av spredning av *all* husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesong, nedlegging av husdyrgjødsel og nedfelling av husdyrgjødsel.

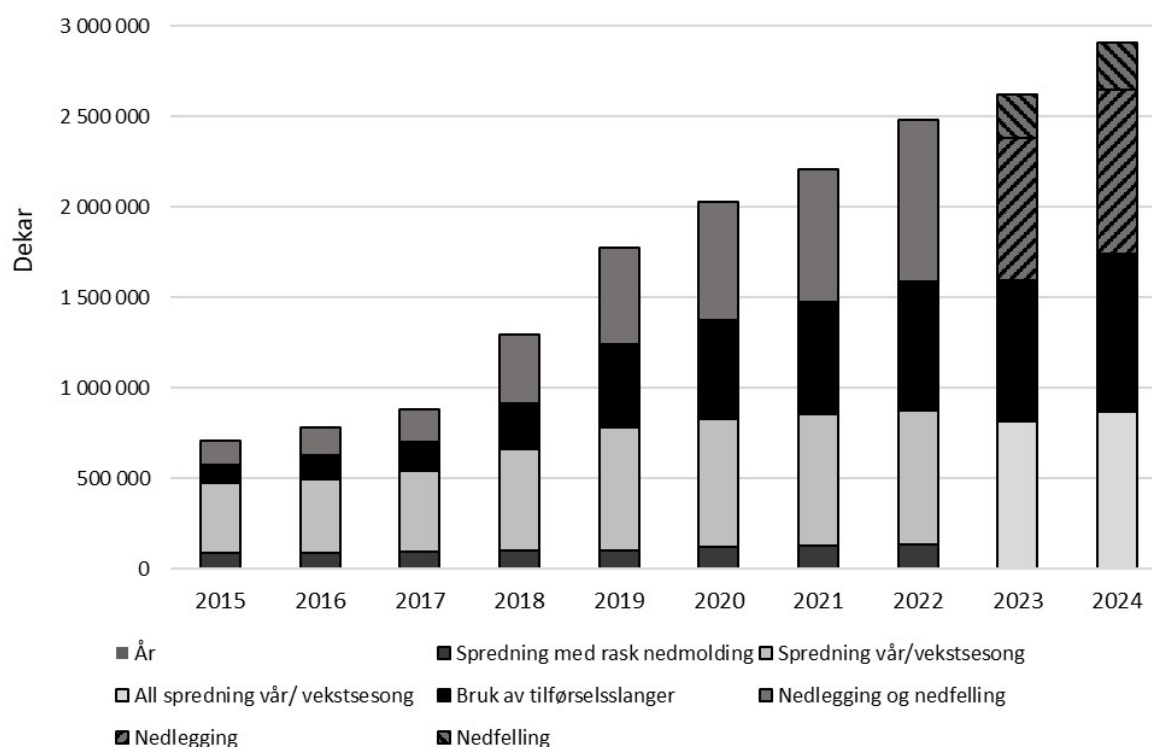
---

⁴⁷ SSB, 2025.

⁴⁸ Byers, Rivedal, Budai, Øygarden, 2024. NIBIO-Rapport 10 (37)

⁴⁹ Aass, Åby, Lind, 2024. NMBU. ISBN: 978-82-575-2153-0

⁵⁰ Bardalen, 2024. NIBIO-Rapport 10 (38).

Figur 6-21 Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, dekar.

Kilde: Landbruksdirektoratet

I tillegg til utslippene vist i Tabell 6-13 er det også et tap av CO₂ fra dyrket jord. Globalt utgjør dette ca. 20 prosent av de totale menneskeskapte klimagassutslippene. I Norge er dette tapet hovedsakelig knyttet til tap fra dyrket myr og mineraljord. NIBIO har beregnet karbonmengden i myr i Norge til ca. en milliard tonn totalt, og 330 mill. tonn i myr som er egnet til nydyrking. Beregning av tap fra jord er vanskelig, og metodene er under stadig bedring. Utslippene fra ett dekar dyrket myr er i tråd med IPCC forutsetninger satt å være 3,5 tonn CO₂-ekvivalenter per dekar og år. I tillegg til CO₂ er dyrket myr også en viktig kilde til utslipp av lystgass (N₂O) og det beregnes mengde metan som slippes ut fra grøftene. NIBIO har i sin modell for beregning av CO₂-tap fra mineraljord, også tatt med binding eller tap i grasmark. Det årlige tapet fra mineraljord er beregnet til 0,14 mill. tonn CO₂.

Rapporten «Klimatiltak for å redusere klimagassutslipp fra drenert organisk jordbruksjord» har blant annet vurdert og beskrevet tiltak som er ventet å ha størst potensial: Tilbakeføring av tidligere drenert og dyrka organisk jord, etablere paludikultur, omgraving av myr ved å grave opp og legge mineraljord fra undergrunnen oppå den oppdyrka myrjorda, og dekke dyrka organisk jord med et lag av mineralmasser hentet utenfor arealet. I rapporten er det også gjort vurderinger for fortsatt jordbruksdrift med ulike jordbruksvekster, antall høstinger, gjødslingsnivå og endringer fra åker til eng eller til beite.⁵¹ Det pågående prosjektet PeatImprove (2021-

⁵¹ Weldon, Fadnes, Hobræk, Kvifte, Takriti, Zhao, 2024. NIBIO-Rapport 10 (10) 2024.

2025) sitt hovedmål er å forstå hvordan drenering og hydrologi påvirker forholda for jordbruksdrift, karbontap og utslepp av klimagasser, og å anbefale metoder som reduserer klimaavtrykket fra grovfôrproduksjon på myrjord. PeatImprove ønsker blant annet å oppdatere statistikk over myrjord i jordbruksdrift og estimere størrelsen på myrjordsareal som er egnet for omgraving.

Jordbruket bidrar også betydelig til utslipp av den forsurende gassen ammoniakk (NH_3). Næringen er viktigste kilde til utslipp av ammoniakk, med 96 prosent av samlet utslipp i 2025. I tillegg til at ammoniakk har forsurende effekt, er nedfall av ammoniakk kilde til indirekte utslipp av klimagassen lystgass (N_2O). Utslipp av ammoniakk kan også medføre overgjødning av vann og vassdrag, fordi det fører til økt avrenning av nitrater.

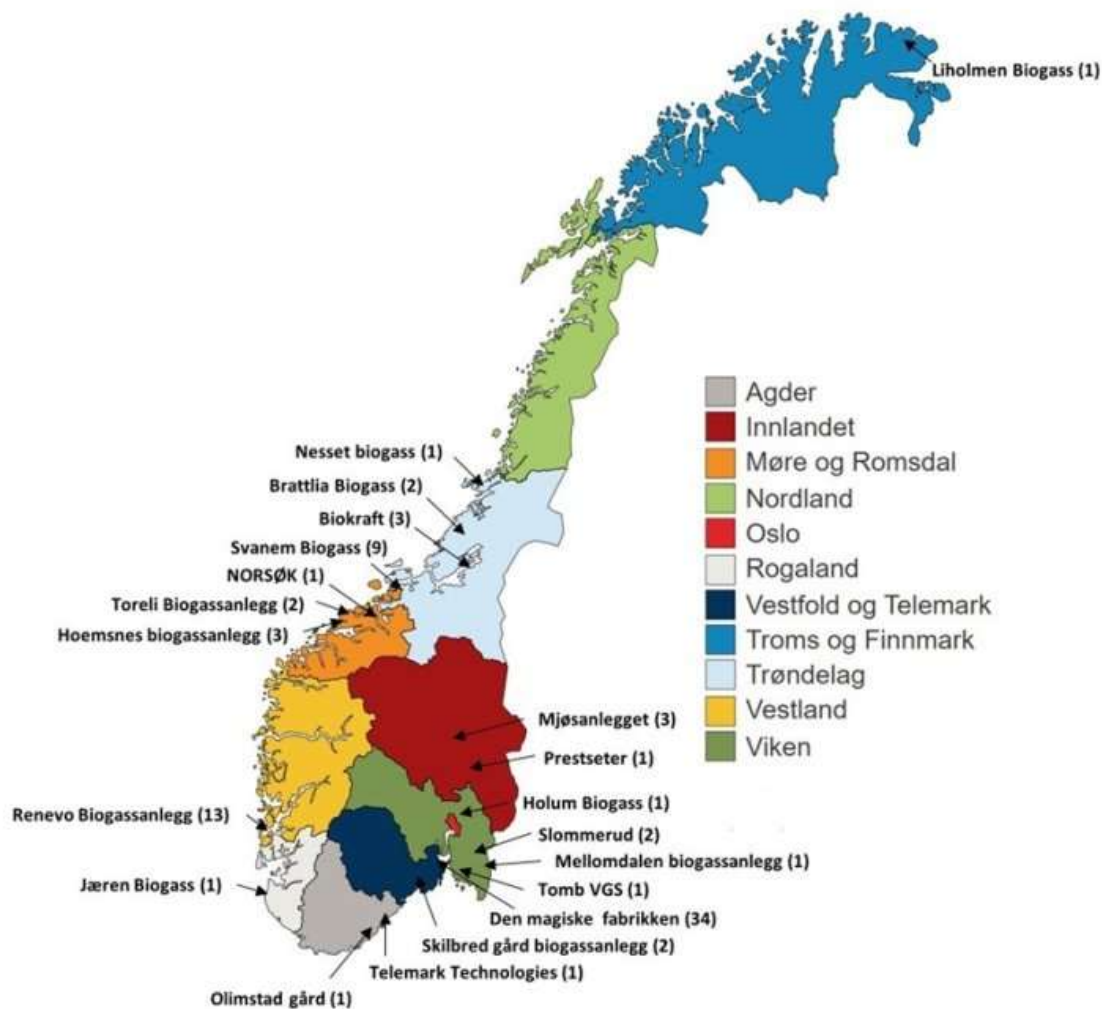
I revidert versjon av Göteborgprotokollen fra 2012 forpliktet Norge seg til å redusere de årlige ammoniakktutslippene med 8 prosent innen 2020, i forhold til nivået i 2005. Bedre data og beregninger gir revidering av utslippsdata tilbake i tid. Dagens beregninger tilsier at utslippet i 2005 var på 32 700 tonn, mens de i 2020 var omtrent 31 050 tonn, en nedgang på 5,5 prosent. I 2024 har utslippene blitt redusert til 29 400 tonn, dette utgjør en nedgang på 10 prosent fra nivåene i 2005, det reviderte målet for ammoniakktutslipp er dermed nådd.

Det aller meste av ammoniakk-utslippene fra jordbruket kommer fra lagring og spredning av husdyrgjødsel. I 2024 var utslipp av ammoniakk fra jordbruket estimert til om lag 28 100 tonn mot 31 400 tonn i 1990.

6.8.2 Husdyrgjødsel til biogass

Biogass er en energirik gass som produseres når organiske materialer som planterester, husdyrgjødsel, matavfall, slakteriavfall og fiskeslam brytes ned i en råtnetank uten tilgang på oksygen.

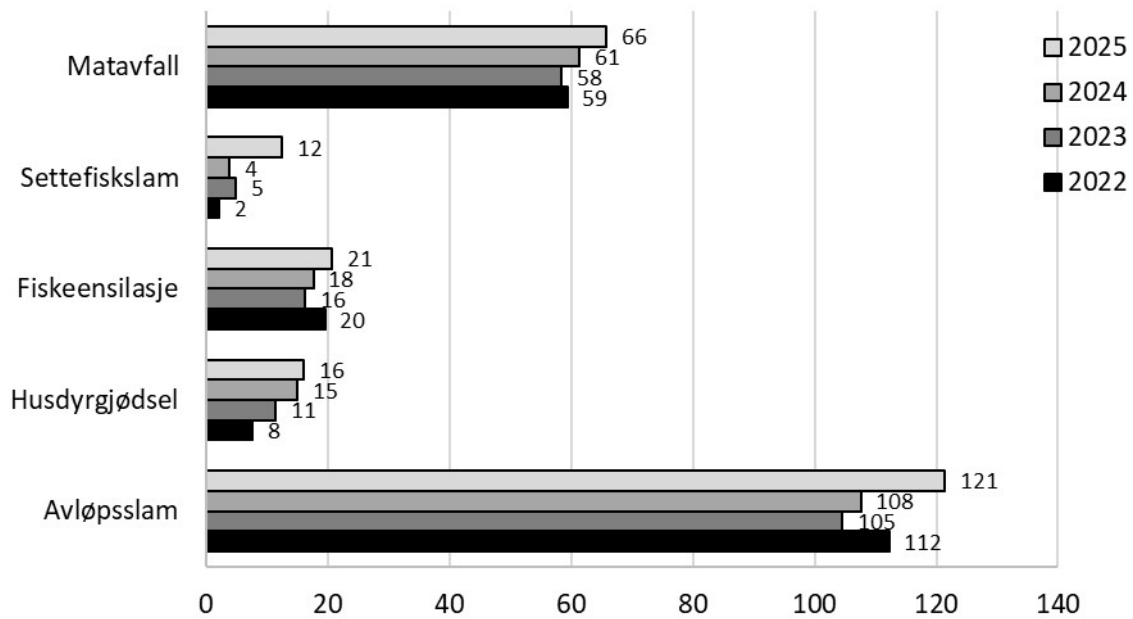
Biogassproduksjonen i Norge har økt betydelig de siste årene, fra knapt 100 GWh i 2013 til 815 GWh i 2025. I 2025 var det 68 biogassanlegg i Norge. Kartet viser hvor det var etablert biogassanlegg i Norge i 2024. Det er få store anlegg. Tall i parentes er antall foretak som leverte husdyrgjødsel til dette anlegget i 2023.

Figur 6-22 Kartet viser hvor i Norge vi har biogassanlegg i 2024.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

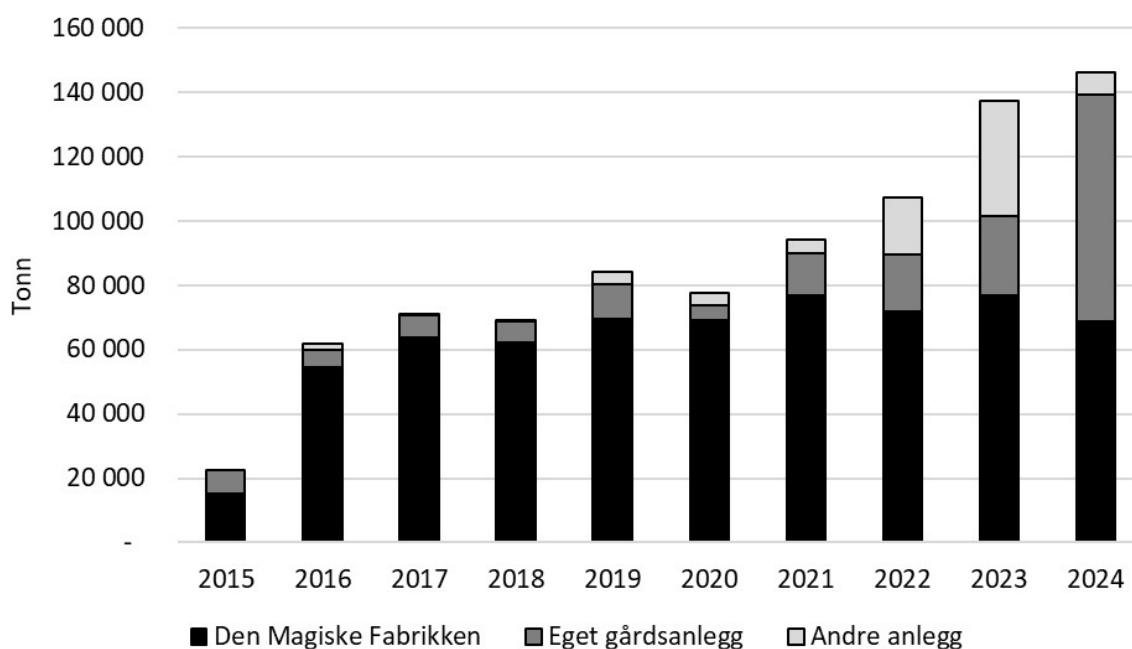
Mengde husdyrgjødsel som råstoff til biogassproduksjon har økt med 8 prosent siste år. Figur 6-23 viser utviklingen i mengde råstoff til biogassproduksjon i Norge.

Figur 6-23 Mengde av ulike råstoff til biogassproduksjon, i 1000 tonn tørrstoff

Kilde: Norwaste

Figur 6-24 viser mengde husdyrgjødsel levert til biogassanlegg i perioden 2015-2024. Den Magiske Fabrikken i Vestfold er den største mottakeren av gjødsel og står for nær 47 prosent av gjødselmengdene til sin biogassproduksjon. I tillegg er det etablert grendeanlegg og flere gårdsanlegg de siste årene. Mengde husdyrgjødsel levert til gårdsanlegg har økt fra 17 800 tonn i 2023 til 70 500 tonn i 2024, som tilsvarer 48 prosent av all husdyrgjødsel levert til biogassanlegg. I 2024 mottok Landbruksdirektoratet 83 søknader om tilskudd til levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg, og det ble utbetalt ca. 15,6 mill. kroner. Det er utbetalt 17,7 mill. kroner i tilskudd i 2025 for 146 000 tonn som ble levert i 2024.

Figur 6-24 Antall tonn husdyrgjødsel levert til biogassanlegg i perioden 2015-2024.

Kilde: Landbruksdirektoratet

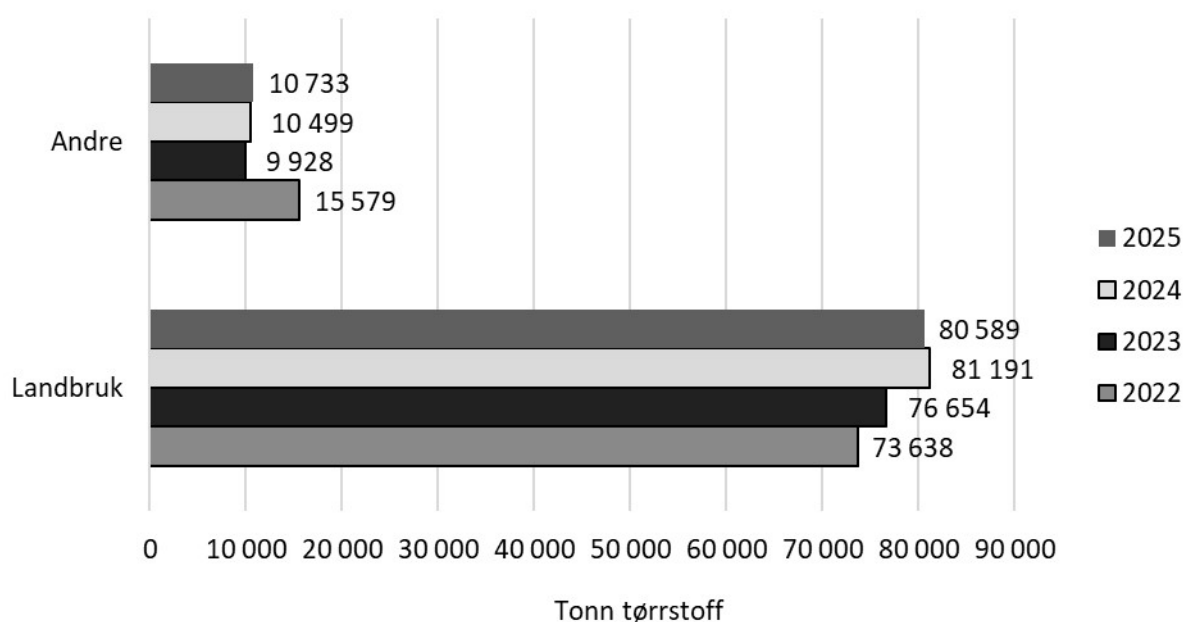
Programmet «Støtte til biogass» ble lansert februar 2022. I programmet gir Enova støtte til aktører som vil etablere ny eller videreutvikle eksisterende, industriell produksjon av biogass. Det er totalt gitt 550 millioner til biogass gjennom 2024, og 226 millioner i 2025. Ny biogassproduksjon knyttet til de støttede prosjektene i 2025 vil være på 419 gigawattime per år, og husdyrgjødsel utgjør en stor andel av råstoffvolumet som brukes til å produsere energien.

Bionova er en del av Innovasjon Norge, og er satsingen på bioøkonomi og klimatiltak for jordbruk, skogbruk og havbruk. Bionova har gitt 9,2 mill. kroner i tilsagn i 2024, og 5,9 mill. i tilsagn i 2025 til anlegg med husdyrgjødsel.

Bruk av biorest

Den gjenværende massen som tas ut av tanken/reaktoren etter biogassproduksjonen betegnes biorest. Biorest består av ikke nedbrytbart materiale og nedbrytbart materiale som ikke omsettes i gassproduksjonen.

I Norge produseres biorest hovedsakelig fra avløpsslam, matavfall og husdyrgjødsel. Figur 6-29 viser hvordan biorest fra avløpsslam og annet biologisk avfall ble utnyttet i 2022 - 2025. (Jordprodukter kan være f.eks. biotak, jordblandinger og pellets) Tilførsel av biorest egner seg godt på jord med et relativt lavt fosforinnhold og lite organisk innhold, for eksempel i områder med mye kornproduksjon og andre produksjoner som ofte ikke har tilgang på husdyrgjødsel.

Figur 6-25 Bruk av biorest. 2022-2025

Kilde: Norwaste

Bruk av husdyrgjødsel som substrat til biogassproduksjon øker og flere gårdsanlegg har blitt etablert det siste årene. I noen av anleggene blir fiskeslam i kombinasjon med husdyrgjødsel brukt til produksjon av biogass. Bøndene som leverer husdyrgjødsel, får biorest i retur til gjødsling av gras- og kornarealet sitt.

NIBIO har kartlagt gjødselkvalitet til biorest i marine råstoffer⁵². Analysene viser at fiskeslam og fiskeensilasje øker næringsinnholdet i biorest, men at forholdet mellom næringsstoffene i biorest blir ubalansert sammenlignet med plantenes behov. Spesielt fosforinnholdet i biorest fra marine råstoffer var høyt sammenlignet med innholdet av nitrogen og kalium (NPK 3-1-2). Ubehandlet fiskeslam fra smolt- og postsmoltanlegg pleier å være i kvalitetsklasse I eller II pga. sink og/ eller kadmium⁵³.

I NIBIO rapport 2021 7 (30)⁵⁴ poengteres det at utfordringen med ubalanserte næringsstoff-forhold i fiskeslam kan løses ved å kombinere bioresten med mineralske gjødselkomponenter, enten ved separat tilførsel eller ved anrikning. NIBIO – rapport 2023 9 (123)⁵⁵ bekrefter at regulering av bruk av biorest som gjødsel basert på forholdet mellom næringsstoffer og tungmetaller, kombinert med en begrensning på fosfortilførsel, vil legge bedre til rette for utnyttelse av biorest fra marine råstoffer.

Fra Innovasjon Norge ble det innvilget støtte til åtte gårdsanlegg i 2025, samt 6 forprosjekt på potensiell biogassproduksjon. Det ble støttet 11 biorestkummer med

⁵² Brod, E., 2024: Biorest fra marine råstoffer: Kjemisk sammensetning og gjødselkvalitet. NIBIO rapport 9 (140)

⁵³ Jf. Gjødselvereforskriften. FOR-2025-01-29-116.

⁵⁴ Brod, E., Øgaard, AF., 2021: Fosforeffekt av organisk avfall Revidert utgave. NIBIO rapport 7 (30).

⁵⁵ Brod, E., Øgaard, AF., 2023. Fiskeslam fra smolt- og postsmoltproduksjon som gjødsel. Vurdering av kjemiske analyser (2019-2023). NIBIO rapport 9 (123).

samlet tilskudd på 3,7 mill. kroner. Det forventes at antallet bioestkummer øker i 2026 og dette kan bidra til å muliggjøre en betydelig utbygging av biogassproduksjon i Norge.

Fornybar energi i jordbruket

Gjennom verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket gir Innovasjon Norge støtte til ulike former for bioenergi. I 2025 var rammen på 256 mill. kroner. Grunnet mange annulleringer av tilsagn fra tidligere år økte tilgjengelige midler i 2025. Det ble innvilget 262 saker som samlet fikk innvilget tilskudd på 214,7 mill. kroner. Programmets rammeforbruk nådde 92 prosent i 2025. Det antas at økte kostnader, økte renter og generell uro har bidratt til at mange gårdbrukere har holdt igjen investeringer på dette området. En annen forklaring er at støtten til rene solcelleanlegg er avsluttet. Rammeutnyttelsen har frem til 2024 vært på 100 prosent med betydelige ventelister grunnet disponerte rammer.

Det ble åpnet opp for søknader til introduksjon av klima og miljøvennlig teknologi fra høsten 2024, som omfatter utviklings- og investeringsstøtte til prosjekter som har som formål å redusere klimagassutslipp, øke næringas konkurransekraft for å introdusere ny produksjonsteknologi og nye løsninger på gårdsnivå. Spesielt veksthus- og grøntproduksjonene har betydelig potensiale for å ta i bruk nye teknologier.

Tabell 6-14 viser en oversikt over antall saker, kroner innvilget og energimengde.

Tabell 6-14 Antall saker, innvilget i mill. kroner og energimengde.

Prosjekttype	Antall saker			Innvilget i mill. kroner			Energimengde i GWh		
	2023	2024	2025	2023	2024	2025	2023	2024	2025
Varmesentral	320	166	129	181	99,5	80,2	91,6	46,5	27,3
Biogass	7	4	8	29,3	26,5	42,4	3,6	4,0	7,2
Biokull		2	1		10,4	0,9		2,6	0,2
Solenergi ¹⁾	366	21	45	49,0	9,0	15,0	18,0	2,2	2,9
Forprosjekt/ utredning	20	11	16	1,4	3,9	3,1			
Klima og miljøvennlig tekn. ²⁾	2	3	34	0,8	3,0	49,3	0,5		
Biorest		1	11		1,5	3,7			
CHP ³⁾			18			20,1			11,0
Sum	715	208	262	261,6	153,8	214,7	113,7	55,3	48,6

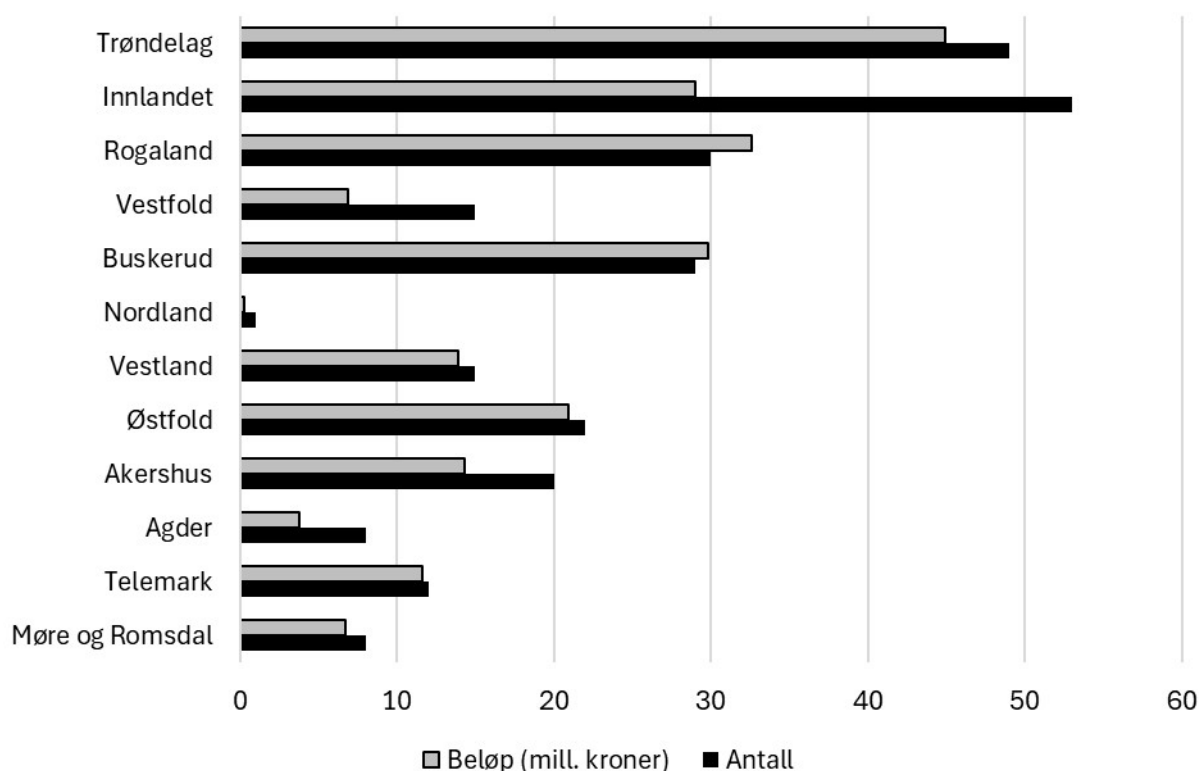
1) Prosjekter som benytter solceller med batterilagring

2) Inkludert tre prosjekter til hygenisering og oppgradering av biogass

3) Flere energikilder som er benyttet i kombinasjon. Inkluderer også LED i veksthus

Kilde: Innovasjon Norge

Figur 6-26 viser hvordan prosjektene fordeler seg geografisk. Antallet prosjekter fordeler seg til en viss grad etter det totale omfanget av landbruk i fylkene, men det er fortsatt få saker i Nord – Norge, Agder, Vestlandet, Telemark, samt Møre og Romsdal. Nord-Norge har lavere pris på elektrisitet og det er derfor få anlegg som blir bygd i denne landsdelen.

Figur 6-26. Geografisk fordeling av antall prosjekter og innvilget tilskudd (i mill. kroner)

Kilde: Innovasjon Norge

Det er forventet at prosjektene som er finansiert i 2025 bidrar til en årlig produksjon i størrelsesorden 65,5 GWh. Til sammenligning var sum forbruk av elektrisk energi i jordbruket 2 258 GWh i 2024 (SSB 2026)

6.9 Plantervernmidler

Nasjonale mål: Risiko for at utslipp og bruk av kjemikalier som er årsak til skade på helse og miljø skal minimeres.

Landbrukets mål for dette området er å redusere avhengigheten av plantervernmidler og å redusere helse- og miljørisikoen ved bruk av plantervernmidler.

Forsvarlig håndtering og bruk av plantervernmidler har betydning både for den enkelte bruker, brukerens nærmiljø og for å unngå rester i mat og fôr. Forhold vedrørende plantervernmidler er regulert i Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (av 19.12.2003 nr. 124) med tilhørende forskrifter. Mattilsynet er ansvarlig godkjenningmyndighet for plantervernmidler i Norge. Det kreves dokumentert at nye midler er like gode eller bedre enn allerede godkjente preparater eller metoder, og det kreves autorisasjon for omsetning og yrkesmessig bruk av plantervernmidler.

Forskrift om plantervernmidler (ikrafttredelse 1.6.2015) setter krav om at det ved yrkesmessig bruk skal føres sprøytejournal, og at det kun skal brukes spredeutstyr som

er godkjent ved en funksjonstest. Endring i forhold til forrige forskrift er at det nå skal inn en vurdering knyttet til integrert plantevern og det skal beskrives hvilke alternative behandlinger som er vurdert. Bruk av plantevernmidler varierer mye mellom år blant annet som følge av variasjoner i værforhold og variasjoner i hvor stort areal det er av ulike vekster.

Nedenfor (Tabell 6-15) er forbruket av plantevernmidler i landbruket angitt i mill. kr sammen med omsatt mengde virksomt stoff av plantevernmidler. Tallene for omsatt mengde gjelder salg fra importør til distributør/forhandler, og gir dermed ikke det faktiske salget av det enkelte preparat fra forhandler hvert år. Noe av dette vil dessuten gå til sektorer utenom jordbruket. Mengden av virksomt stoff er ikke direkte sammenlignbar fra ett år til et annet. Det skyldes at det er stadig utskifting av preparater med ulik konsentrasjon og virkningsgrad. Omsetningsstatistikken vil også være preget av endringer i avgiftssystemet.

Omsetning av virksomt stoff vil variere fra år til år pga. at det ofte blir kjøpt inn plantevernmidler til flere sesonger av gangen.

Tabell 6-15 Forbruk av plantevernmidler i mill. kr, og omsatt mengde av ulike stoffer

	1990	1999	2010	2015	2020	2024	2025
Mill. kr ¹⁾	481,5	511,9	400,1	465,1	545,9	688,4	795,2
<i>Omsatt mengde virksomt stoff, 1 000 kg²⁾</i>							
Ugrasmidler	965,1	448,7	577,7	467,5	521,9	536,3	720,2
Soppmidler	1 53,0	219,9	87,5	93,0	93,8	106,6	103,0
Skadedyrmidler	19,0	23,8	5,7	6,3	16,9	18,2	21,3
Andre midler	46,4	103,9	65,9	82,9	85,2	43,2	54,8
<i>Totalt, 1 000 kg²⁾</i>	<i>1 183,5</i>	<i>796,3</i>	<i>736,8</i>	<i>649,7</i>	<i>717,8</i>	<i>704,3</i>	<i>899,3</i>

1) Verdi av plantevernmidler brukt i jordbruket omregnet til faste 2025-kroner

2) Total grossistomsetning

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket og Mattilsynets omsetningsstatistikk for plantevernmidler

6.10 Innsamling av landbruksplast

Et nasjonalt mål på dette området er at mengden avfall til gjenvinning skal være om lag 80 prosent, basert på at mengden avfall til gjenvinning skal økes i tråd med det som er et samfunnsøkonomisk og miljømessig fornuftig nivå.

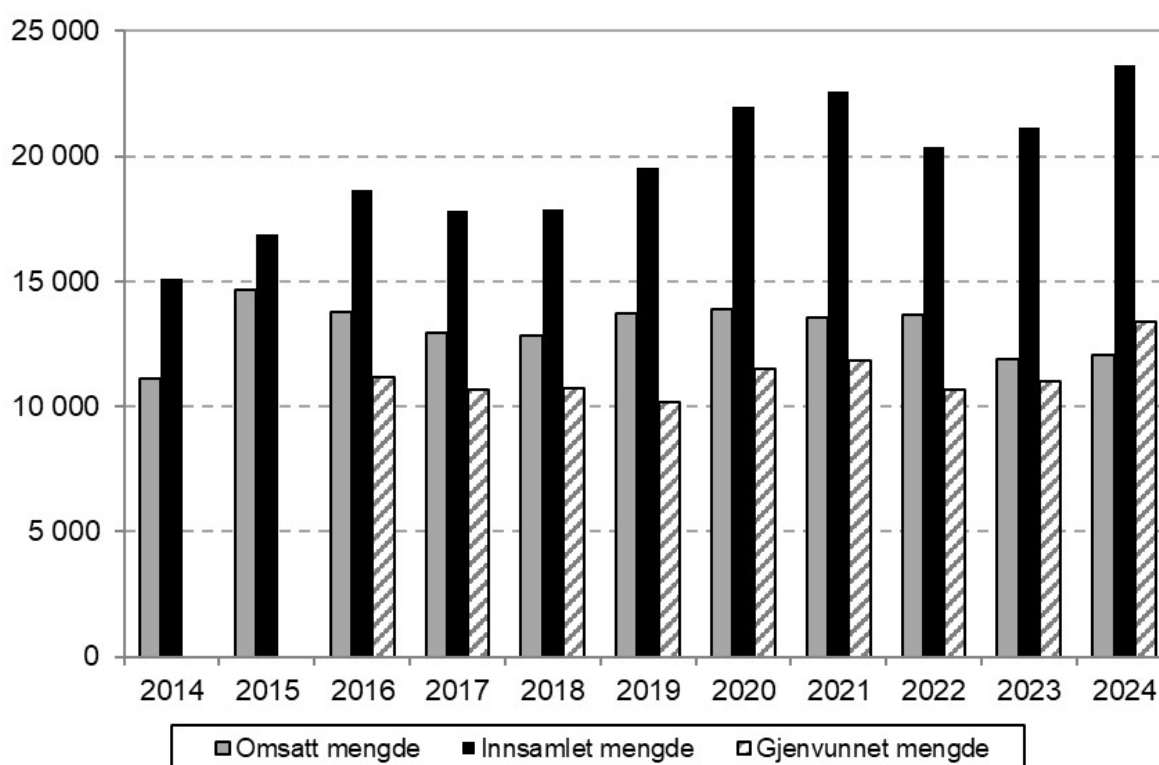
Plastretur hadde fram til 1. januar 2024 nasjonalt ansvar for returordningen. Da inngikk Norsirk AS og Felleskjøpet Agri et samarbeid for håndtering av landbruksplast. Med denne samarbeidsavtalen tok Norsirk ansvar for å håndtere ca. 60 prosent av markedet for innsamling og gjenvinning av landbruksplasten i Norge. Plastretur har det siste året hatt ca. 40 prosent av markedet.

Landbruket er en stor forbruker av ulike plastprodukter. Systemet med returordning av plast finansieres ved at importører og produsenter av plast betaler et vederlag på

produktene det forbrukes mest av: folie fra rundballer og plansilo, solfangerfolie, fiberduk, rundballenett og jorddekningsfolie. Målet er at vederlaget skal dekke alle kostnader knyttet til innsamling og gjenvinning. Det er returselskapene som står for innkreving av dette vederlaget.

Innsamling av landbruksplast organiseres lokalt av bønder i samarbeid med lokale innsamlere. Returselskapene har avtale med ca. 100 innsamlere som gratis tar imot landbruksplast. Mange steder har innsamlerne etablert henteruter hvor platen blir hentet på. Dette er lokale tiltak, der innsamleren tar betalt for henting.

Figur 6-27 viser omsatt og innsamlet / gjenvunnet mengde de siste 10 år. Fra 2019-2023 er 48 prosent av innsamlet mengde regnet som forurensing som for eksempel jord, stein og is. For 2024 er samme sats 43 prosent. Reell gjenvunnet mengde er da 57 prosent av innsamlet. Dette er vist som egen søyle fra og med 2016. Differanse mellom omsatt og gjenvunnet mengde er resterende tap under gjenvinning.

Figur 6-27 Omsatt, innsamlet og materialgjenvunnet jordbruksfolie 2014 – 2024. Tonn

Kilde: Grønt Punkt Norge AS og Norsirk

7 Inntekter, økonomiske forhold og levekår

I Meld. St.11 (2023-2024) står det at «*Gode inntektsmoglegheiter for dei næringsdrivane i jordbruket er avgjerande for rekruttering, investeringar og produksjon av varer, tenester og fellesgoder i sektoren. Gode inntektsmoglegheiter for bøndene er dermed eit hovedverkemiddel for at samfunnet skal nå måla sine for jordbrukspolitikken.*»

Utviklingen i resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital»⁵⁶ kan sees i Totalkalkylens registrerte og normaliserte regnskaper. Det er normaliserte regnskaper som legges til grunn i jordbruksforhandlingene.

Se:<https://www.nibio.no/tjenester/totalkalkylen-statistikk?locationfilter=true#groups>

Hovedårsaker til forskjeller mellom normaliserte og registrerte regnskaper er:

- I normaliserte regnskaper forutsettes et «normalår» med blant annet normalårsavlinger i planteproduksjonen, mens registrerte regnskaper bygger på faktiske registreringer, blant annet for avlinger.
- Andre viktige forskjeller er rentekostnadene hvor det regnes gjennomsnitt av siste tre år i normalisert regnskap.

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk viser tall for utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for de enkelte områdene, driftsformene og størrelsesgruppene. Det samme gjelder tall for utvikling i egenkapital, gjeld, inntekt og forbruk.

Se:<https://nibio.no/tema/landbruksokonomi/driftsgranskinger-i-jordbruket?locationfilter=true>

---

⁵⁶ Resultatmålet viser hva som står igjen til arbeid og egenkapital etter at alle inntekter er fratrukket ikke-varige produksjonsmidler, kapitalkostnader og realrentekostnadene på den lånte delen av kapitalen

7.1 Alminnelig inntekt

Alminnelig inntekt omfatter alle skattepliktige inntekter, der de viktigste er lønn, pensjoner, overskudd fra næringsvirksomhet, renteinntekter og andre kapitalinntekter. Fra summen av inntekter trekkes alle fradrag, blant annet minstefradrag (kun i lønnsinntekt), fagforeningskontingent, premie til egen pensjonsforsikring, renteutgifter og jordbruksfradrag.

Tabell 7-1 til tabell 7-7 viser utviklingen i alminnelig inntekt fordelt etter jordbruksareal, brukers alder, kornareal, antall melkekyr og antall sauer. Tabell 7-1 og tabell 7-2 har samme innhold, men den ene viser tall kun for bruker og den andre tall for bruker med eventuell ektefelle/samboer. Det samme gjelder tabell 7-5 til tabell 7-7. Tabell 7-3 og tabell 7-4 (som viser alminnelig inntekt inndelt etter kornareal, antall melkekyr og antall sauer) viser totaltall for bruker og eventuell ektefelle/samboer.

Det var 73 prosent av de personlige brukerne som hadde ektefelle/samboer i 1995. I 2024 var andelen 75 prosent. Det blir derfor inntektene for ektefellene/samboerne til denne andelen som regnes med i statistikken sammen med inntektene til det totale antall brukere. Det er ikke tatt hensyn til hvorfra ektefellene henter sin inntekt.

Legg merke til at det kan være flere produksjoner på samme jordbruksbedrift i grupperingene i tabellene. Brukene i den største arealgruppa har hele tiden hatt størst alminnelig inntekt.

Fra 2023 til 2024 har alminnelig inntekt økt med 10,5 prosent for bruker og 9 prosent for bruker og ektefelle/samboer.

Tabell 7-1 Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter jordbruksareal. 1 000 kr. Nominelle kroner

Arealgruppe, dekar	1992	1999	2010	2020	2023	2024
0– 99	136,7	195,2	292,4	460,2	576,6	629,7
100–199	166,1	208,8	282,1	445,8	581,3	617,9
200–299	190,1	222,0	277,7	438,7	586,4	665,4
300–499	209,0	259,4	300,1	449,6	578,4	655,5
> 500	274,9	473,2	372,3	627,6	807,0	899,4
Alle	154,2	214,5	293,2	471,2	610,0	673,8

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Fylkesvis fordeling av alminnelig inntekt vises på

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>.

Tabell 7-2 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter jordbruksareal. 1 000 kr. Nominelle kroner

Arealgruppe, dekar	1992	1999	2010	2020	2023	2024
0– 99	195,8	291,9	473,1	740,8	918,9	988,8
100–199	240,8	314,0	462,2	720,7	923,2	978,1
200–299	281,8	337,7	464,3	719,4	923,9	1 024,3
300–499	303,1	396,4	502,8	743,3	926,4	1 027,4
>500	385,8	628,6	604,4	962,7	1 204,9	1 336,0
Alle	222,6	321,0	481,5	759,0	959,7	1 045,9

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Tabell 7-3 viser alminnelig inntekt etter brukers alder. For både bruker og bruker med ektefelle/samboer har hovedtendensen vært at de over 70 år har lavest alminnelig inntekt.

Tabell 7-3 Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter brukers alder¹⁾. 1 000 kr. Nominelle kroner

Aldersgruppe	1992	1999	2010	2020	2023	2024
< 40	144,1	190,6	260,7	364,6	477,0	525,9
40–49	171,6	235,6	317,5	504,7	625,4	673,4
50–59	164,6	234,1	311,4	529,1	683,2	776,0
60–65	153,6	203,9	278,2	481,3	683,8	745,8
66–69	130,7	164,7	254,2	499,3	601,1	678,0
> 70	101,2	147,0	218,8	363,9	499,2	544,8

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Tabell 7-4 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter brukers alder¹⁾. 1 000 kr Nominelle kroner

Aldersgruppe	1992	1999	2010	2020	2023	2024
< 40	195,4	272,2	416,0	585,8	738,7	808,8
40–49	263,7	359,5	521,7	834,5	1 020,4	1 087,7
50–59	243,1	357,8	520,5	857,9	1 096,5	1 213,3
60–65	216,7	306,9	461,4	773,9	1 036,4	1 135,3
66–69	176,1	246,8	414,1	756,9	921,4	1 014,6
> 70	127,3	189,5	328,4	549,8	740,2	804,1

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Tabell 7-5 viser alminnelig inntekt for bruker med eventuell ektefelle/samboer i forhold til kornareal. Også her ser vi at trenden er økt alminnelig inntekt med økt areal.

Tabell 7-5 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter kornareal¹⁾. 1 000 kr. Nominelle kroner

Arealgruppe, dekar	1992	1999	2010	2020	2023	2024
1–99	219,3	338,1	516,3	814,0	964,8	1 067,0
100–199	239,5	379,6	548,2	849,7	1 031,3	1 114,8
200–299	282,5	453,9	564,9	899,2	1 105,8	1 206,0
300–499	312,4	485,6	618,1	989,2	1 186,8	1 253,3
> 500	407,4	561,4	707,6	1219,9	1 672,7	1 769,3

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Tabell 7-6 viser hvordan alminnelig inntekt varierer med antall melkekyr. I hele perioden øker alminnelig inntekt for bruker og ektefelle/samboer med antall kyr.

Tabell 7-6 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1 000 kr. Nominelle kroner

Besetningsstørrelse	1992	1999	2010	2020	2023	2024
1– 9	218,7	279,2	349,1	538,8	736,9	761,0
10–19	271,3	307,4	402,4	583,7	771,0	904,7
20–39	330,4	366,2	465,1	628,5	756,4	954,2
>40	380,7	424,0	569,4	703,2	880,5	1 152,2

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

Tabell 7-7 viser alminnelig inntekt for bruker med eventuell ektefelle/samboer på bruk med sau, gruppert etter besetningsstørrelse. I alle år har brukene med mer enn 200 sauer hatt høyest alminnelig inntekt. På sauebrukene ser vi ikke en så klar tendens til at økende besetningsstørrelse gir økende alminnelig inntekt.

Tabell 7-7 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter antall sauer per 1. juni¹⁾. 1 000 kr. Nominelle kroner

Besetningsstørrelse	1992	1999	2010	2020	2023	2024
1– 49	200,9	283,7	449,0	715,3	897,9	948,9
50– 99	224,2	291,1	442,0	678,3	870,1	961,2
100–199	212,7	288,9	438,7	640,3	892,7	995,4
>200	237,5	342,5	504,0	836,6	1 115,9	1 050,8

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld

I Tabell 7-8 har vi delt den alminnelige inntekten i intervaller. Tabellen viser hvor stor andel av henholdsvis bruker og bruker pluss eventuell ektefelle/samboer som ut fra skatteligningen 2024 havnet i de ulike intervallene. Brukere som har alminnelig inntekt over kr 300 000 utgjorde 69 prosent i 2023 og 74 prosent i 2024.

Tabell 7-8 Andel brukere og brukere pluss evt. ektefelle/samboer fordelt etter alminnelig inntekt. Prosent, 2024.

Alminnelig inntekt i 1 000 kroner	Uten eller negativ	1– 100	100– 200	200– 300	300– 400	400– 500	500– 750	Over 750
Kun bruker	5,7	4,3	7,0	9,5	11,2	11,6	22,5	28,2
Bruker og evt. ektefelle/samboer	3,2	1,8	3,0	4,3	5,7	6,5	18,3	57,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk. Gårdbrukernes inntekter og gjeld. Levekår

7.2 Levekår

7.2.1 Næringsinntekt og jordbruksfradrag

St.meld. nr. 19 (1999-2000) gikk inn for å «bruke skatt i inntektspolitikken i jordbruket, innføre fradrag i positiv næringsinntekt i jordbruket som kompensasjon for reduserte målpriser.»

Tabell 7-9 viser den relative betydningen av inntekt fra jordbruket. Grunnlaget er data fra skattestatistikken og næringsinntekter ifølge næringsoppgave i jordbruk, gartneri mv. Den sammenlignes med bruttoinntekten for bruker og ektefelle/samboer. Bruttoinntekt er lønnsinntekter, næringsinntekter, pensjoner og kapitalinntekter. Tabell 7-9 til tabell 7-13 inkluderer også jordbruksbedrifter under 5 dekar.

Av bruk med i skattestatistikken var 27,5 prosent uten positiv næringsinntekt fra jordbruket i skattemeldingen i 2024. Totalt for landet henter 20,1 prosent av alle brukere over halvparten av bruttoinntekta fra næringsinntekt i jordbruket. I 1999 var tilsvarende andel 35 prosent.

Tabell 7-9 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt¹⁾. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel fylkesvis 2024, og landstall 2024, 2023, 2010 og 1999

	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	<10	10–49	50–89	>90	>50
Oslo/ Akershus	1 954	26,3	23,4	37,0	11,9	1,4	13,3
Østfold	1 910	25,1	23,3	35,5	13,8	2,3	16,1
Buskerud	1 761	29,2	22,3	36,6	10,5	1,5	12,0
Innlandet	6 230	25,2	17,6	35,6	18,1	3,5	21,6
Vestfold	1 093	28,2	21,5	33,7	14,7	1,9	16,6
Telemark	1 190	38,8	23,4	27,6	8,7	1,4	10,1
Agder	1 712	39,2	18,5	29,2	11,4	1,7	13,1
Rogaland	3 633	19,0	17,8	34,1	22,9	6,2	29,1
Vestland	5 451	34,5	22,5	30,2	10,5	2,4	12,9
Møre og Romsdal	2 135	34,1	17,9	27,4	16,3	4,3	20,6
Trøndelag	4 917	22,9	16,8	33,9	21,4	5,0	26,4
Nordland	1 585	20,6	15,0	33,7	24,1	6,6	30,7
Troms	705	23,0	12,2	36,9	20,4	7,5	27,9
Finnmark	236	29,2	11,4	25,4	24,2	9,7	33,9
<i>Hele landet, 2024</i>	<i>34 512</i>	<i>27,5</i>	<i>19,3</i>	<i>33,2</i>	<i>16,4</i>	<i>3,7</i>	<i>20,1</i>
<i>Hele landet, 2023</i>	<i>35 111</i>	<i>27,6</i>	<i>19,5</i>	<i>33,6</i>	<i>15,1</i>	<i>4,2</i>	<i>19,3</i>
<i>Hele landet, 2010</i>	<i>43 615</i>	<i>23,8</i>	<i>20,8</i>	<i>33,1</i>	<i>17,2</i>	<i>5,1</i>	<i>22,3</i>
<i>Hele landet, 1999</i>	<i>69 910</i>	<i>26,4</i>	<i>14,2</i>	<i>24,3</i>	<i>20,9</i>	<i>14,1</i>	<i>35,0</i>

1) Sum lønnsinntekt, næringsinntekt, pensjoner og kapitalinntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 7-10 viser tilsvarende fordeling ut ifra jordbruksareal i drift. I størrelsesgruppen fra 5 til 49 dekar er 58,5 prosent av brukerne uten næringsinntekt, og bare 3,4 prosent av brukerne henter mer enn 50 prosent av bruttoinntekten fra jordbruket i 2024. Med unntak av den minste gruppen øker andelen brukere som henter mer enn 50 prosent av bruttoinntekten fra jordbruket, med økende bruksstørrelse.

På landsbasis er det 3,7 prosent av brukene som henter mer enn 90 prosent av inntekta fra jordbruket i 2024, en nedgang fra 14 prosent i 1999. Den største nedgangen kom i perioden 1999-2010. I 2010 var det 5,1 prosent av brukene som hentet mer enn 90 prosent av inntekta fra jordbruket.

Tabell 7-10 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt¹⁾. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel for ulike arealgrupper. 2024

Arealgruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	<10	10–49	50–89	>90	>50
< 5 dekar	1 123	37,6	16,7	25,4	16,9	3,4	20,3
5–49 dekar	3 964	58,5	22,3	15,8	2,8	0,6	3,4
50–99 dekar	5 619	47,5	28,8	19,2	3,8	0,8	4,6
100–199 dekar	8 439	29,4	27,0	34,4	7,4	1,8	9,2
200–299 dekar	5 264	15,4	18,2	45,3	16,7	4,4	21,1
300–499 dekar	5 294	9,6	9,6	46,2	28,3	6,3	34,6
>500 dekar	4 809	6,0	4,5	35,8	44,5	9,1	53,6
Alle	34 512	27,5	19,3	33,2	16,4	3,7	20,1

1) Sum lønnsinntekt, næringsinntekt, pensjoner og kapitalinntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 7-11 viser tilsvarende tall som i Tabell 7-10, men med tall kun for bruker. Andelen brukere som henter mer enn 90 prosent av bruttoinntekten fra jordbruket er da på 10 prosent.

Tabell 7-11 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt¹⁾. Tall for bruker. Prosentandel for ulike arealgrupper. 2024

Arealgruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	<10	10–49	50–89	>90	>50
< 5 dekar	1 123	39,4	12,0	23,3	16,5	8,8	25,3
5–49 dekar	3 964	59,2	17,1	18,6	3,6	1,5	5,1
50–99 dekar	5 619	48,5	21,8	23,0	4,7	2,0	6,7
100–199 dekar	8 439	31,1	17,5	37,0	10,3	4,0	14,3
200–299 dekar	5 264	17,4	11,6	39,8	20,1	11,1	31,2
300–499 dekar	5 294	11,5	6,3	35,2	28,5	18,6	47,1
>500 dekar	4 809	7,3	3,7	24,8	38,1	26,1	64,2
Alle	34 512	29,0	13,4	30,6	17,0	10,0	27,0

1) Sum lønnsinntekt, næringsinntekt, pensjoner og kapitalinntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 7-12 viser en tilsvarende fordeling etter alder på bruker. Aldersgruppa 60-69 år har hatt en markant nedgang der bare 13,5 prosent henter mer enn 50 prosent av inntekten fra jordbruket, fra 20,2 prosent i 2022. Med unntak av de over 70 år, hvor bare 5,8 prosent henter mer enn 50 prosent av inntekten fra jordbruket, er det ellers ikke store forskjeller mellom aldersgruppene. Vedlikehold og avskrivninger vil påvirke næringsinntekten. Det er derfor ikke urimelig at de yngste i etableringsfasen og de eldste der en del har trappet ned drifta, vil ha flere brukere uten positiv næringsinntekt.

Tabell 7-12 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt¹⁾. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel for ulike aldersgrupper. 2024

Alders- gruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	0–10	10–49	50–90	>90	>50
< 30 år	6 263	29,6	16,2	31,7	17,6	4,9	22,5
30–39 år	7 385	26,0	20,4	32,0	17,5	4,1	21,6
40–49 år	9 751	25,6	18,8	32,9	18,1	4,6	22,7
50–59 år	5 193	25,2	18,9	33,4	19,0	3,5	22,5
60–69 år	2 425	28,7	21,4	36,4	12,5	1,0	13,5
> 70 år	3 495	35,0	22,9	36,3	5,8	-	5,8
<i>Alle</i>	34 512	27,5	19,3	33,2	16,4	3,7	20,1

1) Sum lønnsinntekt, næringsinntekt, pensjoner og kapitalinntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 7-13 viser tilsvarende tall som i Tabell 7-12, men med tall kun for bruker.

Tabell 7-13 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt¹⁾. Tall for bruker. Prosentandel for ulike aldersgrupper. 2024

Alders- gruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	0–10	10–49	50–90	>90	>50
< 30 år	6 263	30,8	11,4	28,9	17,9	11,0	28,9
30–39 år	7 385	27,4	13,4	29,9	17,4	11,8	29,2
40–49 år	9 751	27,4	13,0	29,7	17,4	12,5	29,9
50–59 år	5 193	27,0	14,2	28,1	19,5	11,2	30,7
60–69 år	2 425	30,6	15,0	34,8	16,9	2,6	19,5
> 70 år	3 495	35,8	16,1	38,6	9,4	-	9,4
<i>Alle</i>	34 512	29,0	13,4	30,6	17,0	10,0	27,0

1) Sum lønnsinntekt, næringsinntekt, pensjoner og kapitalinntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

St.meld. nr. 19 (1999–2000) gikk inn for å «bruke skatt i inntektspolitikken i jordbruket, innføre fradrag i positiv næringsinntekt i jordbruket som kompensasjon for reduserte målpriser.» Det generelle fradraget er på 93 000 kr. Det gis ytterligere fradrag på 38 prosent beregnet av den delen av næringsinntekt i jord- og hagebruk som ligger mellom 93 000 og 361 420 kr, slik at maksimalt fradrag i 2024 blir 195 000 kr. Maksimalt jordbruksfradrag kunne for 2024 gi opp til 42 900 kr i spart skatt.

Frdraget gjelder for beregning av alminnelig inntekt og har ingen virkning på personinntekten.

Tabell 7-14 viser omfanget av brukere som vil kunne benytte fradraget. Grunnlaget for fradraget vil i tillegg til det som føres i næringsoppgaven, også inkludere sykepenger fra jordbruket. Det blir et tillegg til næringsinntekten i tabellen, men forskjellen blir liten.

Av tabellen går det fram at 35,3 prosent av jordbruksbedriftene hadde inntekt på mer enn 361 420 kr fra jordbruket i næringsoppgaven i 2024, og dermed lå an til å utnytte jordbruksfradraget maksimalt etter reglene for 2024.

Tabell 7-14 Inntektsposisjon i forhold til jordbruksfradraget. Tall for bruker og ektefelle/ samboer inndelt etter næringsinntekt per bedrift, fylkesvis, 2024

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1 – 93 000	93 001– 194 999	195 000 – 361 420	361 420 og mer
Oslo/ Akershus	1 954	26,3	14,1	15,1	12,1	32,4
Østfold	1 910	25,1	13,6	15,3	13,4	32,7
Buskerud	1 761	29,2	15,5	14,7	11,5	29,1
Innlandet	6 230	25,2	12,9	12,6	11,3	38,1
Vestfold	1 093	28,2	14,5	13,5	11,2	32,7
Telemark	1 190	38,8	17,9	13,3	7,9	22,1
Agder	1 712	39,2	15,7	9,8	8,6	26,8
Rogaland	3 633	19,0	11,0	12,6	10,0	47,4
Vestland	5 451	34,5	17,3	13,5	10,2	24,6
Møre og Romsdal	2 135	34,1	13,9	11,3	8,1	32,6
Trøndelag	4 917	22,9	12,4	11,7	10,1	42,9
Nordland	1 585	20,6	12,7	10,9	11,9	43,8
Troms	705	23,0	10,9	10,5	11,1	44,5
Finnmark	236	29,2	10,2	8,5	10,2	41,9
<i>Hele landet</i>	34 512	27,5	13,9	12,7	10,5	35,3
Antall	34 512	9 496	4 801	4 382	3 638	12 195

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 7-15 viser tilsvarende etter størrelsesgrupper. Vi ser at andelen som vil kunne utnytte maksimalt fradrag (dvs. at de har inntekt på minimum kr 361 420) øker med økende bruksstørrelse over 100 dekar.

Tabell 7-15 Inntektsposisjon i forhold til jordbruksfradraget. Tall for bruker og ektefelle/ samboer inndelt etter inntektsnivå fra jordbruket og arealgruppe. 2024

Arealgruppe, dekar	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1– 93 000	93 001– 194 999	195 000– 361 420	361 420 og over
< 5	1 123	37,6	14,5	8,2	6,9	32,9
5– 49	3 964	58,5	19,3	9,1	5,8	7,5
50– 99	5 619	47,5	25,0	12,9	5,6	9,0
100–199	8 439	29,4	19,1	19,4	12,7	19,4
200–299	5 264	15,4	10,3	16,0	17,1	41,1
300–499	5 294	9,6	4,3	9,9	13,6	62,7
> 500	4 809	6,0	1,7	4,2	6,8	81,3
<i>Alle</i>	34 512	27,5	13,9	12,7	10,5	35,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

7.2.2 Helse og arbeidsmiljø

Arbeidstilsynet har registrert 8 arbeidsskadedødsfall i jordbruk, skogbruk og fiske i 2024, mot gjennomsnittlig fem dødsfall de siste ti årene. Tilsvarende tall for de tre foregående årene er fire i 2024, to i 2023 og seks i 2022. I 2023 var det ett dødsfall i jordbruket og ett i skogbruket. Forrige gang det ble registrert arbeidsskadedødsfall i næringen skogbruk, var i 2014. Arbeidstilsynet erfarer at det er en viss underrapportering av arbeidsskadedødsfall. Dette gjelder spesielt dødsfall i trafikken og innen landbruk.

Norsk Landbruksrådgiving HMS har siden 2014 gitt helsefremmende tilbud til alle i landbruket. Målsettingen er å bidra til færre ulykker og yrkeslidelser i landbruket.

NLR HMS tilbyr kompetansegivende kurs til hele næringa uavhengig av medlemskap. Kurset «HMS i landbruket» er utpekt som hovedsatsning for hele næringa gjennom «Felles plan for HMS-arbeidet i norsk landbruk». Kurset er skreddersydd til kravet i Arbeidsmiljølovens § 3-5 hvor ansvarlig leder for enhver virksomhet pålegges å ta dokumentert HMS-opplæring.

NLR tilbyr HMS-rådgiving til bønder over hele landet i form av rutinemessige HMS-besøk på gården, helseoppfølging hos bedriftshelsetjeneste, kursing og andre faglige tilbud som gjør hverdagen tryggere. Når bønder møter kriser, eller ved ulykker tilbyr de også krisehåndtering.

Prosjektet «Trygg bonde» skal legge til rette for god psykisk helse i landbruket og bidra til å utvikle systematiske arbeidsmetoder i kommunene gjennom «Bondens nettverk». «Bondens nettverk» er en ressursgruppe som består av sentrale aktører innen landbruket i en kommune, der Norsk Landbruksrådgiving HMS er en naturlig bidragsyter, i tillegg til kommunens landbrukskontor, faglagene lokalt eller kommunalt. Bondens nettverk kan kontaktes av bonden selv eller andre som er bekymret for bondens situasjon og helse. Norsk Landbruksrådgiving fikk midler fra Nasjonale tilretteleggingsmidler til nytt treårig prosjekt i 2023 (virkemidler over Landbrukets utviklingsfond i jordbruksavtalen). Innlandet troner på topp med nesten 100 prosent dekning i sine kommuner. På landsbasis er det etablert til sammen 61 nettverk, målet er at hele landet skal dekkes.

I 2025 har NLR HMS jobbet mye med utviklingen av HMS verktøyet for bonden kalt «Trygg Drift», se kap. 6.1.1.

I 2025 ble det gjennomført 1743 HMS-besøk på gårdsbruk. I 2025 hadde de 208 saker der en bonde hadde behov for hjelp i en krisesituasjon, mot 183 i 2024. I 98 av sakene har helsepersonell fra samarbeidende BHT, som lege, sykepleier eller psykolog, vært viktige bidragsytere. I de resterende 110 sakene har vært i samarbeid med rådgiver fra NLR. Økonomi og hardt arbeidspress er fremtredende faktorer når ting blir tungt og vanskelig for bonden og familien. En gjennomgang med rådgiver er svært nyttig for å finne en god løsning både på timebruk og økonomi. Det er en økning i slike type saker, og de har blitt mer kompliserte.

Kursing innenfor HMS-området er en stor og økende del av aktiviteten i HMS-avdelingen. Tabell 7-16 viser for 2022 - 2025 antall deltakere på kurs og sikkerhetsdager på naturbruksskoler. Kontroll av slokkemidler (brannsløkningsapparat) er forholdsvis nytt fra NLR HMS, 28 godkjente kontrollører har i år kontrollert ca 11 200 apparat. I løpet av tre år er det kontrollert over 30 000 apparat.

Tabell 7-16 Kurs og kursdeltakere Norsk Landbruksrådgivning HMS

	2022	2023	2024	2025
	Deltakere	Deltakere	Deltakere	Deltakere
HMS-kurs	517	561	381	463
Vame arbeider, brann og HMS	2 380	2 291	1 293	1 223
Maskinfører	159	117	149	80
Inn på tunet	90	66	54	20
Førstehjelp	41	125	228	70
Gnager-kurs	412	363	117	427
Plantevern, HMS-del	991	1 029	834	2 105
Sum	4 590	4 552	3056	4 388
Sikkerhetsdager på naturbruksskoler	880	680	568	508

Kilde: Norsk Landbruksrådgivning HMS

En dokumentgjennomgang og intervjuer er utført av Safetec i 2025⁵⁷ for å kartlegge ulykker, årsaker og tiltak i jordbruk, skogbruk og reindriftsnæringen. Dataene er analysert og organisert i en årsaksmodell som viser sammenhengen mellom årsaker og ulykker. For videre arbeid med årsaksmodellene foreslås det å kartlegge styrkeforholdene mellom de ulike faktorene i årsaksmodellene.

I årsaksanalysen er det skilt mellom tre kategorier av årsaker: direkte årsaker, medvirkende årsaker og bakenforliggende årsaker for ulykkene. Medvirkende årsaker er årsaker som har innvirkning på de direkte årsakene, men er ikke utløsende for en uønsket hendelse. De er likevel viktige å forstå disse årsakene for å få bedre forståelse for hva som gjør at ulykken finner sted og hvordan tiltakene skal presiseres for å gi best mulig effekt. I intervjuene ble disse medvirkende årsakene kartlagt:

- Høy arbeidsbelastning
- Alenearbeid
- Ikke-kvalifisert opplæring
- Psykososiale lidelser
- Høyt risikoakseptnivå
- Høye krav til bred kunnskap innen HMS
- Dyrevelferd prioriteres foran sikkerhet

⁵⁷ Ernstsén, J., Varang, M., Pytte, M., 2025. Utredning av ulykker, årsaker og tiltak i jordbruk, skogbruk og reindrift. Safetec, dokument nr. ST-001655-1.

En høy andel av arbeidere innen jordbruk jobber i hovedsak alene. Alenearbeid fører til økt arbeidspress og press til å arbeide selv når de for eksempel er i dårlig form, hvis de ikke har tilgang til avløsere, og er en vanlig medvirkende årsak til ulykker kommer det frem i intervjuene.

Arbeidstilsynet ga i 2025 ut en rapport der det ble presentert utviklingstrekk for arbeidsskadedødsfall for perioden 2014–2024, og kjennetegn ved og årsaker til ulykker med arbeidsskadedødsfall i jordbruk i perioden 2020–2024⁵⁸. Ved å analysere årsaksfaktorer ved ulykkene, fant de menneskelige faktorer i 13 ulykker, oftest knyttet til kognitive feil og feilhandling knyttet til at situasjonen og farene ved arbeidet ble feilvurdert. Teknologiske faktorer ble funnet i 10 av ulykkene, mest knyttet til manglende barrierer og dårlig teknisk tilstand på utstyr. Organisatoriske faktorer ble funnet i 5 ulykker. Arbeidstilsynet foreslår disse tiltakene i rapporten: etablere god styring av sikkerhet, sikre systematisk barrierestyring (for eksempel mot angripende dyr, bevegelige deler av maskin), sikre at materialer og utstyr er egnet og i god teknisk stand, forebygge menneskelige feilhandlinger og ivareta sårbare aldersgrupper.

Behovet for å oppdatere utviklingstrekk og kunnskap om arbeidsskadedødsfall i jordbruk er aktualisert av Intensjonsavtalen om en nullvisjon for dødsulykker i landbruket og reindriftsnæringen som ble undertegnet i 2024.

7.2.3 Velferd og avløsning

Avløsertilskudd skal sikre husdyr-, plante- og honningprodusenter avløsning ved sykdom, svangerskap, fødsel med videre⁵⁹. Husdyrprodusenter kan gis tilskudd hele året, mens plante- og honningprodusenter kan få tilskudd for perioden 15. april til 1. oktober etter nærmere regler. Det kan også gis tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. Formålet er å hjelpe husdyrbrukere til ferie, ordnet fritid og avlastning i onnetider ved å bidra til finansiering av leid arbeid.

Landbruksvikarordningen skal avløse bøndene ved sykdom og krisesituasjoner. I henhold til avløserlagenes rapportering for 2024, var det 13 kommuner som var uten landbruksvikartilbud dette året, og det var tre kommuner mer enn i 2023. Dette gjelder de områdene som Statsforvalteren har avtalt med avløserlagene at de skal tilby landbruksvikar i.

Det kan finnes andre kommuner der man ikke har avtale om landbruksvikardekning, men disse har ikke Landbruksdirektoratet oversikt over. Satsen for tilskuddet var 305 000 kroner per landbruksvikarårsverk. Landbruksdirektoratet fordelte i 2024 tilskudd for 240 årsverk mellom fylkene. Statsforvalteren har igjen fordelt disse videre til de ulike avløserlagene. Tabell 7-17 viser utbredelse og omfang av landbruksvikarordningen.

---

⁵⁸ Mostue, B., Andersen, G. Arbeidsskadedødsfall i jordbruk. Kompass nr 3 2025

⁵⁹ Landbruks- og matdepartementet (LMD) fastsatte 19. desember 2014 ny «forskrift om tilskot til avløsning ved sjukdom og fødsel mv.». Forskriften trådte i kraft 1. januar 2015

Tabell 7-17 Landbruksvikarordningen, omfang og finansiering

	1999	2010	2020	2023	2024
Antall med i ordningen:					
Kommuner	284	400	381	347	344
Jordbruksbedrifter	5 655	2 663	1 757	1 774	1 775
Finansiering mill. kr:					
Stat	18	60	68	71	73
Kommuner	36				
Brukere:	41				
Betaling for sykdomsavløsning ¹⁾	17	47	85	121	130
Betaling for annen avløsning	8	18			
Finansiering i alt	97	115	153	192	203

1) Fra og med 2018 har ikke Landbruksdirektoratet separate tall for sykdomsavløsning og annen avløsning utført av landbruksvikaren, kun summen av dette.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Landbruksdirektoratet

I Norsk Mat sin undersøkelse om skader og ulykker i landbruket (2022) var det mange bønder (antall bønder = 1 375) som utdypet tema om helsehjelp til bønder. Det ble identifisert seks hovedtema. Disse var dårlig økonomi, tettere og bedre kontakt med helsevesen eller personer med helsekompetanse, ensomhet, anerkjennelse, avløserordning og velferdsordninger via NAV.

Undersøkelsen viser at mange bønder opplever det som krevende å få avløser når det er behov. Det ser delvis ut til å skyldes ingen eller liten tilgang til avløsere der man bor. I tillegg ser det ut til å være et kostnadsspørsmål. Noen bønder oppgir at de ikke har økonomi til å benytte avløser ved sykdom eller når de skal til lege/behandling på sykehus.

7.3 Lønnsutvikling etter næring

Tabell 7-18 viser prosentvis lønnsvekst fra året før og lønnsnivå for 2025 for enkelte inntektsgrupper. Det er også vist lønnsøkning i de to siste femårsperiodene. Tallene er hentet fra Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene.

Statistisk sentralbyrå benytter norsk Standard for næringsgruppering (SN2007) i sine næringsstatistikker. Standarden samsvarer med EU sin nye standard NACE Rev. 2. Dette bidrar til sammenlignbarhet på tvers av landegrensene.

Tabell 7-18 Beregnet lønnsvekst i prosent for noen store forhandlingsområder de siste 10 år, og deres årslønn i kroner i 2025

	2023- 2024 ¹⁾	2024- 2025	2015- 2020	Gj.sn. per år 15-20 ¹⁾	2020- 2025	Gj.sn. per år 20-25 ¹⁾	Årslønn 2025
Industriarbeidere	5,7	4,9	13,1	2,5	24,0	4,4	637 700
Sum industrien	5,2	5,2	12,8	2,4	24,4	4,5	806 500
Off. forvaltning ²⁾	5,4	4,6	13,7	2,6	24,9	4,6	720 400
Statsansatte ³⁾	5,4	4,8	13,7	2,6	26,0	4,7	786 400
Kommuneansatte ⁴⁾	5,4	4,6	13,8	2,6	23,9	4,4	674 300
Varehandel ⁵⁾	5,1 ⁶⁾	4,4	15,8	3,0	23,8	4,4	690 600
<i>Alle grupper³⁾</i>	<i>5,2</i>	<i>4,7</i>	<i>14,0</i>	<i>2,7</i>	<i>24,6</i>	<i>4,5</i>	<i>741 300</i>

- 1) Geometrisk gjennomsnitt
- 2) Totalt for statsansatte, kommuneansatte og ansatte i helseforetakene. Til og med 2016: prosentvis vekst vektet med årsverk. Fra 2017: Gjennomsnitt for året er beregnet på lønnsnivå og årsverk for samme år og året før.
- 3) Statsansatte er ansatte i det statlige tariffområdet. Dvs. eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på A-ordningen.
- 4) Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.
- 5) Tallene gjelder heltidsansatte
- 6) Reduserte bonusutbetalinger trakk lønnsveksten ned med 1,1 prosentpoeng i 2023. Økte bonusutbetalinger og økte uregelmessige tillegg trakk lønnsveksten opp hhv 0,2 prosentpoeng og 0,1 prosentpoeng i 2024, mens endret sammensetning fra engroshandel til detaljhandel trekker ned med 0,1 prosentpoeng.

Kilde: Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2026. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Avgitt til Arbeids- og inkluderingsdepartementet 27. mars 2026.

8 Bruken av innsatsfaktorer i jordbruket – kostnadsutviklingen

Gjennom landbrukspolitikken skal det legges til rette for at det potensiale landbruket har for en økt produktivitet og effektiv ressursbruk blir utnyttet.

Nedenfor er det gitt en oversikt over utviklingen i bruken av innsatsfaktorer i jordbruket. I tillegg er priser på jordleie og renter på lånt kapital tatt med. Innsatsfaktorene er inndelt i kategoriene varige og ikke-varige. Mhp. de varige innsatsfaktorene sier næringskomiteen i Innst. 385 S (2014–2015) at «... gode investeringsordninger er nødvendige for å få en mer konkurransedyktig og fremtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Investeringsordningene skal også bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting. Gjennom investeringer og moderniseringer i driftsapparatet og bruk av ny teknologi oppnås økt effektivitet og produktivitet. Komiteen mener at dette er særlig viktig for rekrutteringen til landbruket.»

8.1 Ikke - varige innsatsfaktorer

8.1.1 Verdier og indekser

Tabell 8-1 og tabell 8-2 viser kostnadene til to av de viktigste ikke-varige produksjonsmidlene, kraftfôr og mineralgjødsel/kalk samt summen av de totale ikke-varige produksjonsmidlene.

Fra 2020 til 2025 har kraftfôrkostnaden økt med 33 prosent. Dette skyldes økt volum, økte norske kornpriser, økte importpriser og endret råvaresammensetning. Kostnadene til mineralgjødsel og kalk har økt betydelig etter 2008 pga. prisoppgang på det internasjonale markedet. Summen av kostnader til ikke-varige produksjonsmidler har økt med 37 prosent fra 2020 til 2025.

Tabell 8-1 Bruken av noen ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, målt i løpende mill. kr

	1989	1999	2010	2020	2023	2024	2025*
Kraftfôr	5 584	4 535	5 829	7 925	9 963	9 778	10 574
Mineralgjødsel og kalk	1 232	1 142	1 143	1 948	3 686	2 597	2 853
Andre ikke-varige kostnader ¹⁾	5 726	5 906	10 299	14 495	18 697	18 877	19 998
Sum ikke-varige produksjonsmidler ¹⁾	13 248	12 450	17 271	24 368	32 346	31 252	33 425

* Foreløpige tall

1) Summen av kostnadspostene: annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, energi og smøremidler, andre kostnader og vedlikehold

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

I tabell 8-2 er utviklingen uttrykt i form av volum- og prisindekser. Prisindeksen for mineralgjødning og kalk viser den kraftigste økningen de siste årene. Prisen på kraftfôr er den eneste innsatsfaktoren som er direkte påvirket gjennom jordbruksavtalen.

Tabell 8-2 Bruken av ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, landet. Volum- og prisutvikling. 2000=100

	2000	2005	2010	2015	2020	2024	2025*
Kraftfôr							
Volumindeks	100	84,6	90,6	98,4	100,9	99,3	101,9
Prisindeks	100	115,1	141,9	161,3	173,1	217,1	228,8
Mineralgjødning og kalk							
Volumindeks	100	95,2	70,4	83,9	91,1	80,4	89,4
Prisindeks	100	103,3	142,1	188,5	187,2	282,6	279,5
Sum ikke-varige prod. midler¹⁾							
Volumindeks	100	93,9	91,0	98,2	99,6	97,6	99,3
Prisindeks	100	121,9	152,4	174,7	196,5	261,8	273,3

* Foreløpige tall

1) Summen av kostnadspostene mineralgjødning og kalk, innkjøpt kraftfôr, innkjøpte melkeprodukter til fôr, annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, energi og smøremidler, andre kostnader og vedlikehold
 Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

8.2 Varige innsatsfaktorer

Tabell 8-3 viser de årlige utleggene (investeringene) som gjøres for å anskaffe, eller utbedre varige driftsmidler. Det er også med oversikt over kostnadene til leasing i jordbruket, dvs. leie av maskiner gjennom finansieringsselskaper.

I faste kroner var investeringene i maskiner og redskaper høyest i 1985.

Tabell 8-3 Totale investeringer i bygninger og maskiner/redskaper, traktorinvesteringer og leasingkostnad. Løpende og faste priser, mill. kr

	1985	1999	2010	2020	2024	2025*
Bygninger:						
Løpende priser	1 467	1 749	4 513	5 643	6 415	7 624
Faste 2024-priser	7 169	4 578	7 701	7 370	6 415	7 319
Maskiner/redskaper:						
Løpende priser	2 241	2 335	2 297	2 337	2 897	3 111
Faste 2024-priser	10 946	6 592	4 833	3 213	2 897	2 996
Herav traktorer (4 hjulstraktor):						
Antall traktorer	7 910	2 987	2 596	1 925	1 500	1 379
Løpende priser	1 052	904	1 081	1 524	1 648	1 590
Leasing av maskiner¹⁾:						
Løpende priser		43	411	792	1 324	1 332

* Foreløpige tall

¹⁾ Normalisert regnskap

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Bygninger, Maskiner/redskaper, traktorer og Leasing maskiner

Tabell 8-4 gir et inntrykk av investeringsfrekvensen per produksjon etter bygningsinvesteringer. Tallene viser investering per jordbruksbedrift som har investert.

Tabell 8-4 Jordbruksbedrifter med bygningsinvesteringer etter produksjon

	2008		2014		2021		2024	
	Prosent	1 000 kr	Prosent	1 000 kr	Prosent	1 000 kr	Prosent	1 000 kr
Alle driftsformer	14	496	13	601	14	989	14	1 101
Korn og oljevekster	9	264	7	360	11	545	7	1 136
Storfe – melkeprod.	16	438	18	681	18	1 686	22	1 797
Storfe - kjøttprod.	13	330	14	658	17	760	18	711
Sau	10	191	11	299	10	389	12	354
Svin og fjørfe	33	1 010	21	972	19	1 330	25	1 908
Andre driftsformer	17	587	13	684	14	1 100	13	1 046

Kilde: SSB

Utviklingen i kostnadene ved det faste produksjonsutstyret i jordbruket er vist ved kapitalslit på bygninger, maskiner/redskaper og totalt kapitalslit (tabell 8-5). Totalt kapitalslit omfatter i tillegg til bygninger, maskiner og redskaper også biler, grøfter og hydrotekniske anlegg.

Tabell 8-5 Kapitalslit, løpende priser. Mill. kr

	1999	2010	2015	2020	2024	2025*
Bygninger	1 129	1 927	2 462	3 138	3 751	3 981
Maskiner og redskaper	1 868	1 968	2 016	2 084	2 247	2 331
Sum kapitalslit	3 266	4 187	4 759	5 525	5 998	6 312

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Volum- og prisindeksene for kapitalslit i tabell 8-6 presenterer utviklingen sett fra en annen synsvinkel. Volumindeks for maskiner og redskaper har gått ned i hele perioden.

Tabell 8-6 Kapitalslit. Volum- og prisutvikling. 2000=100

	1999	2005	2010	2015	2020	2024	2025
Bygninger							
Volumindeks	100	97,0	106,5	110,7	121,5	124,4	126,6
Prisindeks	100	122,6	160,3	196,9	229,1	267,1	278,6
Maskiner og redskaper							
Volumindeks	100	87,0	80,4	72,0	63,4	56,7	55,3
Prisindeks	100	114,1	131,0	149,9	176,1	212,3	225,5
Sum kapitalslit							
Volumindeks	100	90,3	89,8	86,2	85,7	83,4	83,7
Prisindeks	100	117,4	142,7	169,1	197,4	232,8	244,4

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Endringer i kapitalslitet vil følge endringer i investeringene og prisutviklingen. Det vil imidlertid være et etterslep, med en utjevning i kapitalslit i forhold til utviklingen i investeringer.

8.3 Priser på jordleie

Landbruksdirektoratet gir tall for jordleiepriser inndelt geografisk, etter jordbruksvekst og jordkvalitet (god og dårlig). Grunnlaget er en jordleieundersøkelse som hvert år blir sendt til kommunene. Svarprosenten var i 2025 på 90 prosent, en økning på ett prosentpoeng fra 2024. Som tidligere år viser resultatet av årets jordleieundersøkelse at det er ulik utvikling i prisene for leie av jord til de ulike produksjonene. Landbruksdirektoratet har forsøkt å minimere «hull» i datagrunnlaget, altså kommuner som svarte i fjor, men ikke i år. Det er imidlertid noen tilfeller av det motsatte, nemlig kommuner som ikke har svart tidligere, men som har gjort det dette året. Dette gir et rikere datagrunnlag og riktigere resultater både på nasjonalt og regionalt nivå, men kan også forårsake endringer som ikke nødvendigvis skyldes at betalingsviljen er endret. Generelt øker faren for at fraværet eller tilstedeværelsen av en kommune påvirker resultatet jo mer leid jordbruksareal kommunen har. Det antas at for en del kommuner har endringene i kommunestruktur medført utfordringer i arbeidet med å kartlegge leiepriser i kommunene, og resultater fra undersøkelsen må tolkes i lys av endringer i kommune- og fylkesstrukturene. Landbrukskontorene i flere av de nye, sammenslåtte kommunene trenger fortsatt tid til å skaffe et godt tallgrunnlag for å kunne beregne riktige gjennomsnittspriser.

Enkeltkommuner kan påvirke resultatene betydelig, og årlige endringer bør tolkes med forsiktighet, blant annet fordi tall fra nye kommuner påvirker gjennomsnittet.

På samme måte som for fjoråret var endringene i årets undersøkelse små. Landbruksdirektoratet regner derfor med at prisnivået i undersøkelsen nå er mer korrekt enn i tidligere år.

Landbruksdirektoratet definerer skillet mellom god og dårlig jord på følgende måte: «*Med «dårlig» jord mener vi jord som er dårlig grøftet, eller i dårlig hevd. Det kan også være bratt jord, eller jord som er dårlig arrondert, vanskelig tilgjengelig, eller har lite nyttig inndeling*».

Prisene på god jord til grønnsakproduksjon ligger fortsatt høyest med 901 kroner per dekar, fulgt av jord til potetproduksjon med 698 kroner per dekar. For jord til korn- og grasproduksjon er gjennomsnittsprisen for landet til sammenligning hhv. 400 og 269 kroner per dekar. Geografisk ligger prisene på leie av jord fortsatt høyt i Rogaland, men flere andre steder er prisene også høye – spesielt enkelte områder på Østlandet og i Trøndelag. I enkelte deler av Agder/Telemark er det også høye priser for utleie av jord til grønnsaker/bær og potetproduksjon.

Tabell 8-7 og tabell 8-8 gjengir laveste og høyeste leiepris i tillegg til middelverdien i parentes. Tabellen gjengir kun betalt leie, gratisleie er ikke med. Innrapporteringene til Landbruksdirektoratet tyder på at en stadig større del av jordbruksarealene leies ut gratis, og flere steder er det i det hele tatt vanskelig å få noen til å drive jorden. Jordleie som kompenseres gjennom naturalytelser (f.eks. gjerdehold, snøbrøyting og ved) er

mest vanlig ved leie av grasareal og innmarksbeite, og det forekommer oftest i Nord-Norge, på Vestlandet og i Telemark/Agder.

Tabell 8-7 Jordleiepriser på god jord 2025. Kr per dekar. Laveste–høyeste (middel)

	Gras	Korn	Grønnsaker/bær	Poteter	Kulturbeite
Østlandet	50–450 (317)	0–750 (423)	0–1600 (984)	0–1000 (726)	0–200 (75)
Vestf./Telem./Agd	0–468 (283)	71–650 (403)	270–1500 (799)	270–1500 (798)	0–250 (89)
Rogaland	200–750 (486)	475–750 (642)	320–2200 (1300)	320–1200 (845)	0–425 (180)
Vestlandet	0–400 (159)	0–300 (209)	0–1200 (515)	0–400 (400)	0–105 (18)
Trøndelag	90–350 (234)	0–430 (358)	0–1750 (882)	0–1050 (630)	0–151 (58)
Nord-Norge	0–710 (91)	-	0–250 (50)	0–250 (80)	0–133 (20)
Landet	0–750 (269)	0–750 (400)	0–2200 (901)	0–1500 (698)	0–425 (73)

Kilde: Landbruksdirektoratet

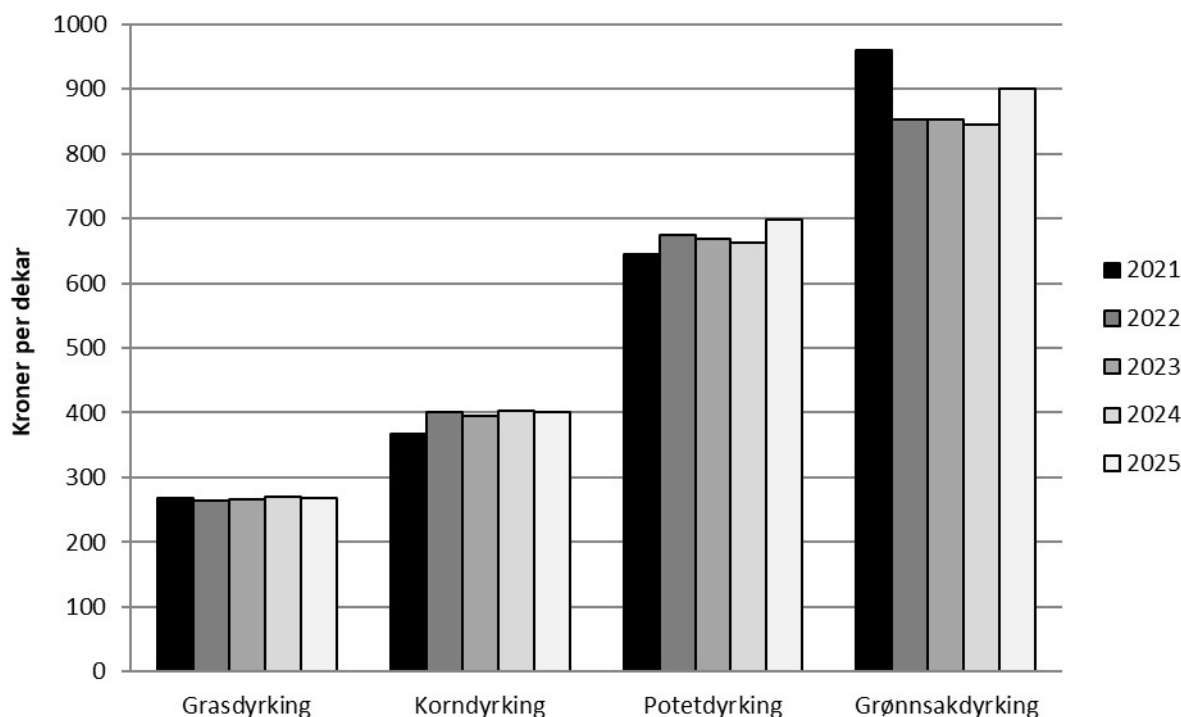
I mange kommuner blir det ikke betalt for dårlig jord, så det er ikke oppdaterte tall for alle produksjoner (tabell 8.8).

Tabell 8-8 Jordleiepriser på dårlig jord 2025. Kr per dekar. Laveste–høyeste (middel)

	Gras	Korn
Østlandet	0–300 (144)	0–400 (245)
Vestfold og Telem./Agder	0–300 (132)	0–350 (233)
Rogaland	0–500 (293)	350–450 (435)
Vestlandet	0–200 (50)	0–100 (38)
Trøndelag	0–250 (125)	0–300 (190)
Nord-Norge	0–600 (91)	-
Landet	0–600	0–450

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 8-1 viser utviklingen av jordleiepriser fra 2021 til 2025, basert på middelverdiene for god jord. Prisene fra kommunene er vektet sammen til gjennomsnittspriser i de ulike regionene, basert på leid areal i hver kommune.

Figur 8-1 Jordleiepriser 2021–2025, basert på middelverdiene for god jord

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 8-9 viser utviklingen i indeksen for jordleiepris for landet som helhet. Fra og med 2014 er indeksene vektet, mens det i årene før er brukt et flatt snitt. Indeksen er basert på leieprisen på god jord, og gratis leie av jord inngår ikke i beregningen. Selv om enkelte indekser har blitt redusert noen år, så er hovedtrenden økte leiepriser på jord.

Tabell 8-9 Indeks jordleie på god jord, 2005–2025. Kroner per dekar. Basisår 2000=100

	2005	2010	2015	2020	2023	2024	2025
Grasdyrking	86	92	121	130	124	127	126
Korndyrking	105	112	130	142	151	153	153
Grønnsakdyrking	99	103	149	173	149	148	152
Potetdyrking	105	112	149	182	164	166	175
Kulturbeite	96	79	91	96	89	94	95

Kilde: Landbruksdirektoratet

I Driftsgranskinger for jord og skogbruk registreres faktisk betalt jordleie på den enkelte jordbruksbedrift. Granskingen omfatter i underkant av 1000 bruk hvert år. Tabell 8-10 viser gjennomsnittlig betalt jordleie i ulike regioner. Det blir betalt mest på Østlandets flatbygder og på Jæren, og minst i Nord-Norge. Andelen leiejord er minst på Jæren med 41 prosent leiejord, og det er størst andel i Nord-Norge med 61 prosent leiejord.

Tabell 8-10 Jordleie, kroner per dekar i ulike regioner. Faste 2024-kroner

	2000	2005	2010	2015	2020	2023	2024
Landet	224	240	221	226	202	185	200
Østlandet flatbygder	404	454	426	379	362	322	389
Østlandet andre bygder	213	177	181	173	193	180	162
Rogaland/Agder Jæren	426	477	539	541	378	390	369
Rogaland/Agder andre bygder	118	215	168	179	145	166	189
Vestlandet	104	90	103	103	96	89	97
Trøndelag flatbygder	279	229	258	307	276	244	231
Trøndelag andre bygder	161	132	131	131	139	122	145
Nord-Norge	37	22	40	38	46	49	47

Kilde: Driftsgranskingene, NIBIO

Tabell 8-11 viser gjennomsnittlig betalt jordleie i ulike driftsformer. Av de driftsformene som er representert her er det i kornproduksjonen det blir betalt mest for leiejord, og det blir betalt minst i saueholdet. Brukene med ammeku har høyest andel leiejord i de ti siste årene, mens korn har lavest.

Tabell 8-11 Jordleie, kroner per dekar i ulike driftsformer. Faste 2024-kroner

	2005	2010	2015	2020	2023	2024
Landet	240	221	226	202	185	200
Melkeproduksjon	152	174	155	142	131	152
Kornproduksjon	394	395	360	347	336	347
Sauehold	69	68	96	96	85	88
Ammeku	159	154	197	147	132	124

Kilde: Driftsgranskingene, NIBIO

8.4 Tap på utlån i landbruket

Tabell 8-12 viser tap på utlån til landbruket fra Landkreditt og Innovasjon Norge.

Tabell 8-12 Konstaterte tap på utlån fra Landkreditt og Innovasjon Norge

	1985	1990	1999	2010	2020	2024	2025
<i>Innovasjon Norge</i>							
Utlån, mill. kr	7 445	8 151	4 371	3 956	4 313	3 006	2 493
Tap på utlån, mill. kr	1,4	15,4	6,9	1,6	0,1	0,0	3,8
Tap på utlån, % av utestående	0,02	0,19	0,16	0,04	0,00	0,0	0,15
<i>Landkreditt</i>							
Utlån, mill. kr	2 760	4 538	5 677	8 502	15 071	17 431	19 652
Tap på utlån, mill. kr	0	0	0,2	0,0	0,6	13,9	2,1
Tap på utlån, % av utestående			0,00	0,00	0,00	0,08	0,01
<i>Sum tap på utlån, % av utestående</i>	0,01	0,12	0,07	0,01	0,00	0,07	0,03

Kilde: Landkreditt og Landbruksbanken/SND/Innovasjon Norge

Innovasjon Norge har over tid redusert sine utlån til landbruket, mens Landkreditt har en kraftig økning i slike utlån.

Innovasjon Norge sine tall gjelder rentebærende lån. Disse lånene er i all hovedsak gitt innenfor 90 prosent av landbrukstakst. De oppgir et tap i 2025 på kr 3,8 mill. kroner. Innovasjon Norge har i tillegg ikke rentebærende BU-lån til landbruket, men disse er ikke med i tabellen over. BU-lån var i 2025 på totalt 1 mill. kr, og 0 kr i tap. Tapet er heller ikke med i tabell 8-12. Tabellen viser konstaterte tap når saken er endelig avsluttet og pantesikkerheten realisert. Tapene er da som oftest avsatt, og også bokført, flere år tidligere.

Landkreditt Bank AS er en forretningsbank eid av Landkreditt SA, og yter alle typer banktjenester til alle slags kunder. For 2025 var bankens utlånsvolum til landbrukskunder 19 652 mill. kr. Konstaterte tap for 2025 var 2,1 mill. kr. Samlet tap på utlån til landbruket for disse to utlånerne var dermed 0,03 prosent i 2025 både for rentebærende lån og inkludert BU-lån.

Konsernet Landkreditt hadde i tillegg leasing som finansiering til landbruket gjennom Landkreditt Finans AS fram til og med 2017. Selskapet ble solgt i 2018.

9 Priser

I dette kapitlet tar en for seg prisutviklingen for viktige jordbruksprodukter og matvarer. En har også sammenlignet med andre forbruksvarer og tjenester og foretatt en prissammenligning med noen andre europeiske land.

Forbrukerprisene er hentet fra Statistisk Sentralbyrå sine registreringer på konsumprisindeksen, mens engrosprisene er hentet fra flere kilder. For grønnsaker er engrosprisene beregnet på grunnlag av Landbruksdirektoratet sine registreringer gjennom året. For disse produktene finnes bare engrospriser for salg fra førstehåndsgrossist til distribusjonsgrossist, ikke for salg til detaljist. For melk og melkeprodukter, kjøtt og egg har en hentet engrosprisene fra 1980 og senere fra NIBIOs (tidligere NILFs) løpende prisundersøkelser. Fra 2017 har Statistisk Sentralbyrå endret indeksåret fra 1998 til 2015. 2015 er derfor fra 2018 utgangspunktet for indeksen.

Produsentprisene er hentet fra Totalkalkylen for jordbruket. For planteproduktene er dette avlingsårspriser. Dette forklarer en del av avviket i forhold til de registrerte forbrukerprisene. For hagebruksprodukter og poteter kan både produsent- og forbrukerprisene variere mye fra år til år etter størrelsen på produksjon og etterspørsel. Engros- og produsentprisene er eksklusive merverdiavgift, mens forbrukerprisene er inklusive merverdiavgift. I den forbindelse bør det nevnes at merverdiavgiftssatsen på matvarer ble satt ned fra 24 til 12 prosent fra 1.7.2001, til 11 prosent fra 1.1.2005, til 13 prosent fra 1.1.2006, og til 14 prosent fra 1.1.2007. Fra 1.1.2012 er merverdiavgiften 15 prosent.

Produsentprisene er basert på målprisene i jordbruksavtalen og planlagt gjennomsnittlig engrospris for produkter uten målpris. Dette gjelder melk, egg og kjøtt unntatt kylling. Målprisene er de priser jordbruket reelt skal kunne oppnå som gjennomsnitt for året, ut fra balanserte markedsforhold og fastsatt importvern. Prisfastsettelsen gjennom målprissystemet er et hovedvirkemiddel for å regulere jordbruksvaremarkedene. Målprisene er knyttet til representantvarer. Dersom prisene på representantvarene overstiger målprisen med mer enn 10 prosent to uker på rad (12 % for grøntsektoren), iverksettes tiltak for å bringe prisene ned til målprisnivå. Det kan også iverksettes tiltak dersom det ser ut til at gjennomsnittsprisen for avtaleåret overstiger målprisen. For korn er det en øvre prisgrense på inntil 10 prosent over målpris.

Målprisene er lagt på engrosnivå og er eksklusive merverdiavgift. Mål-/avtaleprisen gjelder for avtaleåret, fra 1/7 til 30/6 året etter. Engrosprisene i figurene er gjennomsnittspriser for kalenderåret. For at målprisene skal kunne sammenlignes med engrosprisene har en beregnet gjennomsnittlig målpris/avtalepris for kalenderåret.

For tallene som ligger til grunn for figurene, se:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

9.1 Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket

Tabell 9-1 viser konsumprisindeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer. Tabellen viser at matvareprisene totalt økte med 41,1 prosentpoeng fra 2015 til 2025, mens konsumprisindeksen økte med 37,7 prosentpoeng i samme periode.

Fra 2005 til 2015 var det mineralvann/leskedrikker/juice og oljer/ fett som steg mest, fra hhv. 63,6 og 70,0 prosentpoeng i 2005. Varegruppene oljer/fett og fisk/sjømat hadde den største prisøkningen fra 2015 til 2025, med hhv. 74,1 og 71,1 prosentpoeng økning. Fisk og sjømat øker mye mer enn jordbruksvarer, det kan skyldes at fisk og sjømat omsettes til internasjonale priser og påvirkes av kronekurs. Prisen på mineralvann, leskedrikker og juice økte bare med 21,7 prosentpoeng i samme periode. Varegruppene kaffe, te og kakao, og sukker, sjokolade og andre sukkervarer, hadde den største prisøkningen fra 2024 til 2025, med hhv. 15,2 og 9,9 prosent økning.

Tabell 9-1 Konsumprisindeksen for matvarer og totalt. 2015=100

	2005	2010	2015	2020	2024	2025
Brød og kornprodukter	77,0	92,8	100	108,4	135,5	140,3
Kjøtt	98,0	100,5	100	104,7	136,3	141,9
Fisk og sjømat	77,9	85,6	100	124,7	163,4	171,0
Melk, ost og egg	73,9	95,4	100	108,5	128,9	136,5
Oljer og fett	70,0	91,6	100	126,7	166,6	174,1
Frukt	80,2	83,3	100	116,2	135,9	141,6
Grønnsaker, inkl. poteter	82,6	92,5	100	112,2	139,1	145,2
Sukker, sjokolade, andre sukkervarer	94,5	97,2	100	106,0	116,5	128,0
Andre matvarer	82,8	94,8	100	109,5	131,7	138,0
Kaffe, te og kakao	75,0	82,6	100	100,1	130,9	150,8
Mineralvann, leskedrikker og juice	63,6	80,3	100	113,3	115,8	121,7
Matvarer	83,8	94,2	100	109,8	133,9	141,1
Alkoholfrie drikkevarer	65,8	80,5	100	109,4	120,1	129,6
<i>Prosentvis endring fra forrige år, matvarer</i>	1,5	-0,1	2,6	3,7	5,2	5,4
Konsumpris, indeks total	82,3	92,1	100	112,2	133,6	137,7
<i>Prosentvis endring fra forrige år</i>	1,6	2,4	2,1	1,3	3,1	3,1
Andel av konsum, matvarer¹⁾	10,4	10,4	11,2	10,6	10,7	10,3

1) Vekten representerer andel av forbrukernes konsum av matvarer i alt, målt i januar det enkelte år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9-2 nedenfor viser prisnivået i 2024 for diverse matvarer, drikkevarer og tobakk i noen utvalgte europeiske land, målt i indekser. Matvareundersøkelsen er delt opp i 6 separate undersøkelser, der to blir utført hvert år. De mellomliggende årene brukes framskrivninger basert på konsumprisindeksen. Vi ser at prisnivået på matvarer i Norge i sum er 31 prosent høyere enn hva som er gjennomsnittet i EU-27, på samme nivå som i 2023. Av tabellen ser vi at Norge har det høyeste prisnivået på frukt, grønnsaker og potet, alkoholfrie drikkevarer og tobakk, Danmark er høyest på fisk, og andre matvarer, og Island

er høyest på de andre kategoriene. Polen har billigere mat enn EU-27 på alle varer. Gjennomsnittet for EU ble endret fra EU28 til EU27 i 2019, grunnet Brexit. Tilsvarende tall fra tidligere år er derfor ikke direkte sammenlignbare.

Andelen til mat og drikke av husholdningenes konsum er størst i Polen, med 18,8 prosent. Tyskland har lavest andel, med 10,8 prosent. Tallene er litt ulike i forhold til tabell 9-1 pga. at andre faktorer inngår i beregningsgrunlaget.

Tabell 9-2 Prisnivåindekser for matvarer, drikkevarer og tobakk i utvalgte land. 2024. EU27=100

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Matvarer	130,6	106,7	119,3	108,4	146,3	102,9	85,6
Brød og kornprodukter	128,8	108,6	136,2	114,6	150,8	105,7	88,7
Kjøtt	140,0	106,2	104,3	102,1	172,5	112,3	77,4
Fisk	103,3	100,9	129,7	106,4	110,1	117,0	94,9
Melk, ost og egg	132,0	100,8	116,3	106,4	171,7	97,1	89,8
Matoljer og – fett	115,3	115,5	116,2	111,8	122,4	104,4	85,7
Frukt, grønnsaker og potet	136,1	115,7	111,5	112,4	136,1	103,0	88,7
Andre matvarer	132,3	107,8	140,6	113,7	140,1	93,8	88,3
Alkoholfrie drikkevarer	139,1	104,7	130,5	123,1	129,4	101,7	99,0
Alkoholholdige drikkevarer	225,8	145,8	124,6	210,4	285,1	86,7	106,0
Tobakk	210,5	104,0	124,0	157,5	183,2	117,5	66,5
Mat og alkoholfrie drikkevarer	131,2	106,4	120,2	109,8	143,9	102,7	86,8
Konsum i husholdningene ¹⁾	124,0	115,1	143,1	123,5	161,7	108,6	72,2
Mat og drikke i prosent av konsum i husholdningene	11,1	12,9	12,7	12,4	13,4	10,8	18,8

1) Omfatter både varer og tjenester til privat konsum

Kilde: Eurostat

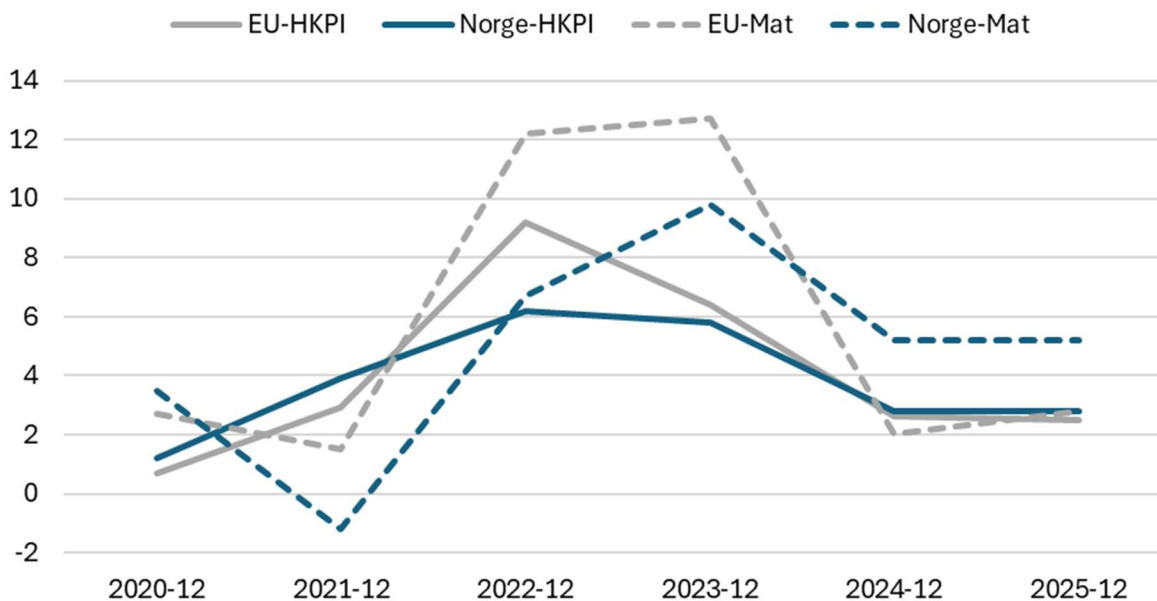
Tabell 9-3 nedenfor viser prisendringen for matvarer fra desember 2024 til desember 2025 i utvalgte land, målt i den harmoniserte konsumprisindeksen, HKPI. HKPI brukes først og fremst for å sammenligne prisveksten mellom land i Europa, samt at HKPI inngår i ulike europeiske aggregater. HKPI skal dekke kjøp av varer og tjenester fra alle typer private husholdninger (inkludert turister) innenfor det økonomiske området til et land.

Tabell 9-3 Endring i prosent for matvarer fra desember 2024 til desember 2025 i utvalgte land

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Tyskland	Polen	EU-27
Harmonisert KPI	3,0	2,1	1,9	1,7	2,0	2,5	2,3
Matvarer	4,9	2,9	3,2	1,8	1,1	2,1	2,4
Brød og kornprodukter	2,8	0,3	0,8	-0,6	0,4	2,0	1,9
Kjøtt	4,1	7,3	5,6	4,5	3,8	1,2	4,9
Fisk og sjømat	6,4	-0,1	0,1	1,1	1,7	4,0	3,0
Melk, ost og egg	4,5	3,4	-0,1	0,8	-17,6	-5,5	-11,3
Matoljer og -fett	3,9	3,4	-0,1	0,8	-17,6	-5,5	-11,3
Frukt	6,3	-1,5	3,0	0,9	2,8	0,2	2,5
Grønnsaker	5,5	0,1	2,5	2,4	0,7	-1,8	-0,4
Sukker	12,8	-15,2	-23,3	-13,7	-1,9	-9,1	-3,5

Kilde: Eurostat

Løpende gjennomsnittlig prisutvikling i Norge og EU er vist i figur 9-1. Prisene for mat steg mye fra 2022 til 2023 i EU, men har i slutten av 2025 en prisutvikling på nivå med perioden før 2023. I Norge har prisutviklingen for mat vært på et lavere nivå enn EU i perioden 2022 til 2024, men er i desember 2025 høyere enn EU. Den harmoniserte konsumprisindeksen for alle varer har en flatere kurve for Norge enn EU, men er lik i 2024 og 2025.

Figur 9-1 Harmonisert konsumprisindeks – alle varer og mat, løpende over 12 mnd.

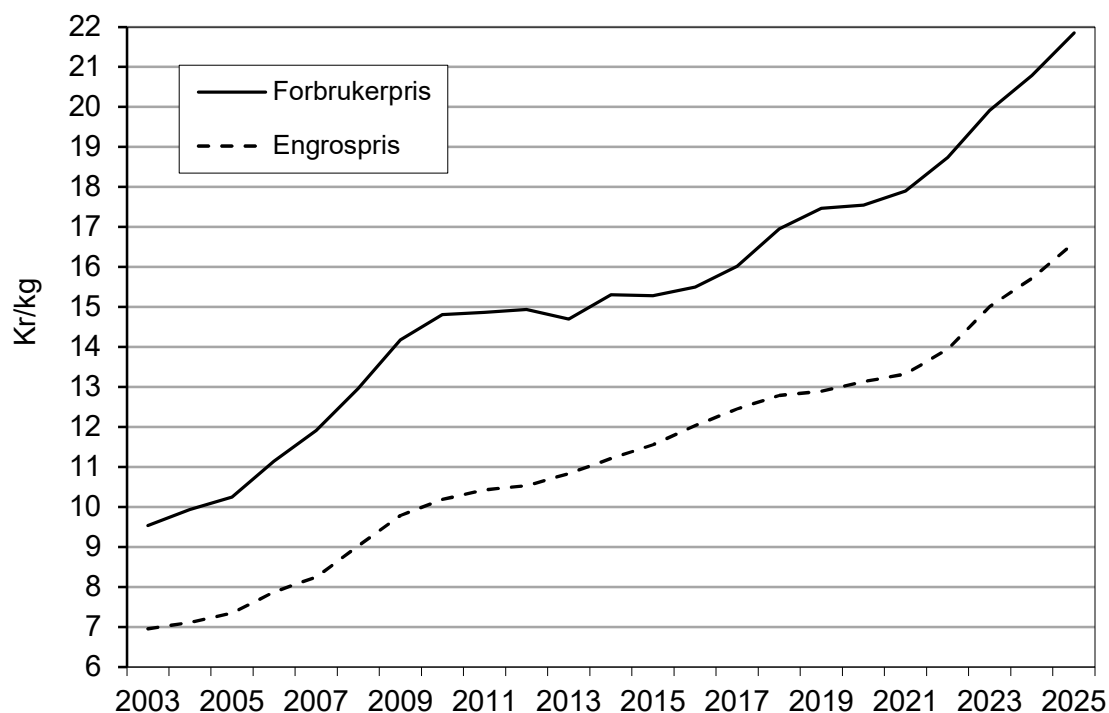
Kilde: Eurostat

9.2 Melk og melkeprodukter

Prisutviklingen mellom 2002 og 2012 må sees på bakgrunn av flere endringer i merverdiavgiftssatsen for matvarer, jf. innledningen for kapittel 9. Siden 1/1-2012 har merverdisatsen vært 15 prosent.

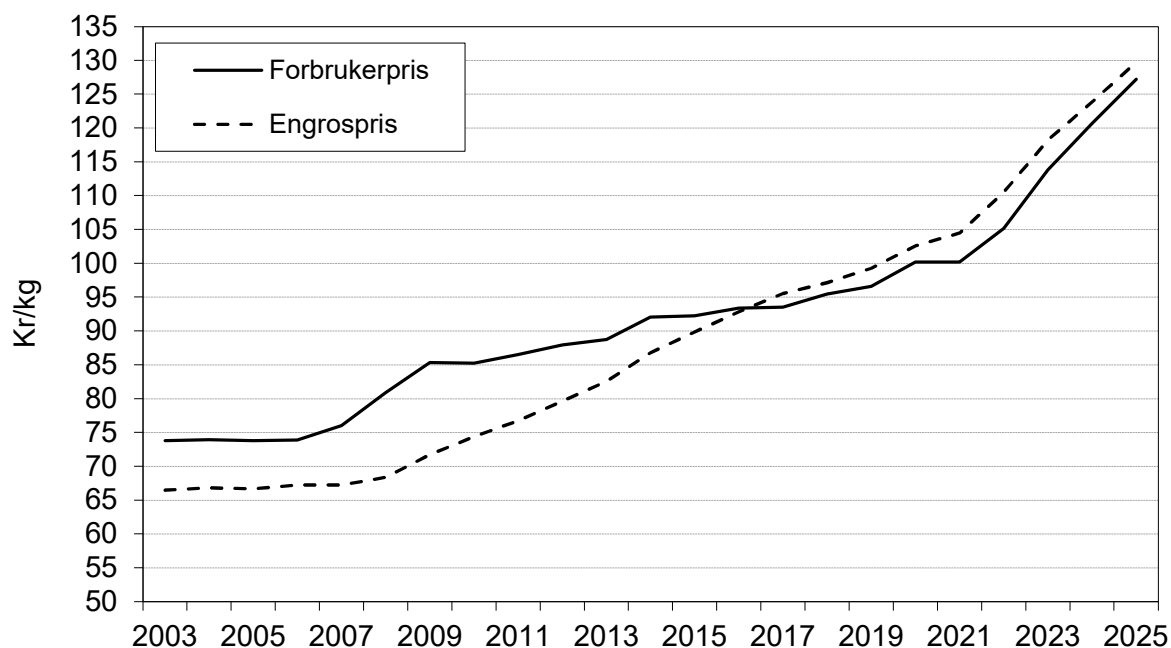
Satsendringer i prisutjevningsordningen for melk vil over tid påvirke endringen i prisene til kurvene i figurene for melkeproduktene.

Feil! Fant ikke referanseilden. til **Feil! Fant ikke referanseilden.** viser utviklingen i forbruker- og engrospriser for lettmelk, gulost, Gudbrandsdalsost og smør i perioden 2003 til 2025. Forbrukerprisen på lettmelk økte 5,1 prosent fra 2024 til 2025. Prisen på smør økte 3,0 prosent og ost ble 5,4 prosent dyrere. Forbrukerprisen på lettmelk ble fra 2005 beregnet ved hjelp av konsumprisindeksen for «melk», mens det fra 2015 ble benyttet en ny indeks for «fersk lettmelk». Indeksen for «ost» er benyttet for Norge og Gudbrandsdalsost fram til 2005. Fra 2006 er disse indeksene fjernet og erstattet med en felles indeks for «Ost og osteprodukter». Dette er grunnen til at spesielt forbrukerprisen på Gudbrandsdalsost ikke blir helt presis. Referansevaren for smør er ½ kg meierismør, og forbrukerprisen de tre siste årene er beregnet ved hjelp av konsumprisindeksen for «smør». Engrosprisene økte fra 2024 til 2025 for alle hovedgrupper av meierivarer, lettmelk med 5,7 prosent, gul-ost med 4,7 prosent, smør med 2,0 prosent og Gudbrandsdalsost steg 3,0 prosent.

Figur 9-2 Utvikling i forbruker- og engrospriser for lettmelk. Kr/l

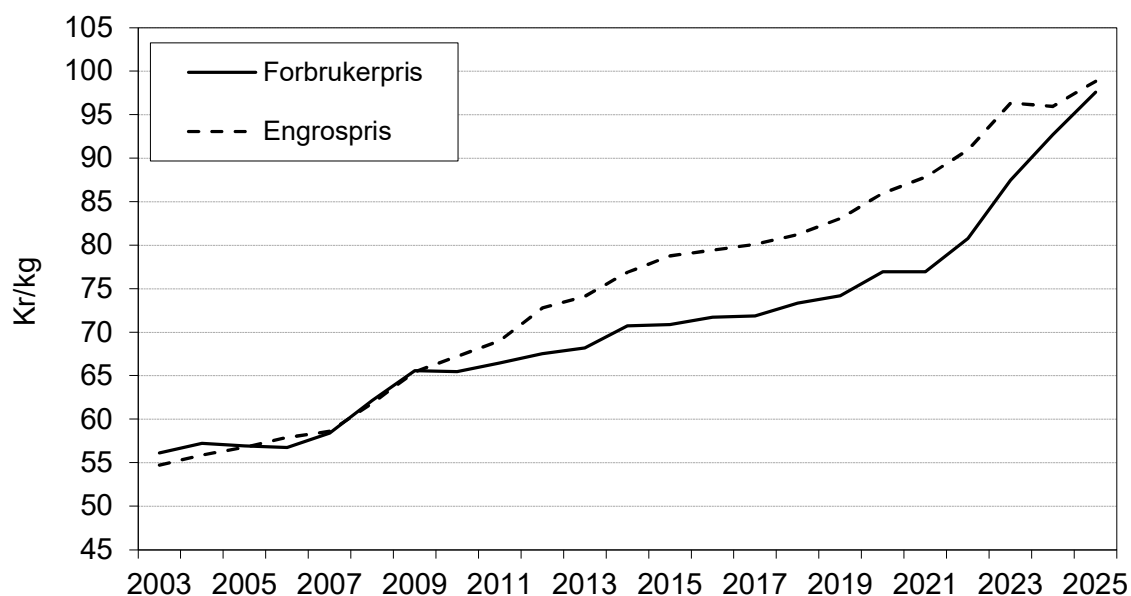
Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

Figur 9-3 Utvikling i forbruker- og engrospris for gulost. Kr/kg

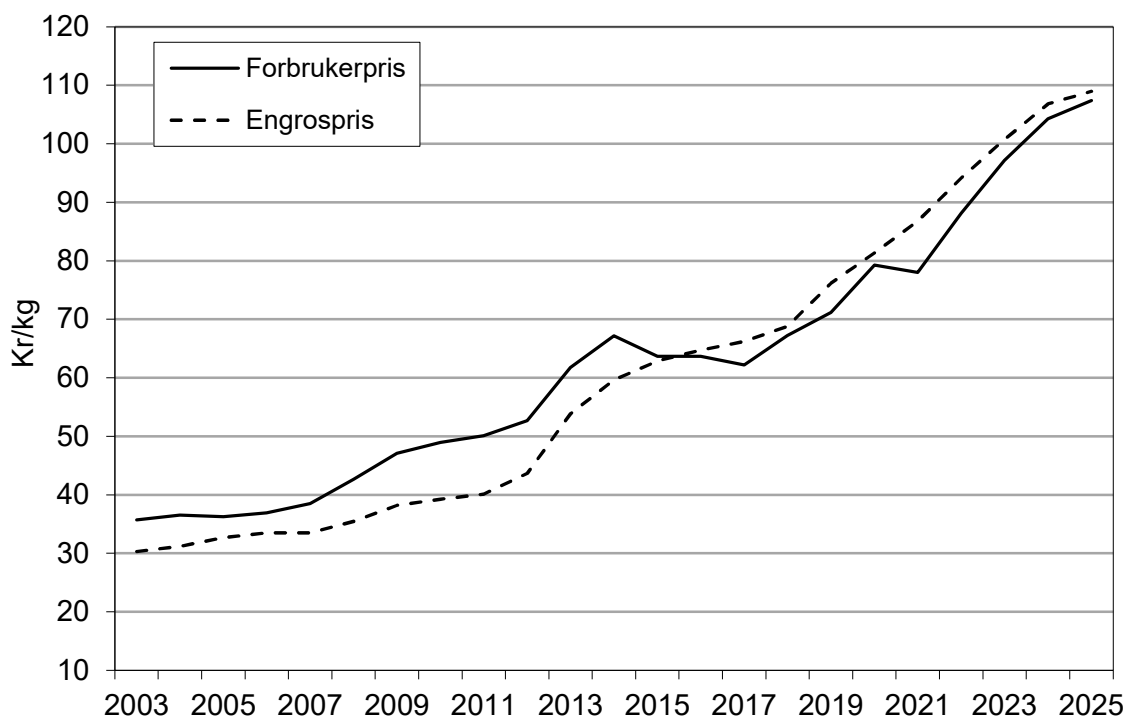
Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

Figurene viser at engros- og forbrukerprisene for den enkelte vare har hatt svært lik utvikling, men i 2007 økte forbrukerprisene noe mer blant annet på grunn av økt merverdiavgift. Tidligere har en sett forbrukerprisen på melk og ost bli redusert som følge av redusert merverdiavgift i 2001. Senere har de økt litt igjen dels på grunn av økt merverdiavgift og økning i engrosprisene. I gjennomsnitt for perioden 2020-2025 ligger forbrukerprisene på Norvegia rundt 3,2 prosent under engrosprisene. Selv om det er vanskelig å vite sikkert hva grunnen er, kan forklaringen være at rabatten ved salgskampanjer i butikk er noe høyere enn ved salg fra grossist. Marginene både i engros- og butikkledet er konfidensielle og kan endres over tid.

Figur 9-4 Utvikling i forbruker- og engrospris for Gudbrandsdalsost. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

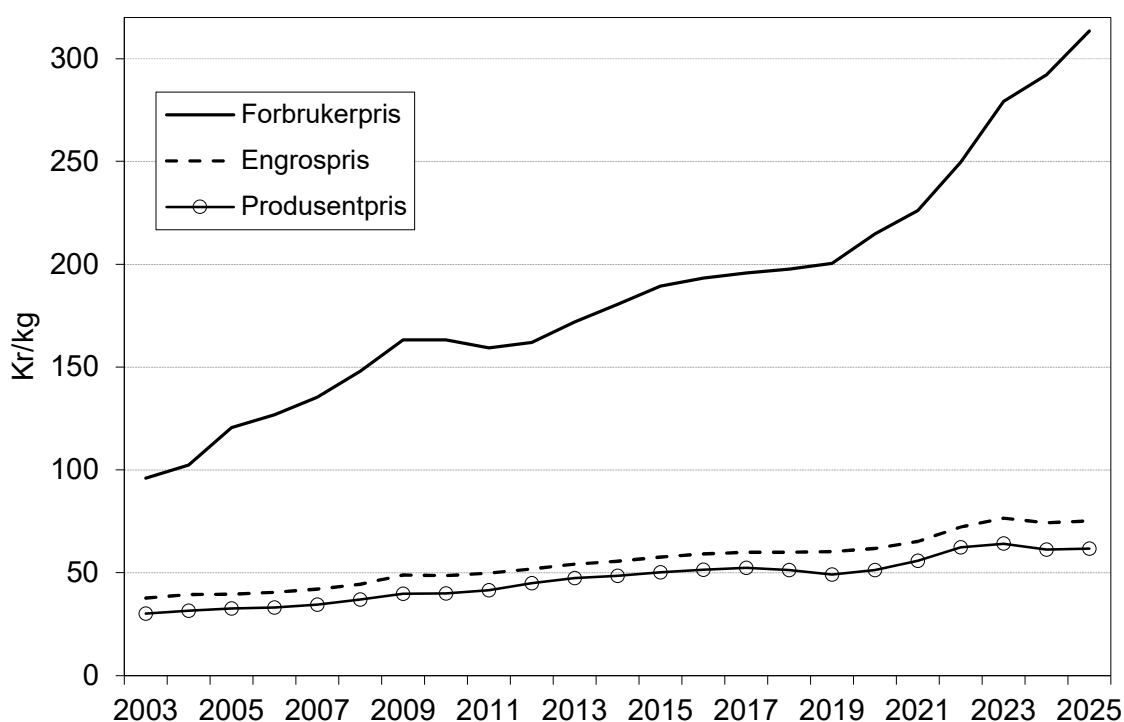
Figur 9-5 Utvikling i forbruker- og engrospris for smør. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

9.3 Storfekjøtt

Figur 9-6 viser prisutviklingen for storfekjøtt. Her var referansevaren tidligere gjennomsnittlig pris på mellommørbrad, høyrygg og bibringe av okse. Fra 2005 benyttes konsumprisindeksen for storfe. Forbrukerprisene økte 7,3 prosent fra 2024 til 2025, engrosprisene økte 1,2 prosent og produsentprisene var 0,8 prosent høyere enn året før.

For varegruppen kjøtt- og karbonadekaker økte forbrukerprisene 3,4 prosent fra 2024 til 2025, etter en økning på 1,6 prosent fra 2023 til 2024.

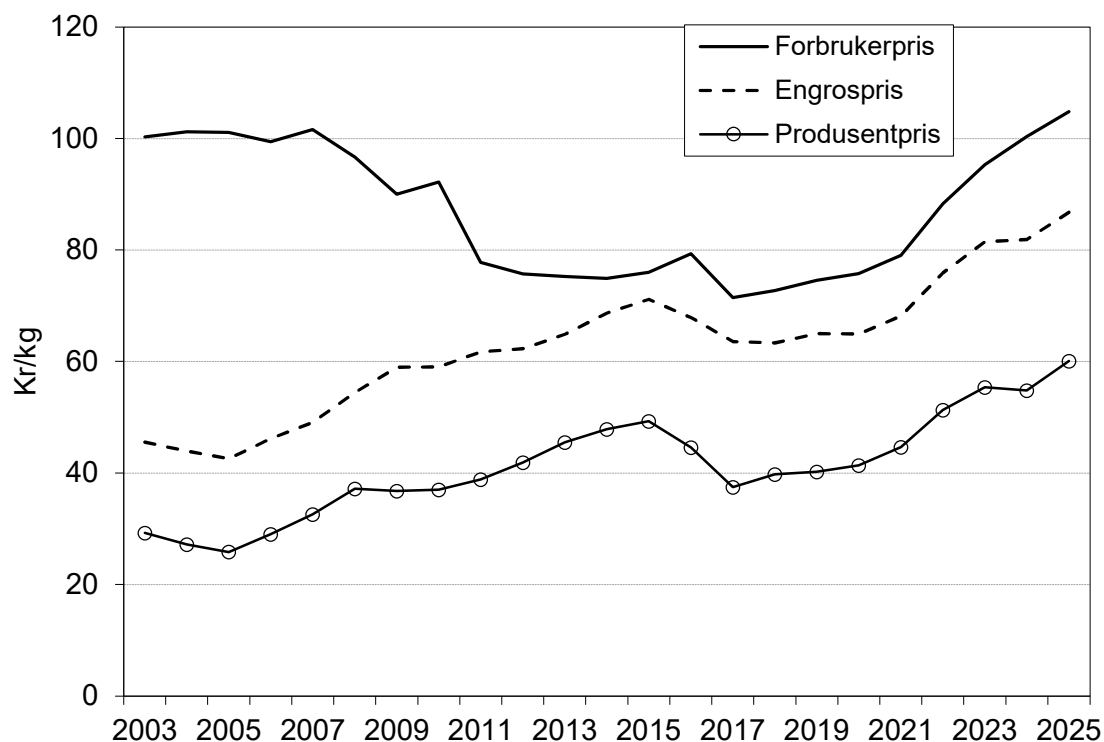

Figur 9-6 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for storfekjøtt. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

9.4 Sau- og lammekjøtt

Figur 9-7 viser prisutviklingen for sau- og lammekjøtt. Fra 2024 til 2025 økte forbrukerprisene med 4,5 prosent, engrosprisene økte 6,0 prosent og produsentprisene økte 9,6 prosent. Siden 2010 har forbrukerprisene økt 13,7 prosent, mens engros- og produsentpriser har økt henholdsvis 47 og 62 prosent.

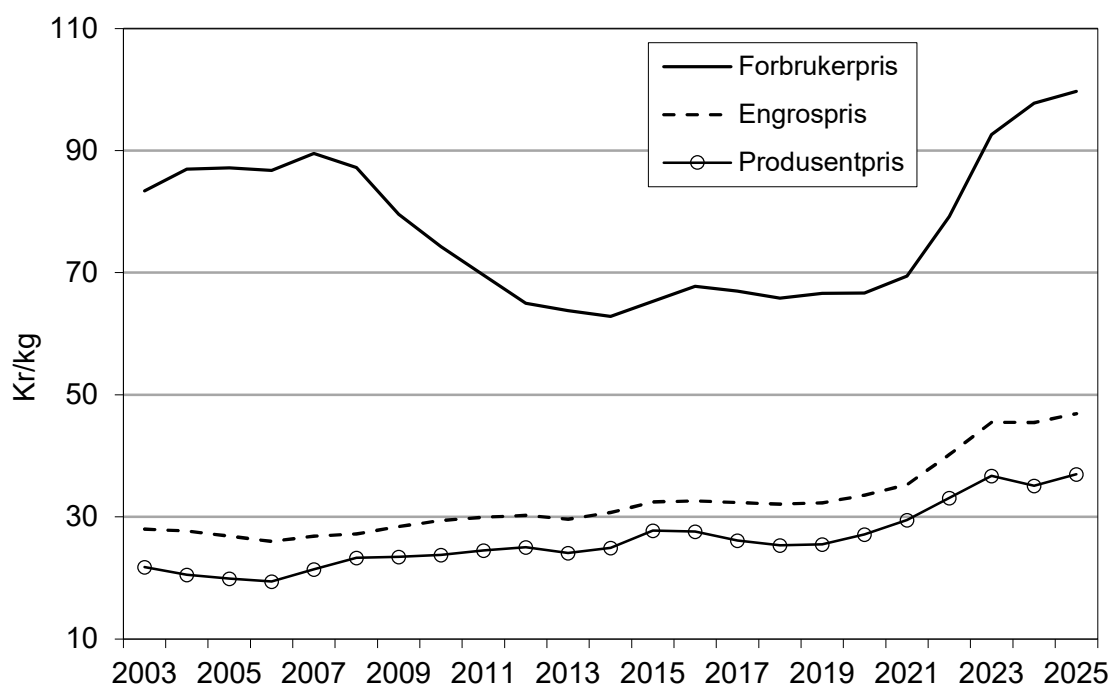

Figur 9-7 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for sau- og lammekjøtt. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

9.5 Svinekjøtt

Prisutviklingen for svinekjøtt er vist i figur 9-8. Fra 2024 til 2025 økte forbrukerprisen med 2,0 prosent, mens både engros- og produsentprisen falt med henholdsvis 3,2 og 5,4 prosent. Referansevaren er gjennomsnittlig pris på skinkestek, koteletter og sideflesk, og forbrukerprisen fra og med 2005 er beregnet vha. konsumprisindeksen for «svin». Ny og gammel indeksserie ble kjedet på indeksen for ferskt kjøtt og flesk.

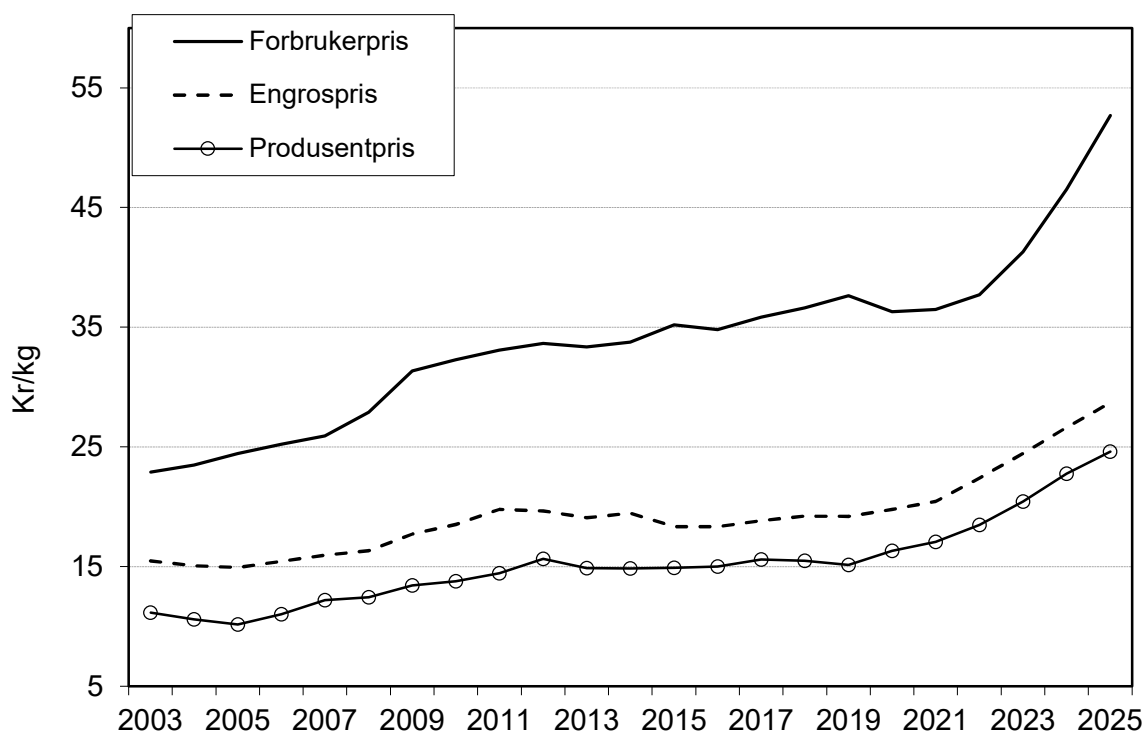
Figur 9-8 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for svinekjøtt. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

9.6 Egg

Figur 9-9 viser utviklingen i de ulike prisene på egg. Forbrukerprisen økte 13,3 prosent fra 2024 til 2025, etter en økning på 12,6 prosent fra 2023 til 2024.

Engros- og produsentprisen økte henholdsvis 7,7 prosent og 8,1 prosent sammenlignet med året før.

Figur 9-9 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for egg. Kr/kg

Kilde: SSB, NIBIO og Totalkalkylen

10 Likestilling

Prop.1S (2015–2016) sier at «*Det er eit uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene til å drive næringsverksemd innanfor landbruk og i landbruksbaserte næringar.*»

Likestilling vil naturleg gå inn i flere emner. Vi viser til kapitlene 5.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket og 5.6 Landbrukseiendommer. I kapitlene 7.3 om alminnelig inntekt og 7.4 om levekår og økonomi tas inntekt til henholdsvis bruker og ektefelle/ samboer pluss bruker opp, uten et direkte kjønnsperspektiv. I dette kapitlet går en nærmere inn på brukere, eiere, arbeidsinnsats og inntekt i forhold til kjønn.

10.1 Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn

Tabell 10-1 viser utviklingen i antall brukere, både for menn og kvinner. Andelen kvinnelige brukere har vært økende fra 1999 til 2025, selv om andelen har vært lavere i enkelte år.

Tabell 10-1 Personlige brukere på jordbruksbedrifter, fordelt etter kjønn

	1999	2010	2020	2024	2025*
Menn	60 914	37 471	30 563	28 665	28 387
%	87,1	85,6	83,3	82,5	82,0
Kvinner	9 045	6 295	6 128	6 076	6 216
%	12,9	14,4	16,7	17,5	18,0
<i>I alt</i>	<i>69 959</i>	<i>43 766</i>	<i>36 691</i>	<i>34 741</i>	<i>34 603</i>

* Foreløpige tall

For fylkesvis fordeling se:

<https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen?locationfilter=true>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige landbruks-/jordbrukstellingene i 1999, 2010 og 2020, den beregna totalpopulasjonen i 2024 og 2025

Tabell 10-2 viser kvinneandelen av personlige brukere. Fra 2010 til 2025 økte kvinneandelen i alle fylker, og for landet som helhet økte kvinneandelen fra 14,4 til 18,0 prosent i denne perioden.

Tabell 10-2 Andelen personlige brukere som er kvinner i hvert fylke. Prosent

	1999	2010	2020	2024	2025*
Viken			16,2		
Akershus og Oslo	11,6	14,3		16,4	16,9
Buskerud	13,7	14,7		19,8	19,9
Østfold	11,8	13,5		15,7	15,9
Innlandet	13,1	13,1	15,8	16,2	16,6
Vestfold og Telemark			16,4		
Vestfold	10,5	10,9		15,5	16,5
Telemark	16,1	15,0		18,3	18,9
Agder	12,9	15,1	17,4	18,1	18,4
Rogaland	11,1	14,5	15,4	16,0	16,2
Vestland	13,9	15,2	17,3	18,4	18,9
Møre og Romsdal	13,7	15,6	16,4	17,3	18,4
Trøndelag	10,0	13,2	16,5	17,4	17,8
Nordland	15,9	16,6	18,8	19,1	20,4
Troms og Finnmark			24,3		
Troms	17,7	19,4		24,5	24,8
Finnmark	21,4	23,5		30,8	31,8
<i>Landet</i>	<i>12,9</i>	<i>14,4</i>	<i>16,7</i>	<i>17,5</i>	<i>18,0</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige landbrukstellingene i 1999, 2010 og 2020, den beregna totalpopulasjonen i 2024 og 2025

Tabell 10-3 viser at kvinner generelt driver mindre jordbruksbedrifter enn menn. For alle år er hovedregelen at kvinneandelen er synkende med økende jordbruksareal. Fra 1999 til 2025 har kvinneandelen økt for alle størrelsesgrupper.

I produsentregisteret er det kun mulig å registrere én person som bruker, selv om gården i praksis blir drevet i fellesskap av to personer. I sånne tilfeller er det ofte mannen som er registrert som bruker, så andelen kvinner som driver gård kan i realiteten være noe høyere.

Hvis en ser på sysselsatte totalt i jordbruk, skogbruk og fiske, så er kvinneandelen 23 prosent.

Tabell 10-3 Andelen personlige brukere som er kvinner, etter arealgrupper. Prosent

Arealgruppe, dekar	1999	2010	2020	2024	2025*
< 100 ¹⁾	16,2	18,1	21,1	21,6	22,3
100–199	11,8	15,1	17,3	18,4	19,0
200–299	9,3	12,8	15,9	16,6	16,7
300–499	8,1	10,4	13,1	14,9	15,2
500–799	6,0	9,2	11,6	12,1	12,3
≥800	6,3	4,6	6,7	8,2	8,4
<i>Alle brukere</i>	<i>12,9</i>	<i>14,4</i>	<i>16,7</i>	<i>17,5</i>	<i>18,0</i>

* Foreløpige tall

1) For 1999 gjeldet tallene størrelsesgruppen 5–100 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige landbrukstellingene i 1999, 2010 og 2020, den beregna totalpopulasjonen i 2024 og 2025

Tabell 10-4 nedenfor viser prosentvis aldersfordeling på kvinner og menn som er aktive bønder. Kvinner som driver jordbruksbedrifter, er gjennomgående litt yngre enn menn. Gjennomsnittsalderen for menn er 3,3 år høyere enn for kvinner i 2025.

Tabell 10-4 Prosentvis aldersfordeling for brukere 2025*

Aldersgruppe	≤39	40–49	50–59	60–65	66–69	≥70	Gj.sn.alder, år
Menn	17,8	20,1	27,3	15,6	7,9	11,4	53,3
Kvinner	22,2	27,1	28,3	11,8	4,2	6,3	50,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Beregna totalpopulasjonen 2025

10.2 Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser

Eier av en landbrukseiendom kan bruke eiendommen selv eller leie den ut til en annen som driver eiendommen. På den annen side kan én og samme bruker drive flere landbrukseiendommer, både egne og andres, sammen som én jordbruksbedrift. Det er langt flere landbrukseiendommer enn jordbruksbedrifter og brukere.

Tabell 10-5 nedenfor viser gardsoverdragelser i 2024. Den gjelder alle typer overdragelser, både av odelseiendommer og andre. Av de som solgte eiendom i denne perioden var 61,6 prosent av eierne menn og 36,1 prosent kvinner. Av de som overtok var 60,2 prosent menn og 37,5 prosent kvinner.

Blant kvinnelige selgere av landbrukseiendommer var det i 2024 0,4 prosentpoeng høyere andel enn i 2010. Blant nye kvinnelige kjøpere var det i 2024 samme prosent som i 2010. Når det gjelder upersonlige eiere var 3,1 prosent av selgerne og 3 prosent av kjøperne upersonlige i 2010, mot hhv. 2,3 og 2,3 prosent i 2024.

Tabell 10-5 Eiendomsoverdragelser i 2024. Andelen eiere som er menn, kvinner og upersonlige før og etter overdragelsen. Prosent

	Forrige eier			Ny eier		
	Mann	Kvinne	Upersonlig	Mann	Kvinne	Upersonlig
Oslo/ Akershus	63,9	32,6	3,5	57,8	37,4	4,8
Østfold	58,1	36,9	5,0	58,8	37,7	3,5
Buskerud	58,2	36,3	5,5	59,2	36,1	4,7
Innlandet	62,7	34,9	2,4	60,3	37,0	2,7
Vestfold	66,0	30,1	3,9	62,1	33,0	4,9
Telemark	64,8	33,1	2,1	60,6	36,6	2,8
Agder	63,2	35,0	1,8	62,1	36,0	2,0
Rogaland	65,7	32,8	1,5	61,6	36,2	2,2
Vestland	65,0	33,0	1,9	62,0	36,8	1,2
Møre og Romsdal	60,4	37,8	1,8	58,7	38,7	2,7
Trøndelag	66,2	32,3	1,5	65,1	33,2	1,7
Nordland	55,9	41,8	2,3	58,8	39,4	1,9
Troms	56,8	41,7	1,4	54,3	44,8	0,9
Finnmark	45,7	51,4	2,9	56,7	42,4	1,0
<i>Landet</i>	<i>61,6</i>	<i>36,1</i>	<i>2,3</i>	<i>60,2</i>	<i>37,5</i>	<i>2,3</i>

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Landbrukseiendommer 2024. Tinglyste omsetninger, alle omsetninger

Tabell 10-6 viser aldersfordeling for alle og nye eiere på landbrukseiendommer i 2024. Det var færre kvinner enn menn som var under 50 år ved overtakelse, og 22,4 prosent av kvinnene var over 70 år når de overtok eiendommen i 2024. Dette gav en gjennomsnittsalder for kvinnelige nye eiere på 54,2 år, noe som er 6,9 år mer enn for mennene. Det er i mange sammenhenger påpekt at gardsoverdragelser til kvinner ofte gjelder enker som eier garden i en overgangperiode.

Tabell 10-6 viser videre at gjennomsnittsalderen for mannlige eiere var 3,3 år mindre enn for kvinner som eide landbrukseiendommer i 2024. For menn er gjennomsnittsalderen for *brukerne* (jf. tab. 10-4) 5,5 år lavere enn for alle mannlige *eiere*. Kvinnelige *brukere* (jf. tab. 10-4) er i gjennomsnitt 10,6 år yngre enn alle kvinnelige *eiere*. Det synes derfor som kvinner i mindre grad overtar jordbruksbedrifter for selv å drive jordbruk over tid. De eldre kvinnene som overtar gard, påvirker derved ikke statistikken over brukere i særlig grad.

Tabell 10-6 Aldersfordeling for nye eiere i 2024 og for alle eiere i 2024. Prosentandeler

		Aldersgruppe						Gj.snittsalder, år
		<30	30–39	40–49	50–59	60–69	>70	
Nye eiere	Menn	14,0	22,7	18,7	21,3	14,6	8,7	47,3
	Kvinner	7,7	17,6	16,0	20,5	15,7	22,4	54,2
Alle eiere	Menn	2,4	8,7	14,8	24,5	24,7	25,0	53,3
	Kvinner	1,7	8,4	14,5	23,3	21,6	30,7	50,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Landbrukseiendommer desember 2024, alle omsetninger 2024

Tabell 10-7 viser omsetning av landbrukseiendom etter type omsetning, sett i sammenheng med kjønn og alder på kjøper i 2024. Vi ser at 74,1 prosent av de som

kjøpte landbrukseiendom ved fritt salg i 2024 var menn og 21,2 prosent var kvinner, og at gjennomsnittsalderen var 45 år.

Tabellen viser at det i 2024 var en større andel menn enn kvinner som overtar landbrukseiendommer ved de fleste former for overdragelser. Det er ved uskifte-/skifteoppgjør at kjøperen er eldst – i gjennomsnitt 67 år gammel. Ved overdragelse i form av gave er alderen på kjøper lavest, 43 år i gjennomsnitt.

Tabell 10-7 Type omsetning av landbrukseiendom, type og alder på kjøper. 2024

Omsetningstype	Antall omsetninger	Andel kjøper som er			Gj.snittsalder, år
		mann	kvinne	upers.	
Fritt salg	2 440	74,1	21,2	4,8	45
Gave	2 023	66,8	33,1	0,1	43
Uskifte- /skifteoppgjør	3 161	41,9	57,0	1,0	67
Tvangsauksjon	48	75,0	14,6	10,4	50
Annet	1 492	66,6	29,6	3,8	50
Totalt	9 164	60,2	37,5	2,3	53

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Landbrukseiendommer desember 2024, alle omsetninger 2024

10.3 Driftsformer

10.3.1 Inndeling

Som følge av EØS-avtalen, er Norge forpliktet til å følge EUs bestemmelser for strukturstatistikk i jordbruket. Driftsforminndelingen til og med 2009 brukte standard dekningsbidrag (SDB) som felles måleenhet for de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften. Fra og med 2010 er SDB erstattet med standard omsetning (SO), og det er gjort noen andre metodeendringer. Disse to driftsforminndelingene er ikke fullt ut sammenlignbare. Inndelingen av jordbruksbedrifter etter driftsform er nærmere beskrevet i Statistisk Sentralbyrå-rapport «Landbruket i Norge 2011». Ved vanlig publisering brukes følgende inndeling:

Driftsform

Korn og oljevekster

Øvrige jordbruksvekster

Hagebruksvekster

Storfe mjølkeproduksjon

Storfe kjøttproduksjon

Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon

Sau

Øvrige grovfôretende dyr

Svin og fjørfe

Blandet planteproduksjon

Blandet husdyrproduksjon

Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon

En grundigere inndeling eksisterer, men vi har valgt å bruke denne hovedinndelingen i det følgende. For å regnes som en spesialisert produksjon, må denne utgjøre mer enn 2/3 av bedriftens totale omsetning. For kombinerte produksjoner gjelder at hver av produksjonene må utgjøre mer enn 1/3, men mindre enn 2/3 av bedriftens totale produksjon.

10.3.2 Driftsform og produksjon

Tabell 10-8 viser ulike driftsformer fordelt etter kjønn og andelen kvinner i de ulike produksjoner. Kvinneandelen er høyest blant bønder med driftsform «øvrige grovføretende dyr», med en andel på 28,6 prosent. Andelen for sau er 20,8 prosent. Andelen er lavest blant produsenter som driver med storfe, melk og kjøtt. Felles foretak gir høy andel upersonlige brukere i melkeproduksjon.

Tabell 10-8 viser også produksjonene fordelt mellom menn og kvinner som grupper. 23,4 prosent av de mannlige brukerne driver med sau, mens det er 30,0 prosent av kvinnene. 17,8 prosent av mennene og 11,9 prosent av kvinnene har ren kornproduksjon. 14,2 prosent av mennene har melkeproduksjon, mot 11,7 prosent av kvinnene. 32,6 prosent av de upersonlige driver melkeproduksjon.

Tabell 10-8 Jordbruksbedrifter fordelt etter driftsform og brukertype. Antall og andel. 2024

	Antall				Kvinner, prosent	Prosent		
	Totalt	Menn	Kvinner	Uper- sonlig		Menn	Kvinner	Uper- sonlig
Korn og oljevekster	5 986	5 114	726	146	12,1	17,8	11,9	7,4
Øvrige jordbr.vekster	3 813	3 205	498	110	13,1	11,2	8,2	5,6
Hagebruksvekster	1 428	935	240	253	16,8	3,3	3,9	12,8
Storfe, melk	5 432	4 076	710	646	13,1	14,2	11,7	32,6
Storfe, kjøtt	4 025	3 334	585	106	14,5	11,6	9,6	5,4
Storfe, melk og kjøtt	470	389	51	30	10,9	1,4	0,8	1,5
Sau	8 769	6 697	1 820	252	20,8	23,4	30,0	12,7
Øvrig grovføretende dyr	2 845	1 865	814	166	28,6	6,5	13,4	8,4
Svin og fjørfe	1 621	1 246	255	120	15,7	4,3	4,2	6,1
Blandet planteprod.	216	152	41	23	19,0	0,5	0,7	1,2
Blandet husdyrprod.	484	388	68	28	14,0	1,4	1,1	1,4
Komb. plante og husdyr	1 632	1 264	268	100	16,4	4,4	4,4	5,1
<i>Sum</i>	<i>36 721</i>	<i>28 665</i>	<i>6 076</i>	<i>1 980</i>	<i>16,5</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Totalpopulasjon 2024

10.4 Arbeidsforbruk og utdanning

Tabell 10-9 nedenfor viser utviklingen i arbeidsforbruk. Arbeidsforbruket i jordbruket går ned både for kvinner og menn, men reduksjonen er sterkere for kvinner. I 2023 utførte kvinner 24 prosent av arbeidet, mot 26 prosent i 1989/90.

Kvinner utfører arbeid både som brukere, ektefelle eller samboer til brukerne, familiemedlemmer og som annen hjelp.

Tabell 10-9 Timeverk i jordbruket. Andel utført av kvinner

År	Totalt mill. timeverk	Prosentandel utført av kvinner			
		I alt	Brukere og ektefelle/samboer	Familiehjelp	Annen hjelp
1979/80	246	27	28	24	21
1989/90	185	26	26	28	23
1996/97	161	25	25	26	23
1998/99	151	25	24	26	26
2000/01	140	24	24	27	27
2002/03	132	24	24	27	26
2004/05	120	24	24	27	24
2006/07	112	25	24	26	25
2009/10	95	24	23	26	25
2012/13	88	22	23	26	23
2016	83	22	24	24	23
2020	76	24	23	24	27
2023	75	24	22	25	27

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Jordbruksstatistikken

Tabell 10-10 viser lengste utdanning for nye eiere av landbrukseiendommer i 2024, og utdanningsnivået er også sammenlignet med fordelingen i den totale befolkningen. For en del personer er høyeste utdanning ikke oppgitt eller ikke fullført, og disse personene inngår i tallene for grunnskole. Høy utdanning blant nye eiere er vanligere blant kvinner enn blant menn, og det er størst andel kvinner med lang utdanning blant de yngste. Blant kvinnene i den yngste aldersgruppen har 66,2 prosent utdanning på universitets- og høgskolenivå. Hos menn har 21,1 prosent i den yngste aldersgruppen høyere utdanning. Ser vi på den eldste aldersgruppa som overtok gård i 2024, så har 28 prosent av mennene høyere utdanning, og 27,3 prosent av kvinnene.

Sammenligner vi utdanningen til nye eiere med tilsvarende for hele befolkningen, så ser vi at en større andel av både menn og kvinner som overtar landbrukseiendommer har fullført videregående skole.

Tabell 10-10 Nye eieres utdanning etter aldersgrupper, og tall for hele befolkningen. 2024

Aldersgruppe	Prosentandel menn, med minst:			Prosentandel kvinner, med minst:		
	Grunn- skole	Videre- gående	Universitet og høgskole	Grunn- skole	Videre- gående	Universitet og høgskole
<39 år	11,3	67,6	21,1	9,3	24,4	66,2
40–59 år	12,8	56,5	30,7	8,2	30,3	61,5
>60 år	17,6	54,4	28,0	25,6	47,1	27,3
<i>Totalt nye eiere</i>	13,4	59,8	26,8	15,5	35,9	48,6
<i>Hele befolkningen</i>	24,6	42,9	32,5	22,4	34,5	43,1

Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2024, Landbruksregistret, Utdanningsstatistikken.

Tabell 10-11 tar for seg nye eiere som har landbruksutdanning som høyeste utdanning. Vi ser at når landbruksutdanning er høyeste utdanning er menn i overtall i alle aldersgrupper. Andelen av unge kvinner med høyt utdanningsnivå som overtar gård er høyere enn tilsvarende for menn (jf. tabell 10-10), men unge kvinner velger sjeldnere landbruksutdanning som høyeste utdanning. Kvinner legger mer vekt på en utdanning utenfor landbruket. Det samme gjelder også unge kvinner som er brukere.

Tabell 10-11 Nye eiere med landbruksutdanning som høyeste utdanning, prosent. 2024

Aldersgruppe	Menn	Kvinner
<39 år	9,9	8,0
40–59 år	8,7	3,8
>60 år	7,3	1,8
<i>Totalt</i>	8,8	3,9

Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2024, Landbruksregistret, Utdanningsstatistikken.

10.5 Næringsinntekt og jordbruksfradrag, fordelt på kjønn

Tabell 10-12 nedenfor viser andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Dette er tilsvarende tabellene 7-10 til tabell 7-12, og viser forskjellene på menn og kvinner. Det er en høyere andel av kvinner enn menn som er uten positiv næringsinntekt, 32,4 prosent kvinner mot 26,5 prosent menn. Relativt sett er det også færre kvinner enn menn som henter halvparten eller mer av bruttoinntekta fra jordbruket.

Tabell 10-12 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel etter kjønn. 2024

Referanseperson	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt					
		Uten	1–9 %	10–49 %	50–89 %	>90 %	>50 %
Kvinne	5 999	32,4	21,0	32,8	11,3	2,5	13,8
Mann	28 513	26,5	18,9	33,2	17,5	3,9	21,4
<i>Alle</i>	34 512	27,5	19,3	33,2	16,4	3,7	20,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 10-13 viser tilsvarende tall som i tabell 10-12, men med tall kun for brukere.

Tabell 10-13 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Tall for bruker. Prosentandel etter kjønn. 2024

Referanseperson	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt					
		Uten	1–9 %	10–49 %	50–89 %	>90 %	>50 %
Kvinne	5 999	35,9	12,1	32,1	13,5	6,4	19,9
Mann	28 513	27,6	13,7	30,3	17,7	10,7	28,4
<i>Alle</i>	34 512	29,0	13,4	30,6	17,0	10,0	27,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk.

Tabell 10-14 nedenfor er tilsvarende Tabell 7-14 og Tabell 7-15, men viser andelen menn og kvinner i de ulike inntektsgruppene i forhold til jordbruksfradraget. Tabellen viser at det er en større andel av kvinnene enn av mennene som havner i de laveste inntektsgruppene. Det er de med inntekt over kr 361 420 som i 2024 kunne utnyttet et maksimalt inntektsfradrag fullt ut.

Tabell 10-14 Inntektsposisjon i forhold til jordbruksfradraget. Tall for bruker og ektefelle/ samboer inndelt etter inntektsnivå fra jordbruket og kjønn. 2024

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1–93 000	93 001–194 999	195 000–361 420	>361 420
Kvinne	5 999	32,4	15,1	13,8	10,5	28,2
Mann	28 513	26,5	13,7	12,5	10,6	36,8
<i>Alle</i>	34 512	27,5	13,9	12,7	10,5	35,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Skattestatistikk